

IN BANDEN EN GEVANGENIS

**Hongaarse christenen onder het communisme in
Roemenië**

Negentien persoonlijke verhalen over Gods trouw

**Oorspronkelijke titel: Bilincseket és börtönt is
Vertaling: Istvan Lörincz**

**Copyright 1996 by CE Koinónia Kiadó, Cluj (Romania)
Copyright Nederlandstalige uitgave by Stichting Kom Over En Help,
Nijkerk (The Netherlands)**

ISBN-nummer: 90-9015208-3

Druk: Christian Publicity Service, Zwolle

Omslag: Douglas Design, Ommen

Eerste druk, oktober 2001

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2107**

Verantwoording

Roemenië werd in 1878 voor het eerst erkend als onafhankelijke staat. In 1919 werd Transsylvanië, dat ook wel Zevenburgen genoemd wordt en van oorsprong Hongaars is, met geweld ingelijfd bij Roemenië. Dit feit ging de geschiedenis in als het 'Trianon-verdrag'. Sindsdien leeft er in Roemenië een Hongaarse minderheid, die op allerlei manieren onderdrukt wordt. In 1948 kwamen de communisten aan de macht. De verhalen in dit boek spelen zich af in de periode van 1958 tot 1964, toen Roemenië onder leiding van Gheorghiu-Dej stond.

Onder het communisme kregen de christenen het zwaar te verduren. In persoonlijke verhalen beschrijven negentien van hen Gods trouw tijdens hun verblijf in de gevangenis en/of het werkkamp. Zij schrijven over hun zwakheden en moeiten, maar ook over de kracht die het geloof gaf. Dit in tegenstelling tot de atheïsten en de communisten die deze kracht misten. De titel van het boek is ontleend aan Hebreëën 11 waar Paulus het geloof en de kracht ervan beschrijft. Na verschillende voorbeelden van geloofsdaden uit het Oude Testament vraagt Paulus zich in vers 32 af: "En wat zal ik nog meer zeggen? Want de tijd zal mij ontbreken, zou ik verhalen van Gideon, en Barak, en Samson, en Jeftha, en David, en Samuël, en de profeten (...)." Vervolgens vat hij samen wat een christen door het geloof kan ervaren. In vers 36 zegt hij: "En anderen hebben bespottingen en geselen geproefd, en ook banden en gevangenis (...)."

De negentien christenen in dit boek hebben de banden en de gevangenschap zelf ervaren.

Dit boek is geen roman, maar bevat negentien persoonlijke verhalen. Dat wil zeggen: negentien verschillende verhalen, negentien verschillende schrijfstijlen, negentien verschillen in beleving van het lijden. De een ervaart de gevangenschap als zegen, in een ander verhaal beschrijft een vader de pijn, die hij heeft omdat zijn gevangenschap zijn kinderen verder van God dreef, de een schrijft een gevoelvol verhaal, de ander geeft een helder, zakelijk overzicht van de gebeurtenissen. Rond Pinksteren 1958, tijdens een golf van arrestaties, werden de meeste personen gevangengenomen. De meesten van hen brachten langere tijd in dezelfde cel of hetzelfde werkkamp door, tot hen in 1964 amnestie werd verleend.

De verhalen moeten gelezen worden tegen de achtergrond van de omstandigheden van die dagen. De personen leefden in een cel, met een groot aantal mensen op een klein aantal vierkante meters of verbleven in een isoleercel. Belangrijke levensvragen en de beleving van het geloof komen dan in een ander licht te staan. Dit vinden we ook terug in de verhalen in dit boek. Daarnaast is de geloofsbeleving in een andere kerkelijke structuur anders dan in onze Nederlandse protestantse kerken. De Hongaarse protestantse kerken kennen het episcopale stelsel met onder meer bisdommen en bisschoppen.

Tenslotte is geloofsbeleving ook cultuurgebonden. In Roemenië is het bijvoorbeeld gebruikelijk om naamdagen te vieren en ook de christelijke feestdagen hebben een andere invulling.

In verband met de cultuurgebondenheid van sommige uitdrukkingen en de complexiteit van de Hongaarse taal, waarin het originele boek geschreven is, moest regelmatig omschrijvend worden vertaald. De cursief gedrukte gedeelten zijn doemde vertaler ter verduidelijking toegevoegd.

Stichting Kom Over En Help, oktober 2001

P.S In het Hongaars schrijft men eerst de achternaam dan de voornaam

Inhoudsopgave

Verantwoording

Inleiding

Pál Báko

Béla Balogh sr.

Sámuel Boda

Zoltán Dézsi

János Fekete

Sándor Jakab

Sándor Karczagi

Sándor Kiss

Anna Kisváradiné Balázs

János Lörincz

Jenő Nagy

Antal Papp

Erzsébet Patócs

József Porcsalmi

Miklós Püsök sr.

Miklós Püsök jr.

Sándor Szilágyi

László Szöke

Ferenc Visky

Nawoord

1948: - 1965: communisme aan de macht;

1958-1964 arrestaties Christenen

1965. Gheorghiu-Dej overlijdt,

1965 Ceausescu leider Roemenië

1989: val van het communisme, terechtstelling Ceausescu

"En anderen hebben bespottingen en geselen geproefd, en ook banden en gevangenis." Hebréeën 11:36

1. Inleiding

Een aantal aspecten van het Hongaarse Gereformeerde leven in Roemenië

In de lente van 1958 sprak de militaire rechtbank van Timisoara in het toen communistisch Roemenië een zwaar oordeel uit over twintig gevangenen. Eén van hen was luthers, de overigen waren gereformeerd. Het belijden van het christelijk geloof was de oorzaak van de veroordeling. Dit boek bevat de onveranderde herinneringen van negentien van de veroordeelden. Het gaat om zeven predikanten, vier andere ambtsdragers en acht gemeenteleden onder wie drie vrouwen.

We doen een poging om de historische achtergrond van een en ander te belichten, zodat u de documenten van de gevangenen beter kunt begrijpen. Het is vooral goed om kennis te nemen van het getuigenis van hen die bij de te schetsen gebeurtenissen betrokken waren. Ook na tweeduizend jaar is de waarschuwing van de apostel Paulus uit 2 Thessalonicensen 2:2 en 3 nog steeds actueel: "Dat gij niet haastelijk bewogen wordt van verstand, of verschrikt, noch door geest, noch door woord, noch door zendbrief, als van ons geschreven, alsof de dag van Christus aanstaande ware. Dat u niemand verleide op enigerlei wijze; want die komt niet, tenzij dat eerst de afval gekomen zij, en dat geopenbaard zij de mens der zonde, de zoon des verderfs."

Zeventiende-eeuw

Een eeuw na de Reformatie diende zich in de Hongaarse Gereformeerde Kerk een bijbels revival aan. Deze beweging had zuiver calvinistische wortels. Het was een puriteinse opwekking. We spreken ook wel over "gereformeerd piëtisme." Deze beweging had zijn oorsprong in Engeland en bereikte de Hongaarstalige gebieden via in Engeland studerende predikanten zoals Tordai Dali János en Medgyesi Pál.

Volgens de historicus Révész Imre heeft deze eerste Hongaarse opwekking de Gereformeerde Kerk met heel veel geestelijke schatten en een innerlijke en organisatorische vernieuwing verrijkt. Hoewel er sprake was van een botsing met de officiële kerk door weerstand van die zijde. Zo veroordeelde de synode van Satu Mare in 1646 de puriteinen met sterke woorden: "het woord puritein, als een aanstootgevend en tot afschuwelijke lastering leidend begrip, is voor ons afschuwelijk. Laat daarom niemand dit gebruiken zonder daarbij stil te staan." Al eerder, tijdens de synode van Debrecen (30 mei 1645) waren vier predikanten geschorst.

Velen van de leiders van deze opwekking kwamen uit Oradea in het huidige Roemenië. Bijvoorbeeld Kovásznai Péter. Szikra István, de voorzitter van de classis Oradea was ook puritein. In dit district kwam dan ook voor het eerst de presbyteriale kerkregering tot stand.

Bijna tegelijk met de puriteinse opwekking, kondigt zich in de zeventiende eeuw de piëtistische beweging aan waaraan de naam van de Duitser Spener verbonden is. Volgens de kerkhistorici bestaat er tussen deze twee bewegingen, beide met een calvinistische achtergrond, een nauwe samenhang.

Negentiende eeuw

In het midden van de negentiende eeuw meldt zich een derde 'golf.' Deze revival vindt haar wortels in het genoemde puritanisme en piëtisme. Natuurlijk valt er tussen de drie opwekkingen geen is-gelijk teken te zetten. Bij de leiders van de officiële kerk bestaat ook voor deze derde beweging geen begrip. Ze accepteren haar niet. Daarom moest zij gestalte

krijgen in vrije, onafhankelijke verbanden. Zo hebben onze vaders met onwankelbare trouw hun vernieuwend werk dat zich in zekere zin tegen de kerk keerde, vorm gegeven.

De officiële leiders hebben het belang van zielzorg, gemeenteopbouw en diaconaat niet onderkend. Dat is geen wonder. Ze waren verwickeld in de strijd om de macht tussen diverse partijen. Ze bouwden aan hun eigen carrière. Zelfs toen de kerkverlating - zowel door intellectuelen als eenvoudige mensen - enorm toenam. Eigenlijk is er zoiets ook in de kerken van het westen aan de gang. En dan in een nog tragischer omvang.

We willen absoluut niet beweren dat deze bewegingen die vernieuwing beoogden toen en ook nu geen overdrijving of afwijking kennen. Maar er is sprake van grote geestelijke blindheid, als we in deze pogingen de genadegaven van de Heilige Geest niet opmerken en op die manier alles afwijzen.

Het CE Bethanië-verband

Het door gereformeerde Hongaren in Roemenië geleide Bethanie beweging, later C.E. Bethanie Verband genoemd, heeft haar wortels in de genoemde opwekkingsbewegingen. De letters C.E. staan voor een afkorting van Christian Endeavour Society. Helaas zien slechts weinig mensen in de kerk dat het C.E. Bethanie Verband een origineel Hongaars initiatief vormt en stamt uit het kerkelijk leven in het midden van de vorige eeuw.

Sommigen van de stichters waren reeds leden van het Lórántffy Zsuzsanna-Verband. Ze zochten verdieping te brengen in de boodschap van het Evangelie en fungeerden als stichters van het C.E. Verband. Ze hadden een uitgesproken missionaire gezindheid. Onder de stichters waren twee theologische hoogleraren: Szabó Aladár en Kecskéthy István. Verder Szillasy András, de vrouw van Vargha Gyula, een dochter van bisschop Szász Károly. Deze Szillasy András trad toe tot het C.E. Verband dat al in 1881 van de grond kwam door de arbeid van de Amerikaanse gereformeerde predikant Clark Ferenc. Het werk kreeg een plaats in het bewustzijn van veel Hongaren als: voor Christus en voor de kerk.

Een fundamentele eigenschap van het C.E. was vanaf het begin dat het zich niet beperkte tot het kerkelijk en maatschappelijk charitatieve werk. Hoewel dat zeker ook een facet ervan vormde. Maar in de doelstelling ging het vooral ook om het redden van de ziel. Dit is een echt reformatorische gedachte. En daarbij wilde de beweging komen tot vernieuwing van de hele gereformeerde kerk in haar leiders en leden.

Bij ons, in de Hongaarse Gereformeerde Kerk van Roemenië, functioneerde de diep gelovige en begaafde hoogleraar Kecskéméthy István als degene die een aanvang nam. Dat gebeurde in jaren twintig en dertig, toen nog slechts 10 tot 15 procent van de leden regelmatig naar de kerk ging en nog een veel lager percentage het heilig avondmaal vierde. In het kader van dit werk verscheen, naast andere publicaties, als eerste weekblad "Kis Tükör."

In heel Zevenburgen -het gebied van Roemenië dat voor de Eerste Wereldoorlog tot Hongarije hoorde en waar veel Hongaren wonen - kwamen plaatselijke afdelingen van de grond. Om een paar plaatsen te noemen: in Tirgu Mures, Deve, Zalau, Brasov, Panet, Chibed en Baia Mare. Hun arbeid had een uitstraling naar de omliggende plaatsen. Op de landelijke conferenties kwamen honderden deelnemers tot levend geloof. Zij fungeerden daarna als boodschappers van het Evangelie.

Twintigste eeuw

Kecskéméthy en zijn kring waren blij met de verkiezing tot bisschop van Makkai Sándor. Deze sympathiseerde niet met het van C.E.. Maar hij had een heel nuchtere en realistische kijk op de toenmalige situatie van de kerk. Er

bestond geen enkele drempel in de kerk voor het lidmaatschap van ongelovige gemeenteleden en ambtsdragers -tot in de synode toe - die in openbare zonden leefden.

In die situatie verkeerde de Hongaarse Gereformeerde Kerk van Zevenburgen -in Roemenië dus - aan het eind van de jaren veertig. Op het ogenblik derhalve toen de gevaarlijke ideologie van het communistische materialisme in Roemenië aan de macht kwam. Dat gebeurde door de opmars van het leger van de Sowjet-Unie dat in de Tweede Wereldoorlog overwinnaar bleek.

In 1946 had een lawaaierige viering plaats van het feit dat 300 jaar geleden de synode van Satu Mare werd gehouden. De synode dus die de puriteinen zo sterk veroordeelde. Een punt tijdens deze herdenking was het verhogen van het salaris van de predikanten voorzover de staat dat uitbetaalde. Ook in communistische tijd ontvingen de voorgangers ongeveer een derde van hun traktement van de overheid. Het is niet moeilijk zich voor te stellen waarom.

Een hulppredikant stelde tijdens deze viering voor het hele systeem van staats-salaris te beëindigen. De meerderheid wees dat af. En in deze tijd won ook een ander tragisch gezichtspunt terrein: "Die niet betaalt, voor die zullen we niet dopen, niet trouwen, niet begraven." In dit klimaat was tevens sprake van veroordeling en afwijzing van het C.E.-werk.

Verbod op werk CE

Een van de maatregelen van de nieuwe regering in 1948 betrof het verbod op de arbeid van C.E.. In de woordenschat van de kerkelijke leiders verschenen nieuwe begrippen. Het intussen ondergronds functionerende werk van C.E. brandmerkten zij als tegen de vrede, de kerk, de staat, het volk en de cultuur. De inspecteurs van de overheid -aangesteld door het departement voor godsdienstzaken - namen deel aan de kerkelijke vergaderingen. Zij brachten samen met voorzitters van de kerkelijke vergaderingen als de classis, bisschoppen en predikanten -de uitzonderingen verdienen een eervolle vermelding - in grote eendracht de zwaarste beschuldigingen in tegen de "afscheiding veroorzakende, sektarische, gevaarlijke C.E.-predikanten en -gemeenteleden.

Wie daaraan meedeed kwam in een goed blaadje te staan bij de overheid. Het was dus raadzaam zich te distantiëren van predikanten die een relatie hadden met C.E.. Indien iemand op vergaderingen tegen deze predikanten tekeer ging, kreeg hij veel gemakkelijker een hogere ambtelijke positie in de kerk. Sommigen sympathiseerden in stilte met de C.E.-predikanten, maar zwegen uit vrees. In zekere zin, naar menselijke maatstaf gemeten, valt zo'n houding te verstaan. Ook de zogeheten "crypto-bethanisten" vonden overigens geen ontferming. Degene die daarbij hoorde, kon beter afscheid nemen van een mooiere gemeente en betere positie in de kerk.

Ondergronds

Zo werd het werk van de vernieuwing gedwongen 'ondergronds' te gaan. Vanaf het begin van de jaren vijftig zochten de opwekkingsgezinde predikanten elkaar echter ieder maand op. Ze wijdden de hele dag aan het lezen van de Bijbel en aan het uit het hoofd leren en opzeggen van de Heidelbergse Catechismus. En in de avonduren namen ze, samen met de plaatselijke gemeente, deel aan een kerkdienst, legden ze vrijmoedig getuigenis af van hun geloof en leerden ze opwekkingsliederen geleerd.

Het getal van de sympathiserende predikanten nam toe en trok zo de aandacht van de staat en van de leiding van de kerk. Krantenschrijvers met provocatieve bedoelingen vraagden hen om zogeheten 'vredesverklaringen', maar de met C.E. sympathiserende predikanten wezen dat ronduit af.

Het is interessant dat op te merken dat de lutherse bisschop Argai György ook aan vele zulke vergaderingen deelnam. Hij liet niet toe dat zijn predikanten gevangengenomen zouden zijn. Tijdens zo'n in de winter van 1958 in Egri gehouden 'opwekkingsdag' verscheen ook Buthi Sándor, de toekomstige gereformeerde bisschop, toen nog leider van een van de afdelingen van het kerkelijk hoofdkantoor. Mogelijk op initiatief van Argai riepen zij een vergadering bijeen op het niveau van het bisdom om daar de met het werk van C.E. sympathiserende predikanten tot 'beter inzicht' te brengen. Maar dit is mislukt.

Het voortzetten van de opwekkingsarbeid was alleen mogelijk tijdens buitengewone gelegenheden. Op een doopfeest, bruiloft of begrafenis kwamen vaak enkele honderden mensen samen die naar het Evangelie verlangden. Maar bij dergelijke gelegenheden waren ook de verklikkers aanwezig. In burger of in uniform. Soms fungeerden predikanten als spion. Er waren er ook die zich uitvagen voor sympathisanten van C.E.. Zij maakten uitgebreid hun aantekeningen en stelen bij dergelijke gelegenheden ook een 'zwarte lijst' samen. Dat alles kwam op de 'goede plek' en hielp mee de dossiers dikker te maken. Officieren die later verhoren leidden, waren in staat nauwkeurig te citeren wat op bepaalde ogenblikken in het verleden was gezegd. Zo probeerden ze de gevangen genomen mensen nog banger te maken.

De Hongaarse revolutie van 1956 heeft de gebeurtenissen versneld. De pogingen om de het 'ondergrondse' bemoedigingswerk de kop in te drukken namen toe. Er was een duistere tijd aanstaande van ideologische zuivering.

Van voorzitters van de classes en van de bisschop kwamen steeds vaker brieven, die soms niet eens van de nodige waarmerken waren voorzien. Aan het eind van 1957 en begin 1958 hebben ze een laatste poging gedaan om de 'bethanistische' predikanten tot ander inzicht te brengen. Ze brachten naar voren dat het van kerkelijk, familiair en ook persoonlijk belang was dat zulke predikanten en niet-predikanten elkaar niet meer zouden ontmoeten. Door aan dat advies gehoor te geven, zouden christenen hun dank aan het adres van de staat kunnen uiten voor de verzekering van volstrekte godsdienstvrijheid.

Maar de aangeklaagden antwoordden dat ze niets anders deden dan eenvoudig het Evangelie preken; dat is hun werk en daartoe behoort ook bezig zijn met kinderen en jongeren, alsmede het leiden van bijbel- en gebedskringen, huisbezoek en zielzorg. Ze vertelden de voorzitter van een collectief staatsboerenbedrijf tot hun kring te rekenen van wie de kolchoz in heel het land als voorbeeldig gold. Terwijl hij echter tegelijkertijd zijn geloof trouw wenste te blijven.

Ze zeiden tevens duidelijk dat ze zich niet als helden beschouwden en geen zin hadden om martelaar te zijn, dat ze goed wisten wat angst is, maar dat ze desondanks Gods wil niet wensten tegen te houden. De kerk mag geen angst hebben, maar moet de opdracht vervullen waartoe ze geroepen is. Niemand van deze mensen verlangde gevangen genomen te worden. Maar als dit toch het geval zou moeten zijn, zo wisten ze, dan kan dit ook dienen ter bevordering van de loop van het Evangelie.

Het communisme in de kerk

De taak van de staat was in zeker opzicht gemakkelijker geworden. In het kerkelijk denken had de zogenoemde "dienende kerk" intrede gedaan. Er fungeerden in deze tijd belijdenissen die een is-gelijk teken zetten tussen de marxistische maatschappij en het koninkrijk van God. Iemand zei dat Stalin dezelfde was als Johannes de Doper. Een predikant verklaarde ooit de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan als volgt: de beroofde mens staat voor het volk, de rovers zijn de kapitalisten, de barmhartige Samaritaan is het bevrijdende Sowjetleger en de gastheer? Wie kon dat anders zijn dan de

vaderlijk zorgende communistische partij?

De staat wist dat de kerk geen tegenstand zou bieden, als ze sommige predikanten gevangen zou nemen. Dat zou zonder enige moeite plaatshebben. In de lente van 1958 volbrachten de machthebbers hun plan. De meesten die gevangen genomen werden, waren niet eens leden van C.E.-beweging. De bedoeling was overduidelijk. Het ging tegen het evangelisatiewerk. En de zuiveringsactie van de staat was in overeenstemming met de wens van de kerkelijke leiding. Op deze manier waren ze de predikanten kwijt die het aandurfdën ontmaskerende woorden te spreken tegen een corrupte kerk. Toen kwam de tijd van de vredespredikanten met oogkleppen op, onbeschaafde, middelmatige, carrière zoekende dominees.

Maar hoewel deze beschrijving van de gebeurtenissen correct is: er waren ook predikanten en gemeenteleden die hun knieën voor Baal niet gebogen hebben en toch niet gevangen werden genomen. Zij bleven trouw aan hun opdracht in een goddeloze tijd.

De in dit boek opgenomen getuigenissen vormen een eenvoudig en geloofwaardig verslag van de bittere en onbarmhartige jaren van de vervolging. Misschien kan het dienen als nuttig materiaal om kerkgeschiedenis zo beschrijven dat zij als aanmoediging kan dienen voor opwekkingsbewegingen.

Ds. Visky Ferenc sen.

2. Bakó Pál

Geboren: mei 1925; geboorteplaats: Marosvásárhely, Tirgu Mures; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vier kinderen; beroep: kleermaker; veroordeeld tot 15 jaar; overleden: 17 mei 1983.

"Buiten in de vrije natuur, in de tuin van ons huis, die aan de rand van de stad stond, klonken bezielde en luid de opwekkingsliederen."

Door het buiten luidkeels zingen trokken Bakó Pál en ook anderen de aandacht van de beruchte geheime politie van Roemenië, de Securitate. Bakó Pál zag in Tirgu Mures het levenslicht. Zijn ouders waren Bakó Mózes en Szilágyi Anna. Hij was de zesde van zeven kinderen. Zijn vader kwam van het kleine dorpje Szentgelice naar de stad, waar hij treinconducteur werd. Vader was een ijverig gemeentelid dat zich inspande voor het werk van C.E. Daarom zorgde hij er ook voor dat zijn kinderen naar de zondagsschool gingen.

Pál studeerde vier jaar in het beroemde "Bólyai" gymnasium. Kupán Ferenc, bekend als iemand die zich veel bezig hield met jeugdwerk, nam hem en maakte van zijn diensten gebruik in zijn boekwinkel. Aan het eind van de oorlog raakte Pál in Russische gevangenschap. Na twee en een half jaar keerde hij terug. Daarna bekwaamde hij zich in het kleermakersvak.

In het jaar 1953 trouwde hij met Vhisky Irma, een meisje uit een rijk gezin. Er namen veel mensen van de C.E.-beweging deel aan de bruiloft. In de vrije natuur, in de tuin, zongen ze bezielde hun lofliederen. Daardoor trokken Bakó Pál en de anderen de aandacht van de Securitate.

Als Lőrincz János uit zijn herinnering put, zegt hij dat hij en de zijnen Bakó Pál in de eerste helft van de jaren vijftig bijzonder hebben gewaardeerd als een grote persoonlijkheid binnen het bisdom Cluj. De Hongaarse Gereformeerde Kerk in Roemenië telde destijds en heeft ook nu nog nu twee bisdommen: Cluj en Oradea. Er was sprake in Marosvásárhely sprake van een groep waartoe behalve Bakó Pál de lekeprediker Nagy Jenő behoorde -hij had singuliere gaven- en de predikanten Szőke László, Lőrincz János en Fekete János.

In 1954, toen een kleine politieke verbetering voelbaar scheen, begon Bakó Pál ijverig met jeugdwerk. Hij fungeerde niet alleen als fotograaf, maar ook als belangrijke organisator van vele bruiloften, doopdiensten, verjaardagen en klokinwijdingen. Tijdens dergelijke ontmoetingen uitte hij vrij zijn mening tegenover iedereen in wiens leven hij verkeerde dingen zag. Hij vond het blamerend dat veel predikanten achter elkaar romans lezen, maar de Institutie van Calvijn nog nooit gelezen hadden. En hij was een van degenen die er niet mee rekenden dat na de Hongaarse revolutie in communistische landen, maar vooral in Roemenië de wraak verschrikkelijk zou zijn. En dat die ook de kerk en de opwekkingsbeweging zou bereiken. Hij preekte veel in Tirgu Mures en in de omliggende plaatsen. Dit heeft zijn broer, Gyula, verteld.

Later, op 10 april 1958, midden in de nacht, behoorde hij tot de eerste drie gevangenen. Naast Lőrincz János en Nagy Jenő. Vrijwel zeker werd hij ontzettend hard behandeld. Hij moet een schop gekregen hebben die ertoe heeft geleid dat hij kanker kreeg. En dat heeft zijn vroege dood tot gevolg gehad.

Zijn verhoren door de Securitate hadden plaats binnen een periode van vier maanden. Ook dat was heel moeilijk. Hij ontving steeds slaag en stortte in op een zodanige manier dat hij psychiatrische behandeling moest ontvangen. Bihari Imre, een grove en hoogmoedige officier, leidde het verhoor. Deze

heeft tegen een andere ondervraagde, Lőrincz János, veel over Pál verteld.

De mensen van de Securitate waren boos op hem. Want na zijn bruiloft probeerden ze Pál over te halen voor verklikker te spelen. Maar dat lukte niet. Tijdens het gerechtelijk slotproces op 5 augustus hebben andere gevangenen de door hem afgelegde verklaring niet gehoord. Pál was namelijk de eerste. Maar zijn gezinsleden konden er wel naar luisteren.

Hij sprak over zijn leven en over door hem verrichte goede daden. Dat was zo indrukwekkend, dat sommigen van de officieren tranen in de ogen kregen. Hij was ontzettend bedroefd, omdat zijn vrouw niet aanwezig kon zijn. Zij verwachtte op korte termijn te bevallen van haar derde kind. Daardoor kon hij geen afscheid nemen van haar, hoewel zij toestemming kreeg om vijf minuten bij haar man te zijn. Dat kwam omdat Marosvásárhely in deze tijd de residentie was van de Hongaarse autonome provincie. De behandeling was hier een beetje beter. Veroordeelde gevangenen in een andere stad hadden die mogelijkheid niet.

In elk geval werd Bakó Pál tot tien jaar veroordeeld. In februari 1959 werd dat verhoogd tot vijftien jaar dwangarbeid. Na de uitspraak mochten we elkaar eindelijk ontmoeten. Zelfs, op verzoek van Fekete János, samen met andere gevangenen, konden we een hele dag samen doorbrengen. Pál was in een goede stemming. Hij sprak het meest. Hij praatte over de kans van een naderende amnestie. Hij was daarin het meest optimistisch. We dachten dat we voor een lange tijd bij elkaar mochten blijven. Maar de scheiding kwam al gauw.

Alleen op 20 september kwamen wij weer bij elkaar. Met zestig personen in één cel. Voordat we naar Gherla gebracht zouden worden. De reis duurde zeventien uur. De omstandigheden waren niet zodanig dat we rustig met elkaar konden praten. Eén keer zag ik dat hij zenuwachtig was. We werden bij aankomst voorlopig in de gemeenschappelijke backkamer neergezet. Om vandaar naar een cel gestuurd te worden voor quarantaine. Bakó Pál was met Szőke László en Fekete János in één cel gezet. Ik heb hem daarna in dit leven nooit meer ontmoet.

Degenen die hem vergezelden, konden bericht geven hoe de jaren verder voor hem verliepen. Zo iemand was Fülöp Dénes, de predikant van de Burchtkerk. Zoals alle politieke gevangenen werd ook Pál in de zomer van 1964 vrij gelaten.

Ook na zijn invrijheidstelling bleef de geestelijke situatie van Pál moeilijk. Omdat hij onder druk stond van de Securitate, hield hij geen contact met broeders en zusters. Ook zijn huwelijk was kapot gemaakt. Hij liet zich van zijn vrouw scheiden en sloot een tweede huwelijk met een jong rooms-katholiek meisje. Uit dit huwelijk werd nog een dochtertje geboren.

Toch las Pál volgens zijn zeggen nog elke dag in de Bijbel. En voor zover wij weten is hij kort voor zijn dood tot berouw en bekering gekomen. Voor zijn dood nam hij dan ook nog deel aan het heilig avondmaal dat bediend werd door ds. Mester István, de predikant van de Burchtkerk.

Pál bezocht Nagy Jenő op kerstfeest van 1974 aan zijn sterfbed. Toen Jenő geestelijk nog goed aanspreekbaar was. Deze ontmoeting was zeer dramatisch. Zij heeft op Pál een diepe indruk nagelaten. En kennelijk heeft hij in deze tijd ook een bezoek gebracht aan ds. Visky Ferenc. Dit is een goed teken. Want we weten dat zulke ontmoetingen in die tijd erg gevaarlijk waren. Na onze overtuiging behoorde Pál dan toch ook tot de schaapskudde van Jezus Christus, uit Wiens hand niemand hem kan losscheuren.

3. Balogh Béla sr..

Geboren: 1926; geboorteplaats: Zilah-Zalau; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vier kinderen; beroep: materiaalbezorger; veroordeeld tot negen jaar.

"Toen ze van mij een vingerafdruk namen, kon ik stiekem de mening van de Securitate uit Zalau over mij lezen."

Te middernacht klopte op 17 juni 1958 een hoofdluitenant van politie op onze deur. Namens Salajeau. Wij hadden toen drie kinderen en het vierde zou spoedig komen. De huiszoeking veroorzaakte bij mijn vrouw een schok. Daardoor is onze Barnabás later geboren. Ik was toen chef en verkoper in een winkel van spullen voor kinderen. Een paar maanden na mijn gevangenneming nam mijn vrouw de leiding van de winkel over. Toen ging het bijna beter dan in mijn tijd.

Tijdens de huiszoeking heeft de Securitate foto's, brieven en mijn Bijbel meegenomen. Hoewel ze goed wisten dat ze mij met behulp van de papieren niet konden aanklagen.

Ik werd verhoord in Cluj. Toen ze mijn vingerafdruk namen, kon ik stiekem de mening van de Securitate uit Zalau over mij lezen. Ik bleek tot volksvijand te zijn verklaard. Ze ondervroegen mij over mijn activiteiten, over mijn kennissen, over degenen met wie ik correspondeerde, over onze vrienden, over onze geloofsgenoten.

Ik heb overal eerlijke antwoorden op gegeven. Ik wandelde in het licht. Ik had niets te verbergen. Ze bedreigden mij en probeerden mij met alle mogelijke middelen tot een onware verklaring trachten te dwingen. Ik heb de officier die het verhoor leidde gerustgesteld met te zeggen dat dit overbodig was. Als ik zag dat hij de zaken verdraaide in de verslaglegging waarschuwde ik hem. Daarna schreef hij niet meer na eigen goeddunken. Ze bedreigden mij en ik een schop tegen mijn achterwerk. Verder mishandelden zij mij niet. Verschrikkelijk was dat de muur van de cel gaatjes vertoonde. Een herinnering aan kogels. Dus daar waren mensen doodgeschoten. Ik heb alle beschuldigingen van politieke wandaden afgewezen. Ook de tenlastelegging dat ik met de Hongaarse revolutie van 1956 te maken had.

Net als bij de gevangenneming begon de aanklacht hier ook met een leugen. "De instanties van de staatszekerheid hebben een geheime, staatsvijandige organisatie ontdekt." Het was goed dat we niet als terroristen werden beschouwd. Uiteindelijk werd ik veroordeeld tot negen jaar gevangenis en vijf jaar ontzegging van het uitoefenen van burgerlijke rechten. Ik aanvaardde dat vonnis niet en heb appèl aangetekend.

Het doel van de Securitate was om -met steun van de kerk - het nabije leven met de Heere en het geloof te liquideren. Gedurende de verhoren heerste er een demonische stemming. In mijn innerlijk heb ik iets ervaren van het: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten" (Mattheüs 27:46). Ik kwam niet in opstand. Maar ik heb de smart van het lijden van onze Heere, Jezus Christus, diep gevoeld. Met de overtuiging dat dit lijden onmisbaar is en vast ligt in de goddelijke voorzienigheid. Mijn vrouw was tegenwoordig bij het proces. Ik heb haar bemoedigd: Vertrouw je leven opnieuw toe aan Christus!

In Gherla kwam ik in cel nummer 54 terecht. Met Boda Sámuel en met 50 Jehova's Getuigen. In deze cel moesten we leren altijd bereid te zijn tot gebed. Ik beschouwde de hele periode van gevangenschap als mogelijkheid om onverderfelijke schatten te verzamelen.

Voor wat betreft het eten dachten we soms dat de varkens er blijer mee geweest zouden zijn. We hadden een bewaker die ons bij zijn komst gedwongen op de betonvloer liet liggen en dat zijn hele diensttijd heeft volgehouden. Het was nuttig om samen te zijn met de Jehova's Getuigen. Goed om de kern van ons geloof helder te blijven zien en daarin standvastig te blijven. Na een kort samenzijn zag ik al dat ze dwaalleraren en valse profeten zijn.

Gods beloften gingen merkbaar in vervulling. Zelfs heb ik meer ervaren dan God mij beloofd had. Hallelujah! Ik kreeg bloedingen in neus en anus. Maar ik was behouden. Uit pure genade! Intussen leerde ik Frans. Ik was bereid alles te leren: wis- en natuurkunde bijvoorbeeld. En dat was tot groot nut in mijn leven na de gevangenis. Toen kon ik de middelbare school afmaken. Ik kende geen bijzonder grote verzoeken en mocht tot het einde toe volhouden. Daarover ben ik God erg dankbaar.

Er was sprake van vele gezegende belevenissen. Behalve met de Jehova's Getuigen heeft Gods Geest met allen -onafhankelijk van de vraag tot welke kerk en nationaliteit ze behoorden - een diepe, ware gemeenschap bewerkt. Hier beleefden we iets van de voorsmaken van de hemel. Zoals de discipelen dat ervoeren bij het pinksterfeest. Voor leren en het beluisteren van lezingen hadden wij onbeperkt tijd.

Wat het verstandelijke niveau van de politieke gevangenen betreft, mag geen sprake zijn van generaliseren. Er waren analfabeten onder hen. Maar er zaten ook intellectuele 'reuzen.' Ze kregen een aparte behandeling, omdat ze bekend waren, niet slechts binnen, maar ook buiten de landsgrenzen. Het was toch niet prettig om te zien dat zij bijvoorbeeld bij de verdeling van het eten een voorkeursbehandeling ontvingen.

Vooraf degenen die tot meer dan tien jaren veroordeeld waren, namen soms een ongewone houding aan. Helaas was er ook sprake van een heleboel verklikkers onder ons. Maar instinctief voelden we bijna altijd aan en wisten we wie als zodanig functioneerden. Gevangenen zonder hoop heb ik nooit ontmoet. Daarmee heeft te maken dat er amper mensen stierven in de gevangenis. Zelfs niet in tijden van zware epidemieën. Ik heb geen bijzondere bitterheden ervaren als gevolg van het feit dat ik tot het Hongaarse volk behoor.

Alle door mij in de gevangenis te verrichten diensten heb ik altijd graag gedaan. De beoordeling daarvan zal in de hemel plaatshebben. Onder de bewakers behandelden sommigen ons humaan. Maar er waren er ook die ons altijd aanspraken als "bandiet."

Ik kwam vrij op grond van de algemene amnestie in 1964. Dezelfde officier die mij gevangen genomen had, maakte mijn vrijlating bekend. Ik heb hem bedankt voor de zes jaren, waarin ik veel geleerd heb en waarin ik was overgoten door vele zegeningen en genadegaven. Ik moest de smalle weg steeds beter leren kennen. Er was sprake van veel vervolging, ernstige minachting en lastering van de kant van de staat en de officiële kerk. "Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem, die ons liefgehad heeft" (Romeinen 8:37). "En de hoop beschaamt niet" (Romeinen 5:5).

Een martelaar zei eens: "Mijn Jezus, als het mogelijk zou zijn, zou ik mijn leven duizend keer van U terug smeken, maar alleen daarom, dat ik het weer opofferen zou in Uw dienst." Ik loof de Heere, dat Zijn genade dit in mijn leven heeft bewerkt.

4. Boda Sámuel

Geboren: 1919; geboorteplaats: Diósad (provincie Zalau); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; zes kinderen; beroep: boer; veroordeeld tot zeven jaar; overleden.

"Kleine kudde, als gevaar en storm je bedreigt en de vijand werpt zijn giftige pijlen op je...."

Nadat ik de zondenverdelgende kracht en de genade van Jezus Christus al sinds vele jaren kende, werd ik in juli 1958 om mijn geloof gevangen genomen. Nadat ik 's nachts was wakker gemaakt en de mensen van de Securitate het hele huis verwoest hadden, namen zij mij mee zonder dat ik eigenlijk wist waarom. Ik kon van mijn gezin ook geen afscheid nemen.

Zij brachten mij naar Cluj voor verhoor. In de twee maanden dat ik moest voorkomen voor de militaire rechtbank ontmoette ik diverse broeders in het geloof. Ik werd veroordeeld tot zeven jaar en zij besloten tot verbeurdverklaring van mijn vermogen. Dat houdt in dat ze mijn huis en een koe wegnamen. De beschuldiging die ons allen gold, was dat we contacten onderhielden met het buitenland, dat we 'bethanisten' en sectariërs waren. Ze zeiden onder andere tegen mij dat ik geld had aangenomen van anderen en dus gehuurd was om verkeerde dingen te doen. Ze vroegen met wie ik in contact stond. Verder wilden ze dat ik een bekentenis aflegde dat we de staat hadden tegengewerkt en ons land verraden.

Ik kwam naar Gherla in gevangenis. Daar trof ik mijn broeder Balogh Béla. Helaas zaten we samen met veel Jehova's Getuigen. Met hen konden we geen christelijke gemeenschap onderhouden. Maar nog gevaarlijker waren de verklikkers. Zo kende ik er een die mij van alles vroeg en smeekte om een lied te zingen. Hij wilde weten wat voor gezangen we hadden. Toen zongen we het lied "Kleine kudde, als gevaar en storm je bedreigt en de vijand werpt zijn giftige pijlen op je...." Ik vertelde hem dat wij eenvoudig rond Gods Woord bijeenkwamen, dat we alleen Hem aanbaden en van Hem kracht vragen. Ik wist niet dat dit verboden was, maar meende dat er sprake was van godsdienstvrijheid.

Vanaf het eerste moment hoopt ik de zeven jaren niet vol te hoeven maken. Voorlopig zetten zij mij in een grote cel voor totaal 65 gevangenen. We mochten niet met elkaar praten, zaten op de rand van ons bed en keken naar de vloer. We moesten met z'n vijven in twee bedden slapen. Het was koud. Verwarming kenden wij niet in onze cel. Later brachten ze ons werk. Het voedsel dat we kregen was gering.

Een welwillende ingenieur, Vasiliu Vasile, had de leiding over ons werk. Hij toonde zich barmhartiger dan de anderen. Soms voelde ik mij bij de gedachte aan mijn gezin wanhopig. Ik wilde in zulke momenten sterven. Maar juist op die ogenblikken herinnerden wij elkaar aan de geschiedenis van Jozef. De mensen dachten hem te doden, maar God wilde hem behouden.

Na verloop van tijd brachten ze ons naar Periprava om hout te hakken. Hier was het eten iets beter. Alles leek niet zo streng. Maar indien iemand niet gehoorzaamde, kreeg hij een afranseling. Dat gebeurde ook mij een keer. Hoewel ik niet ongehoorzaam was. We rooiden uien. Toen was er alarm en moesten we ons op de buik laten vallen. Bij het opstaan was er in mijn hart een zo grote vreugde, dat ik begon te glimlachen. De bewaker dacht dat ik de spot met hem stak. Daarop zei hij: Steek je hand uit, dan zal ik er op slaan. Maar toen hij dat wilde doen, trok ik m'n hand weg. Hij werd woedend en sloeg mij overal en duwde me op de aarde. Mijn lichaam werd bont en blauw. Drie weken kon ik niet werken.

In Periprava ontmoette ik nog twee broeders in het geloof: Jakab Sándor en Dézsi Zoltán. We hebben met elkaar veel gebeden en begonnen met de speciaal op onze situatie toegepaste uitleg van het Onze Vader. Ook hier was sprake van verklikkers. In hun aanwezigheid zwegen wij liever.

Er leefde ook nog een predikant en een voorzitter van een classis in onze gevangenis. Die debatteerden veel met de Jehova's Getuigen. Toen deze vragen stelden waarop de voorzitter van de classis niet kon antwoorden, begon hij mij uit te schelden toen ik de antwoorden gaf. Ik had toch immers onvoldoende opleiding genoten. Ik reageerde met deze woorden: "Gij hebt deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard" (Mattheüs 11:25). De predikant heeft mijn antwoord beaamd. Maar er was ook een jurist onder ons. Hij haatte zowel de predikant als mij en zei dat we ons lot verdienden. Want volgens hem waren wij bedriegers, omdat de Heilige Schrift niet waar is.

Na 27 maanden werkte ik nog steeds in Periprava. Op zaterdagavond lag ik op mijn bed om te gaan bidden. Toen opende iemand de deur van de barak. Hij riep mij om naar buiten te komen. Ik wilde het niet geloven, toen ze meedeelden dat ik de andere morgen vroeg vrij zou zijn, omdat ik een groot gezin had. Maar ze verboden mij dit aan de anderen te vertellen.

Zo kwam op de vroege zondagmorgen een arts mij onderzoeken. Ook hij vertelde dat ik vrij was. Ik kreeg wat reiskosten, maar niet genoeg. Met mij ontvingen ook vier Joden de vrijheid. Zij gaven mij het ontbrekende geld. Het was Gods ontferming dat ik niet al die zeven jaren moest 'zitten.'
Geloofd zij Zijn Naam. Soli Deo Gloria!

5. Dézsi Zoltán

Geboren: 21 oktober 1919; geboorteplaats: Oradea; staatsburgerschap: Hongaars; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; twee kinderen; predikant; veroordeeld tot twintig jaar; overleden.

"Op dat moment drongen drie burgers en iemand in uniform onze tuin binnen. Een van hen zei: "Securitate." "Alstublicht", zei ik in het Roemeens."

De belangrijkste en meest wonderbare gebeurtenis van mijn leven was mijn bekering. Hoe heb ik God ontmoet? Hoe ging dat? Ik trok zonder bijzondere belevissen naar de Theologische Universiteit. Want ik kon geen andere beroep kiezen. Het was bovendien de wens van mijn oma dat haar enig kleinkind predikant zou worden. De studentenjaren vergleden, maar er nog altijd gebeurde er niets bijzonders. Zo kwam ik als hulppredikant naar Baia Mara. Eerst ging alles z'n gewone gang. Mijn leven was zonder zin, zonder doel. Ik had geen blijdschap in mijn werk. Maar evenmin in het voetbalspel in het stadion, waar de duivel mij iedere zondag na de dienst heen lokte. De verhouding tussen mij en de collega's was gespannen. We hadden geen gemeenschap in Christus. Toen kreeg ik een ernstige darmkwaal. Dat leidde tot ernstige verzwakking. Mijn leven bleek doellozer dan ooit. Ik stelde mijzelf de vraag: Hoe kan zo'n jong iemand een zo ernstige ziekte krijgen? Maar mijn Heere wist wat Hij in mijn leven bewerken wilde.

Laat ik eerst iets vertellen over mijn 'wortels.' Ik kom uit een familie van ambtenaren en bezocht de middelbare school in Oradea. In 1943 rondde ik in Cluj de theologische studie af. Tussen 1943 en 1950 was ik hulppredikant in Baia Mare. Daar kwam het tot een huwelijk met Máthé Katalin. Een ambtenaar. Dit (eerste) huwelijk werd gezegend met twee kinderen: Tünde en Emese. Maar Baia Mare was ook de plaats van mijn wedergeboorte.

Op een zondagmorgen in de herfst van 1949 bezocht ik een zogenoemde diasporagemeente. Ik ging lopend, maar kon mijn verzwakte lichaam amper voortslepen. Plotseling viel al mijn geestelijke en lichamelijke ellende als een loden last op mij. Ik riep wenend: "Dit is de hel, dit is de totale dood. Maar Heere, ik wil niet sterven, geef mij leven!" En mijn roepen uit de diepte behaagde de Heere. Hij heeft het verhoord, heeft het aangenomen en begon een nieuw leven in mij. Gods Geest begon in mij te werken.

Allereerst kreeg ik grote honger naar Gods Woord. Ik had daar meer behoefte aan dan aan brood. Ik ontdekte steeds meer zonden in mijn leven en werd daardoor steeds droeviger. Ik zag mijn verloren toestand steeds meer in. "Mijn ongerechtigheden hebben mij aangegrepen" (Psalm 40:13). "De wateren zijn gekomen tot aan de ziel" (Psalm 69:2). In 1949 bezocht broeder Nagy Antal mij vaak om mij steeds meer te vangen in het net van het Evangelie.

Van 1950 tot 1958, dus tot mijn gevangenneming, diende ik als predikant in Feketegyarmat, in de Roemeense provincie Arad. Op de tweede pinksterdag, 26 mei 1958, gingen mijn gezinnetje en mijn twee zusters die voor korte tijd bij ons waren na het avondeten en na een familiepraatje naar bed. Ik bleef nog wakker om in mijn kantoor een en ander te regelen. Want de volgende dag moest ik naar Arad om voor inspectie van de financiële zaken van onze kerk. Het was ongeveer half elf, toen ik wat lawaai hoorde bij de poort. Ik sloeg er geen acht op, maar ging door met mijn paperassen. Iets later hoorde een stemgeluid, alsof er iemand over het hek was gesprongen. Toen ging ik naar buiten en riep: Wie is daar? Het antwoord was een onverstaanbaar gelal van een dronken man. Ik zei: "Je moet beschamen, ga weg!" Hij wilde niet. En toen ik dichterbij kwam, zag ik vier mensen. Drie in burger en één in uniform. Zij zeiden: "Securitate." "Alstublicht", zei ik in het Roemeens.

Ze kwamen binnen in mijn kantoor en de leider van de groep toonde zijn

legitimatiebewijs. Vervolgens liet hij het papier zien waarop stond dat ze huiszoeking mochten verrichten. Ze begonnen met dat werk in mijn kantoor. Ze hadden bij alle papieren, correspondentie en boeken die ze doorzochten vooral grote aandacht voor dat wat in 'bethania'-verband bleek uitgegeven. En ze ontdekten mijn dagboek. Toen ze klaar waren, namen ze ongeveer 30 boeken mee. Nadat ze proces-verbaal hadden opgemaakt stopten ze deze in een koffer, met de opmerking dat ze die nader moesten onderzoeken. Toen alles voor elkaar was, zei de officier van de Securitate: "U moet ook met ons mee!" "Maar ik moet morgen naar Arad", zei ik naïef. "We onderzoeken alleen de boeken en daarna kunt u naar Arad gaan", antwoordde hij.

Toen ik het huis verliet, fluisterde mijn zus, Gabrielle -ze is al bij de Heere- mij toe: "Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft. We zullen voor je bidden." Deze woorden boden mij in de navolgende tijd veel troost en kracht.

Er bleek op straat een Jeep te staan en daarmee gingen we richting Köröskisjenő. Dat is een stadje in de buurt van Arad. Na een paar uur verblijf in die plaats, bracht de Securitate mij naar Oradea.

Daar, in Oradea, had mijn verhoor plaats. Tussen mei en augustus 1958. De vragen liepen altijd over onze zogenaamd onwettige, geheime, 'bethanistische' bijeenkomsten. Ik moest steeds opsommen waar en hoe vaak wij vergaderden. Maar ze stelden me natuurlijk ook andere vragen.

De zwaarste beschuldiging luidde dat ik de leider van de 'bethaniegroep' in Feketegyarmat was. Veel vragen hadden dan ook daarop betrekking. Er waren natuurlijk 'bethanisten', die deze bijeenkomsten bezochten. Hoeveel kwamen er? Ik moest de bezoekers allemaal met name noemen. Ik zei: Die mensen zijn eerlijk, vroom. Maar ze waren geen lid van de Bethania beweging. De meesten wisten niet eens wat ze daaronder moesten verstaan. Een andere beschuldiging was dat ik de mensen van hun werk in de maatschappij afhield. De verhoerende officier vroeg: U hebt zeker tegen de gemeenteleden gezegd dat ze alleen de Bijbel mogen lezen en de dorpsvergaderingen niet moeten bezoeken. Dat ging dan over propagandabijeenkomsten van de communistische partij. Ik zei: Zo iets heb ik nooit gezegd. In tegendeel. Wij gaven altijd het goede voorbeeld. Want ik nam altijd deel aan de dorpsvergaderingen.

Verder beweerden ze dat we de mensen van de Securitate en hun systeem verdoemden. Tijdens een verhoor zei hij: "Szilágyi Sándor beweert dat wij van de duivel zijn." Ik antwoordde: "Szilágyi Sándor heeft nooit zo iets gezegd. In tegendeel. Hij bidt voor u. Ik ben van mening dat God heeft toegelaten dat u aan de macht bent. En u zult daar zo lang zijn als Hij dit toelaat."

Een andere beschuldiging luidde dat wij ons keerden tegen het cultuurprogramma van de partij. Opeens vroeg hij toen: "Waar bent u mee bezig geweest in Egri in januari 1958?" Ik antwoordde: "Wij bestudeerden de Bijbel, spraken daarover, we baden, we zongen, we verblijdden ons in de liefde Gods." "Dat alleen?" zei hij? En hij vervolgde: "Nee, want u hebt ook de beslissing genomen het cultuurprogramma van de partij af te wijzen." "Hebben wij dat gedaan?" vroeg ik. "Nee, zo'n beslissing namen wij noch daar, noch op een andere plaats. Daarin kan ik niet toestemmen", zei ik. Toen overhandigde hij mij twee verklaringen. "Lees maar even", zei hij.

Ik versteende. De ene scheen door Bakó Pál geschreven, de andere door Lőrincz János. Ik herkende het handschrift. In het bijzonder dat van Lőrincz János. Het ging om heel goed gelukte vervalsingen. In beide stukken stond dat wij ter gelegenheid van de bijeenkomst in januari 1958 in Egri het cultuurprogramma van de communistische partij hadden afgewezen, omdat het in grove tegenspraak was met Gods Woord. "Met zoiets waren we niet bezig en

zo'n beslissing hebben we helemaal niet genomen", zei ik. "Maar deze twee verklaringen zijn sterker dan die van jou en daarom zijn ze rechtsgeldig." Met die woorden sloot hij het verhoor af. Of ik nu wilde of niet, ik moest de mij voorgelegde verklaring tekenen. Overigens was ik tijdens de verhoren en ook bij andere gelegenheden niet mishandeld.

Tijdens mijn verhoor kwam ik in aanraking met twee personen in een andere cel. De ene was Vostinar Puiu, van Siria. Hij fungeerde als propagandist voor de Nationale Boerenpartij. Deze gold geruime als de Roemenië regerende partij. Maar alle leiders kwamen in gevangenis terecht na de komst van de communisten. De ander was Nagy Lajos, een jonge kleermaker van Valea lui Mihai.

De Securitate had mij in de gevangenis gebracht. Samen met anderen uit de omgeving van Oradea. De beslissende rechtszitting had plaats in Oradea op 6 september 1958. De beschuldiging luidde dat "ds. Dézsi Zoltán door ds. Visky Ferenc in de illegale Betania organisatie was opgenomen sedert 1950." En deze organisatie zou tot doel hebben op ideologische niveau het gevecht aan te binden met de socialistische cultuur en te strijden tegen de marxistisch-leninistisch ideologie. Op die manier zouden de gemeenteleden worden afgetrokken van het meebouwen aan de socialistische staat. In het kader van deze organisatie zou ik, ds. Dézsi in Feketegyarmat een groep hebben georganiseerd, waarvan ik leider was tot mijn gevangenschap. "Hij nam ook actief deel aan de vergaderingen van andere 'bethanistische' groeperingen, waarin hij berichtte over de activiteit van zijn eigen 'bethanistische' groep. In 1957 organiseerde hij in zijn woonplaats Feketegyarmat een geheime bijeenkomst waaraan diverse 'bethanistische' groepsleiders deelnamen."

Mijn advocaat diende een verklaring van onze burgemeester in. Deze verklaarde dat ik actief deelnam aan de stichting van de kolchoz in het dorp en dat ik mij in mijn houding nooit tegen de socialistische maatschappij keerde. Maar de president van de rechtbank keek dit stuk niet eens in. Tijdens de het geding protesteerde ik dat de officier die het verhoor leidde dingen had genoteerd die ik helemaal niet had gezegd. Maar ik kreeg daarop eenvoudig geen antwoord.

Het uiteindelijk vonnis luidde dat "de militaire rechtbank van Timisoara beslis tot veroordeling van ds. Dézsi Zoltán tot twintig jaar dwangarbeid en tien jaar ontzegging van zijn burgerlijke rechten, omdat hij het socialistische systeem wilde omverwerpen."

Ik heb appel aangetekend tegen dit vonnis. In november kreeg ik als antwoord dat dit was afgewezen. Toen ik het vonnis hoorde, kon ik mijn oren niet geloven. Heb ik het echt goed gehoord? Is dit geen vergissing? Dit kan niet waar zijn! Ik had in gedachten dat ik hooguit drie of vier jaar zou krijgen. Maar zoveel?

Ja zoveel! En dat alles, omdat ik vastbesloten de noodzaak verkondigde om de zonden te haten en de noodzaak van bekering en wedergeboorte predikte, de keuze voor Jezus en een heilig leven. In de gemeente en overal waar ik was. Want met mijn broeders en zusters, met mijn collega's, kwamen wij -alle gelegenheden zoals het doopfeest, een bruiloft, de verjaardag of een evangelisatiebijeenkomst waarnemend- bijeen om ons in Gods Woord te verblijden, elkaar de zonden te belijden, de Heere Jezus te loven en te prijzen en versterkt te worden in ons geloof. En de leden van mijn gemeente keken uit naar berichten over dergelijke bijeenkomsten, zodat ze ook deze zegeningen deelachtig zouden kunnen worden.

Daarom was ik in de ogen van de Securitate een fanaticus, iemand die alles overdreef, een gevaarlijk mens. Voor Jezus! Daarvoor moest ik een zo zware

straf krijgen. En wat meer is, ze lieten mij niet eens toe afscheid te nemen van mijn gezin.

Eerst zat ik gevangen in Oradea. Dat was tussen september 1958 en september 1959. Daarna in Gherla. Van september tot oktober 1959. Vervolgens in de Donau Delta. Dat was van oktober 1959 tot mei 1964. Achtereenvolgens in Stoenesti, Periprava en Grind. Ik moest ook nog een keer gedurende drie maanden riet maaien. Tenslotte verkeerde ik van mei 1964 tot mijn bevrijding in de gevangenis van Jilava.

De cellen waren heel verschillend. In Oradea en in Jilava verkeerden wij met 8 tot 10 mensen in een cel. Maar in Gherla was ik in een 'kamer', waarin 150 mensen samengeperst werden. In een van de barakken op onze werkplek huisden ongeveer 50 tot 60 mensen.

Het was in Oradea in de winter ontzettend koud. Hoewel we met z'n tweeën in een bed moesten slapen. In de barakken heerste in de winter een aangename temperatuur. In de cellen en in de barakken moesten wij strikt zorgen voor reinheid en orde. De lakens werden eerst minder vaak, maar later om de twee weken verschoond. We hadden goede matrassen. Soms werden de bespoten met desinfecterende middelen.

Vooraf in de gevangenis te Oradea was weinig voedsel. En wat er wij aten was slechte kwaliteit. Degenen die echt arbeid verrichten, dus op andere plaatsen, kregen meer en beter te eten. Het beste wat beschikbaar was, ging naar de zieken, in het bijzonder de longlijders.

De behandeling in de eerste jaren was erg hard en ruw, later wat humaner. Soms werden wij opgesloten in de isolatiecel, de zogeheten "zárka." Dit heb ik niet meegemaakt. Wel kreeg ik, omdat ik bij het bouwen van een stuwdam niet genoeg grond in m'n kruiwagen vervoerde, twee keer tien riemslagen over mijn naakte rug.

Na het vonnis kwam ik in dezelfde cel terecht als Visky Ferenc, Szilágyi Sándor, Papp Antal, Karcagi Sándor, Jakab Sándor, Kiss Sándor. Ook ds. Antal Sándor was bij ons. Maar hij was voor iets anders veroordeeld.

We hebben samen acht onvergetelijke maanden doorgebracht. Gedurende 240 rustige dagen konden wij ons bezig houden met bijbelstudie. Wij waren verblijd in de Heere en zegden Hem dank voor Zijn bemoeienissen met ons in het verleden. Verder bereidden we ons voor op de toekomst.

Dat duurde tot ik op een dag samen met Szilágyi Sándor, Kiss Sándor en Jakab Sándor een andere cel werd gebracht. Van daar brachten ze ons Gherla om vervolgens naar de onderscheiden plaatsen te worden getransporteerd waar we ons werk moesten verrichten.

In Gherla maakte ik kennis met lieve Roemeense broeders -in etnisch opzicht dus Roemenen. Want ik zelf behoor tot de Hongaarse minderheid. Het ging om Traian Ban, Nicolae Todor, Mihail Iovin, Ioan Ginga en anderen. Met velen van hen was ik samen in de Donau Delta.

Op de plaatsen waar wij moesten werken zoals Stoenesti, Periprava en Grind verkeerde ik afwisselend in gezelschap van Szilágyi Sándor, Nagy Jenő, Balogh Béla, Kiss Sándor, Jakab Sándor en Karcagi Sándor. Daar maakte ik tevens kennis met de jurist Széplaki Kálmán, met Traian Dorz -een vooraanstaand man van het orthodoxe, Roemeense Leger van God- met Moldoveanu Nicolae en Prundus Silvestru. De laatste fungeerde voorheen in het dagelijks leven als theologisch hoogleraar van de Grieks-Katholieke Kerk. Deze kerk werd in 1948 verboden en gedwongen verenigd met de Roemeens-Orthodoxe Kerk.

Degenen die daar niet voor voelden kregen een plaats in de gevangenis. Verder ontmoette ik daar ds. Bencze József -net als de eveneens aanwezige ds. Molnár Béla gereformeerd predikant-, Dani László en ds. Antal László -beiden luthers predikant-, de rooms-katholieke monniken Drozdrowszki Géza en Pál Gyula, alsmede een franciscaner overste, Hajdu Géza. En heel wat anderen.

Een aantal liefelijke ervaringen in de gevangenis trekt mijn oog voorbij. In Oradea werd ik 'gelucht' op de dag na het Kerstfeest. Dat was in 1958. Al 'wandeland' keek naar ik een gebouw met diverse verdiepingen naast de gevangenis. Op het balkon stond een kerstboom. Zonder versieringen. Toen werd een grote vreugde in mijn hart ontstoken. O, niet alleen in dat huis, maar ook hier in de gevangenis was het Kerstfeest. Want Jezus is hier. Hij leeft en overwint ook hier.

Gedurende zo'n andere 'wandeling' zag ik op een deur ingegraveerd: "Mijn Jezus." Blijdschap en dankbaarheid vervulden mijn hart. Ik voelde vereniging met degene die deze Naam daarin had ingekrast. En dan bad ik ook: "Heere, geef dat meer mensen hier dit zouden kunnen zeggen: Mijn Jezus."

Een schip bracht mij een eind weg om riet te snijden. Het is koud. Drozdrowszki Géza vraagt mij: "Zoltán, heb je nog warme kleren?" "Nee, ik heb alleen een trui en een vestje." "Je zult hier doodvriezen", zegt hij. Dan geeft hij mij zijn jas. Deze jas vormde voor mij ook na vele jaren een heerlijke herinnering, een teken van liefde.

Bij mijn tewerkstelling in Grind ging ik erg achteruit. Ik verzwakte lichamelijk en kreeg een longprobleem. Na acht maanden medische behandeling kwam ik in de cel terecht voor de arbeidsongeschikten. Daar bracht ik twee onvergetelijke maanden door met Nicolae Moldoveanu, Nicolae Todor en Dani Péter.

Moldoveanu, een dierbaar kind van God, musicus van beroep, auteur van vele religieuze gedichten en geestelijke liederen, kwam met een armprotese, als arbeidsongeschikte naar Grind. 's Morgens hielden wij een godsdienstoefening en daarna begon hij te componeren. Hij maakte een stuk ruit vochtig en bespoot dat met desinfecterende poeder. Met een dun stokje begon hij dan de noten op te schrijven. We stonden te praten, te mediteren en 's avonds leerde Moldoveanu ons zijn mooie geestelijke liederen te zingen. Soms twee- of driestemmig. We hebben ons verblijd in de Heere. Op een dag werden we naar wreed gebruik weer van elkaar gescheiden. Wonderschoon: Er zal straks een plaats zijn, waar we nooit meer afscheid van elkaar moeten nemen. Daar zullen wij voortzetten waarmee we in Grind moesten stoppen.

Ik ben in mijn gedachten in het laatste gevangenisstation. In Jilava. Het was juli 1964. Tien uur 's avonds. Tijd om naar bed te gaan. Ik draaide mij op de rechterzijde. Door het raam zag ik de planten in prachtige bloei. In dat moment raakte mijn hart vervuld door de Heilige Geest. Vol van blijdschap en lofprijzing aan God. In die duistere, vochtige cel was alles vol met luister. En in mij klonk een dierbare stem, luid en duidelijk: De tronk van Isai is uitgebloeid. Hij is Jezus Christus. Ik hoef niet bang te zijn voor de dood. Want Jezus is gekomen om alle kracht van dood en hel te overwinnen. En Hij bracht het leven aan het licht. Halleluja. Hoewel er daar velen zijn omgekomen door menselijke boosheid en haat, was mijn hart vol van overwinning, hemelse vrede en blijdschap.

Ik was in heel mijn leven nooit een grote eter. En ik had nooit geweten wat honger lijden betekent. Maar in de gevangenis van Oradea veranderde alles. Ik begon gebrek te lijden en kon mijzelf er maar moeilijk van weerhouden het voedselrantsoen reeds voor de middag op te eten. Dat zagen mijn broeders. En zij gaven het grootste gedeelte van het hunne aan mij.

Tijdens ons verblijf in werkkampen werd de situatie nog erger. Ik kreeg buikpijn. De honger nam nog meer toe. Ik viel 38 kilo af. Daarom kreeg ik beter voedsel en hoefde ik niet meer te werken. Toen ik een poosje later opnieuw aan de slag moest, verzwakte ik nog meer. Ik kreeg weer longproblemen. Daarom kreeg ik gedurende zeven maanden het best beschikbare voedsel.

De lichamelijke verzwakking deed tevens afbreuk aan mijn gemeenschap met de Heere. Lichamelijke behoefte aan voedsel bleek sterker dan de geestelijke honger. Ik kon me niet verheugen in de Heere. Ik had geen opening naar Hem toe. Maar de Heere toonde dat Hij meer hart voor mij had en groter was dan mijn zonde. Hij ontfermde Zich over mij. Zijn Geest begon weer in mij te werken. Ik voelde mij geschokt en bang en zei: "Heere, waarom moest ik hier terechtkomen. Heere, ontferm U over mij! Heere, genees mij!" En Hij heeft mij verhoord. Door Zijn Geest gedreven, zei ik op een dag: "Heere, laat mij toch niet zo blijven, als ik nu in geestelijk opzicht ben." Kort daarna schoot mij een bekend bijbels verhaal te binnen. De Joden moesten de muren van Jericho zo vaak omwandelen dat ze instortten. En door deze geschiedenis ontving ik het vertrouwen dat ik zou genezen en overwinnen. Derhalve begon ik te bidden: "Heere, ik wil doorgaan totdat mijn "muren van Jericho" instorten! En de muren zijn wonderlijk afgebroken.

Het was januari 1964. Ik kwam weer in de ziekenkamer te Periprava, omdat mijn longprobleem weer van zich liet horen. In het naastliggende bed lag Mihail Iovin. Hij sprak uitstekend Hongaars. Op een dag zei hij tegen mij: "Zoltán, je bent geestelijk niet goed. Ik zie dat je geen blijdschap hebt in de Heere en in Zijn Woord. Denk er eens over na! Ik raad je aan om te bidden en te vasten om zo weer geestelijk gezond te worden." Maar ik sloeg er geen acht op.

Kort daarna brachten ze mij terug naar Grind. In de ziekenkamer ter plekke ontmoetten wij elkaar opnieuw. Op een avond zei hij tegen mij: "Zeg, Zoltán, heb je gedaan wat ik zei? Heb je gebeden en gevast?" "Nee", antwoordde ik. En ik moest iets wegslikken. "Maar ik zie dat je vrolijk bent. Je kijkt naar de schaakspelers, alsof alles in orde is in je leven. De Joden in Babylonische ballingschap lachen niet, maar verkeerden in zak en as en weenden." Deze woorden grepen mij. Gods Geest raakte mij aan. Ik stond stil voor hem en zei: "Je hebt gelijk. Vanaf morgen begin ik te vasten en te bidden." De Heere bewerkte dat in mij binnen een enkel ogenblik.

In mij daarna volgend vasten en bidden ging ik terug tot mijn kinderjaren en volgde ik mijn hele leven. Ik bracht al mijn zonden bij het kruis gezet. Alles wat ik tot op dat ogenblik nog niet had bekend. En God nam mijn boete, mijn vasten, mijn tranen aan. Hij stortte Zijn Geest uit in mijn hart. En zo maakte ik een zuivering, een vernieuwing mee die ik zelfs in de tijd van mijn bekering niet die had doorleefd.

Mijn hart was overgoten met vreugde en dankbaarheid. De Heere openbaarde Zich weer aan mij. Mijn lege hart raakte vervuld met de rijkdom van God. Ik zocht mijn broeders in het geloof op en vertelde hun met grote vreugde wat mij was overkomen. Ik overtuigde mij er ook van dat alles met iedereen vlak lag. Want ik gevoelde dat ik in Grind niet lang meer het Evangelie zou mogen brengen. Daarom ik ging naar ieder toe en zei: "Mogelijk ontmoeten we elkaar nooit meer. Maar ik smeekte hen om de overgave van hun leven aan Jezus.

Inderdaad. Op een ochtend stonden wij op het plein. En ik moest richting Jilava. Dat ligt in de buurt van Boekarest. Ik kon niet eens afscheid nemen van mijn lieve vrienden. Maar Jezus naderde mij met Zijn liefde, met Zijn Geest en met Zijn overwinning. Wij moesten eerst naar Jilava, vandaar naar Salonta en vervolgens naar Várasfenes. In deze plaats werd ik na mijn

vrijlating predikant. Ik mag getuigen dat ik daar vele zegeningen en overwinningen ontving.

In Oradea -na het verhoor en de veroordeling- werden wij allemaal in dezelfde cel gezet. De overheid wilde het zo. Maar ik geloof dat het boven alles de wil was van de Heere. Hij begiftigde ons met zijn dierbare liefde en we mochten bij elkaar zijn als gelovigen. God bewerkstelligde door het werk van Zijn Heilige Geest een gezegend geestelijk klimaat. En het woord ging in vervulling dat de zegen in het bijzonder daar wordt opgemerkt waar mensen verkeren die tot persoonlijk geloof in Jezus Christus zijn gekomen. De Heere liet ons door Zijn genade samen vanaf september 1958 tot mei 1959. Dat waren onvergetelijke, gezegende dagen. We zullen pas in de eeuwigheid begrijpen welke genade ons ten deel viel.

Wij gingen als volgt te werk. nadat wij 's morgens waren opgestaan, hield ieder zijn persoonlijke meditatie. Daarna vertelde de een tegen de ander welke woord en zegen hij in deze persoonlijke stilte had ontvangen. Daarna spraken wij met elkaar tot wederzijdse stichting om vervolgens op te staan tot gebed. In het verdere verloop van de ochtend en ook na het eten hielden wij ons vaak bezig met bijbelse, theologische kwesties en met kerk- en wereldgeschiedenis. Mij schiet te binnen hoe prachtig de voorlezingen waren van Karczagi Sándor over Napoleon. Met kringgebed sloten wij altijd de dag af.

Op zondagochtend hielden wij een kerkdienst. We gingen afwisselend voor en vierden ook regelmatig het heilig avondmaal. Toen we later van elkaar gescheiden waren, zetten wat dat voort. In werkkampen veranderde het dagelijks leven en de orde. Wij konden 's morgens niet meer bij elkaar zijn, maar kwamen iedere avond bijeen. Hetzij in de slaapkamer, of in de tuin. Eén van ons sprak een geestelijk woord voor die dag en samen gingen we ook in gebed. Op zondag kwamen we 's morgens of 's avonds bij elkaar. We beoefenden de blijdschap in de Heere door het getuigenis van de broeders in het geloof. Ook de Roemeense broeders waren vaak aanwezig. Diversen van hen waren het Hongaars machtig. Maar soms hielden wij de hele dienst in het Roemeens. Ieder van ons kende wel zoveel Roemeens dat we elkaar begrepen. Hoeveel zegeningen zijn ons ten deel gevallen door het ervaren van de eenheid in het lichaam van Christus? Kunnen we dit vandaag waarderen?

Naar mij inschatting stond ongeveer de helft van de om politieke redenen gevangen zittende mensen op een behoorlijk hoog niveau van beschaving. Maar over geloofszaken bleken zij moeilijk benaderbaar. De meesten wezen een gesprek daarover hard af. Sommige die zichzelf beschouwden als leden van de intellectuele aristocratie, trokken zich terug op een troon en kwamen daar niet af. Maar met degenen die op een lagere niveau stonden, konden we veel gemakkelijker tot gesprek komen. Ze toonden zich gevoeliger voor geloofsvragen.

Toen ik in de gevangenis kwam, dacht ik dat daar gemakkelijker met andere mensen te praten viel over de zaken van de Heere. Zij zullen ontvankelijker zijn, ze zullen zich eerder bekeren, dan wanneer zij in vrijheid leven, meende ik. Want door de zware beproevingen zal hun harde hart breken. Maar mijn teleurstelling was groot. Hun hart werd niet week, maar integendeel, het verhardde zich nog meer. Ik verdien het niet om hier te 'zitten', zeiden ze. Sommigen beschuldigden God daarvan. Op een dag gaf een lotgenoot uiting aan die opstand. "Ik hoef zo'n God niet, die toelaat dat mijn vrouw nu -in de tijd dat ik hier ben- van mij gaat scheiden. Jullie keren God de rug alleen maar niet toe, omdat je je daarvoor schaamt."

Anderen zwegen altijd. Met neergeslagenen ogen zaten ze te zitten. Met zichzelf in conflict gekomen. Ze zagen nergens meer de zin van. Omdat ze meenden nooit meer naar huis te zullen gaan. Maar bij de meeste gevangenen

viel grote spanning en zenuwachtigheid te bespeuren. Eén als onheus ervaren woord of beweging was genoeg om ze in geschreeuw uit te laten barsten.

Er waren ook krachtige gevangenen. Mensen die het hun opgedragen werk gemakkelijk volbrachten en niet konden begrijpen waarom anderen daar niet toe in staat waren. Ze koesterden diepe verachting voor degenen die het niet aan konden. Op een keer moesten wij maisstokken snijden. Maar ik kon niet zo snel werken als de naast mij bezig zijnde boer. Daarom voer hij tegen mij uit: "Dominee, doe het sneller, anders blijven we achter. En ik wil niet om uw tekort straf krijgen." Ze wilden niet geloven dat mijn lichaam verzwakt was en dat ik geen kracht meer had. Alleen toen ik naar de ziekenkamer verhuisde, zeiden ze tegen mij: "Wees niet boos, ik zie nu, dat u echt ziek bent."

Nationalistische problemen -dus bespottend om mijn Hongaarse afkomst- heb ik nooit gehad. Ik kan getuigen dat zowel in de gevangenis als in het leven in vrijheid een gezonde maatschappij mogelijk is met liefde, vrede het aannemen van elkaar, alleen door Jezus Christus. Op die manier valt het nationalistisch vraagstuk op te lossen. In Christus kunnen Hongaren en de Roemenen elkaar verdragen. Overal en altijd. Hij is onze hoop. Hij is de oplossing voor onze problemen.

Steeds gaf de Heere mogelijkheden tot het getuigen van Zijn dienst. Ik denk aan een verhoor door de Securitate. De luitenant begint te bedreigen: "Weet je, dat dit soort activiteiten waarmee jullie je bezig houden, streng worden bestraft?" Daarop reageerde ik: "Als Gheorghiu Dej, de aan Ceausescu voorafgaande partijsecretaris, tien jaar in gevangenis zat voor zijn overtuiging, dan ik ben ook bereid tien jaar te 'zitten' voor Christus en zo nodig nog meer." "Bravo", luidde het antwoord.

Over de Heere Jezus heb ik overal en voor iedereen getuigd. Ik probeerde de terneergeslagenen die zonder hoop leefden op te beuren. Ik bezocht de zieken en vertroostte hen met het Woord. Waar mogelijk bad ik met hen. Ik bad altijd. Maar ik had ook mogelijkheden tot dienst waarvan de Schrift zegt: "Zo laat uw linkerhand niet weten, wat uw rechter doet." De Heere zij daarvoor geprezen!

Als ik terugzie op die zes jaren, heb ik slechts gewetenspijn, omdat mijn hart niet genoeg voor de Heere brandde. En omdat ik de mogelijkheden om dienstbaar te zijn niet voldoende waarnam. Ik kon Paulus' bevel niet genoeg vervullen: "De tijd uitkopen, dewijl de dagen boos zijn" (Efeze 5:16).

De bewakers waren in het algemeen ruw, onbarmhartig, maar ze waren daarvoor opgeleid. Bij verhoor door de Securitate was ons niet toegestaan tegen de muur te leunen als we ons niet prettig voelden. Als ik dat toch deed, zei de bewaker: "Hoe sta je daar?"

Tijdens het werk lieten ze nooit toe om af en toe een beetje te rusten en onze uitgemergelde lichamen een beetje te verkwikken. Ze zeiden telkens opnieuw: "Kom maar, beweging, beweging." Toen we een op een veld met uiten werkten, zag de bewaker dat we een ui opaten. Hij schreef de namen op. En die het hadden gedaan, moesten naar de isolatiecel, naar de "zárka." Een keer hitste de bewaker die met een bloedhond naast mij stond de hond tegen mij op. Die begon mij te bijten. Dat was een klein duivels spelletje voor hem.

Maar ik wil ook iets 'goeds' van die mensen vertellen. Als ik in een erg verzwakte lichamelijke conditie verkeerde en tijdens het werk flauwviel, lieten ze mij toe even op de grond te liggen. En toen zij reeds wisten dat wij spoedig vrijgelaten zouden worden, begonnen ze ons humaner te behandelen. Waarschijnlijk op bevel van hogere hand. Toen ik in Jilava naar

het werkkamp werd gebracht, lieten ze ons bij het passeren van een vruchtbom toe te eten van de gevallen vruchten.

Tijdens een van de laatste dagen -we waren net mais gaan hakken- zei de bewaker tegen één van ons: "Ga een paar pruimen plukken voor de jongens!" Wat kan ik nog meer zeggen over de bewakers? Ik heb voor ze gebeden: "Heere, ontferm U over hen! Ze verkeren zijn in een veel erger gevangenschap dan wij. Zouden ze spoedig Uw bevrijdende macht en liefde in Jezus Christus mogen leren kennen.

De bevrijding kwam voor mij in de gevangenis van Jilava. Op 30 juni werd ik uit de cel gehaald. Ik kreeg mijn eigen kleren ter hand. Ik mocht me scheren. En ik kon me aankleden. Ik was blij daarbij broeders en oude bekenden te ontmoeten. Het was al namiddag voor allen over de papieren van hun invrijheidstelling konden beschikken. Toen ik aan de beurt kwam, zag ik dat de onderofficier de vrouwelijke ambtenaar iets in het oor fluisterde. Ik schrok. Ik dacht dat ze mij zouden houden. Maar de vrouw zei: "U hebt hier meer dan 300 lei. Dat was in die tijd een mooi bedrag. Met grote verwondering nam ik het ter hand en dacht: Van wie zou ik dat nou hebben gekregen? In Salonta vernam ik dat het geld door mijn zus Gabriella was gestuurd in het geloof dat ik zal op tijd in handen zou krijgen.

Toen we zo bijeen waren, zei commandant zei tegen ons: "Heren, u bent vrij, want de regering heeft het zo besloten. Ik wens u veel succes." Vervolgens brachten ze ons naar het treinstation. Wij stapten in de trein en ik reed in de richting van Salonta. Mijn hart was tot het rand gevuld met de bevrijdende en reddende liefde Gods. Ik zei: "Heere, ik dank U dat ik vrij mocht zijn, ook tussen het prikkeldraad en ook tussen de dikke gevangensmuren. In een veel wonderlijker vrijheid van Jezus, dan degenen die in hun leven in vrijheid feitelijk slaven zijn. Van zonden en verslaving. "Als de HEERE de gevangenen Sions wederbracht, waren wij gelijk degenen, die dromen. Toen werd onze mond vervuld met lachen, en onze tong met gejuich; toen zeide men onder de heidenen: De HEERE heeft grote dingen aan dezen gedaan. De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd" (Psalm 126:1-3).

Samenvattend mag ik over mijn gevangenisjaren met een ootmoedig hart, dat altijd bereid is om Gods wil te aanvaarden, getuigen dat vele zegeningen en veel verlies mijn deel waren. Het is genade van God dat ik over de zegeningen mag spreken. Want die heb ik niet verdiend. Ik ontving zegeningen boven anderen, omdat Gods beloften werden vervuld: "Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden" (Filippenzen 1:29). "Indien gij gesmaad wordt om de Naam van Christus, zo zijt gij zalig; want de Geest der heerlijkheid en de Geest Gods rust op u. Wat hen aangaat, Hij wordt wel gelasterd, maar wat u aangaat, Hij wordt verheerlijkt" (1 Petrus 4:14). "Want Ik zal hem tonen hoeveel hij lijden moet om Mijn Naam" (Handelingen 9:16). "Maar ziet gij voor uzelfen toe; want zij zullen u overleveren in de raadsvergaderingen en in de synagogen; gij zult geslagen worden, en voor stadhouders en koningen zult gij gesteld worden om Mijnentwil, hun tot een getuigenis" (Markus 13:9).

Het was een grote zegen van Jezus te mogen getuigen tegen anderen die ik immers nergens anders kon ontmoeten. Ik mocht kennis maken met dierbare kinderen Gods die ik nergens anders vinden kon. Mijn lauw leven was gezuiverd, vernieuwd, zodat ik tot een zegen mocht wezen voor degenen, die mij na de bevrijding verwacht hebben.

Maar ik leed ook verlies. Ik werd op de proef gesteld. Het was genade van God dat ik niet vernam dat mijn vrouw in 1961 was overleden. Dit heeft de Heere mij op een andere manier bekend gemaakt. Ik was al onderweg naar huis,

met de trein. In Cluj moest ik overstappen. Daar ontmoette ik een orthodoxe predikant uit een naburig dorp. Ik was erg blij. Toen vroeg hij: "Weet je dat de aanzienlijke vrouw is overleden?" Met die uitdrukking bedoelt iemand: de vrouw van de dominee. Maar bij zijn vraag, wist ik nog niet dat het over mijn echtgenote ging. Ik dacht er niet eens aan. En ik vroeg: "Wie?" Op dat moment stortte alles om en in mij in elkaar. Bij het voortgaan weende ik bitterlijk. Maar ik mocht deze onnaspeurlijke beslissing van God aanvaarden. De vrede Gods die alle verstand te boven gaat, vervulde mijn hart en zo ging ik naar huis.

In de jaren dat ik niet in het gezin was, kon ik voor mijn kinderen niet als vader functioneren. Terwijl ze dat juist zo heel nodig hadden. Maar Gods zorgende liefde zond in de moeilijkste jaren mijn moeder en mijn twee zussen naar het toe. Die zijn hun voogd geworden. De oudste dochter maakte de middelbare school inmiddels af, de kleinere deed dat later. Zo konden ze ook in hun leven iets zien van de liefde Gods.

Gods liefde heeft al mijn wonden genezen. Ik hoop dat hij dit ook in de harten van mijn kinderen heeft gedaan. Als ik de zegeningen en het verlies op de weegschaal zet, kan ik getuigen dat de zegeningen groter waren. Dit is de overwinning van de genade. Heere, ik dank U, dat de smeltkroes niet tevergeefs is geweest. Wij gingen door het vuur en door het water. Maar we zijn ontkomen.

Na mijn invrijheidstelling was ik van oktober 1964 tot maart 1965 predikant in Várasfenes bij Oradea. Daarna werd ik overgeplaatst naar Érkörös bij Satu Mare. Daar leerde de weduwe van Pál Ernő kennen, Tatár Aranka. Ze was toen verpleegster. Met haar trad ik opnieuw in het huwelijk. Tot 1984 bleven wij in Érkörös. Toen emigreerden wij naar Hongarije. Sinds die tijd ben ik predikant in Buj bij Nyireyáza en in 1989 ging ik met emeritaat. In 1986 kreeg ik een auto-ongeluk. Ik brak mijn heup. Maar verder is er geen sprake van enige andere ziekte. Ook na het ongeval kan ik slechts zeggen: "Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de Heere niet doet?" En wat Hij doet, kan alleen maar volmaakt zijn.

6. Fekete János

Geboren: 1904; geboorteplaats: Székelykakasd, een dorpje bij Tirgu Mures; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; drie kinderen; predikant; veroordeeld tot tien jaar; overleden in november 1965.

"De homo ludens (de lachende mens) kwam binnen de gevangensmuren. We vergaten onze hongerlijdende buik en op onze grijze gezichten verscheen een licht."

Op tweede pinksterdag in 1958 kwamen mensen van de Securitate Fekete János gevangen nemen. Maar hij was toen net bezig een begrafenis te leiden. Om schandaal te vermijden, zei de Securitate alleen dat hij zich de volgende dag moest komen melden. Hij ging en kwam niet meer terug. Ze verrichten huiszoeking en namen een paar boeken meegenomen. Later gaven ze overigens alles terug.

Wie was Fekete János? János' vader, Fekete Zsigmond, was muzikleraar en organist. Dat was toen een bekend beroep. Hij woonde in Székelykakasd en later in Karácsonyfalva, een dorpje dichtbij Tirgu Mures. János' moeder heette Pethő Anna. Zij was een dochter van een boer uit Székelyvaja. János volgde onderwijs te Aiud en Tirgu Mures op het gereformeerd gymnasium. Dat waren middelbare scholen die uitgingen van de Hongaarse Gereformeerde Kerk. Daarna studeerde hij vier jaren aan de theologische faculteit van Cluj. Hij rondde de studie af in 1928. En in al in deze jaren nam hij actief deel aan het werk onder jongeren. Hij organiseerde jeugdconferenties, voorlezingen, bijbelse programma's en andere activiteiten. Met zijn jaargenoot Vajda István preekte hij in heel Zevenburgen.

Na het beëindigen van de theologisch studies aanvaardde János de benoeming tot hulpprediker in Tirgu Mures. Hij diende daar tot 1930. Toen ontving hij een beroep naar Alsósófalva, dichtbij Sovata. Het jaar daarop trad hij in het huwelijk met Fodor Piroška. In hetzelfde jaar kwam hun dochter Imola ter wereld.

Tot 1934 nam hij in Alsósófalva -waar hij natuurlijk ook steeds preekte- actief deel in de volksopvoeding. Hij organiseerde bijeenkomsten rond volkskunst. Die waren toen nogal in mode. Tijdens zo'n avond declameerden aanwezigen gedichten, zongen ze volksliederen en speelden ze toneel. Soms werd er ook gedanst. Dat gebeurde in Corund, een dorp dat om zijn kunstige ceramiek. Grote branden teisterden in 1931 en in 1933 het dorp. János hielp bij de wederopbouw.

In de lente van 1934 kreeg hij een beroep naar Nyárádkarácsonyfalva. Ook dat ligt in de buurt van Tirgu Mures. Hij organiseerde samen met de lerares Bántó Teréz conferenties over binnenlandse zending. In 1935 werd János' en Piroška's zoon Zsolt geboren. Aan de conferentie in 1937 namen ook Babos Sándor en Molnár Mária deel. Dat zijn de meest bekende Hongaarse zendelingen van deze eeuw. In 1942 zag hun zoon János het levenslicht. In deze tijd hield vader zich ook druk bezig met de economische en sociale opbouwen van het dorp. Bijvoorbeeld via de bouw van een molen en van een cultuurhuis, het op poten zetten van de kolchoz en ondersteuning van gezinnen met vele kinderen.

Tijdens de jeugdconferentie van 1944 was Tavaszy Sándor aanwezig, een bekend theologisch hoogleraar. Na de oorlog, in de tijd van geloofsvervolgingen, organiseerde János samen met de lerares Tőkés Ilonka catechese en bijbelkringen. Ondanks de moeilijkheden bleef hij ook in maatschappelijk opzicht actief. Hij gaf steun aan het aanleggen aardgasleidingen naar het dorp. Maar wegens de als tegen de staat gericht beschouwde bijbelkringen

kwam János in 1958 in gevangenschap terecht. Hij zag zich veroordeeld tot 10 jaar. Maar in 1964 kwam hij via de amnestieregeling vrij. In november 1965 is hij overleden.

Terug naar de arrestatie. Het verhoor had plaats in het kantoor van de Securitate te Tirgu Mures. De omstandigheden kennen we niet. Hij heeft niet over de behandeling geklaagd. Of, misschien durfde hij niet te klagen.

Ook de uitspraak in de rechtszaak had in eerste instantie plaats in Tirgu Mures. In tweede instantie in Cluj. En het vonnis werd in Boekarest bekrachtigd. De beschuldiging luidde dat hij betrokken was bij een complot tegen de staat. De ingewikkelde redenering daarachter was dat religieuze activiteiten het verwerklijken van de cultuurpolitiek van de staat in de weg stonden. Hij aanvaardde deze beschuldiging niet. Maar hij verdroeg het vonnis in alle rust. Na de uitspraak kon hij afscheid nemen van zijn gezin. Maar gedurende de zes jaar gevangenis daarna hoorde de familie niets meer van hem.

János verkeerde zijn hele gevangenschap in Gherla. Door zijn zwakke gezondheid kon hij niet werken. Daarom was hem ook niet toegestaan een brief of pakket te ontvangen. Hij was vaak in de ziekenkamer. Over de omstandigheden in de gevangenis klaagde hij niet. Hij beschouwde de daar doorgebrachte jaren als een periode van zending. En hij probeerde zijn lotgenoten in geestelijk opzicht te bemoedigen. Het grootste lijdens voor hem was dat hij zij ver verwijderd was van zijn geliefden.

Omdat hij ook in de laatste anderhalf jaar van zijn leven in vrijheid vaak ziek was, kon hij niet alles vertellen. Toch gaf mijn man wel te kennen, zegt zijn weduwe, dat er in de gevangenis een sfeer van gemeenschap heerste tussen de broeders. Zij hielden stiekem kerkdiensten en vierden zelfs het heilig avondmaal. Ondanks zijn zwakke gezondheid mocht hij in geestelijk opzicht niet slechts het evenwicht bewaren, maar ook zijn humor behouden. De gevangenen hielden ook zogenoemde 'vrolijke avonden.'

Ds. Visky Ferenc herinnert zich diverse maanden samen gevangen gezeten te hebben met "omi János." "Hij was voor ons, jongeren, een geestelijke vader. Hij kon berispen en troosten. Hij had er behoefte aan met ons gemeenzaam te zijn. Zijn bed was onze gemeentenzaal. Hier hielden we onze dagelijkse meditaties en de zondagse kerkdiensten. Als hij aan de beurt was om te spreken, ging hij blijmoedig voor. En de Levende was altijd levend aanwezig. Over zijn, vrouw, gezin en gemeente sprak hij altijd eerlijk en met veel humor. Hij was tevens openhartig in het spreken over zijn verzoeken. We konden veel van hem leren."

De 'vrolijke avonden' hielden wij altijd op zaterdag. Zij waren internationaal en interconfessioneel. Hier heeft ieder 'zijn deel' gekregen. De gereformeerde net zo goed als de rooms-katholieken. Hij is onvergetelijk. Als hij iemand uitbeeldde herkende iedereen wie hij bedoelde. En ze noemden in koor diens naam. Dan werd er opgelucht gelachen. Dat had voor iedereen ook iets van: verder leven, overleven. Zelfs de meest teruggetrokken kwamen uit hun hoekjes en glimlachten over het gebarenspeel en de pantomimen van "omi János." Zijn humor fungeerde als zielzorg. Je kunt er een boek over schrijven. De homo ludens, de lachende mens, kwam tussen de gevangensmuren. Wij vergaten onze hongerlijdende buik en op onze grijze gezichten verscheen een licht.

Onze bewakers griezelden, ze konden niet lachen. Waar vrolijkheid is, daar is het leven nog niet uitgestorven. "Verblijd u in de hoop" (Romeinen 12:12).

János klaagde nooit over de behandeling door de bewakers. Hij werd

lichamelijk niet mishandeld, maar geestelijk gekweld. Van tijd tot tijd kreeg hij namelijk bericht over het vermeende overlijden van zijn vrouw en grotere zoon.

Op grond van de algemene amnestie van 1964 kwam János vrij. Hij vertelde dat ze vlak voor de bevrijding in het zogenoemde varkenshok werden gebracht. "Maar wij waren al zo uitgeput en zenuwachtig", vertelde hij met cynische humor, "dat het niet gelukt is om een varken van ons te maken.

Hij beschouwde de jaren zonder zijn geliefden en gezin als verlies, maar tot zijn dood toe hield hij die tijd toch ook voor een geschenk van God. In deze zin dat het mogelijk was ze zonder verlies van de menselijke waardigheid door te maken. János veroorzaakte bij zijn lotgenoten geen moeilijkheden. Toen hij vrijkwam, mocht hij al zijn geliefden weerzien. "Intussen was er zelfs een kleinkind geboren", aldus ds. Visky Ferenc. "Amen."

7. Jakab Sándor

Geboren: 16 juni 1916; geboorteplaats: Monospetri bij Marghita-Oradea; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vier kinderen; beroep: boer; veroordeeld tot achttien jaar.

"Dit was de grote 'oorlogsbuit.' Ze hebben mijn Bijbel meegenomen. Ze wilden ook die van mijn moeder meenemen, maar die heeft de Bijbel hun uit handen gerukt. Ze zei: "Deze is van mij, die laat ik niet afpakken."

Ik groeide op in een klein dorpje bij Marghita in Monospetri. Hier leefden we als boeregezin, samen met mijn vrouw, drie zonen en mijn oude moeder, in een warm gezin waar vrede was. Ik hoorde tot de kleine plaatselijke gereformeerde gemeente. Voor mijn arrestatie was ik ouderling en ook scriba van deze gemeente. In 1958 werd ik gedwongen toe te treden tot kolchoz, dus in de collectieve ellende.

Op een morgen renden mijn twee zonen, Józsi en Janika, zuchtend naar mij toe en fluisterden: "Papa, voor de poort stopte een auto, er stapten soldaten uit en het ze kwamen naar ons toe. Na een paar seconden stonden de soldaten al vóór mij. Met de plaatselijke partijsecretaris. Ze lieten een arrestatiebevel zien en doorzochten heel het huis. Met mijn zoontje van vier maanden in mijn schoot keek ik naar hun systematische ijver. Ze pikten een paar evangelisatiefolders in en een met de hand geschreven gezangboek van mijn vrouw. Dit was de hele 'oorlogsbuit.' Ze wilden ook de Bijbel van mijn moeder meenemen, maar deze heeft hem uit hun handen gerukt. Ze zei: "Die is van mij. Die laat ik niet weghalen."

Mijn gezin heeft de arrestatie moedig verdragen. Niemand heeft gehuild. De tranen vielen naar binnen. Voor de poort wachtte de auto op ons. Eerst brachten ze mij het beruchte centrum van de Securitate in Marghita. Daar begon mijn kwelling. Ik werd tegen de muur gezet. Ik zag uren lang alleen muren. Ik voelde dat het gebouw vol onrust was. Met mensen die hier en daar heen renden met hun revolvers. De mensen die ons in hechtenis namen toonden zich onrustiger dan degenen die gevangen werden genomen.

Vervolgens leidde een gewapende man mij naar de binnenplaats. Ik kwam opnieuw een gevangenen transporterende auto terecht. Tot mijn grote verbazing herkende ik mijn medebroeder Kis Sándor, uit Vedresábrány, een dorpje in de buurt. Ik was met hem medeërfgenaar van hetzelfde geloof en hetzelfde lijden. Het is niet goed dat de mens alleen zij. Dat geldt ook in de auto van de Securitate. De 'lijkwagen' bracht ons naar een onbekende plaats. Als ik probeerde tegen de zijwand van de auto te leunen, sloeg de bewaker mij met zijn vuist. Hij zei: "Je gaat niet naar een vakantieoord."

Het verhoor vond in Oradea plaats. Na onze aankomst maakte ik al gauw kennis met de 'donkere bril.' Ik wist nooit waar ik was. De bewaker duwde mij tegen de muur. Ik viel en dat leidde tot een ernstige beschadiging van mijn hoofd. Ze fouilleerden mij van het hoofd tot de voeten en gooiden mij in een cel met betonvloer. Een 'collega' haalde mij op en bracht mij de huisregels bij. Liggen mocht je alleen op je rug, kijkend naar de voortdurend brandende gloeilamp.

Mijn ondervrager wilde altijd meer weten over het 'complot.' Ik kon slechts antwoorden dat ons 'complot' slechts bestond uit bijbellezen, bidden en ziekenbezoek. Hij sprak er over dat C.E.- en betania-beweging uit Hongarije de staatsorde wilde omver werpen. Ik zou daar dan lid van zijn. Hij nam dat gegeven op in de verslaglegging van de verhoren. Toen ik weigerde dat te onderschrijven -ze wemelden van leugens- probeerden de 'sla-mannetjes' mij met klappen tot een andere overtuiging te brengen. Mijn celgenoot verwachtte informatie over de politieke stand van zaken in de buitenwereld. Maar ik heb

hem geïnformeerd over Gods liefde.

Bij de uitspraak ontmoette ik eindelijk op de gang van het gebouw van de rechtbank een burger. Hij bleek mijn advocaat. Hij vroeg me ook een en ander over de 'bethania-beweging'. We waren omringd door volledig bewapende bewakers. Nu waren we voor het eerst na de inhechtenisneming in de gelegenheid een blik te slaan op onze geestelijke broeders. Maar het was verboden naar elkaar te kijken. Toch heeft het zien van mijn geliefde geloofsgenoten mij met onuitsprekelijke vreugde vervuld.

De rechters stelden een enkele vraag aan mij. Waarmee heb ik de armen geholpen? Zij verstonden onder armen de 'samenzweerdere'. Het had iets van humor, toen ik vertelde over een beetje bloem en aardappelen. Mijn advocaat probeerde me stevig te verdedigen. De rechter sprak echter snel zijn beschuldigingen uit. Alles stond van te voren al vast. Ik kreeg niet meer dan achttien jaar. Wat zwaarder was: ik kon mijn vrouw slechts een ogenblik zien. Het was niet toegestaan afscheid van elkaar te nemen.

Ik kwam eerst in Oradea terecht. Ma één jaar werd ik naar Gherla gebracht. Hier staat een van de grootste en beruchtste gevangenissen van Roemenië. Hier sliep ik samen op één bed met ds. Lőrincz János, een longpatiënt. Hij was eveneens veroordeeld wegens zijn geloof.

In de Donau Delta waren arbeiders nodig. Degenen die konden werken, werden daarheen gebracht in donkere auto's. Ik werkte in Grind en in Periprava. Onze slaappleaats was een schip met de naam Gironde. We werkten in de landbouw. Wij leden. Maar we beleefden ook vreugde aan de ontmoetingen met geloofsgenoten. Wat in de cel onmogelijk was, werd hier werkelijkheid. Ik breng een paar namen in herinnering: Karczagi Sándor, Széplaki Kálmán, Fülöp Dénes, Nagy Endre, Sántha Pál, Gellért Imre, Erdő János, Dobri János.

We moesten in Sistova een stuwdam bouwen. En we leden onder vele vernederingen. Maar we waren getroost door het feit dat ons lijden, vergeleken bij het lijden van Jezus, licht en van voorbijgaande aard was. Zoals Paulus zegt in 2 Korinthe 4:17. Degenen die dit lijden in geloof mochten verdragen, zijn niet zo ingestort als degenen die zonder hoop leefden.

Zo betekende de gevangenis veel zegen voor mij. Wij leerden dat wij elkaar nodig hebben. We hadden een goede verhouding met mensen uit andere kerken en ook met de Roemenen. Ik vernam met vreugde het christelijk getuigenis van anderen en zij van mij. Er bestond onder het werk, of onderweg altijd wel een goede gelegenheid om met elkaar te praten over ons geloof. Maar de leer van unitariërs en van Jehova's Getuigen kon ik niet aannemen. Als ik onder het werk zachtjes zong, luisterden ook de bewakers naar mij. Velen kwamen tot mij en vroegen: "Waar haal je de kracht vandaan om te danken en je te verheugen?"

Ik moest strijden tegen mijn zwakheden, vernedering, het hongerlijden, het missen van mijn gezin. Dat woog als een zware last op mijn schouders. En ik zag in dat ik altijd eerst tot mijzelf moest spreken. Ik heb steeds maar herhaald: Doch de godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging (1 Timotheüs 6:6). Het Woord heeft mij altijd tot de overwinning gebracht. Mijn geestelijk leven, mijn gemeenschap met de Heere, is niet ernstig verstoord. Ik was gegroeid in het geloof en ik raakte ervan overtuigd dat een toegewijd leven en de leiding van de Heilige Geest het allermeest nodig is.

Volgens de uitleg van het communistische systeem, was iemand reeds schuldig als hij zijn mond tot klacht durfde openen. Of indien iemand vromer was dan een ander, als iemand zijn geloof openlijk durfde belijden en als hij simpel

in botsing kwam met de almachtige partijsecretaris. Zo kwamen er ook veel leden van de communistische partij in gevangenis indien ze een beetje afdwaalden van de officiële lijn. Van genade was geen sprake! Degenen die geen geloof in Christus kenden, leden veel meer dan wij. Ze waren wanhopig. Ze stortten in.

De verklikkers golden als een bijzondere groep. Ook predikanten hebben zich verkocht. Iedereen verachtte ze. Want ze behaalden voordeel ten koste van hun lijdende lotgenoten: iets meer voedsel, betere kleren. Sommige werden tot bloedens toe door hen geslagen. Maar toen de tijd van de vrijlating kwam, smeekten ze met tranen in de ogen om vergeving.

Als Roemeense predikanten het chauvinisme en het nationalisme niet ook de gevangenis hadden binnengebracht, zouden de zonen van het Hongaarse en het Roemeense volk nader tot elkaar gekomen zijn. Onder gelovige gevangenen vormde het behoren tot een ander volk of een andere kerk geen probleem. Voor wie Jezus aanhangt, worden alle verschillen in dit opzicht klein.

De bewakers vormden helemaal een merkwaardige groep. Sommigen behandelden ons humaan, maar er waren ook onbarmhartigen. Daarvoor waren ze eigenlijk opgeleid. Maar sommigen hadden nog wat menselijkheid van thuis meegekregen. Hun houding was sterk beïnvloed door de positie van het communisme in de politieke wereld.

In juli 1964 ontvingen wij het bericht over onze bevrijding. Velen kusten de bodem. In het bijzonder degenen die al meer dan 20 jaar gevangenis achter de rug hadden. Iedereen werd nog een keer verhoord. Zo probeerden ze een verklaring af te dwingen die ons verplichtte voor verklikker te spelen. Dagelijks kwamen er 40 tot 50 gevangenen vrij. Op 21 juli was ik ook aan de beurt. Ik bad ijverig dat ik niet zwak zou zijn en de verklikkersverklaring zou onderschrijven. Daarmee zou ik mijn geweten belast hebben.

Ik werd bang gemaakt met de mededeling dat ik opnieuw gearresteerd zou kunnen worden. Ik moest maar opletten wat ik in de vrijheid zou zeggen. Mijn antwoord was: "Dat heb ik tot nu toe ook altijd gedaan." Maar de verklikkersaanbieding bleef uit. In het verslag van het gesprek bij mijn vrijlating werd opgetekend: "Hij was bevestigd in zijn geloof." God heeft mijn gebed verhoord.

Op 24 juli arriveerde ik thuis. Dat was 's middags om twee uur. Mijn kinderen waren met bezig met spelletjes in de tuin. "Wie woont hier", vroeg ik hun? "Jakab Sándor antwoordden ze allebei tegelijk. "Is het goed als ik hier een beetje uitrust", vroeg ik weer. "Kom binnen, papa", zei de grotere. Iedereen kwam naar mij toe. We gingen naar de schuur. "Kennen jullie het lied nog, dat we voor het laatst geleerd hebben?" Ze hadden het niet vergeten en daar klonk het:

*Ik vertrouw mij op U o Heer',
Met U zal k niet beschaamd worden,
Die zal niet teleurgesteld worden,
Die op U hoopt, o Heer'.*

Het raakte in het dorp al gauw bekend dat ik thuis was gekomen. Velen wilden me zien. Een man wiens vrouw zeer was vertroost: "Hij is tot achttien jaar veroordeeld. Je man komt nooit weer thuis." Maar mijn 76-jarige moeder had gelijk. Ze zei: "Ik geloof dat hij thuiskomt en dat ik mijn zoon zal weerzien."

Niemand moet mij iets verdienstelijks toerekenen. God heeft Zichzelf in ons verheerlijkt. Zijn belofte is ook nu waar geworden: Hij draagt ons op adelaarsvleugels en ons bedekt ons onder Zijn bescherming. De Heere heeft de

raad van de mensen omgekeerd. Ik ben niet gestorven (inmiddels wel, vertaler), maar ik leef en ik verkondig Zijn verlossing. Ze hebben ons alles ontnomen. De akker, de koeien. Maar dit alles is niets in vergelijking met de van God verkregen zegeningen. Wat hij ons thuis beloofde, vervulde hij ver weg. Zijn beloften zijn ook vandaag waar en amen. Amen.

8. Karczagi Sándor

Geboren: 9 juli 1922; geboorteplaats: Arad; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vier kinderen; predikant; veroordeeld tot twintig jaar.

"Wat is dat voor een samenzwering waarop vrienden elkaar met een kaart per post uitnodigen? Waar men liederen leert, de Bijbel bestudeert, en bidt?"

Ook Karczagi Sándor werd op tweede pinksterdag gevangen genomen. "Mijn grootvader was de zoon van een schoenmaker. Hij kwam uit een zeer armoedig gezin. Toch liet hij zijn zoon studeren. Mijn vader deed rechten op de academie van Oradea. Maar hij werkte en had een klein postzegeldrukkerij in Arad. Met de opbrengst daarvan zorgde hij voor de opleiding van mij en mijn jongere broer. Mijn moeder, Györgyfalvi Ilona uit Kispőse, was vroeg wees. Ze kwam uit een burgergezin in Bácska, Hongarije. Algemeen gesproken waren alle vrouwen die tot de familie toetraden rooms-katholiek en alle mannen gereformeerd.

Ik rondde mijn middelbare school af op het Gymnasium te Arad en ging in Aiud om theologie te studeren. Want in de oorlogsjaren, tussen 1940 en 1944, toen Zevenburgen weer bij Hongarije hoorde, was de theologische opleiding verplaatst van Cluj naar Aiud. Ik denk met genoegen terug aan vier bijzonder begaafde hoogleraren. Ik beëindigde de theologische studie in Cluj in 1947. Intussen waren de grenzen weer als vanouds. Ik studeerde tevens Hongaarse en Franse letterkunde. En daarin wilde ik promoveren. Maar omdat mijn vader op zijn sterfbed lag, moest ik Cluj verlaten.

Eerst gaf twee jaar les op een school in Arad. Maar in 1952 gaf ik mijn baan als leraar op. Ik brak openlijk met het marxisme en kwam tot een levend geloof in Christus. Ik meldde me aan bij bisschop Arday Aladár voor het predikantschap. Vanwege mijn 'compromitterend' verleden kreeg ik na een korte tijd dienst gedaan te hebben als hulpprediker in Temeswar de kleinste gemeente van het bisdom: de 120 leden tellende diasporagemeente te Borosjenő. Dat was in de buurt van Arad.

Hier trad ik in het huwelijk met Kiss Ilona. Zij is tot op heden mijn getrouwe echtgenote. Ze heeft met dit huwelijk gekozen voor veel vervolging en nood. Maar ze draagt het tot op de huidige dag. In de eerste vier jaren van ons huwelijk werden drie kinderen geboren: twee in Arad, de derde in Szentleányfalva waarheen ik intussen overgeplaatst was. De bewoners van dit dorp waren grotendeels van Duitse afkomst. De gemeente telde 250 leden. Later, na mijn bevrijding uit de gevangenis, kregen we nog een dochter, Sarolta. Dat was in 1972.

Ik had altijd een zwak lichaam. Na de bevrijding kreeg ik in Szilágyszér tuberculose. Ik verkeerde meer dan acht maanden in het ziekenhuis. De Heere gaf dat ik zonder operatie gezond mocht worden. Behalve een te hoog gehalte aan cholesterol en duizelingen, verkeer ik in goede gezondheid. De enige kwestie is dat ik enigermate de neiging heb tot luiheid.

In Szentleány raakte ik gevangen. Op 26 mei 1958, tweede pinksterdag. Na uitgebreide huiszoeking. Ik was nog in aanraking gekomen met de opwekking onder de predikanten in de tijd dat ik leraar was. Zo werden de noodzaak om zekerheid te krijgen over de vergeving van zonden, het belijden van schuld, de tucht en eensgezindheid voor mij van groot belang. Zij verschaften mij blijdschap en elan. De Securitate nam twee doosjes met correspondentie, veel handschriften en aantekeningen van stille dagen mee.

De Securitate kon aan het maanden durend verhoor niet ontlenen om dat tegen

mij te gebruiken en beschuldigingen uit te spreken. Dat verhoor had plaats in Oradea. Mijn voorarrest bracht ik door in de gevangenis van de Securitate. Het verhoor liep over een periode vanaf 28 mei tot midden augustus. Meestal werd het geleid door een kapitein met de naam Stanculescu. Hij was geen kwaadaardig mens, altijd in een goede stemming en met een slaperig, langzaam werkend verstand.

Ze ranselden mij niet af. Hoewel ze daarmee vaak dreigden. Toch werd het verhoor steeds kwellender. Ik heb alles beantwoord wat ze van mij vroegen. Ik heb eerlijk toegegeven als hun beschuldiging waar was. Het verhoor had regelmatig plaats, om de twee of drie dagen, soms twee, drie dagen achtereenvolgend. Ik kon moeilijk begrijpen dat dit alles nog te weinig was om voldoende bewijs te vinden voor de beschuldiging van het deelnemen in een 'complot' waarvoor ik uiteindelijk veroordeeld werd.

"Wat is dat voor een samenzwering, waarvoor men elkaar met kaart per post uitnodigt? Waar men liederen leert, de Bijbel bestudeert, en bidt?" Het was pijnlijk voor mij dat zij mijn woorden niet wilden geloven. Hun hoofd was zo ingeprogrammeerd: christelijk geloof is mysticisme, opstand en antisocialistisch. Het werpt de politieke orde ondersteboven. Degene die mij verhoorde kon zich niet voorstellen dat zeven mannen zo vaak bijeen kwamen en geen woord over politiek spraken. Maar het was zo.

Zij vragen in het bijzonder naar onze betrokkenheid bij de Hongaarse revolutie van 1956. Tevergeefs. Stanculescu voelde zich steeds beroerder. Hij zag in dat het niet gelukte om een samenzwering te bewijzen. Zoiets bestond ook helemaal niet. Maar het oordeel stond al tevoren vast. En ze hebben mijn beschuldigingen netjes samengesteld en geformuleerd.

Gedurende het voorarrest konden wij elkaar als gelovigen niet ontmoeten. Ik was lange tijd samen met een oude aristocraat, baron Uray. Hij zat gevangen wegens zijn contact met Sas Kálmán, een gereformeerd predikant uit Valea lui Mihai. De baron werd ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Zij hadden gesproken over de vraag hoe het Roemeense deel van Zevenburgen weer bij Hongarije zou kunnen gaan behoren. Dit was een dodelijke zonde in de ogen van de Roemenen. Zo kon ik in een blik werpen in het verdorven, lege leven van de hoge adel. Zonder gevangenschap zou ik die kans niet hebben gehad. Hij vormde het eerste, levende 'geschiedeniscollege' voor mij. En later kwamen er nog veel bij.

Mijn vonnis werd uitgesproken in Oradea. De militaire rechtbank van Temeswar was bijeen onder leiding van een zekere Macskási. Hij was een hatelijke figuur. De beschuldiging was heel algemeen: een religieus en oproerig complot. Het lukte niet de bisschoppen of andere verklikkers daarheen te halen. Ook de toekomstige bisschop Buthi Sándor kwam niet. Tijdens het laatste verhoor beloofden ze dat hij ook aanwezig zou zijn. En dat we zouden zien dat ook de officiële kerk het nut van ons werk en de waarde van de opwekking zou ontkennen en loochenen.

Ik kreeg als ideologische vijand van de regering, iemand die probeerde het ontplooiën van de socialistische cultuur te beletten, twintig jaar dwangarbeid. Voor zo iets hadden ze geen enkele bewijs. Mijn snel uit zijn kantoor geroepen advocaat probeerde me niet eens pro forma te verdedigen. Maar degenen die het wel eerlijk probeerden, bereikten ook niets. Het was niet mogelijk om de 'bewijzen' van de beschuldiging af te wijzen.

Ik kreeg nog een laatste mogelijkheid om iets te zeggen. Toen heb ik naar voren gebracht dat er, indien ik als dienaar van God een ideologische vijand zou zijn, in Roemenië tienduizenden orthodoxe, rooms-katholieke en gereformeerde predikanten gevangen genomen zouden moeten worden. Ik vroeg van mijn vrouw afscheid te mogen nemen. Zij bleef achter met drie kleine

kinderen zonder enig steun. Ze hebben het niet toegelaten.

Onze arrestatie en het drakonisch oordeel had een andere en diepere oorzaak van politieke aard. Die was gelegen in de Hongaarse revolutie. En in geringere mate in soortgelijke bewegingen binnen de DDR en Polen. Ze wilden zoiets in Roemenië voorkomen. In Boedapest barstte de volkswoede los onder de studenten. Na elf jaar leugens waren ze het erg zat. Daardoor raakten Gheorghiu Dej, maar ook de matige Hrustjow in paniek. Door streng optreden dachten ze zoiets te voorkomen. Daarom was er sprake van tienduizenden politieke gevangenen en arrestatie van intellectuelen, predikanten, boeren, officieren en zelf partij-activisten.

De andere oorzaak ligt dieper. De wereld beschouwt ons als 'vreemdelingen' die niet aan hun kant staan. De Securitate kon uit ons verhoor aflezen dat ons geloofsleven geen enkele politieke kleur vertoonde. We wilden tegen niemand strijden. We waren ook geen anti-bolsjewieken.

Het uitzitten van de straf begon in Oradea. Ik verkeerde gedurende acht maanden in een kleine cel met een betonvloer. Daar waren ook vijf predikanten, drie boeren en zeven 'bethanisten.' Onze medepredikant Antal Sándor wilde geen gemeenschap met ons onderhouden. Hij ontving een lichtere veroordeling, maar kwam geen enkele dag eerder vrij dan wij. In de cel stond een klein houten bankje en een bed met twee verdiepingen. Daarin sliepen we met zijn achten. Iedere dag begonnen we met bijbellezing en met kringgebed. Wij beschikten niet over Bijbels. Maar het ging erom de woorden uit de Bijbel uit het hoofd op te zeggen.

Het opgesloten zitten en het hongerlijden was ontzettend moeilijk. Maar de behoudende en tuchtigende kracht van de gemeenschap waarin ik in de cel leefde, hielp ons door de crisissen heen. Wij mochten geestelijk in evenwicht blijven.

In de herfst van 1959 brachten ze ons naar Gherla. Daar zaten we een maand in quarantaine. En vandaar ging het in de richting van het werkkamp. Dit was de hel zelf. We waren zo bij elkaar gepropt dat we alleen konden zitten of staan op de betonnen vloer. We konden ons niet eens neerleggen. "Wij hebben Rózsa Sándor geliquideerd", zeiden de bewakers. De beroemde struikrover stierf inderdaad in de gevangenis van Gherla. Het was moeilijk. Maar wij mochten overleven.

Daarna stuurden ze ons naar de grote bouwplaatsen aan de Donau. Daar moesten we grote stuwdammen bouwen. Met 800 'contrarevolutionairen' -dat stond geveerd op onze kleren- verkeerden wij in een barakkenkamp. Het grondwerk gebeurde aanvankelijk met geweldig elan. We bouwden vele meters hoge stuwdammen, groeven grachten en hebben mais gehakt en geplukt. Mijn zwakke lichaam kon niet wennen aan dat zware werk. Maar ik kon wel tegen de voortdurende honger en vernedering. Sedert mijn kinderjaren verdroeg ik ook slecht zonneschijn. Als ik in de zonneschijn moest eten, kon ik geen hap door m'n keel krijgen.

Ik voelde mij echt in het dal van de schaduw des doods. Soms had ik geen kracht om te praten. Ik was vaak depressief en ik klaagde. Soms had ik koorts, soms verloor ik mijn bewustzijn. En mijn lotgenoten verstopten mij, zodat ik kon liggen. Een keer, toen ik in Stoenesti in de rij stond, viel ik flauw. Toen kreeg ik tien dagen ziekenkamer. Dit heeft mijn leven gered. Dit was in herfst van 1961.

Ik was nog een keer erg ziek, maar toen niet alleen van vermoeidheid. Twee maanden voor onze bevrijding waren we bezig met het plukken van erwten. Van het fijne stof kreeg ik een ontsteking in mijn nek. Dit ging gepaard met hoge koorts. Het gevaar dreigde dat mijn hersenen zouden worden aangetast.

Diverse dagen was in buiten bewustzijn. Tot vandaag weet ik niet wie ergens een peniciline-injectie te pakken heeft gekregen. Maar dat heeft mijn leven gered. Toen ik bij bewustzijn kwam, had ik geen koorts meer. Na twee dagen moest ik al weer werken. Dit is wonderlijk, omdat onze ziekenkamer niet beschikte over medicijnen. Veel mensen waren daardoor al overleden. En ik mocht het leven behouden.

Ik moet mijn best doen om veel van deze jaren te herinneren en een werkelijkheidsgetrouw beeld te geven. Want vooral de gezegende uren heb ik in gedachten gehouden. Op zondag kregen we wat rust en vanaf december tot maart, als we niet in de bodem konden werken. Of als ook de bewakers klaagden over de kou. Dan mochten de honderden Hongaren, Roemenen, Armenen, Turken, Joden, artsen, juristen, hoogleraren, schrijvers, diplomaten, predikanten van verschillende kerken in de barakken blijven.

Iedere zondag hielden wij kerk. Ook de protestanten. Soms was er sprake van oecumenische diensten. Er waren prachtige referaten op hoog niveau. Zo kan ik een kerkdienst op stille zaterdag niet vergeten. Toen sprak Hajdu Leander als rooms-katholiek, een franciscaner monnik mede uit naam van de protestanten. Ik heb veel geleerd.

Ik kwam in aanraking met wetenschappers, dichters, schrijvers die ik in het leven in vrijheid nooit ontmoeten had. De leden van onze kring kenden elkaar. Ze hebben mijn 'gezeur' met liefde verdragen en naar mijn visie op Gods Woord gevraagd. Ik heb het humane, diepe, kinderlijke karakter van het Roemeense volk leren kennen. En ook de nationalistische verminking die uit vreselijke diepten oprijst en onafhankelijk is van een politiek systeem of omstandigheden. Het niet aanwezig zijn van beschaving is erg.

Desgevraagd door studenten, hield ik 27 voordrachten over het leven en krijg voeren van Napoleon. Bij een andere gelegenheid sprak ik een hele week over het lijden van de Heere Jezus, heel uitvoerig. Ik heb een reeks voordrachten gegeven over de moderne Hongaarse literatuur.

De meerderheid van de politieke gevangenen wist eigenlijk niet waarom ze in de gevangenis terecht was gekomen. Ze golden in het algemeen niet als vijanden van het regime. Zij hadden evenmin als ik een goed geformuleerde politieke visie. De bewuste en consequente vijanden van het communisme zaten niet in het werkkamp. Daar waren ze te gevaarlijk voor. Zij bleven in de cel.

Tijdens het voorarrest wisten we van de aanwezigheid van een enkele spion. We kenden ook de namen van twee echte samenzweerders. Ds. Sass Kálmán en pastoor Szoboszlai heb ik niet ontmoet. Ze waren allebei terechtgesteld. Het grootste deel van de vele onverschillige of zelfs met het communisme sympathiserende mensen radicaliseerde juist in gevangenschap. Zij keerden zich, ziende op de vervolging van intellectuelen en persoonlijk de onmenselijkheid voelend van de zogeheten klassenstrijd in bewuste verachting tegen het systeem.

De leiding van de communistische partij schoot dus op die manier eigenlijk in eigen doel. En niet voor het eerst in de geschiedenis. Ze wilden de potentiële, niet bestaande vijanden van de regering bang maken. En zo hebben ze de echte, reële vijanden geschapen. Wat het spiritueel niveau betreft: ik ben ervan overtuigd dat de intellectuele elite in deze jaren in de gevangenis zat en daar een vruchtbaarder leven leidde dan degenen die in vrijheid leefden. We konden in gevangenschap openlijk met elkaar praten. En dat durfden de mensen die in vrijheid leefden niet.

Als mensen drie jaar lang altijd honger lijden, blijkt wat er eigenlijk in

zit. Het grootste deel van de Roemeense intellectuelen, de orthodoxen, de rooms-katholieken de protestantse predikanten toonden ruggegraat. Ook de theologiestudenten van Cluj en de studenten van Craiova en Boekarest gedroegen zich voorbeeldig. De monniken behielden hun humor, mensen van adel uit het oude Roemenië legden een elegante onverschilligheid aan de dag en gaven hun menselijke waardigheid niet op. Ze ontvingen onderwijs en hebben anderen geleerd.

Natuurlijk verliep alles niet zo ongestoord als ik mij nu herinner. Er waren tal van 'afvalligen', ook onder de politieke gevangenen. Er was sprake van veel illegale grensoverschrijders. Dit waren vaak vagebonden, mensen die niet van arbeid hielden en dachten dat zij als hun vlucht naar Italië slaagde, konden ophouden met werken. Er waren onbenullige officieren. Ook Jehova's Getuigen zaten gevangen. Bovendien leefden er verklikkers onder ons die zich voor een schotel linzemoes zelfs bereid toonden hun moeder in de gevangenis te brengen. Sommige jongeren die wegens hun geloofsovertuiging waren zagen het niet meer zitten. Het was een pijnlijk, maar overtuigend 'college' dat leerde hoe veel mensen langzaam waanzinnig werden.

Waarom beweerde ik dan dat er binnen de gevangensmuren sprake was van een hogere spiritueel leven dan buiten de muren? Ik noem twee ervaringen om de waarheid ervan aan te tonen. Dr. Prundus Silviu Silvestru, de laatste secretaris van het Grieks-katholieke bisdom van Cluj, zat sedert 1948. Hij voerde een pleidooi voor één algemene kerk. En wij spraken met elkaar af alle polemiek om apologetische leerregels uit ons hoofd te zetten en eenheid te zoeken in Christus.

In het klein deden wij wat de mensen van Taizé in het groot gedaan hebben. En wij hebben in wederzijdse liefde veel van elkaar geleerd. Tal van zaken gingen wij op een andere manier waarderen. Toen heel wat conservatieve priesters het Prundus kwalijk namen dat hij zonder toestemming van 'bovenaf' met leden van andere kerken -zoals protestanten die lang nog als ketters werden beschouwd- over dogmatische en liturgische vragen sprak, antwoordde hij: "Als de Geest van God in ons werkzaam is, zodat daarom een bepaalde zaak ons bezig houdt, dan moeten wij ook zonder onze kerkelijke leiders met deze vragen bezig zijn."

Na onze bevrijding hoorden wij dat paus Johannes XXIII het tweede Vaticaanse concilie bijeen geroepen had. Hij bedoelde dat als een oecumenische synode. En in die tijd voerden ook gereformeerden en orthodoxen onder voorzitterschap van de bisschoppen veel gesprekken. Dat was heel veel beleefdheid. Maar iedereen zegt niet meer dan het zijne. Binnen de gevangensmuren ging dat anders. Daar was sprake van echte oecumene.

Het andere voorbeeld dat het verschil demonstreert. Dat gaat over Alexandru Ivasciuc, later een beroemd romanschrijver, propagandaleider en beruchte carrièremaker. Hij was zoon uit een adellijk geslacht dat een relatie onderhield met een ultranationalistische beweging die de Hongaren totaal vernietigen wilde. Alexandru organiseerde eerst een sympathiedemonstratie onder de studenten van Boekarest met de Hongaarse revolutie. Hij was een geboren leider, een echte filosoof. Hij zei: "Het communisme is een systeem dat onder het voorwendsel van een blijde, rijke toekomst de huidige generatie stuk maakt." Maar later werd hij propagandaleider van Ceausescu. Toen bleek hij ook intellectueel helemaal verdorven.

Het grootste deel van de bewakers was onbarmhartig, onverschillig en deed zijn werk routinematig. Dat ging dan nog om het betere deel. Er waren er ook die meer deden dan wat van hen werd vereist. Ze bleken met haat vervuld en maakten het leven van de gevangenen tot een hel. Zij waren erg vindingrijk in het bedenken van kwellingen. In de Donau Delta zaten bewakers met

sadistische neigingen. Er leefden daar weinig officieren. En soms fungeerde er eentje met een kleine rang als grote baas. Dat leidde dan tot nog meer kwellingen. Ik kon hun haat amper verdragen.

Een derde categorie bestond uit degenen die op de een of andere manier onbedoeld in deze dienst waren gekomen. Zij schaamden zich voor zichzelf en voor wat ze deden. Hun meeleven betekende veel voor ons. Een gevangene heeft een fijngevoelige antenne. Hij verstaat ook niet uitgesproken woorden. Eens stak een bewaker zijn sigaret aan. Daarna gooide hij de hele doos voor ons neer. Daaruit konden we al opmaken dat de amnestie naderde.

Nog twee beelden. Het is juli 1964. Iedere provinciecommissaris bereidt samen met een commissie de gevangenen voor op hun vrijlating. Dat was een blij, gedisciplineerd gesprek. De verklidders stonden in een groep apart. Tegen hun zei niemand iets. Ze waren zielig. "Sic transit gloria mundi." Zo vergaat wereldse glorie.

Het andere dat ik wil aansnijden heb ik niet gezien, maar slechts gehoord. De bewakers waren bang. Ze wisten dat in onze plaats moordenaars, dieven, inbrekers, rovers, en zware jongens op komst waren. Veel zigeuners. Die zullen niet naar hen luisteren, maar ze in het gezicht uitlachen. Dan zullen ze aan ons denken, die tot nu toe golden als het 'afval' van de maatschappij. Met de politieke gevangenen ging het gelukkig heel wat beter. "Wat jammer dat ze er niet meer zijn."

De dag van de bevrijding brak aan. Toen driekwart van de politieke gevangenen al thuis was, zaten er nog heel wat predikanten en monniken in het meest afgelegen kamp van de Donau Delta, in Periprava, dicht in de buurt van onze 'grote vriend', de Sowjet-Unie. Een gebied dat alleen met een motorboot bereikbaar was. Maar ook daar glorieerde de vrijheid. Iedereen kwam vrij, zonder uitzondering. Ook degenen die geestelijk en lichamelijk kapot waren. Ook de leden van de 'ijzeren garde.' Daarvan waren er die al sedert 1941 in de gevangenis zaten.

Ik ging op 28 juli 1964 naar huis. Een van de functionarissen uit Arad riep ons bijeen en zei: "Tot nu toe waren jullie gevaarlijk, maar nu is het communisme zo sterk, dat je het niet meer kunt schaden, ook al wil je dat." We waren onverwachts en zonder bewijs gevangen genomen en we werden op dezelfde manier vrijgelaten. Ons was niet gezegd waarom. Via Cerna-Voda en via Cluj ging ik naar huis, na 2250 dagen gevangenis. In de brief van mijn vrijlating staat dat deze plaatshad bij wijze van gratie, verleend via het decreet nummer 411/1964.

"Als de Heere de gevangenen Sions wederbracht, waren we gelijk degenen, die dromen, toen zeide men onder de heidenen: de Heere heeft grote dingen gedaan" (Psalm 126:1-2). Ik weet in Wie ik geloofde. In mijn omgeving leefden mensen die er nooit meer boven op kwamen. Ik bedoel degenen die psychisch veel sterker waren dan ik. Maar ik mocht met diepe dankbaarheid vaststellen dat de Heere mij, ondanks mijn ellende, heeft behouden. Want ik wist in Wie ik geloofde. Ik heb altijd gedacht dat Zijn zaak de moeite waard was om ervoor te lijden. Maar degenen die niet wisten voor Wie ze leden, stortten in. Het geloof gaf een geweldig surplus aan kracht. Langzamerhand leerde ik ook inzien hoe onze Heere het volgen in Zijn dienst waardeert. Zo kon ik de vervolging opvatten als een onderscheiding.

Toen ik van Gherla naar de Donau Delta werd gebracht als een "gevaarlijke gevangene" -je kreeg niet zomaar 20 jaar; je voeten werden met een ketting geboeid- knielde de smid van de gevangenis voor mij neer. Hij was ook een gevangene, maar geen politieke. Hij fluisterde mij stilletjes toe dat ik hem dit niet kwalijk moest nemen. Omdat hij verplicht was dat te doen. Ik antwoordde bij mijzelf: "Je weet niet, lieve broeder, dat ik nu zo blij ben

deze ketting voor Christus te dragen, net als Paulus. Het was een zegen de bewarende kracht van de gemeenschap met Christus te ervaren.

Ik moest nood ervaren, lijden, smeken, ook de ander aanmoedigen. Terwijl ik zelf bezweek van de zwakte. Maar naast mij stond ds. Szőke László. Hij was als paranoïde in de naar het psychiatrisch ziekenhuis van Tirgu Mures gebracht. Daar werden zelfs de sterksten waanzinnig. Maar Szőke László bleef gezond. Zodra hij wist aan welk gevaar hij zou worden blootgesteld, kwam hij met vrees en vroeg: "Zal ik het uithouden?" Iemand zei tegen hem: "Ga weg, jij waanzinnige." Maar hij kwam naar mij toe met ootmoed en heeft mijn raad opgevolgd. En ik zei hem: "László, je zult zeker niet waanzinnig worden."

Ik was altijd al open naar andere kerken. Maar in gevangenschap heb ik de echte oecumene ervaren. Dat was wonderlijk. Ik kon het nooit meer vergeten. Ik ervaar dat degenen die in Christus zijn elkaar ondanks alle dogmatische en culturele verschillen in Christus herkennen. Met de gereformeerde en lutherse theologen die niet voor hun geloof, maar voor andere, politieke kwesties gevangen zaten, kon ik mij niet één voelen. Met een theologisch hoogleraar vond ik geen gemeenschappelijke basis. Maar met een adventistenboer, de baptistenpredikant, Grieks-katholieke pastores, met Papp Asztrik, de franciscaanse monnik, voelden wij ons een in geloof en liefde. Een heilige gemeenschap. De daarheen voerende weg vindt niemand door discussies, door het beiden iets opgeven. Maar door het afbreken van de in ons wonende verdeeldheid, door inzicht en gemeenschappelijke vernieuwing. Ik kan dit alleen met abstracte woorden uitdrukken. Ivasciuc zei eens: "Hier leren we de uiterste grenzen van ons leven kennen."

Toen in een paar uren alles in elkaar stortte wat mijn leven het belangrijkste was: mijn gezin, mijn predikantschap, mijn boeken, de vrijheid, mijn zelfbeeld en de waardering door anderen, toen ik zag dat er geen continuïteit, geen toekomst meer was -20 jaar dwangarbeid betekende eigenlijk levenslang- wat bleef er toen nog over? Dat wat ze van mij niet konden wegnemen: Wat ik zelf ben, wie ik eigenlijk ben. Ik ben dichter genaderd tot mijn eigen existentie. Dit klinkt als filosofische hoogmoed. Maar het is niet zo. Gedurende de lange weken waarin het verhoor plaatshad, kon ik zulke dingen bedenken.

Ik moest vol pijn bekennen dat God, ondanks het feit dat ik regelmatig bad, toch zo ver van mij was. En ik ben zo vies dat ik niet met Hem in gemeenschap kan treden, wanneer ik wil. Maar Gods liefde tussen de gevangensmuren is nog veel groter dan die van mijn geliefden thuis. Ik kwam tot de ontdekking dat Hij mij liefhad, zelfs toen ik meende dat Hij mij had losgelaten. Ik heb ontdekt dat Hij mij beter kent, dan ik Hem. Als ik tot Hem zei: "Ik kan niet verder, ik kan het niet meer volhouden", zei Hij: "Het kan wel." En Hij had gelijk.

Ik kon verder. En dank zij de Securitate volgde ik de "hoogste academie." De Heere heeft mij niet tevergeefs in de Gereformeerde Kerk geplaatst. Ik doe, naar mijn bescheiden vermogen, in deze kerk wat mij is opgedragen. Ik kon een reuze vooruitgang maken in mijn studies. Juist toen er geen boek, geen voedsel, geen salaris was en toen de hoogleraar en de hoorder beiden even bedreigd functioneerden. Juist dan is kennis geloofwaardig. Al lagen we plat van de honger, we hoorden de colleges op academische niveau. Zonder de Donau Delta was ik nooit met zo veel hoogleraren en wetenschappers in aanraking gekomen. Ik heb geleerd dat zich in ons allen, achter het nuchtere evenwicht, een onzuivere, demonische kracht verbergt die slechts wacht op een grote beproeving om ons kapot te maken. Hij kan zich in de meeste levens niet laten gelden, omdat het er goed gaat. Of om dat er sprake is van omringende liefde.

Ik deed kennis op van sekten. Niet uit de boeken, maar via het gewone leven.

Er was niet zozeer sprake van op het verkeerde pad gevoerde zielen, maar van worstelende, zoekende, dorstende zielen, die het geestelijke voedsel aannamen dat hen werd aangereikt. Er waren reformatadventisten, pinksterchristenen en leden van de opwekkingsbewegingen in de orthodoxe kerk. Vooral deze laatsten waren warme, dierbare broeders. Hun zonde was dat ze probeerden binnen de orthodoxe kerk hun gemeenschap met Christus, met de Schrift en met elkaar te beleven. Voor hun gevangenneming werkten Pilatus en Kajafas -dus de staat en de kerk- samen.

Ik kan mijn betoog voortzetten. Ik moest samenleven met de fanatieke, 'kleine', gemanipuleerde leden van de Jehova's Getuigen. Het verleden en heden van de Grieks-Katholieke Kerk heeft mijn waardering gewekt. Ook van de unitariërs zijn sommigen mij als mens dicht genaderd - hoewel niet in hun theologie. Soli Deo Gloria!

Ik zou nog veel kunnen opsommen. Maar ik wil nog slechts één intellectuele belevenis vermelden. De materialistische, marxistische ideologie van het communisme heeft mij altijd verschrikt. Maar in de tijd van mijn arrestatie was ik de socialisten niet vijandig gezind. Integendeel. Met veel anderen geloofde ik dat de humane doelstellingen van het socialisme en communisme evenwijdig lopen aan het streven tot vernieuwing zoals dat in de christelijke verkondiging tot uitdrukking komt.

Binnen de gevangenismuren, naast heel beschaafde, rooms-katholieke vrienden, kwam ik tot het inzicht dat de belofte van het socialisme ten aanzien van de opbouw van een vrije, blijde maatschappij zonder uitbuiting de mensen verblindt en zand in de ogen strooit. Feitelijk zit de wil tot afbreken en vernielen er achter. Het atheïsme achter het marxisme maakt geloof, moraal en alle menselijke relaties stuk en leidt niet de opbouw van een nieuwe wereld. Ik raakte er van overtuigd dat geen enkele reformatiepoging het beter zal doen.

Wat ik niet wist -ook politici konden dat in 1960 niet voorspellen- was, dat na het stukmaken van de kerk, de moraal, het wetenschappelijk onderzoek en het onderwijs ook de industrie, de handel, de landbouw en de ziekenverzorging tot 1990 steeds verder kapotgemaakt werden.

Als de fundering niet goed is, kan wat iemand op deze fundering bouwt evenmin goed zijn. En op de fundering van het communisme kon geen mens iets goeds bouwen. Het zogeheten wetenschappelijk organiseren van de maatschappij door een mens die zijn verstand aanbidt, is een moderne Babel-bouw.

Naast zoveel zegeningen was er sprake van verliezen. De materiële ellende die tot op de huidige dag voortgaat. Toen ik mij, na de genezing van tuberculose weer meldde bij bisschop Papp László van Oradea om mijn dienstwerk weer op te vatten, zei hij, dat ik nooit moest hopen in een stadsgemeente terecht te komen. Sedert 21 jaar woon ik in Kutuyabagos, een klein dorpje bij Baia Mare.

Ik ben gewend geraakt aan het gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel en de armoede. Ik ontvang mijn salaris, maar de gemeente komt nimmer -zoals gebruikelijk op het platteland- haar predikant met voedsel en dergelijke helpen. Ik weet dat ik niet meer verdien. In de afgelopen jaren ontving ik heel wat hulp in de vorm van gebruikte kleren, voedsel en medicijnen van buitenaf. Maar het huishoudgereedschap dat in een groot gezin van pas komt, kon ik niet kopen. Bij de huiszoeking namen ze mijn fiets en schrijfmachine af. Ik was tot heden niet in staat ze te vervangen.

Ik zal mijn baan straks beëindigen. (Betrokkene ging in 1993 met pensioen, vertaler.) Ik mis veel. Maar het is pijnlijker dat mijn dochters geen universiteit konden volgen. Mijn trouwe, lieve vrouw is moe van het

tuinieren en van de huishouding. Mijn kinderen verwijderden zich langzaam van hun vader, iemand, die niet van deze wereld is, een vreemdeling.

Wat zijn mijn vele gebeden waard, als je zoveel moet afstaan en zo veel ellende lijden? Mijn kinderen zeggen dit niet openlijk. Maar ik zie het verwijt in hun ogen. Ik heb met mijn predikantschap en dienst aan God dit alles voor mijn rekening genomen. Maar moesten zij het daarmee ook ontgelden? Ik zou dankbaar geweest zijn, als dat vermeden had kunnen worden. Voor alles: om Zijns Naams wil. Maar ik werd daarin niet verhoord. Zeker, zo is het goed. Amen.

9. Kiss Sándor

Geboren: 28 januari 1917; geboorteplaats: Vedresábrány, een dorpje bij Marghita; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vijf kinderen; beroep: boer; veroordeeld tot achttien jaar; overleden.

"Ik werd in een kleine, smalle cel gegooid. In mijn eerste gebed bad ik: Geef mij niet over, Heere God, tot lafhartigheid, zodat ik niemand verraad; en dat ik geen valse getuigenis zou geven."

Ik was het elfde van twaalf kinderen. Net zo'n dromer als de elfde van Jakob, Jozef. Wie kon denken dat mijn levensweg een beetje op Jozefs leven zou lijken. Ik moest betalen voor mijn dromen.

In Vedresábrány, een klein dorp, werd ik grootgebracht. Ik was lid van de Hongaarse Gereformeerde Kerk. De vele bekommelingen en zorgen van het dorp en de eentonigheid in de kerk bevredigden mij niet. De grootste ommekeer in mijn leven bestond uit de ontdekking dat de almachtige Schepper van deze wereld mij persoonlijk kent, van mij houdt. Dat ik door Zijn Zoon een verlost kind van Hem mag zijn. Deze ontdekking overtrof al mijn andere belevenissen. Maar het licht kan niet onder de korenmaat blijven. In mijn dorp, maar ook in andere plaatsen waren gereformeerden die in dit geloof leefden.

Op 4 augustus 1958 werden wij wakker met een goede zin. In die nacht had het uitbundig geregend. Ik ging met de koeien naar de weide. 's Avonds kwam ik thuis. Op straat voegde zich een figuur bij me met een onbetrouwbaar gezicht. Hij begon over de regen te praten. Maar ik over Gods heerlijkheid te praten. Ik voelde dat er iets niet klopte tussen ons. Toen we bij mijn huis kwamen, remde plotseling naast ons de welbekende auto van de Securitate. Drie mensen stapten uit. Ze lieten niet eens toe dat ik de koeien vastbond.

Zij brachten mij naar binnen en ik mocht mijn plek helemaal niet meer verlaten. De huiszoeking begon. Ze deden dat met groot lawaai, zodat dat de dorpsbewoners zouden zien dat ik niet tevergeefs in hun klauwen terecht gekomen was. Ze bleken het meest geïnteresseerd in mijn brieven en namen zelfs de post uit de tijd van onze verkering mee. Belangrijker documenten vonden ze niet in ons eenvoudig huis. Later maakten ze mij ook mijn akkers, mijn wijngaard afhandig. Zelfs de koeien. Maar zo dat mijn vrouw ervoor moest zorgen. De winst ging naar hun toe. Ze haalden de dagelijks nodige melk uit de mond van mijn vijf kleine kinderen. Mijn vrouw moest haar kussens verkopen om de intussen aan de 'staat' toebehorende koeien te verzorgen.

Toen ze met hun werk klaar waren, moesten we afscheid nemen. De kinderen sliepen al. We konden niets zeggen. Woordenloos keken we elkaar aan. Mijn 90-jarige vader vond het een schade voor het dorp wat met zijn zoon gebeurde. Hij zou de laatste moeten zijn bij wie de overheid enig kwaad moest vermoeden.

We vertrokken in de donkere nacht. Naast mij zat mijn vriend Jakab Sándor uit een naburig dorp. Wij mochten niet eens naar elkaar kijken. Ze brachten mij naar Oradea, naar het kantoor van de beruchte Securitate. Ik werd in een kleine, smalle cel gegooid. In mijn eerste gebed bad ik: "Geef mij niet over, Heere God, tot lafhartigheid, zodat ik niemand verraad; en dat ik geen valse getuigenis zou geven." Voor mij werden reeds meer, vooral gereformeerde predikanten, gevangen genomen. Ik prijs God dat hij mij voor verraad heeft bewaard.

Na mijn eerste verhoor kwam ik in een andere cel. Tijdens dat verhoor bedreigden zij mij vaak met de gummistok. Maar ik had geen geheimen. We deden niets tegen de voorschriften van de overheid of van de kerk. Is het een zonde om gelovig te zijn? Keert de belijdenis dat Jezus mijn Zaligmaker is zich tegen de staat?

De officier die het verhoor leidde was een andere mening toegedaan. Hij zei: "We hebben zulke mensen nodig, die elkaar..." Hij gebruikte een gemeen woord dat ik niet citeren kan. Hij beschuldigde mij van sympathie met 'bethanie'-beweging. Maar ik wist niet eens wat dit was. "Ik weet niet, wat je zegt", zei ik met Petrus (Mattheüs 26:7). Het verschil was dat Petrus toch wist wie Jezus was. Maar ik geloofde nooit dat de 'bethanisten' de communistische heerschappij omver wilden werpen.

De officier begon de Bijbel 'uit te leggen' en sprak over Maria, Martha en Lazarus. "Nou", zei ik, "u moet mij daar ook maar tussen zetten." Hij was blij. Ik kreeg er straf voor. Maar de Heere mocht daarom geprezen worden.

Na een aantal dagen brak het ogenblik aan van de uitspraak in het geding. Ik kreeg achttien jaar. Anderen nog meer. De beschuldigingen luidde: het beleggen van geheime bijeenkomsten, een samenzwering en een complot. Daar was geen woord van waar. De Schrift zegt dat er smekingen, voorbiddingen en dankzeggingen moeten worden gedaan voor alle mensen. Maar er staat nergens: alleen tussen de kerkmuren. Is het tot schade van de regering en de kerk als haar burgers en leden proberen een goed leven te leiden en te bidden?

Het was niet gemakkelijk om het vonnis te aanvaarden. "Uw wil geschiede", zei ik tegen mezelf. Later mocht ik blij zijn en God danken dat mij een zo grote onderscheiding ten deel viel.

Na het vonnis werden wij bewoners van de gevangenis te Oradea. We werden met z'n achten in een cel geduwd die bedoeld was voor twee personen. De gemeenschap met broeders in het geloof vormt een grote zegen. Voor mij was dit een hele theologie. Als ze thuis maar wisten hoeveel vreugde wij in de gemeenschap met de Heere en met elkaar ervoeren, hadden ze ons lot gemakkelijker kunnen verdragen.

Toen was de tijd van uiteengaan gekomen. Ik werd van Oradea naar de Donau Delta gebracht voor dwangarbeid. De norm was om per dag drie kubieke meter grond uit te graven. Maar dat was niet te doen. We werden uitgescholden en bedreigd. Maar ze gingen nog verder. Ze legden ons zonder broek op de grond. Zes onbarmhartige bewakers drukten ons met hun voeten tegen de grond. En de zevende ranselde ons onbarmhartig af. Dit werd iedere week herhaald. Op den duur trok ik al zonder bevel mijn broek uit.

Van de Joden heb ik veertig slagen min één vijfmaal ontvangen, schrijft Paulus in 2 Korinthe 11:24. Ik heb ze niet geteld. De ene keer waren het er meer, de andere minder. De bewakers schrokken ook van de wonden. Maar ze hadden geen andere keus. Ze moesten het uitvoeren. Het was gewoon bevel.

Na enkele jaren werd de behandeling iets milder. We wisten niet wat er intussen in de 'buitenwereld' gebeurde. We mochten iedere maand een pakket van vijf kilo van thuis ontvangen. Zo wisten ze daar dat we nog in leven waren. Maar velen waren niet eens in staat tot schrijven.

Ook de satan voerde hier zijn praktijken uit. Hij fluisterde ons toe: Zie je wat een ongerechtigheid er met je gebeurt? Je hebt bijna niks gedaan, maar je krijgt bijna evenveel als de predikanten. De Geest des Heeren vertroostte mij echter: Als ik zo een grote straf krijg, zullen ook de zegeningen, de beloning, net zo groot zijn als de hunne. Alles in mij veranderde. De andere gevangenen bemerkten het. Ik werd vervuld met grote vreugde en blijdschap.

Toen ze mij daarover vragen stelden, verteld ik hoe de verzoeker van mijn geweken was. En daar ben ik blij mee.

Ik diende geen verzoek in om gratie, zoals vele anderen. Ik nam mijn kruis op. Ik verloochende mijn geloof niet. Ons tijdelijk lijden houdt een keer op. Maar de eeuwige heerlijkheid nooit. Achttien jaren zijn niet een ogenblik. Je kunt er waanzinnig van worden. Maar alleen als je niet verder kijkt dan het zichtbare.

Op zondag hielden we stiekem kerk. Toen er geen predikant was, legen wij zelf als leken het Woord uit. Ook op de eerste paasdag moesten we werken met de kruiwagen. Maar mijn hart was vervuld van de opgestane Heere en Zijn Woord.

Met het Kerstfeest was er sprake van een grote verrassing. Theologiestudenten smokkelden takjes van een denneboom via ons schip naar binnen. Toen versierden wij ons 'kerstboompje.' Zo waren wij beter in staat Hem te aanbidden Die voor ons is arm was geworden.

In de gevangenschap ervoer ik de blijdschap van het "bij elkaar behoren." Er was wel sprake van kleinere problemen rond onze kerkelijke en nationale afkomst. Maar zij vormden een uitzondering. In het bijzonder verdiepte zich onze gemeenschap met de mensen van het Leger van God, zij die de Roemeens-Orthodoxe Kerk trouw bleven, ondanks vervolging, net als wij. Zij kregen overigens minder straf. Zij 'zaten' vier tot zeven jaar, wij achttien tot tweeëntwintig.

Onze bewakers, de mensen van het regime, behandelden ons in het algemeen onbarmhartig. Maar anderen deden het beter. Toen de bevrijding naderde, poogden sommigen te beweren, dat ze niet zo onbarmhartig geweest waren. Ook de politieke officier zocht toen onze vriendschap. Toen wij de vrijheid kregen, zeiden ze dat de rechters schuldig waren die onze onbedachtzaam zware jaren hadden bezorgd.

Ik ging naar huis met een menigte van zegeningen. Ik verdiende die grote genade niet!

10. Kisváradi Balázs Anna

Geboren: 8 september 1924; geboorteplaats: Vadász in de provincie Arad; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: luthers; ongehuwd; geen kinderen; beroep: diacones; veroordeeld tot acht jaar; na de bevrijding in het huwelijk getreden.

"Wie is het meest actief in deze beweging?" vroeg hij opnieuw. "Ik weet het niet, misschien ds. Visky Ferenc, van hem heb ik het meest gehoord."

Toen ik twee jaar oud was, werd ik evenals mijn één jaar oudere zus wees. Moeder werd twintig. Zo bracht mijn oma mij groot in moeilijke financiële omstandigheden. Mijn diep gelovige grootmoeder voedde ons op. Ik koos het beroep van diacones. Dat waren bij ons verpleegsters die uit geloofsovertuiging dit werk deden en niet trouwden. In 1945 werd ik opgenomen in het gereformeerde diaconesseninstituut te Cluj. Ik verrichtte mijn werk in de gemeenten op diverse plaatsen, maar het meest in Zalau. Vanaf 1956 wist ik dat de geheime dienst mij voortdurende schaduwde. In 1958 begonnen de arrestaties van mijn broeders in het geloofs door heel het land heen. Mijn begeerte was dat daarop geen uitzondering zou vormen. Hoewel ik onwaardig was.

De arrestatie had 's avonds om tien uur plaats. Ik bezocht net mijn zuster in Cluj. Zij was student. Onder de poort omringden mij zeven mensen van de Securitate, allen in burger. Zij pakten mijn evangelische lectuur af en ook mijn brieven. Ze hebben het huis dat mij zo lief was op z'n kop gezet. Ik mocht drie stel ondergoed meenemen. Vervolgens stopten zij mij in de auto gestopt. Ik kon mijn vreugde niet verbergen. "U zult straks niet meer zo blij zijn", zeiden ze tegen me. "We zullen u in gevangenis zetten." Maar God heeft me versterkt en ik antwoordde: "De christenen werden altijd al vervolgd. Maar ik heb niks tegen de staat gedaan. Als u mij in de gevangenis zet, zal ik alleen van baan wisselen. Daar is Gods Woord ook nodig." "Dat moet u maar proberen", zeiden ze vol van dreiging.

De gebeurtenissen volgden elkaar snel op. Ze namen mij mijn koffer af en lieten mij alleen twee paar ondergoed. Ik moest ook mijn schoenveters haarklem afgeven. Ik mocht alleen een kam en een doek om mij af te drogen bewaren. Papier, pen en Bijbel kon ik ook niet meenemen. Niet eens mijn horloge. Ze hebben mijn personalia en economische positie geregistreerd. "Wat is mijn eigendom?" lachte ik. "Niets. Of toch? Een stuk grond, van mijn moeder geërfd." "Hoe durft u lachen", vroeg zenuwachtig de officier. "We zullen uw blijdschap straks wegnemen."

Zij brachten mij naar kelderruimte gebracht. Alles was van beton: de muren, de vloer, het plafond. Ook de tafel was van beton. In een hoek stond een houten emmer voor onze 'behoefes.' Als vervanging dus van de WC. De kamer was ongeveer zo groot, als die waar ik had gewoond, misschien een beetje hoger. Aan de bovenzijde zat een kleine raam met tralies. Je kon het niet openen. Rechts stonden twee zwart geverfde ijzeren bedden. Links lag een strozak die diende als matras, maar dunner, dan de zijkanten van de bed. Ik moest op de kant van mijn bed maar zitten, maar omdat mijn voeten de vloer niet raakten, sneed die ijzeren zijkant van het bed in mijn vlees. Je kon ook wandelen. Als je het zitten moe werd. Vier stappen naar voren en vier terug.

In de deur zat een klein gluurgatje. Elke vijf minuut keken ze naar binnen om te zien wat ik deed. Om vijf uur 's morgens moest ik opstaan en om tien uur 's avonds naar bed gaan. Maar ook 's nachts hoorde ik altijd lawaai. Ik kon niet rustig slapen. Ik moest in het bovenste bed. De gloeilamp brandde in mijn ogen, dag en nacht. Je mocht je met de armoedige deken niet helemaal bedekken. En we mochten alleen op onze rug slapen. Maar dat lukte niet. Ik

kon alleen een beetje sluimeren. Ze deden daarom heel lelijk tegen mij, maar slapen kon ik toch. Misschien daardoor leed ik vooral lichamelijk.

Ik werd door de gangen geleid met een donkere bril op. In de cel leefde nog een ander, een mooi, jong meisje. Ook zij vormde later een bron van pijn. Ze bleek veroordeeld voor prostitutie. Maar om vroeger vrij te komen, werkte ze als verklikker. Ik denk dat er in iedere cel wel zo iemand was. Haar opdracht luidde dat zij de gekwelde, ver van hun geliefden levende gevangenen van alles moest vragen. Zo kregen ze dan de volgende dag stof voor het verhoor.

Eerst werd ze naar boven gebracht. Dan was er sprake van seksuele gemeenschap met officieren. Ze ontving lekker eten en drinken. En daarna kwam de door haar verschaft informatie aan de orde.

Gedurende twee en halve maand verkeerde ik in voorarrest, geheel afgesloten van degenen die mij lief waren. Ik had slechts één zorg: dat ik niets zou zeggen waardoor andere mensen gevangen genomen zouden worden. Deze verzoeking heeft me gekweld en heeft mijn blijdschap in de Heere verstoord. Ik was bang om de zeven vrouwelijke studenten met wie ik vaak samen bad. Ik kon hun zaak niet voor de Heere neerleggen en zo rust krijgen.

Dit vertelde ik een keer tegen de verklikster. De andere dag vroeg de officier ook naar deze zeven meisjes. Ik beweerde, dat ik met alle mensen, zonder uitzondering, alleen contact had rond de Bijbel. Als ik ergens naar toe ging of als mij bezochten, stond Jezus Christus en het gesprek over het kruis in het middelpunt. Maar ze probeerden iedere keer te bewijzen dat ik deelnam aan een complot tegen de staat. Ze moesten drie, vier keer hun aantekeningen kapotscheuren. Want ze schreven iets anders op dan wat ik zei. Voor een organisatie moet je een naamlijst, een leider, contributie, een penningmeester en een plaats van bijeenkomst hebben, maar zo iets bestaat gewoon niet, beweerde ik. Toen stuurden zij mij weer, struikelend op de trap door mijn donkere bril, naar mijn cel beneden.

Hoe zat het met de hygiënische situatie en de medische zorg? Na het opstaan om vijf uur was er om zeven uur appèl. Ze kwamen binnen en keken rond en daarna werden we naar WC gebracht. Dan kregen we ons ontbijt: een halve liter gerstekoffie -eigenlijk was dat geen koffie, het was gebrande gerst, gemalen en gekookt- en 100 gram brood.

Ik zag uit naar dit ogenblik. Want op de WC fungeerde een Grieks-katholieke krant vol bijbelse citaten als papier. Zo werd in een ogenblik geestelijk gesticht en opgebouwd. Natuurlijk was het erg dat dit papier op de WC werd gebruikt. Maar ik wist toen ook al dat de letter doodt. De Geest maakt levend (2 Korinthe 3:6). De Heilige Geest versterkte mij met deze woorden uit de Schrift wonderlijk.

We moesten ons wassen in een ruimte zonder verwarming. Ik schrok van het douchen met ijskoud water. We kregen er niet meer voor dan een paar minuten. De enige kraan werd gebruikt door mijn celgenoot. Ik moest mij binnen een paar minuten uitkleden, even een beetje wassen en halfdroog teruggaan naar de cel na het eveneens schoonmaken van de WC-emmer.

Ik kon alleen eten van het ontbijt. Wegens mijn buikproblemen kon ik geen maisbrood eten en ook geen koolsoep, waarin gersterijst zat. Ik gaf dat bijna onaangeroerd terug. Ik gebruikte alleen iets van het vocht, een paar lepels. In twee en een halve maan viel ik twaalf en een halve kilo af. Ik had laste van voortdurende bloedingen. Ik kon hier nog wel watten krijgen. Door de hulp van mijn celgenote. Maar later niet meer. Toen moest ik daarvoor ondergoed kapotscheuren.

Ik ging wegens slapeloosheid naar de arts. Ik moest aantreden in een ruimte die vijf meter lang was. De arts zat in de andere hoek en sprak op onvriendelijke toon met mij. Ik weet dat hij geen arts was, maar een beul. Ik kan niet slapen, zei ik. Over andere problemen klaagde ik niet. Ik wist dat de gevangenis de oorzaak vormde van al mijn ziekten. Ik begreep tevens dat het zinloos was om tegen deze robotmens daarover te klagen. Ik klemde mij slechts vast aan Hem Die al onze pijnen en zwakheden heeft verdragen. Dat was genoeg voor mij. Ik kreeg slechts twee keer van de rust verschaffende middelen. De bewakers gaven het aan anderen.

Mijn celgenote had het Evangelie niet nodig. Zo kon ik alleen met mijn Heere spreken. En ik heb de cel opnieuw opgemeten: vier stappen naar voren en vier terug. Ik stond met dankbaarheid te bidden, ook voor mijn broeders en zusters in het geloof.

Ze wilden ook de intiemste geheimen van mijn leven weten. Met hun vragen vernederden zij mij zeer in mijn menselijke waardigheid. Ik heb mij slechts met grote moeite aan hun opdringerigheid kunnen onttrekken.

In het bijzonder op zondag trakteerden ze mij op obsceniteiten. Ik moet zeggen dat het moeilijk was om het te verdragen. Ik kwam erachter dat zij de volgende dag altijd terugkwamen op datgene waarover ik de vorige dag met mijn celgenote sprak. Daarom trachtte ik mij van haar te isoleren. Misschien heeft ze daarover wel wraak genomen.

Ik leed onder twee grote verzoekingingen. In de eerste plaats droomde ik steeds dat mijn grootmoeder uit droefheid was overleden. In mijn gebeden heb ik deze zaak voor God gebracht. "Heere, ze kent U en ze is misschien dankbaar, omdat ze voor U mag lijden." De tweede zorg betrof mijn vrees dat de studentenmeisjes ook gevangen genomen zouden zijn en zo hun toekomst verloren.

Op de binnenplaats mochten we een half uurtje wandelen. De hoge betonnen muren konden de blauwe hemel niet voor ons versperren. In 1958 hadden we een mooie, lange herfst. Ik zocht naar tekenen op de betonnen muren. Wie zit nog opgesloten? Ik krabbelde ook zelf wat met steentjes op de muur. Tevens zong ik daar zachtjes naast de muur. Maar ik kreeg geen antwoord. Na de bevrijding zei een broeder, Püsök Miklós, dat hij het had gehoord en de melodie en mijn stem had herkend.

De officier die de verhoor leidde, werd boos. Hij bedreigde mij, omdat ik geen namen noemde. "Wat gaat u zeggen, als ik een paar klappen geef?" vroeg hij. "Dat zult u niet doen", antwoordde ik, "want dat is een middel uit de tijd die voorbij is." Het maakte indruk. Ik denk dat hij een hogere rang wilde krijgen. Daarom wilde hij de waarheid verdraaien. Hij heeft zich met verachting van mij afgewend.

Toen hij de verhoren ging beëindigen, liep hij naar zijn kast, pakte er een dossier uit en las de namen voor van gelovige predikanten. Vervolgens vroeg hij mij: "Kent u deze namen?" "Ja, antwoordde ik." Tenslotte liet hij mij met rust. Van de studenten is alleen Halmen Márta bestraft. Zij werd van de universiteit verwijderd, maar trouwde met Szilágyi Imre, een jonge, gelovige predikant. "Wie is het meest actief in deze beweging?" vroeg hij opnieuw. "Ik weet het niet, misschien ds. Visky Ferenc. Van hem heb ik het meest gehoord."

Toen was het tijd voor de uitspraak. De twee en een halve maand van bloedige strijd kwam tot eind. De Heere Jezus heeft deze strijd in onze plaats gestreden. Ze hebben in ons geen overtredingen gevonden. Als getuige werd ds. Lörincz János binnengebracht. Ik hoorde bij de groep van Zalau als beschuldigde nummer 3. We zaten met z'n zevenen op de bank voor de

beschuldigen. Nummer 1 verkeerde in een ernstige crisis. Maar aan dat medisch argument schonken ze geen aandacht. Ook hij werd veroordeeld.

De rechter vroeg de getuige welke sekte er eigenlijk in het geding was. Hij zei met ootmoed dat het helemaal niet om een sekte ging. "Wij zijn gereformeerd en we staan op de grondslag van de Bijbel en de belijdenisgeschriften. Het gaat gewoon daarom, dat we geloven in het geheel van de leer van onze kerk. We verkondigen dat het nodig is om daarheen terug te keren en aan vast te houden. En we proberen er ook naar te leven. Daarover worden wij door de leiding van onze kerk veroordeeld. Want ze zijn boos over onze standvastigheid. De navolging van Christus is ons niet aangeboren. Maar we hebben een persoonlijke ontmoeting gehad met de Zaligmaker en met onze Verlosser. Door het werk van Gods Heilige Geest kwamen wij er toe met Hem een verbond van vrede te sluiten, gepaard met berouw over onze zonden en vergeving. Hij heeft een Man gegeven, Die ons vergeving van zonden schonk."

Onze rechters beluisterden een en ander met belangstelling. De uit zijn kantoor gehaalde advocaat heeft ons netjes verdedigd. Maar ons vonnis stond al tevoren vast. Het ging om een in scene gezet proces. Ik kreeg de vraag naar mij toe aan wie en wanneer ik over mijn geloof had verteld. Ik antwoordde: overall en aan iedereen waar ik een mogelijkheid daarvoor kreeg.

Ik werd veroordeeld tot acht jaar. Op beschuldiging van misdaad tegen de staat. Mijn laatste woorden waren evenals van Luther op de rijksdag: "Hier sta ik, ik kan niet anders doen, God moge mij helpen."

Ze gaven mij geen toestemming afscheid te nemen van mijn geliefden. Door hun bitterheid hebben zij ook mij hiermee verbitterd. Behalve mij veroordeelden zij nog een jong meisje uit Zalau. Wij waren de enige meisjes. Vanuit het advocatenkantoor is nog herziening aangevraagd van het proces. Maar het vonnis bleef acht jaar gevangenis.

Na de herhaalde procedure zaten wij nog vier maanden in de gevangenis van Cluj. We werden met zijn zessen in een cel van zeven vierkante meter gepropt. Je had geen ruimte om te wandelen. Er stonden een bed met drie verdiepingen. Met z'n tweeën moesten we slapen op een smal bed van 80 centimeter breed. Op het laagste bed en op een kleine bankje mochten we zitten. Het was onmogelijk te spreken met onze geliefden. WE konden hen geen brief sturen. En we mochten ook geen pakketje ontvangen. De deur was achter ons gesloten.

We hadden geen recht op de meest elementaire hygiënische zaken. Het programma bleef net zo als gedurende het voorarrest. Het enige verschil was we niet meer in de kelder zaten, maar op de eerste verdieping. Het gebruikelijke maisbrood moesten we van de trap meenemen. Watten en WC-papier kregen we niet. Evenmin als schrijfpapier of een pen. Onder de dunne, ruwe kleding droegen we een soldatenhemd. Aan onze voeten een ruwe schoen zonder veter. De handdoek diende diverse doelen: dezelfde doek kwam te pas bij de menstruatie, bij het nuttigen van voedsel en bij het snuiten van de neus. Na negen maanden brachten ze ons over naar de zwaarste vrouwengevangenis: die van Miercurea-Ciuc. Zij was nog gebouwd in de tijd van Maria Teresia.

In dankbaarheid terugdenkend aan de gevangenisjaren zie ik mij genoodzaakt tot een gebed met de woorden van een gezang: "Hoe vaak hebt U, mijn Heere, mijn bitterheid zoet gemaakt; hoe vaak hebt U, mijn Heere, mijn ziel rust gegeven en week gemaakt."

We hadden een heel strenge, maar toch welwillende bewaker. Ons hoofden zat binnen drie dagen vol luizen. Toen ik om een schaar vroeg om mijn lange,

mooie haar af te knippen, kreeg hij een beter idee. "Nee", zei hij, "we zullen DDT poeder" -een bekend bestrijdingsmiddel tegen de coloradokevers- "halen en jullie hebben genoeg tijd om de luizen te pakken en uit te halen." Als er wat voedsel overbleef, liet hij dat voor onze deur zetten. De niet politieke gevangenen mochten pakketten ontvangen. Ze konden zich zat eten. Sommige zijn er zelfs dik van geworden.

De bewaker had ergens kleurige touwtjes op de kop getikt. We borduurden er een mooi tafelkleed van. Dit maakte het allemaal een beetje verdraaglijker. De bewakers kwamen iedere dag ons werk bewonderen. Het was echte volkskunst.

Het werd inmiddels een beetje minder streng. We kregen meer tijd om te wandelen. Soms werden we gefouilleerd. Maar dat werd steeds meer formeel. Toen we verderop moesten, bleef ik drie weken alleen in de cel om het tafelkleed klaar te maken. De anderen vertrokken al eerder.

Ik was dus overgebracht naar Miercurea-Ciuc. We kwamen er met zeven andere personen. Ik kende hen niet. We maakten kennis met elkaar in de trein. Er volgden drie weken quarantaine. De onmisbare emmer stond ook hier in de hoek. Ze haalden ons er niet meer uit om naar de WC te gaan. Je kreeg een kopje en kleding. Een paar spullen die we meebrachten mochten we bewaren, de rest namen ze ons af. Het programma van iedere dag was ook hier: om vijf uur opstaan en twintig minuten per dag wandelen. De bewoners van de verschillende cellen mochten elkaar niet eens zien, maar ook niet horen. 's Morgens en 's avonds moesten we de emmer leegmaken. Gelukkig kregen we genoeg kloramin ter ontsmetting. Toch is deze 'bijzondere reuk' in onze huid getrokken. Maanden na onze vrijlating viel ze nog te ruiken.

Na onze aankomst wasten wij ons in de emmer. We mochten water halen zoveel we wilden. En in ijskoud water, met in overvloed ter beschikking gestelde zeep, mochten we onze spullen wassen. In dezelfde emmer dus die diende als WC. We maakten ook de vloer schoon. Dat was hoog tijd. We hadden een kachel die vanuit de gang gestookt werd met hout. Gedurende de volgende dag probeerde een lotgenote in contact te komen met de naburige cel. Daar waren patiënten met tuberculose die al meer dan acht jaar achter de tralies zaten. Dat contact kwam tot stand via morsetekens. Vanwege het slechte voedsel konden we niet helemaal normaal denken en ons niet concentreren. Zo heb ik mijn gebeden ook in morse doorgegeven. Maar de bewaker kreeg door dat wij contact opnamen met de naastgelegen cel. Daarom werden we allen geboeid en werden onze handen gedurende twee tot drie uur op de rug gedraaid.

Na de quarantaine duwden ze ons met 70 gevangenen in de leeftijd van 19 tot 70 jaar in een grote kamer: boeren, leden van ijzeren garde, studenten, vrouwelijke artsen uit alle lagen van de maatschappij. Er waren ook familieleden bij van naar westen gevluchte Jehova's Getuigen. Hier ontmoette ik Holoscsuk Ida die uit onze groep was. Ze was een ernstige zuster met een toegewijd leven. Voor een paar dagen kreeg ik als geschenk zuster Földesi Veronika die ook diacones en tot vijf jaar werd veroordeeld. Ze was heel mager en uitgemergeld. Na haar bevrijding leefde ze nog tien jaar. Ze was een ootmoedig, zonder klagen levend kind van God die diverse jaren volledig verlamdheid was.

Veel van de aanwezigen waren Grieks-orthodox. Ik probeerde de Jehova's Getuigen tot een betere inzicht brengen door steeds de Bijbel te citeren. De orthodoxen toonden zich erg blij dat er iemand was die het tegen de Jehova's Getuigen opnam.

Met Holoscsuk Ida hielden we iedere morgen een meditatie. Wij zegden om de beurt hardop de passage van Gods Woord die de Heilige Geest ons in herinnering bracht. Maar er was ook een andersoortige. Die kwamen ook bijeen. Een welsprekend vrouwtje vertelde verhalen als een roman. Niemand

van hen wilde iets van het Evangelie weten. Zo probeerde ieder zijn eigen leventje te leiden.

Van bewaarde jam, vermengd met brood, maakten wij taart om elkaar daarmee te verrassen. We lieten zelfs wijn gisten om zo het heilig avondmaal te vieren. Dat waren onvergetelijke belevenissen. Ik was heel zwak door de steeds voortdurende bloeding. In plaats van de ouderen moesten de jongeren de emmers naar beneden brengen en water halen. Als beloning gaven die ouderen hun broodrantsoen door aan degenen die het werk in hun plaats hadden verricht. Ida nam vrijwillig mijn dienst over. Zonder enige beloning. Puur uit liefde.

In het algemeen heerste er in deze gevangenis een grote gestrengheid. Wij kregen keurig ons voedselrantsoen. In het keuken werkten geen gevangenen. Maar ze probeerden het goed met ons te maken. Ze slachtten varkens. Wij kregen ook stukjes vlees tussen de gersterijst. En dat werd door het 'hoofd' van de cel, een vrouw dies al meer dan acht jaar in de gevangenis zat, eerlijk verdeeld. Als iemand niet genoeg kreeg, stelde zij haar tevreden. Er was dus geen sprake van ruzie onder ons. 's Middags kregen we soep, 's avonds wat pap. Voor mij was ook het weinige genoeg. Soms kregen we ook groentesalade met gebraden aardappels.

In de winter sneden wij palukas -dat is een spijs die uit maismeel wordt bereid- in stukjes. Wij warmden het op de kachel. Sommigen vonden het erg lekker. Maar ik had er geen zin in. In de andere hoek van de kamer viel overigens van de kachelwarmte niets meer te voelen. In de winter waren de ramen altijd bevroren. Eén raam stond altijd open. Alleen 's avonds ging de verwarming aan. Het was moeilijk je een beetje terug te trekken. De rust werd altijd verstoord door gefluister en ruzies. Toen we nog met z'n tweeën waren, beviel dat beter.

De Jehova's Getuigen kenden veel bijbelteksten uit hoofd. Hun mening was redelijk interessant. Er was een waanzinnige oud vrouw bij die woedend was als ze niet op bed kon liggen. Ze heeft van daar haar dwaalleer uitgedeeld aan iedereen die in haar buurt kwam. Ik was blijdschap dat ik af en toe mijn jas over mijn oren kon trekken. Op die manier zong ik soms zachtjes geestelijke liederen en prees ik de Heere. Soms kwam de officier naar ons kijken. Dan verborg ik mij achter in de hoek. Maar hij riep me altijd naar voren. Ik weet niet waarom. Hij toonde altijd zorgzaamheid voor mij. Het was een aardige, rustige man.

Bidden was heel moeilijk. Thuis deed ik dat gewoonlijk hardop. Zodat mijn gedachten niet konden afdwalen. Maar nu? De Heere verschafte mij een goede oplossing. Bij het appèl, 's morgens en 's avonds, moesten we in rij staan en ons rustig houden. Soms duurde dit een uur. Dat was moeilijk voor oude mensen. Hier kon ik dan rustig bidden en zingen. Ik kende toen minstens vierhonderd geestelijke liederen uit het hoofd. Zo gaf de Heere mij voedsel en water uit de rots. Het was goed, het was wonderlijk. Op die manier had ik 'uitzicht' zelfs over de gevangensmuren heen. Zo voelde ik mij veilig in Jezus' armen.

Mijn dorst naar kennis bracht mij echter in verzoeking. Net als Eva in het paradijs. Jezus scheen niet genoeg. Ik wilde meer horen van de leer van de Jehova's Getuigen. Ik dorstte naar het Woord, maar hun leer deed mijn vorige overtuiging wankelen. Ida smeekte mij geen nader contact met hen aan te knopen. Maar toen was het al te laat. Ik raakte van haar verwijderd en kwam steeds dichterbij de ideeën van de Jehova's Getuigen. Maar een innerlijke stem liet niet toe met hen tot overeenstemming te komen. Ze beweerden dat de wederkomst van Jezus al was gepasseerd. De Bijbel zegt iets anders, zo schoot mij te binnen. "Ziet, Hij komt met de wolken en alle oog zal Hem zien, ook degenen, die Hem doorstoken hebben, en alle geslachten der aarde

zullen over Hem rouw bedrijven" (Openbaring 1:7). Zij beschouwden mij dan ook als een 'zoeker' die 'niet eerlijk' was. Ik begon te worstelen. Ik had de verlossing door het bloed van Jezus niet meer helder voor ogen. Mijn eigen overtuiging kwam in het middelpunt. Ik vergat dat God mij had uitverkoren in de moederschoot, uit genade, om Christus wil.

Ida werd met vijftien jonge meisjes weggebracht. We wisten niet waarheen. Daarna kwam ik toch weer steeds dichterbij Jezus.

We hadden 's morgen van vijf tot zeven uur tijd voor onze persoonlijke aangelegenheden, voor de schoonmaak en het appèl. En daarna hadden we niets meer te doen. Vervolgens kwam de gerstekoffie, 100 gram brood en vijf gram jam, om 11 uur de palukas, tussen 12 en 2 middageten, om 6 uur avondeten en dan wachtten we tot het 10 uur was om naar bed te gaan.

Soms, een keer per maand, kreeg ieder kamer een stuk of vijf naalden om te naaien. Zo konden we onze kleren opknappen. O wee, als er een naald kwijt raakte. Als er geen beschikbaar was, bleken de gevangenen vindingrijk. Zij maakten een naald uit een kam of van een spijker. En ook wel een mes uit stukjes ijzer. Dat werd als een waardevolle schat verstopt. Een knappe celgenote stond lekker te kletsen met de bewaker. En zo waren we in staat ons 'gereedschap' te verbergen.

Sommigen van ons leerden andere talen. Zo leerde ik Roemeens. Er waren ook twee vrouwelijke artsen onder ons. De ene was rond 60 jaar. Zij heette schuldig, omdat haar zuster naar Parijs was gevlucht, als medewerkster van Radio Free Europe fungeerde en het Roemeense politieke systeem kritiseerde. Wegens tuberculose aan haar klieren had ze 39 tot 40 graden koorts. Recht op medische behandeling had ze niet vanwege haar gedrag na de het verhoor. Op dertien of veertien plaatsen in haar nek bevonden zich builen met etter. Wij maakten dat schoon met zeep, scheurden ondergoed kapot en legden dat op de wonden. Er waren geen watten en geen desinfectiemiddelen. Ze kon nauwelijks slapen en riep mij dan 's morgens om mij de in de nacht bedachte gedichten in het oor te fluisteren. Ze componeerde ook melodieën en zong mij die zachtjes toe. Zelfs vertelde ze mij haar levensverhaal. Voorheen was ze een vrolijke, optimistische ziel. Ik hoor nog altijd de noodkreet die ze slaakte toen ik werd weggebracht.

Het meest vernederend was voor mij het maandelijks doorzoeken van al het onze. Onze cel bevond zich aan het eind van de gang. Als we plotseling de deur zagen opengaan, wisten we al wat zou volgen. Dan begon ook de communicatie. Wij gaven een klopsignaal naar de andere cellen. Opletten! Huiszoeking. Morse heeft niet geweten hoe zijn uitvinding is gezegend in de gevangenis. Verboden spullen verstopten wij. Vier of vijf stevige kerels riepen dan: "Alle persoonlijke spullen gereed maken, op de gang brengen en wachten. Ik moest de vrouwelijke arts helpen. Ze was altijd zo boos dat ze over heel haar lichaam beefde. We moesten ons tot op ons ondergoed uitkleden. Vrouwelijke bewakers fouilleerden ons dan. Als ze iets ontoelaatbaars vonden, schreven ze de straf op een papier. En in diezelfde tijd haalden de mannelijke bewakers alles in de cel overhoop.

Er waren ook twee zieken. De een was een waanzinnig geworden apothekeres. Ze lag in een hemd zonder deken en zei tegen niemand iets. Ik vroeg haar iets over zich heen te leggen. Soms luisterde zij. Ze was bereid alleen op de vloer op een strozak te slapen. Maar ze wilde niet douchen. Dat moet elke week. We kregen twintig minuten de tijd. Met vijf of zes gevangenen tegelijk moesten we eronder. Voor mij was ook deze verplichte naaktheid vernederend. Er was een betonnen muurtje van zes meter lang. Om de halve meter zat er een kraan die alleen koud water gaf. Het smerige water passeerde de anderen tot het in de riolering liep. En het vertrek was vervuld van de stank van de vochtige kleren.

Er was ook sprake van indrukwekkende voorbeelden van zelfopofferende liefde. Een zigeunervrouw zat opgesloten wegens smokkelen. Ze had vier kinderen. Tegelijkertijd was een vrouw uit Duitsland opgesloten wegens illegale grensovertreding. Zij had vijf kleine kindertjes. Ze was een gezonde vrouw met gezonde eetlust. En ze at ook van alles. Toen haar man gedurende de rechtszittingen zag dat zijn vrouw erg dik werd, zei hij tegen haar: "Je moet niet dik worden, want dan houd ik niet van je. Maar ze kon haar honger niet bedwingen. We smeekten haar om geen vermageringskuur te beginnen, omdat haar kinderen haar nodig zouden hebben. Ze was veroordeeld tot zeven jaar. Maar haar redenering was: "Kinderen kan ik nog wel krijgen, maar ik heb maar één man en die wil ik niet verliezen." Toen kreeg ze tuberculose. De zigeunervrouw was bereid haar broodrantsoen af te staan aan haar. Maar het heeft niet meer geholpen. Ze moest sterven.

De wandeling op de binnenplaats duurde altijd 20 minuten. Je moest altijd naar de grond kijken om de voor je uit lopende persoon niet op de voeten te trappen. Anders werden de celgenoten boos. Sommige koketteerden met bewakers waar ze in vrijheid niet eens gekeken zouden hebben. Er waren ook twee Judassen. Die pakten een bed en zetten de bijna naakte apothekeres erop. Zo brachten ze haar naar de binnenplaats, hoewel voor haar de wandeling niet verplicht was.

Langzaam kwam de lente van 1960 in zicht. Ik genoot tijdens de wandeling van het warme zonnetje. Omdat ik aan haaruitval begon te lijden, nam ik dan mijn pet af. De bewaker riep mij en wilde straf geven, omdat ik geen toestemming vroeg mijn hoofddekse af te nemen. Toen heeft de Heere de al eerder genoemde officier naar ons toe gestuurd. De bewaker vertelde hem de kwestie. En de officier ontfermde zich over mij. Hij zei alleen dat ik volgende keer toestemming moest zou vragen.

Een andere keer riep hij mij, toen hij zag dat ik veel met de Jehova's Getuigen sprak. Hij zei alleen: "Er is geen beter een mooier geloof dan het gereformeerde." Hoewel deze omgeving erg rooms-katholiek was. Zo heeft de Heere mij een toegenegen vriend gemaakt uit de vijanden.

De beide mouwen van mijn trui waren hopeloos kapot. Er viel niets meer aan te verstellen. Omdat ik ziek en zwak was, dachten we een kous te maken van die trui. De jonge vrouwen waren in staat op het gebied van weven wonderen te verrichten. Het was verboden. Want wij mochten niet beschikken over garen. Maar we verstopten ons achter de WC en haastten ons, bevreesd voor mogelijke 'huiszoeking.' Zo werkten wij daar van 's morgens vijf tot 's avonds zeven uur. Ook in bed waren we bezig met weven. De ene kous was klaar. Ik moest me haasten voor het appèl. Maar ik liet onbedachtzaam de trui onbedekt op mijn bed liggen. Plotseling ging de deur open. Een vrouwelijke officier schreeuwde: "Jij daar, geef die trui en wat je ervan gemaakt hebt eens hier." "Alstublieft", zei ik huilend en ootmoedig. Zij stond stil en pakte de trui als een roofvogel. "U moet die niet meenemen, ik wil nog er nog iets mee doen", zei ik. Maar zij gaf het kledingstuk natuurlijk niet terug. Ik was echter blij dat ik kon haar aandacht kon afleiden. Wat zou er gebeurd zijn als ze de naald had gevonden? Dan zou ik ook mijn kous kwijtgeraakt zijn en straf gekregen hebben. Ik denk ze van de situatie op de hoogte was en mij eigenlijk heeft geholpen. Mogelijk was ze bang van een boosaardige Roemeense collega die ons zelfs 's nacht, als we sliepen, in de gaten hield.

Niets doen was erg moeilijk voor mij. Maar de vrouwelijke bewaker volgde de hele dag al mijn doen en laten. Ik vroeg de vrouwelijke kinderarts mij alles te vertellen over gezonde baby's en ook over pathologische gevallen. Ze deed

het. Ik herhaalde alles. En ik nam een stuk zeep en maakte daarmee notities. Bijvoorbeeld: lanuya vermiciosa. Toen ging met groot lawaai de deur open. De vrouwelijke bewaker wierp zich op mij en riep: "Geef hier, wat heb je daar geschreven?" Ze had geen idee wat deze woorden betekenden. Ze beschuldigde mij van geheimschrift. De uitleg aanvaardde ze niet. Toen moest ik zeven dagen naar de isoleercel.

Niet lang daarna kwam haar bazin. Ze draaide mijn handen naar achteren en boeide mij. Ze maakte mijn handen zo vast dat ze zo blauw werden "als de hemel", zo zeiden mijn celgenoten. Ook alle 69 lotgenoten werden bestraft. Ik moest met de rug tegen het loergat gaan staan. Telkens ging de bazin weg en daarna kwam ze weer terug. "Hoe is met u?" Ze wilde dat ik haar om vergeving vroeg. Maar dat kon ik niet doen. Want daarmee bekende ik schuld. En dat zou ook nadelig uitpakken voor de anderen die solidair met mij waren. Eindelijk kwam het middageten. De anderen konden gaan zitten. Maar mijn straftijd was nog niet afgelopen. Tegen het eind van het middageten kam een officier met een hogere rang. Zonder woorden kwelde hij mij nog een keer, toen hij de boeien afdeed die intussen in mijn vlees gesneden hadden. Toen dat allemaal was afgelopen had na een paar dagen dezelfde vrouwelijke bewaker weer dienst. Ze nam een lijst en las zeven namen op. Toen moesten we opnieuw naar de isoleercel.

Voor één zonde moest ik twee keer boeten. Wat heerlijk dat de boete die eigenlijk eeuwig moest duren door de Heere Jezus in mijn plaats is gedragen, dacht ik. Ik was de eerste op het lijstje voor de isoleercel. De verklikker uit onze cel de laatste. Uiteindelijk kwamen wij weer uit de isoleercel. Maar de verklikker niet. Juist bij haar was een naald om te naaien gevonden. Hoe vaak heeft ze anderen voor zoiets niet verklikt? De bewakers hadden haar gemene dienst nodig. Maar zij verachtten haar tegelijkertijd. Uiteindelijk haalde ieder verlicht adem, toen we geboeid naar de kelder werden gebracht en op een strozak werden gegooid.

Het was een krappe ruimte met een smalle deur en zonder verwarming. Op dat laatste hadden we geen recht. Als WC weer een emmer. En een kale vloer. De vrouwelijke bewaker fouilleerde ons allemaal. Ze nam onze trui af. We mochten slechts de versleten gevangenskledij en schoenen aanhouden. Heeft ze mijn wollen kous niet opgemerkt? Of had ze medelijden?

Een van ons zevenen was lesbisch. Van de 365 dagen van het jaar bracht ze er 110 door in de isoleercel. Maar ze kon haar zondige neiging niet kwijtraken. Zelfs bij ons misbruikte ze een jonge vrouw die een baby van vier maanden had moeten achterlaten. Ze was wild en onverdraagzaam. Als iemand naast haar 'partner' durfde te gaan zitten, begon ze te bijten en gaf ze de ander uit jaloersheid schoppen. Ze moest werkelijk alle vormen van kwelling doorstaan. De ene keer werd ze met achter haar rug gedraaide handen vastgebonden bij de koude kachel. Een andere keer moest ze gebonden op een smalle bank liggen. Ze wilde en kon niet verlost worden. Ik sprak tot haar over Jezus. Ze hoorde mij glimlachend aan. Ze duldde mij naast zich, omdat ik haar niet verachtte. En ze luisterde graag naar wat ik zei. Maar in een nacht hing ze zichzelf op aan haar laken. Het werd echter op tijd gemerkt. Toen is ze niet overleden.

Behalve deze lesbische vrouw en de verklikker zaten er vier vrouwen boven de 70 jaar in de isoleercel. Ze zouden zich niet goed hebben gedragen. En de vrouwelijke bewaker kende geen genade. Daarom kregen ze ook vijf dagen straf in de isoleercel.

Van vijf uur 's morgens tot 10 uur 's avonds moesten wij staan of zitten. Maar er was niets anders dan een ijskoude betonvloer. Pas 's avonds brachten de bewakers de strozakken binnen. Wij waren met z'n zevenen. Maar wij kregen er niet meer dan drie. Het was een kwelling om zo te moeten slapen. Sommigen rolden van de zakken af sliepen onbedekt op de betonvloer. De ene dag

kregen we gewoon voedsel, maar de volgende telkens een beetje warm water en zout. Wij hebben ontzeten geleden onder de koude. En er waren bewakers die meelij met ons hadden. Als wij eten kregen -altijd van mannen- gaven ze ons het beste wat ze hadden. En dan konden we ook genoeg nemen.

Een van ons stelde voor te proberen iets te bewaren voor de 'vastendag.' Zij stopte het voedsel in de goed schoongemaakte WC-emmer, denkend dat niemand iets opmerkte. Maar toen de nachtploeg kwam, ontdekte de dienstdoende bewaker bijna het voedsel. Als dat was gebeurd, hadden we nog twee dagen extra isoleercel gekregen. Wij slaakten een zucht van opluchting. En wij konden het erg naar kloramin ruikende voedsel opeten. Maar ik kon het niet door mijn keel krijgen. De verklikker vroeg er tevergeefs om. Zij kreeg niets.

De straf van degenen die vijf dagen kregen was afgelopen. Ik bleef alleen met de lesbische Hédi. In mijn hart was vrede. De honger en de moeheid heb ik niet eens gevoeld. De lijdende en erg egoïstische Hédi was niet bereid de enige beschikbare zitplaats af te staan. Kort daarop was ook onze tijd verstreken. Met liefde werden wij door de celgenoten weer opgenomen. De meesten hadden een deel van hun broodrantsoen voor ons opzij gelegd. Ze omarmden ons en boden ons troost.

Ik vergat veel van alle gebeurtenissen. Maar de trouw van de Heere niet. Ik was altijd zoals Petrus. Die wilde op het water wandelen, maar kwam soms met zichzelf bedrogen uit. Maar de Heere bleef Dezelfde: een eeuwig, trouw, barmhartig God.

Hier zou ik kunnen eindigen. Toch doe ik dat niet. God mocht mij nog kracht geven ergens over te schrijven wat voor mij in deze periode van mijn leven erg belangrijk was. De officier kwam binnen, hield appèl en las een lijst voor waarop mijn naam stond. Ik moest weg. Wij maakten een grote rit naar een treinstation. Onze zwakke voeten bezweken bijna. Er waren geen toeschouwers, maar ook geen trouwe harten.

In trein zaten wij in kleine coupés met acht personen. Ik kroop op de plek waar de bagage opgelegd moest worden en sliep de hele tijd. Zonder te weten dat ik in de stad van mijn grootmoeder verbleef die ongerust over mij was. De politieke gevangenen moesten aan het werk. Daarom werden wij weggebracht. Wij moesten mandjes vouwen. Dat was eigenlijk zelfs voor een harde mannenhand te zwaar. De hele dat waren we bezig met vochtige takjes. Soms werkten wij met plastic. Telkens als wij onze taak hadden volbracht, konden wij een pakket van vijf kilo krijgen. En wij ontvingen ook een kaart waarop we mochten schrijven welk voedsel we wilden hebben.

Er mocht geen bericht van ons naar buiten. De gevangenisjaren waren erg eentonig. En ik was erg zwak. Toen ik naar de dokter ging, kreeg ik wat medicijnen voorgeschreven. Bij het gedwongen in de rij staan, bleken mijn voeten bijna uitgeschakeld. Ik kon heel moeilijk weer aan het lopen komen. Als ik terugkwam in het vertrek waarin wij verbleven, vroeg ik sommigen vóór mij op het bed te gaan zitten, zodat ik een beetje kon slapen. Ook Ida was hier. Wij werkten samen. En wij konden de norm halen. Later zocht ze toenadering tot de Jehova's Getuigen. Zij wilde geen contact meer, omdat ik haar vaak heb tegengesproken. Zij sloot vriendschap met een Roemeense vrouw. Ik kon de norm toen niet meer halen, maar behoorde toch nog bij de tien die het meeste produceerden.

Het was moeilijk weer alleen te zijn. Toen ontmoette ik een vriendelijke rooms-katholieke sociale werkster. Ze was lief voor iedereen en vertoonde een grote innerlijke rust. Haar naam was zuster Teresia. Ik heb er bij haar over geklaagd dat Ida mij in steek liet. Ze zij dat ik het maar moest aanvaarden. "Jezus is genoeg." Dat was voor mij een dierbare bemoediging.

Ik ontmoette hier ook Patócs Erzsébet. Ze behoorde tot de groep van ds. Visky Ferenc. Ze was een rustige ziel, met weinig woorden, niet afstandelijk, maar ook niet erg communicatief. Het was goed haar mijn zorgen te vertellen. Zij had een vorm van kanker. Maar ze klaagde nooit. Kort na haar bevrijding is ze naar de Heere gegaan. Ze had Hem zo lief.

Ik wil nog twee droevige gebeurtenissen vertellen. Een jonge vrouw, een echte schoonheid, wist misschien nauwelijks iets van de politieke activiteiten van haar man. Maar ze werd plotseling gevangen genomen. Ze liet twee kleine kinderen achter. Ze kwam niets over haar kinderen te weten en werd toen krankzinnig. Ze glimlachte lief, maar verder wist ze van niemand en van niets. De vrouwelijks bewakers brachten haar soms naar buiten zodat ze rustig werd.

Verder was er ook nog een jonge vrouw van de Jehova's Getuigen. Omdat de Securitate een verboden krant bij haar had gevonden, werd ze veroordeeld. Ze was niet erg op de leer en hield van gezelschap. En ze was voor mij ook lief en goed. Dat had ik nodig, toen Ida mij had verlaten. Ik bracht al mijn vrije tijd biddend en zachtjes zingen door. Het meisje merkte pas later dat het blik van het pakket dat ze kreeg van haar ouders een dubbele wand had. Daar zat een brief in. De messen van de bewakers ontdekten dat niet. Hoewel ze, waar mogelijk, alles in stukjes sneden. Waar moest ze die brief nu lezen? Wij kregen in die tijd al boeken. Ik heb haar aangeraden die brief in zo'n boek te leggen en op die manier te bewaren. De brief vertelde: "Wij zijn niet boos op je. We wachten met liefde op je. Je ouders." De volgende dag vertelde ze het aan mijn met blijdschap. Ze kon die grote vreugde niet verdragen. En na twee dagen is ook zij krankzinnig geworden. Ze keek leeg in de verte. Nadat ze eerst vier maanden in het ziekenhuis was geest, kwam ze terug. Nog zieker.

In het voorjaar van 1963 brachten ze ons weer naar Oradea. Op een andere plaats, maar niet in een andere situatie. We werkten met 20 boerenvrouwen en moesten opnieuw werken met de takjes. Maar die vrouwen en wij mochten geen contact met elkaar hebben. Zij waren opgesloten, omdat ze niet in een kolchoz wensten te werken.

Ik wist niet welke dag, welke maand, welk jaar het was. Alles was zo eentonig. Mijn ogen gingen sterk achteruit en waren ziek van de altijd brandende gloeilamp. Ik was bijna verblind. De arts schreef twee pakjes vitamine C voor. Dat kreeg ik. Maar de vrouwelijke bewaker zei dat ze zoiets nog nooit had meegemaakt. De hygiënische toestanden waren in zoverre verbeterd dat we in groepjes naar de WC werden gebracht. Maar van papier en watten was ook hier geen sprake.

Toen ik eindelijk in een vierpersoonscel terechtkwam, gaf me dat veel rust. Ik was zo moe van het altijd voortdurende lawaai en van de mensenmassa. Ik leed aan chronische vermoeidheid. Toen gebeurde iets komisch. Na het avondeten hadden we nog twee uur vrij. Maar wij mochten niet slapen. Zittend op mijn bed kreeg ik een goed idee. Ik deed mijn zakdoek onder de kin en bond het ding vast aan het bovenste bed. Zo kon ik een dutje doen. Totdat de bewaker en de dienstdoende officier naar binnen renden. Ze dachten dat ik mij had opgehangen. Maar ze waren spoedig gerustgesteld.

Op 17 april 1964 kwam ik vrij. Toen begon het volgende lijden. Ik was duizelig. Ik weet zelf niet goed hoe ik op het station terecht ben gekomen. De anderen die voordrongen hadden haast om de trein te pakken. Met mijn kleine koffer hield ik mij in evenwicht om niet te vallen. Wij kregen de opdracht om niemand te vertellen waar we vandaan kwamen en wat we daar meegemaakt hadden. Ik had bijna zes jaar van de acht waartoe ik was veroordeeld gevangen gezeten. En ze dreigden met eventuele nieuwe

arrestatie. Ik kan terugkomen, bedreigden ze me.

Ik had een onzekere gang van lopen. Wie zijn dezen en waar komen ze vandaan? Als ik nog kon nadenken, zou ik overtuigd hebben geantwoord: "Deze zijn, degenen, die uit de grote verdrukking kwamen."

Met de anderen stapte ik intussen in de trein. Gedurende de laatste maanden, nog in de gevangenis, konden we kennis nemen van wat er in de kranten stond. Ze hielden verder politieke voordrachten voor ons, waarin ze vertelden hoe mooi en goed het nu voor de arbeiders en voor de boeren in de kolchoz was. Hoe hoog de levensstandaard was. Ik hoorde het graag. Soms mochten we al naar de televisie kijken. Ik bewonderde alles. Maar toen ik in de trein de arbeiders hoorde klagen, was ik verbaasd. Ik zei dat we in de gevangenis van de officier heel andere dingen hadden gehoord.

's Avonds kwam ik aan in Cluj. Mijn vroegere huis door anderen in bezit genomen. Want zij hadden mij veroordeeld tot eigendomsverlies. Ze hadden eerst grootmoeder verplicht mijn spullen weg te halen. Ik wist niet waar ik heen moest gaan. Een oude buur gaf mij onderdak voor de nacht. Met grote liefde. De volgende dag zwierf ik hongerig rond. Ik had geen identiteitsbewijs, alleen de brief waarin mijn invrijheidstelling was beschreven. Bij de politie zeiden ze later dat ik maar naar mijn geboorteplaats moest gaan en een copie vragen van mijn geboorte-akte.

Ik mocht bij het woningbureau niet eens binnenkomen. Ik stuurde per post een verzoek en kreeg antwoord, maar toen was ik reeds gedwongen ergens anders in te trekken. Als ik om een baan vroeg, zeiden ze eerst op 'papieren' te moeten wachten. De onderdirectrice gaf mij 100 lei, dat was toen ongeveer 150 Duitse Mark met de opmerking dat ik dat moest teruggeven, zodra ik een baan had. Het werd avond en ik kon niets regelen. De lieve Jakab Sarolta, een diacones, nam mij in haar huis op. De Heere zegene haar daarvoor.

Er kwamen ook broeders en zusters. Maar ik was erg ziek. Ik had geen schoon bed. Ik kan mij deze dagen eigenlijk niet eens meer helder herinneren. Het zal misschien op 20 april geweest zijn, dat ik naar huis ging. Naar grootmoeder. Ik kon moeilijk reizen en ik was erg mager. Maar op een of op andere manier heb ik alles geregeld. Een paar dagen later ging ik weer naar Cluj om mijn zaken te regelen. Ik moest in Oradea overstappen. Een been en de koffer was al in de trein, maar ik had geen kracht het andere been naar boven te trekken. De trein was al in beweging. "Wilt u mij helpen", schreeuwde ik tot een vrouw die daar stond. Ze hielp me en de trein ging rijden. Ik kwam bijna onder de wielen terecht.

In Cluj ging ik zo snel mogelijk naar de dokter. Hij constateerde reuma. Ik wist dat dit niet het geval was. Met hulp van een diacones bleek het mogelijk röntgenfoto's te maken. Ik leed aan botontkalking. Dat dacht ik al, om dat ik in de gevangenis zo moeilijk kon lopen. Ik werd opgenomen in een ziekenhuis. Daar lag ik vijf maanden. Toen ik ontslagen werd, gaf het arbeidsbureau mij geen papieren. Daarom kreeg ik geen baan. En ik werd verbannen naar Cimpeni, een plaats in de westelijke Karpaten.

Hier stop ik. Misschien ga ik later verder met het beschrijven van alle juridische, lichamelijke en psychische nadelen van mijn gevangenschap. Ik heb geen rehabilitatie gevraagd. "Ik word niet beschaamd, want ik weet, Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat Hij machtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot die dag" (2 Timotheüs 1:12).

Misschien was mijn gevangenschap nuttig voor velen. In elk geval was het Zijn werk. Hem zij de eer van eeuwigheid tot eeuwigheid. Nadat ik bevrijd was, zelfs 20 jaar later, zochten de dierbare zielen van voorheen mij nog op die door mij zegen in Jezus Christus van God hadden

ontvangen. Mijn medeërfgenenamen in Christus. Dank zij de Heere dat Hij mij rijk heeft gezegend, ondanks al mijn tekortkomingen. Hij is de Getrouwe gebleven tot op de huidige dag en hield mij staande door de blijde hoop, die voor mij in de hemelen bewaard werd. En voor al degenen, die de Heere nog tot Zich zal roepen naar Zijn goddelijke verkiezing.

11. Lprinc Zjános

Geboren: 28 september 1922; geboorteplaats: Kisdoba bij Zalau; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; twee kinderen; predikant; veroordeeld tot twaalf jaar; overleden: 30 mei 1998.

"Waar mensen zijn, is niet alleen tragedie, maar ook komedie."

Ook tijdens het communisme was er in zekere zin sprake van godsdienstvrijheid. Op welke manier kunnen wij de kerk gebruiken in onze dienst? Die vraag hield de heren van de systeem bezig. Er was sprake van erkenning van sommige kerken, maar de rest werd onwettig verklaard. Natuurlijk hadden ook de kerken die werden geduld te maken met barrières. Zij functioneerden -zoals de grote Hongaarse dichter Arany János ooit zei- met afgesneden vleugels. Het geloof werd strikt beperkt. Het mocht zich alleen uiten tussen de muren van de kerk en gebedshuizen. Maar zelfs daar was iemand niet veilig. Iedereen werd geschaduwd. Ze hielden precies in de gaten wie naar de kerk ging en wat daar werd gezegd. En vaak werd dat verdraaid en verkeerd geïnterpreteerd.

Ik geef twee voorbeelden van de aard van deze 'godsdienstvrijheid.' Ik kwam in aanraking met oudere, zogeheten reformadventisten. Voor de tweede wereldoorlog zaten ze nog samen met Gheorghiu-Dej gevangen. De communisten beloofden hen volle geloofsvrijheid, als zij maar eenmaal aan de macht waren. Welnu, deze tijd brak aan. Maar ze gingen opnieuw naar de gevangenis. Degenen die nog in de vrijheid waren, vraagden audiëntie aan bij Gheorghiu-Dej. Ze herinnerden hem aan zijn belofte. Hij antwoordde echter: "Jullie moeten volgens de wetten van de staat leven. Als je die onderhoudt, zal niemand je kwaad doen." Ze beriepen zich toen op hun leer. Maar de machthebber zei: "Als jullie de wetten van de staat niet onderhouden, kan ik niets voor je doen."

Het tweede geval betreft de onderbisschop van de Grieks- Katholieke Kerk van Gherla. Hij had een gemeentelid, een ambtenaar, een vurige Roemeen, die in de tijd van de Hongaarse bezetting de Roemeense vlag meesjouwde in optochten. Na de machtsovername door de communisten trok hij zich terug. Toen de onderbisschop hem vroeg: "Wat is er met je gebeurd?" antwoordde hij: "De Hongaren waren slecht, maar toch Gods mensen. Maar de huidige leiders zijn mensen van de duivel."

Welke Christus waren de Roemeense communisten bereid als wettig te erkennen? Zo een die zich voor hen neerboog; Die hen in de tijd dat zij Hem zouden doden alsnog zou loven en prijzen. Maar een Christus Die hen de waarheid zou aanzeggen, was illegaal en onduldbaar. Zo iemand zou verbannen worden.

Wat gebeurde met degenen die deze de waarheid aan het licht brengende Christus durfde navolgen? Daarover gaat het in deze herinneringen.

Ik ben al sinds diverse jaren met emeritaat. Een gereformeerd predikant. Mijn voorouders waren allen gereformeerde Hongaren. Ze leefden sinds mensenheugenis in Kisdoba als boer. Ik groeide op in een groot gezin. Daarom viel de erfenis in vele stukken uiteen. Mijn vader werd in 1888, mijn moeder in 1895 geboren. Ze trouwden in 1921. Dat gebeurde nadat mijn vader was teruggekeerd uit een zes jaar durende Siberische gevangenschap.

Ik was het eerste kind. Reeds na twee dagen ontving ik het sacrament van de doop. Omdat mijn ouders bang waren dat ik niet in leven zou blijven. In 1925 verhuisden wij naar Zalau. De volgende kinderen, vijf meisjes, werden daar geboren. Mijn ouders gingen financieel 'kapot' in de tijd van de economische crisis. Toen is ook, in 1933, een zus overleden. Op achtjarige leeftijd.

Ik kwam in een Roemeense school terecht. De godsdienstonderwijzer beval mij aan bij de voorzitter van de classis, Kádár Géza. Zo mocht ik haar het beroemde gymnasium, de Wesselényi. Met hulp van de godsdienstleraar, M. Nagy Ottó, kon ik diverse jeugdconferenties bijwonen. Op zo'n conferentie, in 1939 te Viisoara, in de buurt van Turda, ervoer ik de realiteit van de levende Christus. Na het voltooien van de opleiding aan het gymnasium liet ik mij inschrijven aan de Theologische faculteit te Cluj. Als ik tegen een mens in Zalau vertelde theologie te gaan studeren, zeiden ze tegen mij: Straks komen de Russen en de predikanten zullen opgehangen worden. Ik antwoordde daar niet zeker van te zijn. En dat ik, indien het zou gebeuren, mijn leven daarvoor over had.

Toen ik vierdejaars student was, maakte ik in Salonta kennis met ds Visky Ferenc en zijn vrouw. Hij gaf daar als predikant catechisatie. Door hun woorden werd ik door het Evangelie der zaligheid in mijn hart gegrepen. Tegelijkertijd ervoer ik de reddende kracht van Christus. Hij heeft me bevrijd van de last en macht van de zonde.

In 1949 kwam ik in contact met Karászi Ilona. Zij fungeerde als lerares in een kerkelijke school in de buurt van Satu Mare. Ze wilde gaan repatriëren naar Hongarije. Ze zag namelijk het levenslicht in de buurt van de Hongaarse stad Nyiregyháza en ontving haar opleiding in het eveneens Hongaarse Debrecen. Omdat Zevenburgen toen tot Hongarije hoorde, kreeg ze de benoeming in een dorp bij Satu Mare. Maar in 1947 kwam Zevenburgen weer bij Roemenië. Daarom wilde ze weg.

Het duurde zeven jaar voor we over de grens konden om met elkaar te trouwen. Intussen vervulde ik mijn dienst met ijver en toewijding in een klein plaatsje bij Covasna, daarna in een dorp bij Cluj en vervolgens te Micfalau bij Brasov. We mochten op 7 juli 1956 trouwen. Ons eerste kind, János, kwam ter wereld op 27 mei 1957. Het tweede kind, István, werd geboren na mijn arrestatie op 12 juni 1958. Mijn vrouw kreeg een baan als lerares. Daardoor konden wij in leven blijven. Mijn salaris was namelijk overal erg gering. Bovendien liet mijn gezondheid te wensen over. Reeds als tiener leed ik aan een longkwaal. Na mijn genezing keerde die kwaal wegens de moeilijke omstandigheden en de drukke arbeid af en toe terug. Ook een maagkwaal kwelde mij.

De moeilijke tijden braken aan. Tegen het eind van mijn theologiestudie werd ik weer ziek. Voordat ik mijn eerste beroep kon aannemen, was ik anderhalf jaar afgekeurd wegens arbeidsongeschiktheid door ziekte. Ik verkeerde bij gastvrije gezinnen in verschillende plaatsen van het land.

In 1950 riep mij de voorzitter van de classis, László Dezső. Hij waarschuwde mij dat mijn reizen waren opgevallen aan de Securitate. De geheime politie beschouwde mij als een functionaris van C.E.Bond. Hij adviseerde mij zo spoedig mogelijk in een gemeente te gaan werken. Nog tegen het eind van dat jaar kreeg ik een beroep naar Zabala. De predikant van die plaats verbleef in de Donau Delta. In die tijd waren al een hele boel predikanten gevangen genomen en weggebracht. Ook ik bereidde mij voor op het ergste.

Na de dood van Stalin was er sprake van een kleine verzachting. Maar na de revolutie van 1956 verdonkerde de horizon. Wij, de mensen in de Hongaarse Gereformeerde Kerk die deel hadden aan de opwekking in de kerk, begrepen onvoldoende de tekenen van de tijd. Bij verschillende gelegenheden, doopfeesten, bruiloften en dergelijke kwamen honderden mensen bijeen. De overheidsinspecteur voor religieuze zaken waarschuwde een collega: Als jullie niet willen begrijpen dat dit gevaarlijk is, geven we een en ander door aan het ministerie. Dat zal jullie activiteiten gewelddadig beëindigen.

Het gebeurde op 10 april 1958. Ik was toen al sinds twee en een half jaar predikant van Micfalau. Twintig maanden geleden traden wij in het huwelijk. Ons eerste kind was tien en een halve maand oud, het tweede moest na twee maanden ter wereld komen. Om vier uur 's nachts hoorden wij woest gebonk op de deur. We sliepen nog niet, want mijn vrouw keerde in deze nacht terug van een reis in de provincie Satu Mare. Er kwamen twee officieren van de Securitate met vier politiemensen en een chauffeur. Ze riepen twee burens om te dienen als getuigen bij de huiszoeking.

De Securitate toonde een bevelschrift dat op paragraaf 209 was gebaseerd. Ik wist reeds dat al die arrestaties gebeurden met een beroep op deze paragraaf. Hun gedrag was beleefd, bijna vriendelijk. Drie provincies, het de huidige Mures, Harghita en Covasna waren toen één. Die heette de Mures Hongaarse Autonome Provincie. De zelfstandigheid gold natuurlijk alleen formeel. Toch was de situatie veel beter dan in andere provincies. Tachtig procent van de bewoners waren Hongaren. En de behandeling door de Securitate in de Autonome Provincie leek in het algemeen beter. Ik kwam in voorarrest. Mogelijk telde de zwangerschap van mijn vrouw mee voor een wat mildere bejegening.

De politie bleek voor wat betreft mijn bibliotheek vooral geïnteresseerd in de uitgaven van het Bethania Verband. Ze namen verder nog wat brieven en een paar foto's mee. Ze lieten toe dat ik voor het vertrekt nog in de slaapkamer met mijn vrouw kon bijbellezen en bidden. De deur was een beetje open. Op de trap stond een politieman.

Tegen avond kwamen wij aan in het hoofdkwartier van de Securitate te Tirgu Mures. Daar was ook een gevangenis. Majoor Bartos Károly, de ondertekenaar van het arrestatiebevel stond al op mij te wachten. De ruwe man was in burger. Zijn verlopen gezicht gaf er getuigenis van dat ze ook in de nacht voor onze arrestatie nog veel 'plezier' hebben gehad. Na deze ontvangst werd ik van top tot teen bekeken op het bezit van verboden waar. Ze namen mijn broekriem en schoenveters weg. Toen ik mij weer mocht aankleden, kreeg ik een zware, ijzeren bril. Een ruwe bewaker stopte mij in een tweepersoonscel. Ik kon moeilijk lopen, omdat de bril mij alle zicht ontnam. In de cel zat al een jonge man, een zekere M. Viorel. Later kwam ik erachter dat hij een verklikker was. We waren ongeveer een maand samen.

De volgende dag noteerde de politie mijn persoonlijke gegevens. Daarna begonnen de verhoren. Eerst was een zekere hoofdluitenant Makkai met mij bezig. Al spoedig verving majoor Bihari Imre hem. Deze ontving zijn opleiding in Moskou. Hij was een oppervlakkige, ruwe, hoogmoedige figuur. Ik kon niet begrijpen waarom hij zo'n hekel aan mij had. We hadden elkaar immers nooit eerder ontmoet. Hij pakte mij in het verhoor heel hard aan.

Waarom vond de Securitate de Betaniabeweging zo gevaarlijk? Ze beschouwden de kerk als tegenstander van de arbeidersklasse. Volgens hun opvatting vormde het Bethania Verband het bestuur van de kerk. Zoals de bolsjewistische partij de leiding had over de arbeidersklasse. Zij dachten de kerk in hun macht te krijgen door het uitroeien van de in de Betaniabeweging verenigde leiders. Overigens zei Bihari trots dat het hen al was gelukt de Gereformeerde Kerk te temmen.

Hij benadrukt vooral dat ik niet op een juiste dogmatisch fundament stond. Zo stelde hij zich op als rechter in dogmatische vragen! Wat maakte het ook voor hem uit dat mijn diploma voorzien was van de beste rapportcijfers. Hij had de marxistische 'Theologische Hogeschool' in Moskou afgerond. Hij wilde eigenlijk een theologisch hoogleraar oproepen om daarmee zijn gelijk te bewijzen. Maar ik wilde dat niet. Hij zou immers wel een hoogleraar vinden die bereid was hem gelijk te geven, hetzij uit vrees, of om de gunst van het regime te verkrijgen.

Al het streven van Bihari was erop gericht om onze gemeenschap als een complot te ontmaskeren. In dat geval kon hij ons aanmerken als mensen die oproer veroorzaakten in de samenleving. En we konden dan ook op een ernstige straf rekenen. Het scenario, het draaiboek, stond klaar. Zowel het iemand tot de bekering en tot Christus leiden, als de deelname aan een doopfeest of bruiloft in Bethania Verband, heette een ondergrondse vergadering tegen het regime met een tegen de revolutie gericht karakter.

Het debat duurde lang en het was ontzettend fel. Omdat ik weigerde te ondertekenen dat wij een gemeenschappelijk complot zouden opgezet hebben. Ik gaf mijn tegenstand op toen zij dreigden dat mijn vrouw ook gevangen genomen zou worden. Bihari meende dit te kunnen doen, omdat zij uit Hongarije kwam -dat was destijds ook al een zonde- en lid was van de Bethaniabeweging. Ik was geen lid, maar werd beschouwd als sympathisant. Volgens hem vormde haar zwangerschap en ons reeds geboren kind geen probleem. Want ze zou rustig in de gevangenis haar kind ter wereld mogen brengen. De Securitate zou dan de opvoeding ter hand nemen.

Ik nam de bedreiging ernstig en had het gevoel dat God mij helemaal had uitgeleverd aan deze beulen. Ik was bang dat mijn schoonouders in Hongarije waanzinnig zouden worden als niet alleen hun schoonzoon, maar ook hun dochter gevangen genomen werd.

In het verdere verloop van het verhoor wilde de Securitate bezwarend materiaal verzamelen tegen mijn broeders. Ik probeerde dit te vermijden en sprak meer over mijn eigen activiteiten. Ik nam zelf veel verantwoordelijkheid. Op een gegeven moment zei Bihari: Mens, verdedig je zelf!

Het verhoor duurde vier tot vijf weken. Het was in psychisch opzicht moeilijk te verdragen. Misschien zou het anders geweest zou, als ik over mijn Bijbel had kunnen beschikken. Maar daarvan kon geen sprake zijn in de communistische gevangenissen van Roemenië. Gedurende zes en een half jaar zag ik slechts een enkele keer een Bijbel. Op het ogenblik als Bihari er een uit zijn kast pakte en zei: Ik heb er ook een. Ik smeekte hem die aan mij te geven. Desnoods voor een half uur of tien minuten. Zijn antwoord was: Hoe kunt u aan zoiets denken. U bent hier juist gebracht om de Bijbel te vergeten.

De bijzondere genade Gods heeft mij voor een totale geestelijke en lichamelijke ineenstorting bewaard. Ik kreeg in de moeilijkste tijd het Woord: Elke dag heeft genoeg aan zijn zelfs kwaad (Mattheüs 6:34). Een andere keer vertrooste het antwoord op vraag 44 van de Heidelbergse Catechismus mij: *"Waarom volgt daar: Nedergedaald ter helle? Opdat ik in mijn hoogste aanvechtingen verzekerd zij en mij ganselijk vertrooste, dat mijn Heere Jezus Christus door Zijn onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikking en helse kwelling, in welke Hij in zijn ganse lijden (maar inzonderheid aan het kruis) gezonken was, mij van de helse benauwdheid en pijn verlost heeft."*

Ik wist nooit van tevoren wanneer zij mijn zouden roepen voor verhoor. Ik wist evenmin of het al ten einde was. Gedurende twee weken wachtte ik in spanning af of er een vervolg zou zijn. Daarna was er sprake van een redelijk rustige periode. Tot 5 augustus, de dag van de uitspraak, werd ik niet meer dan vijf keer verhoord. Ik heb me niet verveeld. Na drie weken alleenzijn, kreeg ik twee celgenoten na elkaar met wie ik aangenaam kon spreken.

Het eerste verhoor had te maken met een wet ter "bijzondere bescherming van de communisten." Het ging erom of ik een partijlid of activist met woord of

daad had beledigd? Eigenlijk was dat niet veel meer dan een formaliteit. Intussen was de ondervrager ijverig bezig zijn gymnasiale studie af te maken. Dat was nodig om zijn functie te behouden. En om hoger op de ladder te komen, moest hij met ons en met Jehova's Getuigen ruw omgaan.

Bij het tweede verhoor wilden zij weten wat er in het pakket zat dat wij via de lutherse gemeente van Brasov hadden ontvangen. Gelukkig bevatte dat artikelen voor de baby en geen Betania-uitgaven. Dat veronderstelde de Securitate namelijk. Tijdens het derde en vierde verhoor vuurde de politie veel vragen op mij af over de broeders in het geloof die in Oradea, Cluj en in Zalau waren gearresteerd. Tenslotte kwam Bihari bij het proces dat uitmondde in de uitspraak mijn dossier op tafel. Dat bevatte geen enkel getuigenis voor of tegen mij. Het waren slechts de notulen van mijn verhoor. Hij waarschuwde mij dat ik tijdens de laatste zitting geen dingen mocht zeggen die niet in overeenstemming waren met deze notulen.

Ik was tijdens de zitting als vierde aan de beurt. Voor mij kwamen de zaken aan de orde van Bakó Pál en Nagy Jenő, allebei lekenevangelisten van Tirgu Mures en ds. Szőke László. Na mij kwam ds. Fekete János. Daar stonden we dan; voor de militaire rechtbank. Als president van de rechters fungeerde Macskási Pál een in de buurt van Turda geboren kapitein. Aan het begin van de zitting vertelde Bihari met leedvermaak en beklag dat mij zus me had verloochend. Eerst voelde ik mij erg gespannen. Alle gebeurtenissen volgden elkaar snel op. Ik kan me niet meer alles precies herinneren.

Het vonnis van de anderen heb ik niet gehoord. Wij werden om de beurt binnen geroepen. Ik wist niets over mijn geliefden. Ook niet van de geboorte van onze zoon. Toen mij werd gevraagd hoeveel kinderen we hadden, antwoordde ik: Ik weet het niet. Waarom weet u dat niet, bromde de rechter. Voordat ik het kon uitleggen, klonk uit de zaal luid de stem van mijn vrouw: Twee. Maar op die manier wist ik nog niet of het een zoon of een dochter was. Evenmin als de geboortedatum.

De procureur zei dat wij tot nu toe nog geen ingrijpende erge feiten gepleegd hadden. Maar juist daarom was het nodig ons te isoleren van de rest van de samenleving. Want als we zouden doorgaan met onze activiteiten dreigden wij straks meer aanhangers te hebben dan de partij. Toen werd mij het antwoord van Bihari op één van mijn vragen helder. Hij probeerde namelijk vaak de Jehova's Getuigen tot gespreksonderwerp te maken. Hij verhoorde immers ook hen. En op een keer zei ik tegen hem: Ik begrijp dat u de Jehova's Getuigen vijandig behandelt. Want ze zijn niet bereid in militaire dienst te gaan. Ze willen ook niet stemmen en geen eed afleggen. Maar wat is uw bezwaar tegen ons? Bihari antwoordde: Jullie zijn erger dan de Jehova's Getuigen.

Vier van ons hadden uit een advocaat. Maar zijn verdedigingspleidooi was niets waard. Het droeg meer het karakter van een aanklacht, hoewel iets onduidelijker, dan die van de procureur. Hij bestond het om het forse bedrag van 1500 lei in de zak te steken die onze geliefden gaven als aanmoediging om goed zijn best te doen. De verdediging door de advocaat van Fekete János, Tunyogi Cs. Gyula, verliep beter. Fekete János kreeg een mildere straf. Het blijkt dus dat het pleidooi toch invloed had. Als hij alleen de drie jaren had moeten uitzitten die hij hier kreeg, zou hij in een betere conditie geweest zijn bij zijn invrijheidstelling. Maar de hoogste instanties verhoogden zijn straf tot tien jaar. Na meer dan zes jaar gevangenschap kwam hij met een zwakke gezondheid vrij en anderhalf jaar later overleed hij.

Toen ik aan de beurt was, gaf ik tamelijk onverschillig antwoord op de mij gestelde oninteressante vragen. Een zekere mate van lethargie kreeg mij in haar macht. Ik wist dat alles toch tevergeefs was, omdat het toch al van

tevorens besloten was. Mijn gedachten cirkelden om bevrijding. In deze depressieve geloofstoestand kwam mij ook niet voor de geest dat het rechtsproces een prachtige gelegenheid zou kunnen zijn tot het afleggen van een goed getuigenis.

Toen ik het laatste woord kreeg, probeerde ik mij te verdedigen. Maar na één, twee zinnen werd ik tot zwijgen gebracht. Ik wilde mij beroepen op de woorden van de bisschop van Boedapest, Bereczky Albert, dat de communistische regering in religieuze zaken beter niets kon doen wat westerse imperialisten de mogelijkheid zou geven 'kruistochten' tegen het communisme te beginnen.

Ds. Horváth Lóránd, een getuige van de aanklacht, werd de held van de dag. Op de gewone vraag of hij nog steeds bevestigde wat hij tegen de Securitate had gezegd, antwoordde hij niet met een gewoon: Ja. Hij zei: Ten dele ja, ten dele neen. "Hoe bedoelt u dat?" vroeg Macskási boos. "Zo, dat u in mijn verklaring dingen hebt opgenomen, die ik niet heb gezegd. Terwijl u een heleboel hebt weggelaten dat ik wel zei." "Hoe durft u zo te praten?", vroeg hij? "Weet u niet dat ik u met de aanklacht van vals getuigenis ook gevangen kan nemen?"

Vervolgens gaf Macskási bevel na een pauze van vijf minuten de twee andere getuigen, ds. Árus Lajos en de kleermaker Nagy Albert op te laten treden. Ze spraken hun "ja" uit met een grafstem. Want ze waren doodsbang.

's Namiddags werd het vonnis bekend gemaakt. Ze overtroffen alle verwachting. De eerste drie verdachten kregen elk tien jaar. Ik ontving zeven jaar. Fekete Janos kreeg drie jaren. Maar eind goed, al goed: Macskási liet een vijf minuten durende ontmoeting toe met onze geliefden. Het werden er bijna tien! Gedurende een paar minuten kon ik mijn pasgeboren kind op schoot nemen. **(Dit was ik, vertaler).**

Toen vernam ik dat het István heette en op 12 juni was geboren. Gedurende de volgende zes jaar dacht ik iedere maand op de zevenentwintigste en op de twaalfde aan mijn zonen.

Ik werd niet meer teruggebracht naar de Securitate. Wij bleven in de in de tijd van Maria Theresia gebouwde gevangenis. Wegens zijn ziekte was Fekete János daar al eerder naar toe gebracht. Hij kende Dirici, de gevangenisdirecteur, reeds persoonlijk. Hem vroeg hij toe te laten dat wij met z'n allen in één cel mochten verblijven. Dirici liet het toe. Helaas slechts voor twee dagen. Maar het was toch buitengewoon geweldig. Ik kon de lasten van mijn ziel delen met Nagy Jenő delen. Ik werd geweld door de vraag: Ik ben zo onwaardig en ik lijd nu eigenlijk niet voor de Heere, maar wegens mijn zonden. Zijn antwoord gaf mij rust.

Wij moesten afscheid van elkaar nemen voor meer dan een maand. Maar daarna mocht ik gedurende tien maanden nog met hem verkeren, eerst in Tirgu Mures, later in Gherla. Dat samenzijn met hem was van beslissende betekenis. Zo kon ik de moeilijkste perioden van mijn gevangentijd door Gods genade overleven. Die tien maanden vormden inderdaad de moeilijkste tijd van de zes en een half jaar. In het bijzonder geestelijk. Maar ik mocht er vertrouwd mee raken dat deze wereld zo vol is met beproevingen. En ik raakte ertegen opgewassen. De zielzorg van Jenő vormde in deze toerusting het leeuwedeel. Naast het voorbeeld van hem en vele anderen. Ik deed mijn ook voor hem een goede broeder te zijn. Maar of dit gelukt is, kan hij alleen in de eeuwigheid zeggen.

Voor vier weken kreeg ik een plaats in een cel voor acht personen. Toen ontmoette ik ingenieur Fodor Pál, uit Miercurea-Ciuc, de vader van Fodor Imre die vier jaar lang burgemeester was van Tirgu Mures. (Imre heeft mijn vader ontzettend liefgehad, hij heeft bij de begrafenis van vader een

toespraak gehouden, vertaler.) Pál sprak uitstekend Duits. Zijn vrouw kwam uit Berlijn. Ik begon met hem mijn kennis van de Duitse taal op te frissen en te vergroten.

Iedereen had een bed. Zij stonden vlak naast elkaar, tot het raam. In dat raam stond de naam van Magyarós Sándor ingegraveerd in het Hongaars. Daarbij een sikkel en de hamer. De man was een bekende communist. Hij had hier tegen het eind van de jaren '30 gevangen gezeten. Later droeg hij de geroemeniseerde naam Alexandru Moghioros. Mensen die zonder geloof en ver van de kerk leven, bleken gemakkelijk om te vormen als het staatsbelang dat eist. Op deze zelfde manier namen veel beroemde Hongaren later het communisme aan. Er waren uitzonderingen. Zij traden toe tot de partij om hun leven te redden. Dit was ook het geval met gemeenteleden van mij uit Caianu, een klein dorpje bij Cluj. Zij verdedigden zich tegen het Roemeense nationalisme door het toetreden tot de communistische partij.

In mijn cel zat een advocaat met de naam Mera. Ik heb veel met hem gesproken. Hij was teruggebracht van Gherla, omdat er nog iets in zijn zaak onderzocht moest worden. Hij loofde de omstandigheden te Gherla en zei dat ik daar als longpatiënt beter voedsel zou krijgen. Dat gebeurde pas na twee jaar, toen ik erg ziek werd. Hij raadde mij aan in de gevangenis geen politiek te bedrijven, omdat ik dat duur zou moeten betalen. Daar had hij helemaal gelijk in. Ik moest onder andere lijden wegens mijn bewering Dózsa György een Hongaar was. De geschiedenis van Zevenburgen kent veel beroemde Hongaren van wie de Roemenen beweren dat zij Roemenen waren. Dat leidt tot de dag van vandaag tot grote ruzies.

Vervolgens verkeerde ik ongeveer twee en een halve week in een grotere cel met 46 mannen. Ik was weer samen met Nagy Jenő en Fekete János. Tijdens de dagelijkse 'wandeling' moesten we met z'n tweeën in de rij lopen. Zo hield ik bijbelkring met Nagy Jenő tijdens dit lopen. Ik leed veel wegens de slechte lucht, stof en drukte. Ik stond al sedert meer dan vijf jaar onder behandeling voor een zieke long. Tijdens mijn verblijf bij de Securitate werd dat voorgezet. Maar in deze gevangenis was daar geen sprake van. De medische zorg was schaars.

In de cel waarin ik nu verbleef zaten een paar boeiende mensen. Wij hadden goede gesprekken met elkaar. Maar op een septemberdag moesten wij op transport. We kwamen met zestig mensen in een gevangenenvervoerwagon. Daaronder was ook de huidige bisschop Csiha Kálmán. Dit transport telde meer dan dertig Jehova's Getuigen.

Wij moesten 's avonds de wagon in. En de volgende dag kwamen wij 's morgens om elf uur aan in Gherla. Het was een grote genade van God dat ik alleen dit transport heb moeten meemaken. Ik kan mij niet eens voorstellen hoe andere mensen meer van dit soort verplaatsingen die veel langer en onaangener waren hebben overleefd. Uit de manier van ontvangst en de behandeling bleek al direct dat de situatie hier anders was. Zoals Mera vertelde.

In de heetste dagen van de zomer kwam het echter tot een opstand. Er zate veel jongelui gevangen, die waren veroordeeld, omdat ze de grens illegaal hadden overschreden. Het was moeilijk voor hen het leven in de cel te accepteren. Ze werden boos, omdat het hen aan frisse lucht ontbrak. De ramen waren namelijk met planken dichtgespijkerd. De gevangenen konden dus niet vrij naar buiten kijken. Alleen aan de bovenzijde van het raam bleef een kleine opening. Dat maakte dat de ellendige gevangenen niet konden stikken. Na de gevangenisopstand in Gherla is ook daar de situatie veel slechter geworden.

Wij werden eerst naar de badkamer op de begane grond gebracht. De oude commandant Goiciu mocht ons verwelkomen. Hij was een heel andere

verschijning dan de altijd glimlachende Dirici. Van Goiciu werd verteld dat hij eerder aan de spoorlijn werkte en met een hamer de wielen beklopte. Zijn schitterende carrière had hij te danken aan het feit dat hij in dezelfde stad was geboren als Gheorghe-Gheorghiu Dej uit Birlad. Goiciu was een kleine, magere man. Hij sprak snel en stotterend en gloeide van kwaadaardigheid. In zijn leven is vervuld, wat in de psalmen staat: De boze wordt door zijn boosheid gedood. Een jaar na onze aankomst stierf hij.

Goiciu liep tussen ons door en iedereen moest zijn naam zeggen en de reden en tijd van zijn veroordeling. Aan het eind van de rij stond een Jehova's Getuige, Ráczkövi Zoltán. Hij was een 24 jaar tellende leraar en durfde zeggen dat hij wegens zijn geloof was veroordeeld. Goiciu vloekte, gaf hem hij een klap en zei: Wat? Je denkt zeker dat je praat met je moeder? Hij kwam terug om nog een klap te geven.

We konden ons al een voorstelling maken van wat ons te wachten stond. We kregen gevangenkleren. De onze werden in het magazijn gebracht. Mijn vrouw had mij eerder mijn zwarte pak gebracht uit overtuiging dat ik vrijgelaten zou worden. Later bleek dat wij veel geluk hadden. Wij vormden het laatste transport dat nog winterkleren kreeg: een jas en een broek met streepjes en een pet. We kregen ook beddegoed, een met stro gevuld kussen, een deken dat je moeilijk warm kon noemen en een laken. We kregen ook twee zakdoeken, een handdoek en een doek voor de schoenen in plaats van sokken. Gelukkig lieten ze mij mijn schoenen met zolen van gummi en ook een rode trui behouden.

In het badcomplex waren natuurlijk geen bedden. Ieder sliep waar hij kon. Op de vloer. Of op de tafel. Intussen leerden wij van Csiha Kálmán twee coupletten van een gedicht van Neumark Georg, dat ons later veel troost gaf.

*Wie alles aan zijn God overlaat
en zijn vertrouwen alleen op Hem zet,
die zal hier beneden wonderlijk bewaard worden,
die zal ook onder ellende en narigheid leven.
Wie alles zet in Zijn heilige hand,
Die bouwt niet op zand.*

*Het zich ernstig zorgen maken, wat helpt dat ons,
de jammer, het klagen, wat baten die ons
als onze wonden daardoor nog meer pijn doen
en onze kwelling iedere dag terugkeert?
Als onze ziel plaats biedt aan dat gejammer
wordt onze last steeds zwaarder.*

We konden dit lied niet tot het eind leren. Na twee dagen moesten we het badcomplex verlaten. We moesten in het midden van de grote gang in rij gaan staan. Ik bleef met Nagy Jenő achter. Telkens werden de voorsten van de rij in een cel geduwd. Ook wij. Daarin moesten wij de drie zogeheten quarantaineweken overleven. In één cel zaten meer dan dertig mensen. De anderen konden we niet meer zien en horen.

Wij kregen grote problemen met onze slaapplekken. Er stonden slechts vier ijzeren bedden, elk 80 centimeter breed. Eén stapelbed werd door de reformcommunist Györfi in beslag genomen. "Een heer is ook in de hel heer", zo luidde een spreekwoord in mijn geboorteplaats. Samen met Jenő en met ingenieur Fodor kreeg ik ook een bed. Ik sliep in het midden met mijn voeten tussen hun hoofden. De twee anderen waren stevige, grote mensen. Hoe kon ik daar als klein, mager mannetje op een andere manier een plaats krijgen?

Het grootste probleem was dat ik in 's nachts minstens één keer moest plassen. Dan was het een kunst tot de hoek te komen. De meesten van Jehova's Getuigen sliepen namelijk op de stenen vloer. En ik moest heel goed opletten

niet op hun handen, voeten, of gezicht te gaan staan. Maar de moeilijkste taak kwam pas als ik terugkwam bij mijn bed. De twee grote mannen draaiden intussen op hun rug en dan was mijn plaats verdwenen. Ik most me tussen hen in wringen zonder die arme mensen wakker te maken. Het was daarbij geen probleem om alles goed te kunnen zien. Want het licht brandde dag en nacht. Gedurende zes en een half jaar hadden wij 's nachts meer licht dan overdag. Ik was daar natuurlijk niet blij mee. Het stoorde mij in het slapen.

Na de tijd voor quarantaine Fodor, de ingenieur, afscheid nemen. Dat betreurden wij allebei. Hij was een rooms-katholieke 'seekler.' Zo heten de karaktervolle en humoristische Hongaren die tussen Tirgu Mures en Brasov wonen. Hij was mij heel sympathiek en dat niet alleen wegens zijn kennis van de Duitse taal.

Met Nagy Jenő bleef ik nog acht maanden samen. Hoewel wij vanuit de ene cel in de andere werden gegooid. Eerst kwamen we in een grote, drukke ruimte. Ik vergelijk het maar met een groot perron. Ik weet het nummer niet meer. Wat de samenstelling betreft, kan ik het de 'bonte' cel noemen. In zo'n toestand verkeerde ik gedurende de 2306 gevangenisdagen nooit meer. Onder 'normale' omstandigheden moesten wij 30 tot 40 mensen in één zo'n cel. Maar we waren hier met twee keer zo veel mensen. Niet iedereen had een bed. Ook niet met z'n tweeën. Een 81-jarige lotgenoot sliep op de tafel. Langs de muur stonden twee rijen bedden, telkens drie op elkaar gestapeld. Het midden van de cel was bedoeld als 'vrije' ruimte. Als het aantal gevangenen niet zo groot was. Het bed naast de hoek waar ook de WC stond, bleek in beslag genomen door een zekere Ene. Hij had zijn verstand verloren en kon 's nachts niet slapen.

Gedurende een nacht, toen ik moest plassen, hoorde ik dat iemand Ene smeekte om zijn bed, omdat die persoon er zelf geen had. Maar de waanzinnige antwoordde steeds: Het kan niet, want het is mijn bed.

Het hoofdgebouw bleek intussen opgeknapt. Het was niet langer nodig onze behoefte te doen in de emmer. We konden nu een met plastic of beton afgeschermd Engelse WC gebruiken. Toen was het ook vaker 'waterpauze.' Het was een feest, als na diverse dagen het water begon te vloeien. Oude lotgenoten herinneren zich ook nog wel dat de Servische gevangenen schreeuwden: *Curij voda*, het water vloeit.

Om de bontheid van de cel te typeren: de meesten waren Roemenen en er zaten ook een paar Hongaren. Maar er was ook een Tataarse, mohammedaanse priester.

De oudste gevangene was 81, de jongste 18. Er verbleven twee studenten in onze cel, een Roemeen uit Boekarest en een Hongaar uit Cluj. Twee jaar na hun arrestatie waren ze bij ons gebracht vanuit de jeugdgevangenis. Er waren bijna analfabeten van het platteland, maar ook een universitair hoogleraar met de naam Volschinski. Hij had marxisme gedoceerd, maar was blijkbaar afgeweken van de officiële lijn. Hij sprak op vreedzame wijze met de Tataarse priester. Deze typeerde het verschil tussen de Russen en de Roemenen als volgt: De Russen slaan de hoed van je hoofd af, maar de Roemenen snijden je hoofd af. Vergeet niet dat de slachtoffers van Stalin van Hruscsov amnestie hadden gekregen. Terwijl bij ons nog steeds de stalinist Gheorghe Gheorghiu Dej regeerde.

Ik ontmoette ook een Roemeense Grieks-katholieke priester met de naam Muresan. Ik wilde graag met hem praten, nadat ik te weten was gekomen dat hij al meer dan negen jaar in gevangenis verkeerde. Dat gesprek was ontzettend belangrijk voor mij. Hij werkte namelijk gedurende diverse jaren in de kopermijnen. Ik was door wanhoop overmeesterd door de vraag: Wat zal er met mij gebeuren als ik hier nog lange jaren moet doorbrengen. Ik zal dat in deze omstandigheden allemaal stellig niet overleven.

Toen ik over hem hoorde, stelde ik mij voor dat het wel een volstrekt uitgemergeld man moest zijn. Maar bij de ontmoeting bleek dat zijn tanden waren nog heel goed en zijn gezicht glad was met een glimlach. Ook zijn kleren waren nog in redelijke staat.

Ook Muresan was blij met de ontmoeting. Ik verkeerde pas sedert een half jaar in gevangenschap en bracht hem niet eerder gehoord nieuws uit het 'vrije' leven. In een half uur vertelde ik alles. Daarna vroeg ik datgene waarin ik zoveel belang stelde: Hoe komt het dat u in zo een lange tijd het geloof niet kwijtraakte? "Integendeel", antwoordde hij: "Mijn geloof is sterker geworden. In de grote geestelijk-lichamelijke ellende van de kopermijn ontdekte hij hoe zeer zijn lotgenoten zijn geloof, getuigenis en aanwezigheid nodig hadden. Hij was samen met veel Roemeense intellectuelen, ingenieurs, artsen en hoogleraren, die voorafgaand aan hun gevangenschap ver van God, geloof en kerk af leefden. Ze waren op dat gebied totaal onverschillig. Maar door zijn getuigenis kwamen veel van deze mensen tot het geloof, een nieuwe levensbeschouwing.

Muresan mocht in 1957 voor het laatst met zijn vrouw praten. Deze voltooide intussen haar studie aan de medische faculteit om zo voor haar levensonderhoud te kunnen zorgen. Hij kreeg 25 jaar als politicus van een christelijke boerenpartij. Door een amnestie werd deze straf gehalveerd. Maar later vernam ik dat hij deze helemaal heeft uitgezeten. Toen hij na vele jaren was vrijgekomen, hadden we een onvergetelijke ontmoeting. Hij bezocht ons in mijn latere gemeente, Alunis, samen met zijn gezin. In een buitenwijk van Cluj fungeerde hij toen als pastoor. Zijn vrouw was daar arts.

Het was indrukwekkend dat in de cel een Roemeense student uit Boekarest bij mij kwam die wegens 56 delicten in hechtenis was genomen. Ik moest controleren of hij het gedicht "De Boei" van Petöfi werkelijk keurig uit het hoofd had geleerd. Het gaat bij de naam Petöfi om de grootste Hongaarse dichter. Ik kende veel van zijn poëzie uit mijn hoofd. Ik bewonderde de Roemeen om zijn leerzucht. Want het was voor hem een wildvreemde taal. Hij snapte geen woord van wat hij uit het hoofd leerde. Deze jongens waren de leiders van de jongeren, die in de laatste dagen van het regime van Ceausescu zonder wapens de dood in de ogen keken.

Uit deze ellendige, overbevolkte cel kwamen we plotseling in een heel andere. De 'maatschappij' was hier ook bont, maar we hadden genoeg lucht en bijna iedereen had een eigen bed. Alleen lepels hadden we te weinig. Sommige moesten de soep uit het bord drinken en voor het onderste moesten we onze 'vingerlepel' gebruiken. Je kunt nu eenmaal niet alles even goed voor elkaar hebben in je leven. Ik deelde mijn "csajka" -een bord dat gewoonlijk in de oorlog werd gebruikt- en mijn lepel met Jenö. Eerst at hij zijn rantsoen op. De eerste 'serie' moest zich ontzettend haasten. Hij kon dat aan. Het vormde ook geen probleem voor hem als de soep erg heet was. Ik kon daarna mijn rantsoen rustig opeten.

In deze cel zaten we weer samen met bijna de complete garde van de Jehova's Getuigen. Verder waren er grotendeels vrome orthodoxe boeren, die niet wilden toetreden tot de kolchoz. Ook omi Györfi verkeerde hier. Tot voor kort was hij nog de leider van de technische afdeling van de hele provincie. Maar na 1956 zag hij in dat het stalinistisch communisme een doodlopende weg is. Hij maakte in anoniem brieven daarover opmerkingen en stuurde deze naar Gheorghe Gheorghiu Dej, Kádár János en Hruscsov. Toen het uitkwam dat hij de auteur was, kreeg hij tien jaar cel en verbeurdverklaring van zijn eigendom. Als materialist had hij daar grote moeite mee. Ook omdat de bezittingen van zijn dochter haar werden ontnomen.

Waar mensen zijn, is niet alleen tragedie, maar ook komedie. Het was voor

ons een groot vermaak de tegenstellingen te zien tussen de orthodoxen en Jehova's Getuigen. De orthodoxen brachten, naar Byzantijnse gewoonte, hun aanbidding tot uiting door zich tot de vloer te buigen. Dit heette matanie. Dat woord is afkomstig van het Griekse metanoia. De Jehova's Getuigen baden op hun bed, neerknielend met het hoofd naar beneden en hun achterwerk naar boven. Daarover spotten de orthodoxen dat de Jehova's Getuigen baden met hun achterwerk. Dergelijke en andere kwesties vormden een reden tot wederzijdse verachting. Natuurlijk niet openlijk, maar meestal achter de rug van de ander. Ze vermeden 'openbare' strijd.

Ook onder de Jehova's Getuigen waren mensen die slechts moeilijk als mild, of zacht te typeren zijn. Zo vroeg omi Györfi mij een keer: Hoe kunnen deze mensen zo agressief zijn, hoewel ze weigeren om in militaire dienst te gaan? Mijn antwoord luidde: Als zij aan de macht kwamen, zouden ze tegen het gebruik van wapenen aankijken, zoals de opvolgers van Ghandi in India. Toch waren er enkelen onder hen met menselijke, sympathieke, christelijke trekken.

Mijn algemene indruk blijft verbonden met een lied dat ze vaak zongen:

*Als de storm van ons leven bruist
en ook de held struikelt,
kan ik onder zijn vleugelen
bescherming vinden.*

*Bedekt door Zijn trouwe hand
ben ik van storm niet bang.
Bedekt door Zijn trouwe hand
rust ik in veiligheid.*

Deze tekst was erg bemoedigend. Mocht zij maar meer tot gelding komen in de daarop volgende jaren! Het is triest, maar eerlijk om samenvattend over mijn ervaringen met Jehova's Getuigen te zeggen dat het op een paar uitzonderingen na ging om met doctrines en leerstellingen gevulde ballonnen. Dit geldt ongeveer ook voor reformadventisten. Onze lotgenoot in gevangenschap, drs. Dobri János heeft het na de gevangenis aldus samengevat: Wat menselijkheid betreft, vormden de rooms-katholieke geestelijken en monniken een aangename teleurstelling voor ons. Wij ontvingen meelevende verwachting. Maar dat geldt veel minder voor de sektarische broeders. Terecht zegt het Woord: "Aan hun vruchten zult gij hen kennen" (Mattheüs 7:16).

Tegen het eind van 1958, eind oktober, begin november, kwamen wij terecht in opnieuw overbevolkte cel terecht. Hier huisden er ruim dertig, maar de veelkleurigheid was schreeuwend. We behoorden tot acht verschillende kerken en richtingen: Grieks-katholiek, rooms-katholiek, orthodox, gereformeerd, Nazarener, reformadventist, dissident van de pinksterbeweging en anderen. De leeftijd was tussen 26 en 76 jaar. De oudste was een Grieks-katholieke monnik. Hij overleed midden onder ons in februari 1959, toen er een grote griepepidemie was uitgebroken.

De meesten in onze cel waren echter orthodox. Onder hen was Farcas Vasile, een 64-jarige rechter, die leed aan hernia. Hij droeg met grote heldhaftigheid het kruis van het gevangenisleven. Tot beschaming van jongeren. Hij sprak redelijk goed Hongaars. Nagy Jenő praatte veel met hem. In 1918-1919 streed hij als Roemeens officier tegen een Hongaarse communistische opstand. In Debrecen zag hij zich ontvangen als bevrijder. De bisschop bedankte met tranen in de ogen. Omdat hij de volgende dag terechtgesteld zou worden. Farcas Vasile benadrukte in zijn voorlezingen voor de Roemenen hoe de Grieks-Katholieke Kerk een beslissende rol heeft gespeeld in het ontstaan van Groot-Roemenië.

Ik vroeg een keer vertrouwelijk van hem: Wat zegt u er nu van dat ze u op deze manier hebben 'bedankt'? De communisten vernietigden namelijk de Grieks-Katholieke Kerk, terwijl deze tegelijkertijd in Hongarije rustig kon leven. Ook in de communistische tijd. "Dit is een andere verhaal", was zijn antwoord. Hij waardeerde erg de opstand van de Hongaren in 1956. Hij en nog andere wisten toen reeds de betekenis van deze gebeurtenis op juiste waarde te schatten. Evenals een 57-jarige pastoor die net zo goed Hongaars als Duits sprak. Hij had ook een technisch diploma. Wegens zijn zwakke gezondheid kon hij mij geen Duitse les geven. Maar 's avonds mocht ik toch een paar woorden bij hem vragen.

Een interessante celgenoot was een andere pastoor, Chezan Ioan. Hij leek op onze Nagy Jenő. En hij heeft zijn geloof in Christus in daden en in gebed bewezen. In zijn studententijd kreeg hij reeds een voetkwaal, waardoor hij niet meer kon lopen. Door de goedhartige bemiddeling van bisschop Hossu Iuliu wat het hem mogelijk in mei van dat jaar Lourdes te bezoeken. In de hoop van een wonderbare genezing. Maar na tien dagen kwam hij althans in lichamelijk opzicht net zo ziek terug. Maar in de zomer, op 20 juli, de dag van Elia, stond hij op uit zijn bed -na een ingeving van de Heilige Geest- en hij kon zijn net uit de kerkdienst terugkerende familieleden lopend ontvangen. Nu wachtten zijn vrouw en vier kinderen op hem. Dezen waren na de herfst van 1944 geboren. Het echtpaar had voordien ook al drie kinderen. Maar dezen vonden door een bom op één moment de dood.

Ik sloot vriendschap met een jonge, begaafde monnik van Satu Mare. Hij heette Salajan Vasile. Ik heb een paar gedichten en liederen geleerd die hij zelf had geschreven. Het bleek dat ik hem meer kon waarderen dan zijn eigen geloofsgenoten. Maar geen profeet is geëerd in zijn eigen land.

Ik raakte tevens bevriend met pastoor Baliban. Hij overleed later in de gevangenis te Aiud. Hij vermaakte ons met boeiende verhalen. De rooms-katholieke monnik Abraham pleegde samen een orthodoxe leider die de naam Felea Ilarion droeg een frontale aanval op mij en het protestantisme. Ik vroeg hoe het mogelijk was dat ze vrienden waren. Buiten de gevangensmuren immers probeerden de orthodoxen de Grieks-katholieken te vernietigen. Daarna lieten ze mij met rust. Nagy Jenő was daar erg blij mee. Later begonnen die twee elkaar dwars te zitten.

Baliban uitte tegenover mij zijn blijdschap over deze manier van verdedigen. Hij vertelde iets uit een voor ons tot dan toe onbekend stuk kerkgeschiedenis. Na het platwalsen van de Grieks-Katholieke Kerk gingen de mensen van de Securitate naar Vásárhelyi János, de toenmalige bisschop van de Hongaarse Gereformeerde Kerk in Zevenburgen. Die werd gevraagd mee te werken aan een actie tegen de rooms-katholieken. De bisschop vroeg: Waren jullie al bij de roomsen? Hoe dachten ze over een oecumenisch samengaan met de gereformeerden? De mannen van de Securitate ontkenden reeds contact te hebben gehad met de rooms-katholieken. Maar, zeiden ze, dat is ook niet belangrijk. De bisschop moet alleen zijn goedkeuring geven. De rest knapten ze zelf wel op. Maar de bisschop was natuurlijk niet bereid dit te doen.

Een andere orthodoxe priester uit Boekarest gaf blijk van een milde persoonlijkheid. Hij heeft van mij Duits geleerd. Hij was eerder predikant geweest van maarschalk Antonescu. Deze hielp hem om een kerk te bouwen. Misschien was hij daarvoor met tien jaar gevangenis 'beloond.' Hij sprak waardierend over de maarschalk. Ik wist weinig van hem, want we leefden in die tijd in Noord-Zevenburgen. Dit gedeelte hoorde tussen 1940 en 1945 bij Hongarije. Hij zong heel mooi, natuurlijk niet luid, de oude Slavische, orthodoxe, liturgische teksten. Ik kende die in die tijd uit het hoofd. Hij was iemand met wie ik graag in een dorp predikant geweest zou zijn. Maar ik mag niet klagen. Meestal diende ik samen met sympathieke, orthodoxe voorgangers.

Onder de sektarische broeders vormden de Nazareners voor mij een onbekende groep. Zij waren milde, vreedzame mensen. De hun opgelegde straf was trouwens doorgaans ook mild: tussen de vijf en zeven jaar. Heel opvallend is hoe zij door de Securitate in de val werden gelokt. Rond 1957 ging een delegatie van hun groep naar Boekarest om overheidserkenning te krijgen. Daar kregen zij het advies om een landelijke conferentie te houden en de kerkorde uit te werken. Ze kwamen met ongeveer 50 mensen samen in Arad. Maar amper waren ze met hun beraadslagingen begonnen of de Securitate overviel hen en bracht allen naar de politie om 'gezeefd' te worden. De Securitate vond dat er zeven van hen straf hadden verdiend. Hun sympathieke aard ging gepaard met zeer exclusief denken. Ze weigerden iets anders te lezen dan alleen de Bijbel. Ze namen geen deel aan de bijeenkomst van een andere christelijke gemeenschap. Ze bezochten zelfs niet eens de begrafenis van een nauwe verwant persoon.

De reformadventisten kenmerkten zich onbuigzaamheid. Dat gold het houden van de zevende dag als sabbat, maar ook zich onthouden van varkensvlees. Ze waren bereid tot het uiterst extreme. En daarvan leverden zij de bewijzen. Ze verkeerden met z'n vieren in de cel. Een van hen was een leraar uit de buurt van Fogaras. Iemand met de naam Constantinescu oefende terreur uit over zichzelf en de anderen. Hij onderzocht al het voedsel, of zich daarin niet het kleinste stukje spek of een druppel vet bevond. De buitenstaanders amuseerden zich daarover. Sommigen zeiden, dat er geen vlees in het voedsel zat, anderen beweerden het tegenovergestelde. De arme lieden vastten echter veel en gaven hun rantsoen aan anderen door. Ze kregen daarvoor een stuk turtoi -een soort palukas- terug. Toen de zomer aanbrak werd de arme leraar helemaal geel. Hij had voortdurend diarree. We beklagden hem, omdat zijn gezin tevergeefs op hem zou moeten wachten. Daartoe door Jenő aangespoord, probeerde ik een keer hem te overtuigen dat God deze ascese niet van hem vraagt. En dat het zijn ondergang zou worden. Hij zei tenslotte dat hij zich verplicht gevoeld zich aan de bewuste regel te houden, ook als deze tot zijn dood zou leiden. Dat was in het begin van de winter. Eind juni werden Constantinescu en ik naar een andere cel gebracht. Daarna kwam de leraar tot beter inzicht en gezondheid.

Er was onder ons een eenvoudige broeder uit de buurt van Ploiesti. Hij bezat in het geheim een naald om te naaien. We behoorden eigenlijk zo'n ding te krijgen, maar dat gebeurde niet. Iedereen had wat te naaien. Ik ook. Ik wachtte tot zaterdag. Want dan werkten de adventisten niet. Op de eerste zaterdag gaf hij mij de naald. Maar op de volgende zaterdag vertelde hij, dat niet alleen hij, maar ook zijn werktuig moest rusten. Hier diende de mens voor de sabbat en niet omgekeerd. Hij kon het wel aanzien dat de anderen dan maar rondliepen in gescheurde kleren.

Van tijd tot tijd brak een fel debat los tussen de Nazareners en adventisten of tussen de adventisten en mensen van de pinksterbeweging. Het was amusant dat na het beëindigen van zo'n vurige discussie waaraan niet alle gevangenen deelnamen in een hoek van de cel het gesprek opnieuw werd opgevat tussen hen die aan de eerste woordenstrijd niet hadden deelgenomen. Nazareners en mensen van de pinksterbeweging bleken het dan eens over de zondagsviering. Tegenover de sabbathhoudende adventisten.

Eens vertelde ik tegen een student, Szepesi Horst, een Zwaab, een Roemeense Duitser, de mening van de officier die mij verhoren had afgenomen over de vele kerken. Hij zei de leiders van alle kerken in één zaal op te willen sluiten, hen alleen maar eten en drinken te zullen geven en hen niet vrij te laten tot ze het met elkaar eens zouden zijn. Volgens Horst zou dat in geen duizend jaren werkelijkheid kunnen worden. Maar de opvatting van Bihari typeert de utopische, tot samenwerking dwingende tendens van de communisten. Hun leuze was beslist niet dat iedere bloem de kans moet krijgen om te

bloeien.

De student kwam uit het zuiden van Zevenburgen. Volgens hem was de helft van de bevolking daar Roemeens, de andere helft half Hongaars, half Duits. Hij sprak dan ook alle drie de talen. Roemeens het best. Zijn familienaam was naar de toenmalige mode verhongariseerd in Szepesi. Na zijn jeugd zat hij diverse keren in een psychiatrische inrichting. Omdat hij niet bereid bleek alles te geloven wat zij hem op de universiteit vertelden, was hij daar weggestuurd. Hij stapte gelijk een kroeg binnen en durfde daar te zeggen dat de Amerikaanse techniek beter is dan die van de Russen. Voor deze uitspraak werd hij tot zeven jaar gevangenis veroordeeld. In de eerste tijd nam hij deel aan de luidkeels gebeden rozenkranslitanie van de rooms-katholieken. Maar daar verveelde hij zich al spoedig mee. De groep roomsen was de grootste in de cel. Ze waren niet alleen oecumenisch, maar sloten ook anderen uit.

Als ik me goed herinner, kwamen we begin november in deze cel. Het was een zacht weer, bijna zomer. Na alle gedoe voelde ik mij erg moe. Op meer dan een dag probeerde een dutje te doen. Maar dan moest natuurlijk net de rozenkranslitanie van de roomsen weer plaatshebben. Ik was altijd wakker door het monotone gemurmel van de gebeden. Dus ik kon daar niet mee doorgaan. Maar wat zou zo'n kleine slaapaanvulling goed voor mij geweest zijn. Want het was niet gemakkelijk in deze grote menigte te slapen. Met z'n tweeën op een bed.

Mijn bedgenoot was een Grieks-katholieke priester met de naam Ghiurco. Hij was een zenuwachtige man, tegen de zestig jaren, met een zwakke gezondheid. Hij kon de gevangenis moeilijk verdragen. Later stierf hij in een kamp van de Donau Delta. Hij was met zijn zoon in de cel. Deze telde 26 jaren. Hij sliep op de derde verdieping. De vader was niet bereid de unie met de orthodoxe kerk te onderschrijven. Toen kocht hij een kruiwagen om daarmee de bagage van passagiers naar huis te brengen. Een zekere Butuc, die zijn werk vond binnen het orthodoxe bisdom, deed Ghiurco in de gevangenis belanden. De vader vroeg mij om, al wandelend in het midden van de cel, oudtestamentische verhalen te vertellen. Hij sprak goed Hongaars. Maar hij kreeg een felle berisping van pater Borda, omdat hij met een protestantse predikant contact durfde te houden.

In de groep Grieks-katholieken bevond zich ook bisschop Chertes. Deze ontving zijn wijding in het geheim. Nu toonde hij zich erg overspannen. Gedurende diverse maanden hoorde ik slechts één keer zijn stem. Hij stond de hele dag tegen de muur te staren. Het is bekend dat wij als gevangenen telkens werden kaalgeschoren. Maar dat gebeurde niet zo vaak. Af en toe groeide ons haar redelijk lang. Op een dag was de bisschop net half geschoren, toen we het bevel kregen te gaan 'wandelen.' Het was warm. Wij gingen zonder pet. Hoewel wij allen met elkaar meeleeften, konden wij, ziende op het halfgeschoren hoofd, een glimlach niet vermijden.

In de monotoonheid van de dagen gold het als afwisseling indien op zaterdag de schaar binnenkwam. Voor de zaterdag als rustdag vierende adventisten was dit verboden. Onder de bewakers zaten sadisten die hun kans waarnamen om de adventisten te kwellen. Als deze het scheren weigerden, werden ze naar buiten gebracht om daar hun 'rantsoen' te ontvangen. Eindelijk vond een Nazarener met de naam Dumbrava een oplossing. Hij vond uit iemand geen gewetenspijn hoeft te lijden, indien hij onder dwang op de kapstoel gezet werd.

In de volgende koele herfst gooiden de machthebbers een rooms-katholieke priester in onze cel. Hij kwam uit de buurt van Dej en heette Abraham. Een gereformeerde predikant met de naam Malnasi had hem verraden. Deze dominee zat op het gymnasium samen met mij op één kamer. Zij beschuldigen Abraham

ervan dat hij Grieks-katholieken via zijn pastoraat liet biechten. Dat maakte zijn veroordeling uit. Hij trad in zijn ondergoed de cel binnen. De kleren droeg hij zijn handen. Die waren te strak voor hem. Hij vroeg Nagy Jenő om de kleren groter te maken. Toen zij klaar waren, kleepte hij zich aan. We braken in lachen uit, zo grappig zag de dikke man eruit. Jenő zei lachend: "Heer pastoor, u ziet er uit als een scheidsrechter."

Maar niet alles verliep zo grappig in deze cel waar we samen met Jenő zeven maanden doorbrachten. Er kwam een periode van terreur in de gevangenis. Van de drie bewakersploegen hadden er twee een terroristisch inslag. Wat zou er zijn gebeurd als ze alle drie zo waren?

Het was bitter als zo'n terreurjongen dienst had. Ik denk aan een kleine, lawaaijige zigeuneronderofficier. Na het intreden van de kou bleek hij onbarmhartig met ons om te gaan. Een aantal mensen had veel lucht nodig. Dus het raam stond ook 's winters open. Deze beul legde ons allemaal op de betonvloer. Iedere morgen. Met uitzondering van de tijd waarin wij het middageten gebruikten, hield hij ons de hele dag op de koude vloer. Toen dat de eerste keer gebeurde, kroop Jenő zachtjes naar mij toe, zodat onze hoofden dicht bij elkaar kwamen. Hij fluisterde mij toe, dat we zachtjes zouden bidden. Dit deden we ook eerder al, steeds als wij een mogelijkheid hadden gevonden. Maar ik ben toen zo boos geworden dat ik zei: "Kan men in zo'n situatie nog bidden? Jenő beantwoordde dat op zijn gebruikelijke manier met een zacht lachen. Ik was beschaamd. Ik kwam tot rust. En al gauw vroeg ik hem om te bidden.

We wisten niet de eigenlijke namen van de bewakers. Een van hen, een beruchte, in Gherla noemden wij Cocosatu. Dat betekent: gebogen rug. Want hij had een bochel. Op een dag legde hij ons ook op de vloer. Iedereen moest zich op zijn buik neerleggen op de plek waar het bevel hem bereikte. Ik lag net voor de bed van Jenő waarop zijn deken lag. Jenő lag iets verder, maar hij kon me nog net de vraag toefluisteren of ik zijn deken van het bed kon afnemen en hem geven. Hij wilde het onder zich neerleggen. Maar ik had een slechte voorgevoel en fluisterde: Let op, dat zal iets kwaad opleveren. Maar hij zei zenuwachtig: Wil je dan dat ik ziek zou worden? Daarop gehoorzaamde ik. Helaas ten nadele van Jenő. Cocosatu zag door het loergat hoe Jenő bezig was. Hij rende naar binnen, riep Jenő bij zich en sloeg hem zo hard met zijn vuist in het gezicht dat zijn kunstgebit beschadigd werd. Zo kwam het dat Jenő de nog voor hem liggende zes jaren heel moeilijk kon kauwen. Het trekken van een tand was mogelijk, maar het repareren van een prothese niet

We beklagden Jenő. Maar ik durfde niet tegen hem te zeggen: Zie je wel, ik heb je gewaarschuwd. De Grieks-katholieke franciscaner monnik vader Vamesiu, die al sinds 8 jaar in gevangenis zat, viel door niets uit zijn evenwicht te brengen. Hij uitte zijn verontwaardiging aldus: het is verschrikkelijk om alleen maar naar zoiets te kijken, zoiets beestachtigs. Ook dat is een product van het communisme. Aan een bewaker die een vader van acht kinderen op deze manier behandelt, zou ik niet eens een paar ossen toevertrouwen. Dit ziende schoten mij de woorden van Schleiermacher te binnen: humaniteit zonder diviniteit is bestialiteit. Menselijkheid zonder God is niet meer dan beestachtig gedrag.

Vamesiu wist veel van bolsjewistische wreedheden. Hij had er veel van gelezen en ze zelf ervaren. Hij was een van de meest beschaafde celgenoten. Ondanks heel wat onderbrekingen verkeerde ik met hem het langste in de cel: ongeveer twee jaren. Ik beluisterde veel preken en voordrachten van hem en had heel wat persoonlijke gesprekken met hem. Toen ik in 1962 gedurende drie weken last had van longbloedingen was hij mijn bedgenoot en mijn verpleger. Het spijt mij dat ik hem na onze bevrijding nooit meer heb ontmoet.

Ik moet nog iets vertellen over de levensreddende liefde van Jenő. De

wereldwijde griep epidemie van 1959 ging de gevangenis niet voorbij. Ik werd ook geveld en kreeg tien sulfamietabletten. Maar ik hield er bronchitis aan over. Alleen twee of drie celgenoten die nog zwakker waren dan ik, kregen beter voedsel. Jenő had nog een kilo marmelade verstopt. Deze bewaarde hij bereid voor moeilijke dagen. Hij haalde ze tevoorschijn en zei mij dat ik die in deze situatie moest opeten. Ik wilde protesteren, maar hij liet dit niet toe. Dat was belangrijke hulp. In mijn moeilijkste dagen gaf hij mij de helft van zijn voedsel. Ik kon het moeilijk opeten. Jenő was een grote, stevige man. Hij leed nog meer honger dan ik. Ik voelde mij als David. Zijn soldaten brachten hem met risico van hun leven water uit de bron van Bethlehem.

Ik had veel gesprekken met Jenő. Hij vertelde van zijn leven, de bijzonderheden van zijn huwelijk, hoe hij en zijn vrouw zorgden voor hun groot gezin en hoe ze het voedsel verdeelden. Ik was diep onder de indruk van de harmonie tussen hem en zijn vrouw. Zij waren niet puur menselijke of lichamelijke overwegingen getrouwd, maar op de aanwijzing van God Zelf.

Hij vertelde veel te hebben geleerd van een zekere Horváth György, een grondbezitter die was gedeporteerd naar Tirgu Mures en veel mensen had geholpen. Ik kende deze man nog uit de tijd van jeugdconferenties. Hij verdient een aparte biografie. Jenő vertelde mij niet zonder humor veel over het leven van predikanten en gemeenten uit de buurt van Tirgu Mures. Omdat hij een kerkrechtelijke functie had in de classis was hij goed geïnformeerd.

In veel gemeenten werd hij uitgenodigd om gedurende een week te evangeliseren. Het kwam voor dat de vrouw van de predikant de plaat poetste en zei niet terug te zullen komen, voordat haar man de 'schoenmaker' de deur uit gooide. Een week voor zijn arrestatie hield hij nog een evangelisatiebijeenkomst in een dorpje in de buurt van Tirgu Mures. Hij was mij tot grote steun in de strijd van het geloof. Ik had de neiging om, als Melanchton, de vrede te zoeken. Desnoods met het compromis als prijs. Maar hij stond als Luther: vast en onbewogen. Hij was een celgenoot die nooit vervelend was. Het is goed er aan te denken dat wij in de eeuwigheid zullen verkeren met zulke zielen als hij.

Als ik nog meer van dit soort herinneringen zou vertellen, wordt dit een dik boek. Daarom probeer ik in het verdere kort te zijn. Vanwege mijn gebrekkige gezondheid verkeerde ik de hele tijd in cel. De eerste twee jaar genoot ik, met uitzondering van de tijd van de griep epidemie, een redelijke gezondheid. In deze tijd gold het nog als een voorrecht om te mogen werken.

Maar in de lente van 1960 begon het massaal deporteren van gevangenen naar een werkkamp. Ik kwam door mijn longziekte niet in aanmerking. In deze tijd moest ik ook van Jakab Sándor afscheid nemen. Hij was eveneens om zijn relatie met de Bethaniebeweging veroordeeld. Tot achttien jaar dwangarbeid. Met hem bracht ik acht maanden door in cel nummer 80. Ik had hem eerder nooit gezien, maar toen hij in onze cel kwam, klopte mijn hart sneller. Aan zijn gezicht en gedrag was te merken dat hij tot onze kring behoorde. Hij toonde zich vanaf het begin tot het eind een echte broeder. Zelfs rooms-katholieke geestelijken achtten hem hoog. Evenals de religieuze Roemenen uit de buurt van Fogaras. Hoewel hij door zijn gebrekkige Roemeens moeilijk met hen kon praten.

Hij waardeerde en bewonderde de handigheid van iemand in het 'stelen.' In het algemeen we hadden altijd tekort aan vodden. Die vodden konden we als lap of als WC-papier gebruiken. Want ander papier mochten we niet hebben. Snaren konden we ook alleen maar uit vodden maken. Iemand nam handig de vodden mee die voor onze deur lagen en die dienden om schoenen te wrijven. Hij verstopte de vodden onder zijn jas. Sándor zag de persoon in kwestie dan

de vodden in zijn bed verstopte. Zodat de bewakers die de boel kwamen doorzoeken als iedereen een onschuldig gezicht zette niets vonden. Sándor meende dat iemand voor zoiets een aangeboren talent moest hebben. Hij en Jenő vormden een geschenk van God in mijn gevangenisjaren. Mijn opstandigheid werd minder bij het bedenken dat de een vijf en de ander acht kinderen thuis had achtergelaten.

Sándor zag zich met velen anderen naar het werkkamp getransporteerd. Maar ik werd overgebracht naar een grote cel, nummer 85. Ik heb geen dag gewerkt. Omdat ik alleen dienst mocht doen indien ik niet ernstig ziek was. Dat werk bestond dan in het schoonmaken van de betonvloer en van de WC -als er tenminste water was- en in hulp bij het uitdelen van het voedsel.

In de lente van 1960 werd ik na het douchen ziek. Zich wassen op die manier was niet eenvoudig. Want er waren veel gevangenen, maar weinig douches. We moesten ons snel uitkleden en ons daarna nat laten worden. Wij begonnen doorgaans met uitkleden voordat het water uit de kraan liep. Zo kregen ook de zwakkeren een kans om te douchen. Maar deze keer ondervond het openzetten van de centrale kraan zo'n twintig minuten vertraging. Toen het eindelijk kwam, was het koud. Ook in de badruimte was trouwens geen verwarming. Wachtend op het water hebben we als gekken gedanst om op temperatuur te blijven. Maar voor mij bleek verkoudheid en longontsteking niet te vermijden. Ik had al koorts toen een verpleger mij kwam inenten tegen tyfus. Ik zei dat hij dat niet moest doen, omdat ik koorts had. Maar hij legde even zijn hand op mijn arm en zei dat de koorts niet ernstig was. Na een paar dagen werd ik bij de dokter gebracht. Voor het eerst kreeg ik nu beter voedsel. Maar in kwam pas in de zieken cel terecht toen ik tegen de herfst bloed opgaf.

Gedurende de periode van 76 maanden in de gevangenis, bracht ik er 41 door in de ruimte voor de zieken. Drie keer kwam mijn longziekte tot een climax. Ik werd de omstandigheden in aanmerking nemend, redelijk behandeld en kreeg injecties en medicijnen voorzover die in de gevangenisapotheek voorradig waren. Om de drie maanden werden er geneesmiddelen gebracht, maar gewoonlijk raakte al in de eerste weken alles op. In de herfst van 1960 spuugde ik gedurende drie, in 1961 gedurende zes weken bloed. Mijn situatie verergerde en ik verkeerde tussen leven en dood. Ik had heel hard streptomycine nodig, maar de apotheek had het niet. De in Tirgu Jiu gevangen genomen militaire arts Becherete Adrian deed alles om mij te redden. Hij verrichtte zelfs bloedtransfusie. Maar daardoor verergerde de bloeding. Tenslotte kreeg een dokter met de naam Baumgarten een prachtige idee van God. Tot redding van mijn leven. Het betrof de zogenoemde 'buikvulling.' Via een holle naald bliezen zij lucht in de buik om op die manier de long naar boven te duwen. Toen dat gebeurde nam het bloeden af en kwam er van lieverlee een eind aan.

De Heere zorgde in deze moeilijke situatie voor mensen die mij behandelden. Roemenen deze keer. Er zaten ook twee Hongaren in de cel. De ene was ernstig ziek, de andere was een jonge zigeuner die zich had misdragen. Wegens de bloeding was het mij verboden te bewegen en te praten. Ik kon niet eens mijn hand bewegen. Geruime tijd gaf een Roemeen met de naam Neamtu Dimitrie mij eten. Een jonge man uit Boekarest, Fanica, droeg mij naar de WC. Het kostte grenzeloze zelfdiscipline om stil te blijven liggen. Mijn celgenoten vertelden van een wat eerder binnengebrachte jonge man die overleed, omdat hij zich niet kon beheersen.

Ik was deze ziekte amper te boven, toen er zich een nieuwe beproeving voordeed. Ik kreeg een zeer pijnlijke huidziekte die verwant is aan gordelroos. Ik liet het zien aan de dokter, maar hij zei: Dit duurt drie weken en het valt niet te genezen, maar wel iets te verzachten met vitamines en pijnstillers. Op dat moment echter had de apotheek zoiets niet. Er was sprake van lelijke blaren die vreselijke jeukten. Maar ik moest er niet

aankomen en dat was onuitstaanbaar. U kunt zich de verlichting voorstellen, toen het na precies twee weken over was.

Het nut van deze twee beproevingen heb ik later begrepen. Het gebeurde juist halverwege de gevangenisperiode. Ik wist toen nog niet dat ik nog ongeveer even lang moest 'zitten.' Deze verschrikkelijke weken leerden mij lankmoedigheid. Zo was er sprake van geestelijke ondersteuning om het ook de rest van de tijd vol te houden zonder waanzinnig te worden.

Voorzover ik kon lopen, hielp ik bij de verpleging van anderen. Daaronder was een adellijke ingenieur uit Moldavië, die uitstekend Frans sprak. Dat kwam mijn kennis van die taal zeer ten goede. Ik was al begonnen Frans te leren met hulp van Ferencz Béni, de secretaris van de rooms-katholieke bisschop Márton Áron. Ik had iets van een verslaving terzake van het leren van vreemde talen. Het grootste succes had ik natuurlijk met Roemeens. Na twee jaar cel kon ik al in het Roemeens preken. Ik had een paar keer de mogelijkheid daartoe. Maar de kennis van het Roemeens hielp mij tevens bij persoonlijke gesprekken.

Ik vorderde ook goed in het leren van Duits. Maar gedurende een half jaar kon ik ook wat Engels opdoen. (In de laatste jaren van zijn leven leerde hij ook nog Nederlands. Hij las iedere dag uit de Nederlandse Bijbel, vertaler.) Ik heb zelfs gedurende één maand Spaans geleerd. Gedichten citeerde ik in zes talen en bovendien in het Latijn. Deze uit hoofd geleerde zaken vormden ook na de gevangenschap een grote schat in mijn herinnering.

Wat de menselijke kwaliteit van mijn lotgenoten betreft: Ik had soms extreme ervaringen. Ik verkeerde met het 'afval' van de maatschappij, maar ook met mensen die functioneerden als sterren in de lange, donkere nacht van het gevangenisleven. Behalve degenen die ik tot nu toe vermeldde, noem ik Bencze József, Dobri János -later predikant in Cluj- Visky Ferenc en de twee unitarische predikanten Gellért Imre en dr. Simém Dániel; verder **Richard Wurbrand**, de dichter Dinu Pillat en anderen. Ik bewaar ook een goede herinnering aan de rooms-katholieke pastores Fuchs Gábor, Dukát József, Bajkó László, Ambrus József, Bálint Tivadar. Ik denk tevens graag terug aan de beschaafde grootgrondbezitter Velicsek András. Maar ik wil ook de dierenarts Crisan Octavian niet vergeten. Hij had een christelijke gezindheid.

Een bijzonder interessante celgenoot was Berki József, uit Satu Mare. Hij beweerde een neef te zijn van de beroemde toneelspeelster Berki Lili. Hij verliet 16-jarige leeftijd zijn grootouders om dienst te nemen in het Franse Vreemdelingenlegioen. Hij vocht samen met de Duitsers in de Afrikaanse hel en later, tot het eind van de oorlog, als SS-officier. In Tsjechië kwam hij ernstig gewond in Russische gevangenschap. Zijn leven werd alleen gered om hem te kunnen verhoren en dan ter dood te veroordelen. Gedurende 109 dagen zat hij als ter dood veroordeelde in een gevangenis in Moskou. Iedere dag verwachtte hij aan de beurt te zijn. Toen raakte hij in psychisch opzicht volledig uit balans. Zijn leven werd gered, omdat hij een bijzondere, aan Stalin verstuurde lijst stond. Daarna verkeerde hij vele jaren in Cjukotka, in de Siberische ijshel. Hij vertelde in details wat hij daar had meegemaakt. Hij leefde er samen met de artsen van Stalin. Na de dood van de oude tiran kreeg hij amnestie en mocht hij naar huis. Thuis vertelde hij over zijn belevenissen in Siberië. Daarvoor werd hij vervolgens tot zeven jaar veroordeeld. De beschuldiging luidde: laster tegen de Sowjet-Unie. Hij was aan morfine verslaafd en kon absoluut niet buiten roken. Toen een bewaker hem zo'n rokertje gaf, viel hij in trans. In deze toestand droeg hij al dromend een gereformeerde kerkdienst voor zoals hij deze in de gevangenis in Moskou meemaakte. Daarin ging geen predikant voor, maar een onderofficier. Ik was zo verbaasd dat ik bijna niets van de inhoud heb kunnen onthouden. Toen hij wakker werd, wist hij nergens van. Hij kon zoiets

niet voordragen bij bewustzijn.

Met Nagy Jenő en Jakab Sándor hebben we voor zover mogelijke iedere dag een meditatie gehouden. Maar er was ook sprake van oecumenische meditaties. Ik doel op die waaraan we vrijwillig deelnamen en niet op die van de rooms-katholieken die we gedwongen moesten beluisteren. Met Kerstfeest 1959 werd ik samen met Jakab Sándor uitgenodigd door rooms-katholieke geestelijken om met hen de heilige avond te vieren. We zaten op de rand van het bed van Dukát József. Aan het slot zegden we gezamenlijk het Onze Vader op en nuttigden wij de feestmaaltijd die uit wat marmelade met palukas bestond. In de zomer van 1959 hielden wij ook met ds. Dobri János meditaties, maar dit was meer formeel.

Toen ik in de lente van 1963 de ziekencel uit moest en in een predikantencel werd gegooid, vond ik daar de gereformeerde predikant Becze József, vier unitarische een heleboel Grieks- katholieke, rooms-katholieke en orthodoxe collega's. József wilde zich bij het houden van meditaties echter niet distantiëren van de ultravrijzinnige unitariërs die niet in de godheid van Jezus en van de Heilige Geest geloven. Dit was een vreemde religieuze mengelmoes, maar niet vervelend. In tegendeel: deze tijd was rijk aan belevenissen.

In de predikantencel zat een enkele leek, een eenvoudige Roemeen van het platteland. De Grieks-katholieke groep was de sterkste. Daarna kwam de Hongaarse rooms-katholieke groep. Maar er zaten ook veel orthodoxen. Ieder groep hield apart zijn meditatie. Zachtjes. Na het morgenappel. Zodat de een de ander niet hoefde storen. De 'celbaas' was Bajkó László uit Gheorgheni. Op een dag was er sprake van een 'staatsgreep' in de cel. Een orthodoxe kerkelijke leider van Constanza met de naam Protopopescu eigende zich de functie van 'celbaas' toe. Kort daarop maakte hij bekend -geen enkele orthodoxe priester protesteerde- dat er een eind moest komen aan de aparte meditaties.

Hun redenering was dat wij in de gevangenis zaten om heropgevoed te worden naar de wens van de atheïsten. Als de leiding van de gevangenis zou zien dat daar niets van terecht was gekomen zouden wij bij een mogelijke amnestie de vrijheid niet krijgen. Wij protesteerden tevergeefs. Zij voerden hun wil door. Zo maakten zij de gereformeerde-unitarische gemeenschap stuk. Want de orthodoxen bewaakten hun besluit als politieagenten. Sedertien probeerden wij ons met Becze József in een hoek terug te trekken om daar onze meditatie te houden.

Vanaf 1963 was er sprake van heel wat verlichting. Af en toe kregen wij kranten of een boek, hoewel uitsluitend in het Roemeens. Ook het ter beschikking gestelde schaakspel was erg gewild. Het voedsel was beter. Om de twee dagen was er een menu van twee gangen. Maar het was niet te eten. In de ziekenkamer kreeg ik veel tarwebrood. Maar hier was weer het voor mijn maag onverteerbare turtoi het hoofdvoedsel. Omi József hielp mij. Hij gaf mij zijn brood en ik hem mijn turtoi. Vanaf de lente vertoonde ik gedurende vier maanden geen symptomen van ziekte. Toen kreeg ik weer koorts en begon te hoesten. Nu wachtten ze niet af totdat ik bloed spuwde. Ik werd teruggestuurd naar de ziekencel en bleef daar gedurende elf maanden tot de dag van de bevrijding. Dus tot 1 augustus 1964. Ik heb niet vernomen hoe de het gebed verbiedende dictatuur tot een eind is gekomen.

Na de revolutie van 1956 waren er telkens golven van arrestaties, het meest massaal in 1959. Een jaar later, in 1960 was er al sprake van vrijlatingen door het verlenen van amnestie van geringe omvang. Ik kwam er pas later achter dat ik dat ben misgelopen. In november mochten er diverse ernstige en chronische zieken naar huis. Ik hoorde er niet bij. Ik wilde ook wel graag vrij worden, maar niet tot elke prijs. Ik weet niet of ieder van de toen

bevrijden zo'n prijs betaalde of niet. In het midden van de zomer werd ik naar een kleine verhoorcel gebracht. Een oudere burger had daar de leiding. Zij vroegen mij verklikker te gaan spelen. Maar ik toonde mij niet bereid tot deze collaboratie. Eerst wilde hij meer van mij, een minder lang vastzittende gevangene, weten over de Theologisch Hogeschool en het bisdom. Ik kon mij goed verweren door te zeggen dat ik als predikant heel ver van die Hogeschool af leefde. Toen vroeg hij waarom mijn celgenoten waren veroordeeld. Ik zei: Omdat ze weigerden de namen van anderen te noemen. Veel mensen ontvingen immers een veroordeling, omdat ze werden beschuldigd van tegen de staat gerichte activiteiten en daarover weigerden te spreken. Op die manier was ook bisschop Csiha Kálman gearresteerd. Vervolgens wilde de man die mij verhoorde weten waar de gevangenen over spraken. Daarop antwoordde ik: Ik ben zo bezig met mijn ziekte en kwaal dat mij de energie ontbreekt om het alles te volgen. Hij zette mij niet echt onder druk en ik werd teruggebracht naar de cel. Vermoedelijk beschouwden zij mij niet als erg ziek of onschuldig. Daarom kreeg ik niet zonder medewerking de vrijheid.

Ik moet eerlijk zeggen niet blij geweest te zijn met mijn arrestatie. Ik verlangde erg naar de bevrijding. Toen ik in de zwarte auto moest plaatsnemen die voor de pastorie stond schoot het Bijbelwoord door mij heen: *Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de Heere niet doet?* En hoe Psalm 79 zegt dat een gevangene een zoon des doods is. Ik verkeerde in de kracht van mijn leven. Ik was met mijn vrouw op wie ik al zeven jaar had moeten wachten nog niet uitgepraat. (Gedurende de eerste vijftien jaren van hun relatie leefden ze er slechts anderhalf samen, vertaler.) Ik wist dat het lang zou gaan duren in de gevangenis. Ik vond het maar lastig als collega's altijd zeiden: Morgen gaan we naar huis. Zij konden door deze zelfsuggestie het gevangenisleven kennelijk gemakkelijker verdragen. Ik probeerde zulke telkens terugkerende teleurstelling te voorkomen. In de zomer van 1961 schonk ik geloof aan een valse gerucht van amnestie. Dat leidde later tot grotere depressiviteit.

Vanaf 1962 was er vaker sprake van gedeeltelijke amnestie. Het was pijnlijk om te moeten blijven zitten. In de lente van 1964 kwamen er tussen donderdag en zaterdag velen vrij. Ik dacht dat dit zich 's maandags zou voortzetten. De deur ging op die dag open. Maar dat werd helaas een van de grootste teleurstellingen van mijn leven! Er kwam geen bewaker met de lijst van de vrijgelatenen. We kregen 'huiszoeking.' Ze namen alles weg wat degenen die vrij kwamen hadden achtergelaten.

Het volgende illustreert hoe ik tussen hoop en wanhoop leefde. Niet lang voor de gemelde vrijlatingen kwam de oude Donici vrij. Ik ging veel met hem om en hij leerde mij Frans. Ik vroeg hem naar zijn mening over het tijdstip van massale vrijlatingen. Toen hij zei: "Op z'n laatst aan het eind van dit jaar", werd ik boos en antwoordde: "U moet mij niet voor gek houden. Ik stel een ernstige vraag en verwacht een serieus antwoord." Hij herhaalde werkelijk deze mening toegedaan te zijn.

Het mij aangeboren pessimisme kon de hoop die in de diepte van mijn ziel toch leefde niet doen verdwijnen. Het oude Latijnse spreekwoord bleek waar: dum spiro, spero; zolang ik nog ademhaal, is er hoop. God laat geen pessimisme in vervulling gaan, maar Hij geeft Zijn goedkeuring aan geloof, hoop en liefde. Ook al moest ik lang op vrijlating wachten, zij gaf mij ongestoorde vreugde: Alle politieke gevangenen kwamen vrij. Het zou heel erg geweest zijn zelf bevrijd te worden in de wetenschap dat sommigen nog moesten blijven.

10 mei 1964 was een onvergetelijke dag. De planken gingen van het raam af. Daardoor kon de frisse lucht ongehinderd binnenkomen. De stemming werd steeds beter. Het was ongeveer 21 juni, toen we niet werden weggebracht om

een film te bekijken, maar met z'n allen in een grote ruimte bijeenkwamen. Toen las de commandant regeringsbeslissing 411 voor. Een zo oorverdovend applaus heb ik eerder of later nooit gehoord. Hij zei dat wij rustig moesten blijven en de orde bewaren. Degenen die werk hadden, moesten nog vlijtiger bezig zijn. Voor 23 augustus zou ieder naar huis mogen, tenzij hij zich zou bezondigen.

De vrijlatingen namen spoedig een aanvang. In de volgorde van het alfabet. Ieder kon ongeveer weten wanneer het zijn beurt was. Op 1 augustus brachten zij mij 's ochtends naar de bevrijdingscel. Ze haalden mijn bagage uit het magazijn. Ik kreeg kleren en een schoenborstel. Ik kwam tegelijk vrij met dr. Dobai István, een beroemd advocaat, wiens zoon later predikant werd. Ik was verbaasd dat hij zo grijs was. Maar hij zei met humor: Hoe is het mogelijk, dat je niet vergrijsd en kaal wordt? Hij gaf mij een pet, want ik had alleen maar een warme winterpet.

Ik kreeg geen ticket voor het openbaar vervoer, maar 25 lei om van Dej naar Zalau te reizen. Ik had namelijk toestemming gevraagd naar mijn ouders te mogen gaan. Want sinds de arrestatie had ik niets meer over mijn gezin gehoord. Wel hadden mij valse berichten bereikt dat het niet meer ter plekke leefde.

In de namiddag vertrok de trein voor mijn neus. De volgende ging pas 's avonds laat. Ik stapte in een bus en ging naar de pastorie van Dej. De voorzitter van de classis, Bányai László was nog thuis. Hij zou net in het huwelijk treden. Ik vroeg hem in zijn kantoor te mogen blijven en verzocht om een Bijbel. Gedurende zes en een half jaar had ik die niet in handen gehad. Voor de busticket vroeg ik 50 bani, maar ik kreeg 25 lei. In volle rust en innig biddend, las ik -door eenvoudig de Bijbel open te slaan- drie teksten. Deze versterkten mij bijzonder. Het waren Psalm 119:50-65, Jesaja 12: 1-6 en Jeremia 33:1-11. *De Heere heeft inderdaad grote dingen gedaan. Hij wekt ook vandaag nog de doden op.* Hij hield gedurende zo'n lange tijd de wacht over een gebrekkig leven. Ds. Visky had gelijk, toen hij drie jaar eerder één maand samen waren in de gevangenis: "János, jij bent hier wonder nummer 1." Hij vroeg mij destijds: "Wat is de grootste belevenis voor jou in je gevangenisjaren?" Ik zei: "Calvijn had gelijk boven Luther, toen hij de nadruk legde op de genade en niet op het geloof." Er bestond toen genade, ook als het geloof nergens te vinden was.

In de stilte van de nacht en terwijl de bloemen heerlijk geurden, werd ik als op engelenvleugels naar het huis van mijn ouders in Zalau gebracht. De oude hond leefde nog. Ik hoopte des te meer ook mijn ouders nog levend aan te treffen. Het was één uur in de nacht. Ze sliepen diep. Door het half geopende raam begon ik zachtjes te roepen. Mijn vader werd het eerste wakker. Het is Jancsi, hoorde ik. Die naam is de 'koosnaam' voor Janos. Ze maakten licht en deden de deur open. Mijn eerste vraag luidde: "Hoe gaat het met mijn gezin?" "Dat leeft daar, waar je het hebt achtergelaten." Op zondag in de vroege stelden wij een telegram op. Toen mijn vrouw via het meisje dat de boodschap overbracht mijn woorden: "Ik ben in gezondheid thuisgekomen; als het mogelijk is, kom samen met de kinderen; János" voelden zij zoiets als de mensen van Bethanie, toen de al vier dagen dode Lazarus uit de graf verrees.

In mijn eindeloos schijnende gevangenschap droeg ik meer leed over de verliezen. Ik was van mijn gezin losgescheurd voor lange tijd, zonder dat ik over hen zij van mij iets afwisten. Ik werd weggehaald van mijn bibliotheek en boeken. Terwijl ik juist daar als het ware voor leefde. Het maakte dat ik mij niet verder kon bekwamen in mijn vak en mijn kennis niet kon ontwikkelen. Ik kon de zorg voor de opvoeding van mijn kinderen niet dragen. Ik was niet in staat ze te zien in de liefste periode van hun leven. Ze waren beroofd van de vaderlijke opvoeding.

Er was ook sprake van materiële nadelen. Hoewel ik minder verlies lees dan anderen. Mijn vrouw verloor haar goede baan en ik zeven dienstjaren. Mijn gezondheid liep terug, maar ik mocht nog twintig jaar in een kleine gemeente dienen. Dat was eigenlijk een bijzonder wonder Gods. Het ging boven mijn krachten. Ik moest altijd meer doen dan ik eigenlijk kon. Maar de Heere toonde zich bijzonder genadig.

Ik mocht als predikant gaan werken in een klein dorp met zuivere lucht bij Huedin met de naam Alunis. Mijn vrouw stond in zelfopoffering naast mij. Maar ook haar gezondheid moest het afleggen. Ze kreeg hart- en rugproblemen. Zo moest ik op 62-jarige leeftijd met emeritaat.

Ik ben mij pas later bewust geraakt van de voordelen en de winst. Zoals de Bijbel daarover spreekt in Hebreëen 12:11: *"En alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn."* Het staat vast: *"Degenen, die God liefhebben, werken alle dingen mede ten goede"* (Romeinen 8:28). Ik werd mij ook bewust dat ik het vreemd gevonden zou hebben vrij te blijven terwijl anderen waren opgesloten, die door mij tot levend geloof in Jezus Christus waren gekomen. Hoe zou ik hen nog durven aanzien? In het bijzonder de nog niet gelovige familieleden?

In niet geringe mate heeft tot mijn overleven bijgedragen dat de Heere mij een vrouw had gegeven die mijn volle vertrouwen had. Dat is boven alle twijfel verheven. Ik mocht weten dat de opvoeding van mijn kinderen in goede handen was. Pas later zag ik dat haar gebeden en die van andere gelovige vrienden tot mijn overleven bijdroeg.

Ik kan in dit leven niet precies alle winst inschatten. Ik weet niet voor welke gevaren God mij heeft bewaard, waaraan ik mogelijk in een vrij leven ten prooi gevallen was. Ik probeer maar de winst op te sommen.

Nadat ik het bittere had geproefd, kon ik het zoete veel meer waarderen. Ik werd bijzonder dankbaar voor de dingen die ik voor mijn gevangenschap niet opmerkte: de sterren aan de nachthemel, frisse lucht, bloemenvelden, de schoonheid van de natuur. Ik was erg dankbaar dat mijn ziekelijke ingewanden goede en geschikte voeding ontvingen. Ik verlangde niet naar lekkernijen. Ik werd echter dankbaar voor een zure augurk, uien en knoflook. Maar voor alles verheugde ik mij na een zo lange 'vastentijd', voor het geschreven Woord van God, dat ik vanaf heden niet alleen in mijn moedertaal, maar ook in andere talen kon bestuderen. Ik ben een dankbaar mens geworden. Want alleen een dankbaar mens kan een blij en gelukkig mens zijn.

De 'gevangenisuniversiteit' telde twee belangrijke vakken: ootmoed en lankmoedigheid. Ik ben vaak gezakt. Toch leerde ik iets aan in deze tijd. Dat was zeer nuttig voor het gezin, de kerk en het maatschappelijk leven.

Ik kreeg vele goede contacten met gelovige broeders. Niet alleen met gereformeerden. Dit bleef bestendig, zowel binnens- als buitenslands. Vele zielen uit westen wendden zich tot ons, omdat zij hoorden van ons lijden voor de Heere en geestelijke gemeenschap met ons zochten. De Heere vergoedde ons rijkelijk, ondanks het feit dat anderen zich daarom van ons vervreemden. Daarvan was ook sprake onder bloedverwanten en collega's. Het hing ervan af, of iemand in geestelijk opzicht dichter bij de beul stond of bij het offer.

Door alle ellende ben ik tot diepere zelfkennis gekomen. Net als het volk Israël gedurende de woestijnreis. "En gij zult gedenken aan al de weg, die u de HEERE uw God deze veertig jaar in de woestijn geleid heeft; opdat Hij u verootmoedigde, om u te verzoeken, om te weten wat in uw hart was, of gij

Zijn geboden zoudt houden of niet" (Deuteronomium 8:2). Ik moest leren beseffen wat Franciscus van Assisi inzag: Heere, wie bent U, en wie ben ik? Voor de tijd van de gevangenschap prees ik het lijden voor de Heere in martelaarschap aan. Maar toen ik zelf die weg moest gaan, ben ik vaak in opstand gekomen! Hoe vaak was ik niet boos over het feit dat de Heere onze vijanden zoveel zeggenschap en macht over had gegeven en ons aan hen uitgeleverd had. En daarover dat Hij onze vijanden niet eerder, voor onze ogen, bestrafte. Maar Hij vertraagt Zijn de belofte niet. Evenmin als Zijn wraak.

Niet alleen Goiciu, maar ook Bartos en Bihari overleden voordat wij vrijkwamen. Macskasi overleed kort na zijn emeritaat. Hij werd begraven door de voorzitter van onze classis, Csutak Csaba met 2 Korinthe 5:1: *"Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen."*

Een verschrikkelijk einde kreeg Cocosatu, de beruchte Somlea en wie weet nog hoevelen onder de beulen. *"Zij zijn gestorven, die de ziel van het Kindeke zochten."* Mattheüs 2:20.

Mijn zoons waren zeven en zes jaar oud, toen ik vrijkwam. Ik beschouw het als een geschenk van God, dat ze allebei tot geloof zijn gekomen en hun leven in dienst van de Heere besteden. Ze werden predikant. Daar kozen zij voor, toen de dictatuur nog de toon aangaf. Ze bleken bereid ook de vervolging die ze moesten doorstaan te aanvaarden. Het is geen geringe blijdschap voor een predikant, als zijn kinderen niet alleen vrienden, maar medebroeders in de bediening mogen zijn.

De geleerde talen bleken van groot nut. Niet alleen het Roemeens. De Duitse taal is erg belangrijk voor het onderhouden van contact met westerse broeders. Zo ook het Frans en Engels. Door mij talenkennis mocht ik voor veel mensen dienstbaar zijn.

De mensen uit de werkkampen leerden duizenden anderen kennen. Als celbewoner kwam ik toch ook met ongeveer 600 mensen in aanraking. Zo bleek het mogelijk mij een beeld te vormen van kerken, volken en partijen. Ik kon het communisme 'van binnen' leren kennen. Dus in zijn volle realiteit. Dit had ik nodig om alle illusies kwijt te raken. Ik zei al in 1961 tegen Visky Ferenc: "Ik weet dat slechts twee soorten mensen communist kunnen zijn: schurken of stommeriken, of degenen die dat beide zijn.

Het was mogelijk inzicht te krijgen in de grenzeloze liefde van God, maar ook in Zijn grenzeloze almacht. Hij wekt inderdaad doden op, zowel in lichamelijk als in geestelijk opzicht. Ikzelf en anderen vormen het bewijs. Hij is een menslievend God.

Vandaag kijk ik terug naar de gevangenisjaren, als naar een geschenk. Ik beschouw het zelfs een voorrecht dat ik die weg mocht bewandelen in de navolging van de als illegaal te boek staande Christus. Aan het eind van mijn gebrekkig verslag mag ik zeggen en zegevierend juichen: *"Hij heeft alles wel gemaakt." Geloofd zij zijn heilige naam! Amen.*

12. Nagy Jenő

Geboren: 6. Maart 1914; geboorteplaats: Tirgu Mures Marosvásárhely; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; acht kinderen; beroep: schoenmaker; veroordeeld tot dertien jaar; overleden: 1973.

"Hij wist en heeft beleden dat dit moeilijke deel van zijn leven was gepland door de Heere wiens eigendom hij was naar ziel en lichaam was."

In zijn familie leeft Jenő voort als een mand die afkomstig is uit een boerengezin uit Marosvásárhely, als derde van vijf kinderen. Na het vervullen van zijn militaire dienst kwam het in 1938 in zijn leven kwam tot een keerpunt. Hij wijdde zich aan de dienst van Jezus Christus als zijn persoonlijke Zaligmaker. Later trad hij als lid van het C. E. Verband in Marosvásárhely op als zondagschoolleider. Hij kocht traktaatjes en evangelisatiegeschriften ten behoeve van de mensen die in zijn buurt woonden. Hij bezocht ze regelmatig en bracht hen het Evangelie.

In mei 1944 trouwde Jenő met Máthé Irén die lid was van de Jeugdbond van C.E.. Zij namen de beslissing in een moeilijke periode. Het was midden in de Tweede Wereldoorlog. Maar de Heere bleef zijn belofte trouw die Hij aan het jonge echtpaar schonk: *"De HEERE is onzer gedachtig geweest, Hij zal zegenen; Hij zal het huis Israëls zegene, Hij zal het huis Aärons zegenen"* (Psalm 115:12). Toen in de lente van 1944 uit diverse dorpen de predikanten vluchtten -zij volgden de opdracht van de voorzitter van de classis, Farkas Jenő- hield hij als ouderling en diaken regelmatig kerkdiensten in deze gemeenten. Want hij had, - net als Wulfert Floor, - singuliere gaven. Op een zondag hield hij zelfs twee diensten: 's ochtends en 's avonds.

Tijdens werkdagen oefende hij tot in het late middaguur zijn beroep als schoenmaker uit. Maar 's avonds hield hij Bijbelkringen in verschillende dorpen. Ook leidde hij in opdracht van ds. Adorján Gábor elke week een bijbelkring in een van de voorsteden van de Tirgu Mures. Dat gebeurde in een bakkerij, die door de eigenaar dan voor dit doel werd afgestaan.

De eerder gevluchte predikanten kwamen langzamerhand terug. Maar ze maakten ook verder gebruik van de dienst van Jenő. Hij zag zich in diverse gemeenten uitgenodigd om evangelisatieweken te houden. Niet alleen in de buurt van Marosvásárhely, maar ook in de buurt van Sovata en ook in het westelijke deel van het land.

Zijn vrouw, die intussen moeder was geworden van acht kinderen, twee meisjes en zes zonen, bad altijd voor hem als hij bezig was met zijn dienstwerk. Hij had weinig tijd over voor zijn gezin. Het was dus een feest, als het gezin mocht samen zijn met hem.

In de eerste helft van de jaren vijftig, hield hij in wijk twee van Marosvásárhely waar hij ook ouderling was in opdracht van ds. Adorján Gábor een evangelisatieweek. Later werd hij ook lid van de landelijke synode.

De overheid keek met argusogen naar deze activiteiten. Op 10 april 1958 verscheen er 's morgens om half zeven een delegatie van de Securitate van vier personen met een arrestatiebevel. Na een drie uur durende huiszoeking namen we hem mee. Ze namen Bijbels, traktaten en liedboeken in beslag. Zijn vrouw bleef ziek met acht kinderen achter. Het oudste was dertien, de jongsten, een tweeling, waren twee jaar oud.

Op 5 augustus 1958 deed de rechterlijke macht in Marosvásárhely uitspraak. Tot die datum zat hij in voorarrest. Nu kwamen de gevangenisjaren. Hij werd

veroordeeld tot 10 jaar met de beschuldiging dat hij deelnam aan de tegen de staat gerichte bethanistische activiteiten. Hij zou jongeren lid gemaakt hebben van deze bond, die zich zou bezondigen aan mysticisme. Verder luidde de tegen hem uitgebrachte beschuldiging dat in de dorpen waar hij preekte nieuwe illegale groeperingen tot stand gekomen zouden zijn door zijn toedoen. Om de mensen in 'duisternis' te houden. Met deze daden, zo luidde de valse beschuldiging, belette hij de voortgang van de culturele revolutie.

Op 30 september 1958 behandelde de militaire rechtbank van Cluj zijn zaak opnieuw. Datzelfde gebeurde op 4 februari 1959 in Boekarest. Toen zag hij zijn veroordeling verhoogd tot dertien jaar. Dat maakten de autoriteiten later bekend aan het gezin.

Vanuit de gevangenis van Marosvásárhely werd Jenő overgebracht naar die van Gherla. Samen met Fekete János, Lőrincz János, Szőke László en Bakó Pál. Hier zat hij 10 maanden samen met ds. Lőrincz János in één cel. Van hier brachten zij hem met anderen, zoals Szilágyi Sándor, Paap Antal, Püsök Miklós en Jakab Sándor naar de Donau Delta. Gedurende drie jaar hoorde het gezin niets van hem. Het eerste bericht kregen zij via een briefkaart op 12 april 1961 uit het kamp te Giurgeni. Als antwoord mocht hij een kleine pakket van maximaal vijf kilo ontvangen. Maar het schrijven van een brief was streng verboden.

In augustus 1961 wist hij iemand die vrij kwam een stuk papier mee te geven. Hij had dat verstopt in de hak van een schoen. Hij schreef daarop een gedeelte van een Hongaars lied: "Uw beeld vervult mijn ziel, mocht mijn weg ook moeilijk zijn, overal geleidt mij Uw hand, ook als ik U niet altijd zie." In de brief stond verder: "Ik zou jullie willen zien en omarmen." De inhoud van deze korte brief getuigt van geestelijke evenwicht, zelfs in de gevangenis.

Op 24 juni 1964 kwam Jenő vrij. Dat was ter gelegenheid van een landelijke amnestie. Toen werden alle politieke gevangenen bevrijd. Lichamelijk was hij erg verzwakt, mager en zonder tanden. Maar in geestelijk opzicht stond hij nog recht overeind. En zo kwam hij thuis. Hij kon moeilijk wennen aan de situatie dat er geen prikkeldraad stond en geen bewakers meer waren die al zijn bewegingen gadesloegen.

De uit het werkkamp ontslagene bekende dat zijn leven armer geweest zou zijn zonder de gevangenisjaren. Hij klaagde nooit. Hij wist en beleed dat deze moeilijke periode van zijn leven door de Heere was gepland van Wie hij zich met ziel en lichaam het eigendom wist. De Heere heeft hem wonderlijk doorgeholpen. Als hij terugdacht aan die periode, was hij altijd vol dankbaarheid.

Uit zijn gevangenisjaren bleef hem de viering van het avondmaal op het Kerstfeest sterk bij. In deze dienst ging ds. Csiha Kálman voor. Hij was een lotgenoot. Deze gebruikte gevangenisbrood en gevangeniswijn. Dat was cichorijkoffie. Twee maanden na zijn bevrijding kreeg hij werk in het magazijn van de fabriek van fotomateriaal te Tirgu Mures. Zijn collega's hielden van hem. Ook onder hen sprak hij over zijn geliefde Zaligmaker. Hoewel dat in die tijd niet zonder risico was. Volgens zijn collega's maakte hij met zijn leven z'n woorden geloofwaardig. Voor dit alles zij God de eer! Hij heeft hem wonderlijk versterkt. En hij kreeg ook zijn lichamelijke kracht geleidelijk terug. Zijn vakantie gebruikte hij ieder jaar om de broeders in het geloof te bezoeken. Zij woonden in verschillende delen van het land. (Ik was een kind van een jaar of tien, elf. Maar zijn bezoeken blijven onvergetelijk in mijn ziel gegrift, vertaler.)

Jenő hield ontzettend veel van jongeren. Het was een bijzonder geschenk van God dat hij gedurende twee en een half jaar elke zondagmiddag 30 tot 40

jongeren in zijn huis mocht toespreken. Natuurlijk merkte de overheid dit ook. Dus deze kring moest worden opgeheven. Maar Gods Geest begon al te werken in de ziel van deze jongeren. Daarom kwamen ze in kleinere groepen bijeen.

Intussen verschenen in de lente van 1972 de eerste symptomen van zijn ziekte. Hij ging pas in november naar de dokter. Maar toen kende hij de diagnose reeds: kanker. Ruim tien dagen van speciaal onderzoek bevestigden dat. De arts deelde een en ander vertrouwelijk mee aan zijn dochter. En hij sprak ook over de behandelingsmogelijkheden. Hij kon, naar menselijke verwachting, nog één jaar blijven leven. Hij kreeg bestraling en lag een poosje in het ziekenhuis en kwam daar vervolgens alleen nog voor de dagbehandeling. In april 1973 brachten zij hem naar de afdeling oncologie te Cluj. Daar kreeg hij gedurende één maan cobaltbestraling. Dat leidde tot het afsterven van zijn speekselklieren. Daarom moest hij bij het spreken altijd water drinken. In zijn gebeden vroeg hij vaak aan God niet toe te laten dat ook zijn verstand zou worden aangetast. Die bede werd genadig verhoord. Toen hij in het ziekenhuis lag, getuigde hij tegenover zijn lotgenoten van de boven alles staande Levensvorst en vertelde hij over zijn ervaringen. Zo deed hij ook, toen hij thuis bezoek kreeg. Daardoor had hij geen tijd om met zijn ziekte en met zichzelf bezig te zijn.

In mei kwam hij thuis uit Cluj. Toen ging hij vervroegd met pensioen. Daarna moest hij elke maand terug naar Cluj om onderzocht te worden. Vanaf begin september werd zijn toestand steeds erger. In oktober ging hij voor de laatste keer naar Cluj. Hij kon toen al moeilijk lopen. In november zei hij tegen zijn vrouw dat hij binnenkort naar huis ging. De pijn werd ook steeds erger. Daarom gaf de dokter hem vanaf 12 november morfine. Daardoor was hij verstandelijk niet steeds goed bij zijn positieven. Hij verbeeldde zich dat hij nog in de gevangenis zat. Maar met liefde sprak hij over een bewaker.

De kanker breidde steeds meer uit en Jen werd vreselijk mager. Hij leed veel pijn. Vanaf midden december kreeg hij heel zware morfinespuiten. Op een nacht, toen hij bij bewustzijn was, liet hij zijn testament achter bij zijn vrouw: de bij zijn begrafenis te zingen liederen. Ook vroeg hij om zo spoedig mogelijk nog een keer het heilig avondmaal te mogen gebruiken. Dat gebeurde de volgende dag. Met zijn gezin en met blijdschap. Voor het laatst op deze aarde. De pijn van de volgende tien dagen valt niet te beschrijven. Op tweede kerstdag, in de nacht, ging hij in tot de blijdschap zijns Heeren. Ds. Csiha Kálmán leidde op 29 december 1973 de begrafenis. Hij sprak over Johannes 10:2-4 en 28-29. Geprezen zij God. Jenő was van Hem en mocht ook van ons zijn.

Ook Szabó Árpád herinnert zich Nagy Jenő heel goed. Hij kent hem sedert 1946. Hij was na de Heere Jezus Zelf, een voorbeeld voor de jeugd hoe een jong mens vrij en blij in Jezus kan zijn. Van hem leerden wij de rechte strijd des geloofs. Hij heeft ons geleerd onze begeerten met voeten te treden en erom te bidden dat Jezus onze harten mocht reinigen en daarin leven.

Het getuigenis van Jenő was altijd stichtelijk, eenvoudig en inhoudsrijk. Hij was een voorbeeld voor ons in vlijtigheid en onvermoeidheid. Het gezin woonde met tien personen in één kamertje. Dat was zeer bescheiden. En toch waren ze dankbaar. In dit kleine huis was iedere broeder en zuster welkom. Mijn kinderen en ik zelf mochten daar veel zegeningen ontvangen.

Jenő organiseerde conferenties. De mensen luisteren het liefst naar zijn getuigenissen. Hij hield evangelisatieweken in de omliggende dorpen. Hongerige zielen stroomden toe om het door hem gebrachte, zuivere Evangelie te beluisteren. Ook predikanten vroegen zijn adviezen. Ze ontmoetten een voorbeeldige huisvader met een warm hart.

In het begin van 1958 verduisterden wolken zijn de hemel boven zijn hoofd. Al zijn gangen werden nagegaan. De Securitate kon geen andere beschuldiging inbrengen dan dat hij de voortgang van de culturele revolutie belemmerde. Op 10 april 1958 namen zij hem gevangen. Zij veroordeelden hem tot dertien jaar gevangenis. Zij riepen mij om tegen hem en evenals hij gevangen genomen broeders te getuigen. Ik heb dit niet gedaan. Ze zaten mij eveneens dwars. Ik heb gezegd dat hun schuld ook mijn schuld was en dat ik geen leugens onderschrijf. Zo kwam ik ook in de gevangenis terecht.

Ze namen een vingerafdruk van mij telefoneerden met het bedrijf waar ik als magazijnmeester werkte dat er een ander aangesteld moest worden. Omdat de leiding van het bedrijf en de burgerlijke overheid niet de juiste papieren verstrekten, was ik pas na een week weer vrij.

De Heere redde mij naar mijn vaste overtuiging uit hun klauwen om de grote gezinnen die zonder vader bleven, geestelijk en financieel bij te staan. In deze ondersteuning gingen de broeders en zusters van Panit en Fele mij voor. Wegens vrees en angst hadden sommige gezinnen geen huisvesting. Nagy István, Farkas György, Darabont József, Simon János en anderen toverden de schuur naast hun huisje om in een woonkamer, omdat hun enige kamer te klein was voor acht kinderen.

Ook in het bisdom Oradea kwamen rechtzinnige predikanten en broeders in de gevangenis terecht. Het meest shockerend was de situatie in het gezin van Visky Ferenc. Moeder werd met zeven kleine kinderen verbannen naar de Donau Delta, het kamp te Fetesti. Daar waren ze, zonder voedsel en water, geruime tijd in levensgevaar. Deme Mária nam vrijwillig deel aan deze verbanning en meldde via een briefkaart de verschrikkelijke situatie. Met hulp van familieleden en Visky Zoltán, de broer van Visky Ferenc, organiseerden wij een hulpactie.

Ik had ook zeven kinderen, maar de Heere heeft het zo wel gemaakt, dat het meel in de kruik en de olie in de fles niet verminderden. We maakten elke week twee pakketjes en brachten deze 's nachts naar het huis van de familieleden. Alleen zij mochten deze pakketten versturen.

Nagy Jenő keerde op 26 juni 1964 tot zijn gezin terug. Hij toonde zich dankbaar dat hij zijn gezin in een mooier, ruimer huis in gezondheid mocht weerzien. Het gezin ontving ook van zijn broer, Nagy István, getrouw ondersteuning.

Hij getuigde veel en met grote geestelijke kracht van de trouw van de Heere gedurende zijn zesjarige gevangenschap. Ook op zijn werkplek ontving hij waardering als een eerlijk, oprecht man. De plotseling opgekomen, ernstige ziekte verdroeg hij met een voorbeeldig geloof, met groot geduld en zonder murmureren. Integendeel! Hij sprak erover dat ook ziekte een geschenk is van God en als zodanig waardering vraagt. Toen hij pas ziek was vroeg hij de jeugd in zijn huis bijeen te komen om hen te onderwijzen. Ook onze kinderen kregen het door hem geprekeerde Evangelie lief. Zo'n veertig tot vijftig kinderen verzamelden zich bij hem op zondag. Sommigen was dat door de partijsecretaris uitdrukkelijk verboden. Maar ze kwamen toch.

Tijdens de begrafenis verzamelde zich een enorme menigte mensen. Dat maakte de Securitate wanhopig. In het bijzonder vanwege de bijeenkomst na de teraardebestelling. Sommigen, ook ik, werden te pakken genomen. Maar wij baden of God hun verstand mocht verwarren. Dat gebeurde ook. Ik werd alleen maar bevroegd op de gebeurtenissen tijdens de begrafenis. Broeder Nagy Jenő was een eerlijke, oprechte vriend van ons.

13. Papp Antal

Geboren: 12 december 1914; geboorteplaats: Egri (provincie Satu Mare); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; geen kinderen; beroep: boer; veroordeeld tot twintig jaar.

"Van de beschuldigingen kon ik niets bekennen. Ik heb beslist verklaard er niet mee in te stemmen. Maar Jezus wilde ik wel belijden."

Ik ben opgevoed in Egri. Dat ligt in de buurt van de stad Satu Mare. Zowel mijn vader Miklós als mijn moeder Krisztina kwamen uit arme boerengezinnen. We waren als kinderen met z'n vieren: twee jongens en twee meisjes.

Het jaar 1918 was voor ons een jaar vol beproevingen. Op 28 oktober overleed mijn oma. Een paar dagen later stierf mijn 28 jaar oude moeder. En op 7 november overleed mijn 33-jarige vader. Zo bleven wij achter als wees met onze opa, die toen 58 jaar telde. Hij is op latere leeftijd opnieuw getrouwd, omdat hij een hulp nodig had die voor ons kon zorgen. Mijn stiefoma bracht nog drie weeskinderen mee. Haar man sneuvelde in de eerste wereldoorlog. Onze opa zorgde voor een strenge religieuze opvoeding. Wij gingen elke zondag verplicht naar de kerk. En thuis zongen we mooie liederen en psalmen en baden wij ook regelmatig. In onze jaren als volwassenen genoten wij van de vrucht van deze opvoeding.

Toen kwam de tijd dat ik verliefd raakte op de dochter van de plaatselijke predikant Visky Ferenc senior. Het meisje heette Piroska. Ze was ondanks haar jeugd niet erg gezond. Ze had een ernstige hartkwaal en een erge reuma en dat was moeilijk te dragen voor haar. Ik kende haar broer Ferenc al sinds mijn kinderjaren, want we zaten op dezelfde gereformeerde school. Hij was al in die tijd al theologiestudent en sprak vaak voor de jeugd van Egri. Want hij was toen al een dierbaar kind van God. Als zodanig maakte hij grote indruk op mij. Ik beschouwde hem als een vriend en vertelde hem mijn geheimen. Ik was toen vol met het verlangen om God te leren kennen.

In 1933 kwam ik, bijna tegelijk met mijn bruid, tot bekering in een evangelisatiebijeenkomst te Debrecen. Szikszai Béni verkondigde daar met kracht het Evangelie. Dat greep ons en raakte de diepten van ons hart. Toen wij thuiskwamen besloten wij te trouwen. Niet alleen uit lichamelijke liefde, maar omdat we elkaar liefgekregen hadden in Christus. Dat was niet zo eenvoudig. Ik was een eenvoudige boerenjongen. Zij was het meisje van de predikant. Zoiets paste toen niet bij elkaar. Op die manier verrees er een grote muur tussen ons die scheiding maakte. Bij de predikant ging die muur gemakkelijk ondersteboven. Maar zijn vrouw was taaier. Zo moesten wij acht of negen jaar wachten. Maar uiteindelijk bleek ook de predikantsvrouw toe te geven.

Natuurlijk was er sprake van de nodige materiële voorwaarden. Zij wilden zeker zijn dat ze hun dochter rustig aan mij konden toevertrouwen. Ik bracht al deze dingen veel in het gebed. En de Heere hielp mij. In 1941 kon ik namelijk twaalf hectaren grond huren met een huis en een schuur daarop. Dat leek in de ogen van de dorpsbewoners een onmogelijke en onuitvoerbare onderneming. Maar voor ons, ziende met de ogen des geloofs, bood dit de mogelijkheid om tot een huwelijk te komen. Mijn lieve zwager Ferenc die mijn problemen kende, hielp ons. Met zijn adviezen. Maar hij bemiddelde ook bij zijn ouders.

Het was Gods tijd. De hindernissen waren uit de weg geruimd en in 1943 mocht ik met Piroska trouwen. Hoewel we er zeer naar verlangden, kregen wij geen kinderen. Maar dit was ook door God bepaald. Ook daarom zij zijn naam geloofd!

Toen kwam er een grote beproeving. Toen wij nog slechts negen maanden getrouwd waren, moest ik in militaire dienst. Ik moest deelnemen aan oorlogsverrichtingen. Na anderhalf jaar kwam ik in Russische gevangenschap. Dat kostte drie en een half jaar. Zo kwam ik pas na bijna vijf jaar terug bij mijn vrouw.

Gedurende deze tijd moest zij alle lasten alleen dragen. Waarbij zij, als welopgevoede predikantsdochter niet veel ervaring had in het landbouwwerk. Maar gelooft zij de naam van onze Heere, die haar wijze raad en kracht gaf, ondanks al haar lichamelijke zwakte en onbekwaamheid.

Na mijn thuiskomst heb ik mijn best gedaan het boerenbedrijf zo goed mogelijk te runnen. Maar op 28 mei 1958 werden wij opgeschrikt. De Securitate verrichtte met grote grondigheid huiszoeking. Ze waren met vijf man. Twee uit Oradea, drie uit Satu Mare. In die tijd was ik voorzitter van de plaatselijke kolchoz. Ik bekleedde deze functie gedurende acht jaren bekleed. Ze kwamen 's nachts, omdat ze wisten dat ik erg populair was. In die tijd waren alle partijleden nog arm. En in de Hongaarse tijd beschuldigden mij de grootgrondbezitters vaak dat ik de arbeiders een te groot salaris gaf. Dat zou tot opstand leiden. Dit wisten de mensen van Securitate. Ze durfden het niet aan om mij in het daglicht weg te halen. De bewoners zouden het niet hebben toegelaten. Samen met het bevel tot huiszoeking brachten ze ook een arrestatiebevel mee. Derhalve namen zij mij mee, hoewel ze bij de huiszoeking niets belastends vonden. Ze brachten mij eerst naar Satu Mare, later naar Oradea. Ik denk, omdat daar al meer van mijn lotgenoten waren.

In Oradea verhoorden zij mij. Dat besloeg een periode van ongeveer zes weken. Eerst werd ik ondervraagd over mijn relatie tot de Hongaarse revolutie van 1956. Ik had het idee dat dit eigenlijk niet een echt verhoor vormde, maar het als het ware in elkaar timmeren van een dossier overeenkomstig hun plannen. Ik zei ronduit geen contact gehad te hebben met de Hongaarse revolutie. Ik had er niet eens met mijn daar wonende familie over gecorrespondeerd. Als voorzitter van de kolchoz had ik voor zoiets geen tijd. Toch beschuldigden zij mij. Waarvan? Van tegen de staat gerichte activiteiten.

Ik heb inderdaad gezegd geen geloof te hechten aan het marxisme en de communistische partij. Omdat ik niet geloof dat de partij brood verschaft. Wij zorgen daar als boeren voor. Hoe kon ik iets anders geloven. Ik zei ook niet te aanvaarden dat de partij de wereld zal verlossen. Omdat ik slechts één Verlosser ken, Jezus Christus. Behalve Hem is er geen ander.

Tijdens de dertig tot veertig keer dat ik werd verhoord, herhaalde zich de laatste vraag altijd. Waarom ik in God geloofde. En waarom ik geen partijlid was geworden. Zoiets kon voor een kolchoz-voorzitter niet door de beugel. Bij andere gelegenheden beschuldigden zij er mij van tegen het socialisme te zijn. De arme, gewone leden van de partij en de partijsecretaris moesten ervoor vechten om mij als voorzitter van de kolchoz te handhaven. De waarheid is dat sinds die tijd de kolchoz nooit meer zo goed draaide als voorheen.

Het was erg mooi dat de bevolking van het dorp mij hielp. Maar de plaatselijke predikant was tegen mij. Hij beschuldigde er mij van dat ik mij tegen de kerk keerde en fungeerde als verklikker. De arme man meende juist te handelen. In hoeverre speelde mijn werk voor de kerk een rol? Of heeft hij daar niet op gelet? In Egri liet ik tijdens mijn functioneren nooit zondagswerk toe. Zelfs niet op hervormingsdag. Ze mochten dan niet met tractoren op pad. Het gereformeerde kerkgebouw had geen toren. Toen ik er was, werd er een gebouwd. Overigens vormde dat een bedreiging voor mijn voorzitterschap van de kolchoz. In elk geval dank God dat ik hem van ganser

harte mocht vergeven. Er is geen bitterheid tegenover hem overgebleven. Want Jezus leerde ons bidden: En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.

Mijn verhoor viel mee. Met uitzondering van enige bedreiging, bespottung en mishandeling. Ik had niets te verbergen. Op de beschuldigingen kon ik geen "ja" zeggen. Ik heb beslist verklaard er niet mee in te stemmen. Maar Jezus wilde ik wel belijden. Ik wist en zag dat hier de enkele oorzaak lag van hun optreden tegen mij. Toen toonde ik mij bereid alle straf daarover op mij te nemen. Ook over hen denk ik net eender als over mijn dominee: Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen. Ik heb dit mogen leren en handel er ook vandaag nog naar.

Eindelijk kwam de dag van de uitspraak. Zij beschuldigden mij van verzet tegen de socialistische orde. De vraag reeds in mijn hart: Met welke middelen heb ik mij dan daaraan vergrepen? Het antwoord kon niet anders zijn dan: Met Jezus en met het Evangelie.

Toen kwam de vonnis. Ik kreeg twintig jaar dwangarbeid. Gelukkig kende ik toen nog geen Roemeens. Daardoor was ik door de uitspraak niet zeer terneergeslagen. Maar later bleek het ontzettend pijnlijk deze onbarmhartige realiteit te aanvaarden. De Heere kwam mij echter tehulp en Hij gaf mij met Zijn liefhebbende, getrouwe hand de genade om het te accepteren. Later nam ik er ook nog kennis van dat ik al mijn eigendom was kwijtgeraakt. Toen kwamen mij de woorden voor: Zonder Zijn wil kan niet eens een haar van ons hoofd vallen. Zij namen ook ons huisje in beslag. Maar het was goed om rust te vinden in Gods wil. De helft van het huis stond op de naam van mijn vrouw. Daarom mocht ze er wel blijven wonen. Maar voor de andere helft moest ze huur betalen aan de burgerlijke overheid. Dit ging nog zestien jaar na de bevrijding voort. Na veel heen en weer praten, konden we die helft toen terugkopen van de staat.

Omdat we in Oradea waren veroordeeld, begonnen wij ook daar de straf uit te zitten. Ik verkeerde er anderhalf jaar. Een poosje zat ik in één cel met Szilágyi Sándor, Visky Ferenc, Kis Sándor, Dézsi Zoltán, Karczagi Sándor en Antal Sándor, met twee broeders die geen predikant waren en met twee Grieks-katholieke priesters. Na een paar maanden verhuisden er sommigen naar elders. Later deelde ik de cel met mijn zwager Visky Ferenc, ds. Antal Sándor, met de arts dr. Visky József uit Carei en met een musicus die Oprea Mitru heette. Wij zaten ruim een jaar samen gevangen.

Vervolgens brachten ze mij naar Jilava en van daar een korte tijd naar Galati om riet te maaien en te hakken. Van Galati vervoerden zij mij per schip naar Periprava. Daar werden wij in kleine rieten hutjes ondergebracht mét onder hetzelfde dak de WC... Daarna zetten de autoriteiten ons een poosje in voor landbouwwerk en later moesten wij een dam aanleggen. Wij waren verplicht om elke dag tien tot twaalf uur te werken in de hitte van de Donau Delta, terwijl het eten erg slechts was. Dat was vermoeiende, uitputtende arbeid. Het was 40 graden Celsius en er was nergens schaduw. Wij kregen een uur middagpauze om ons bescheiden maal te nuttigen. Maar als we aan de beurt kwamen om het te ontvangen, was er soms geen tijd meer om te pauzeren. Er waren enkele handigerds die een beetje schaduw opriepen door maisstengels overeind te zetten en daar wat kleren op te leggen. Maar dat werd streng bestraft.

De in de hut geplaatste WC gaf een gruwelijke lucht van chloor. Van WC-papier was geen sprake. Dat moest je maar doen met water en vodden. Het is niet goed daaraan terug te denken. Maar Christus heeft ons uit al deze noden verlost en kracht gegeven. Hem is alle macht gegeven in de hemel en op aarde.

Ik herinner mij dat niemand, toen wij aankwamen, naast de WC wilde slapen. Dat leidde tot grote ruzie. Na veel geharrewar bleken Szilágyi Sándor en ik bereid daar te slapen. Zo konden we een eind maken aan de twist. Het is geen wonder dat wij met verwachting uitzagen naar de bevrijding door de Heere. Deze kwam na zes jaar en een maand. Dat was de door Hem bepaalde tijd. Maar Hij kwam niet te laat. Hij was met ons en hij waakte over ons.

Natuurlijk moesten wij veel beproevingen en strijd ondergaan voordat er sprake was van bevrijding. De mensen gingen met ons om alsof wij gewone misdadigers waren. Ik had een vredelievende natuur en maakte met niemand ruzie. Ik leed liever schade en ongelijk. Maar het was moeilijk te begrijpen dat een moordenaar acht tot tien jaar gevangenschap kreeg, terwijl ik, omdat ik in Christus geloofde, twintig jaar dwangarbeid moest verrichten. En als een moordenaar een dag werkte, werd die voor twee gerekend. Maar voor mij niet.

Ik twistte daarover met God. Hoewel ik wist dat Zijn hand hierin was en dat ik niet met mensen te maken had. Ik schaam mij nu nog, omdat ik dingen zei zoals: "Het is beter moordenaar te zijn dan navolger van Christus." Maar daarna had ik geen zicht meer op Zijn vriendelijke ogen, Zijn bloedige handen en voeten en Zijn hart en kruis. De strijd duurde lang. Net als voor Jakob in Pniël. Maar Jezus van Nazareth heeft overwonnen. Hij is gestorven, maar ook opgestaan.

De Heere verleende mij de zegen samen te mogen zijn met Szilágyi Sándor en met Nagy Jenő gedurende vier jaar. Hij gaf mij door hun veel geestelijke steun. Zij droegen met grote innerlijke rust en geduld -ik kan zelfs zeggen: met vreugde- hun last. De Heere heeft mij door hun nabijheid verootmoedigd, maar ook sterkte gegeven. Ze waren ook voor anderen tot grote zegen. Ze probeerden de wanhopigen, mensen soms die zelfmoord wilden plegen, op de goede weg te leiden, op de weg van de hoop en van het geloof in God. Te leiden tot Jezus Christus. En dat niet zelden met zegen. Hem zij de glorie daarvoor. Zo hebben we met onze broeders gestreden. Ik heb de namen al genoemd. En behalve die ook met Bakó Pál, Szőke László en Antal Sándor. We hebben samen geduld, geleden.

Omdat we geen Bijbel hadden, vormden de in ons hart ingeschreven teksten ons dagelijks geestelijk voedsel. Iedere dag mediteerden wij samen over Gods levende Woord. Onder andere met de leden van het Leger van God die een even dierbaar geloof ontvangen hadden. Ze waren bekeerd en wedergeboren. We baden ook veel samen met hen. We konden tevens goed opschieten met de rooms-katholieken en met unitarische predikanten. Maar helaas was met hen geen geestelijke gemeenschap mogelijk.

In het algemeen viel het gedrag van de andere, politieke gevangenen op enkele uitzonderingen na mee. Wel waren er onder hen nationalist en verklikkers. Maar helaas ook onder ons, Hongaren. Het ongeloof greep in hun leven de macht. Omdat zij alleen maar mensen zagen, maar de Heere niet. Er was ook wel sprake van stelen en ruzie. Bijvoorbeeld omdat de een een Roemeen was en de ander een Hongaar. Sommige namen het mij kwalijk dat ik geen Roemeens kon spreken. Zij wisten dat ik het wel wilde, maar ik heb jammer genoeg geen gevoel voor vreemde talen. Maar het was beter om daar maar helemaal over te zwijgen.

Afgezien van deze kleine ruzies: iedere dag was er wel gelegenheid om met woorden en daden te getuigen. Ik verkeerde drie keer in het ziekenhuis voor operaties. Ik leed aan steeds bloedende, verwaarloosde aambeien. Het is gebeurd dat mijn laars vol bloed zat. Maar ook zo moest ik werken. Geloofd zij de Heere dat ik in het ziekenhuis telkens weer andere mensen ontmoette tegen wie ik van mijn Zaligmaker mocht getuigen. Moeilijk, omdat ik de Roemeense taal slechts gebrekkig beheerst. Maar de Heere kon mij op deze

manier een beetje gebruiken. Hij Zelf alleen weet wat het heeft uitgewerkt.

Het aantal humane bewakers was groter dan de ruwen en de onbarmhartigen. Er waren er die probeerden meer te eisen dan hun was bevolen. Net als de bewaker te Filippi. Maar met dit droevig verschil dat de onzen niet tot bekering kwam. Hier ligt ook schuld voor ons.

De bevrijding kwam op 27 juni. Op grond van een amnestie. Ik had noch om arrestatie, noch om bevrijding gevraagd. De tien dagen durende ellende -zie Openbaring 2:10- was tot een eind gekomen op de door God bepaalde tijd. Na zes jaar en een maand.

Voorafgaand aan de invrijheidstelling verhoorde een officier van de Securitate ons. Hij vroeg of wij er berouw van hadden tegen de staat te hebben gezondigd. Daarop antwoordde ik met een helder: "Nee, want ik heb zoiets niet gedaan." "Dus u bent niet tot verbetering gekomen?" zei hij. En hij vertelde mij alvast dat ik niet de gelegenheid zou hebben om erg lang thuis te blijven. Ik denk dat ik hierom in tegenstelling tot lotgenoten na mijn bevrijding niet naar de politie, maar naar de Securitate ben gestuurd.

Als ik dit alles nu van een afstand bekijk, kan ik samenvattend met koning Hiskia zeggen: "Zie, in vrede is mij de bitterheid bitter geweest; maar Gij hebt mijn ziel lieflijk omhelsd, dat zij in de groeve der vertering niet kwame; want Gij hebt al mijn zonden achter Uw rug geworpen" (Jesaja 38:17).

Geloofd zij Gods drievoudig heilige Naam: Vader, Zoon en Heilige Geest, de volmaakte Drieëenheid, de ware, eeuwig God. Van Hem is de glorie, de eer en de zegen. Amen.

14. Patócs Erzsébet

Geboren: 1910; geboorteplaats: Jánosda (bij Oradea); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; ongehuwd; geen kinderen; beroep: ambtenaar; veroordeeld tot achttien jaar; overleden: augustus 1967.

"Ze luisterde naar het Woord en het Woord heeft haar gevonden... Als partijlid was ze eerlijk, toen ze Jezus leerde kennen. Ze heeft haar uittreden in een brief open en eerlijk toegelicht."

Haar broeders en zusters in het geloof herinneren zich Erzsébet goed. Ze werd geboren in een gezin met acht kinderen. Haar vader was dorpsnotaris. Hij werd vroeg met pensioen gestuurd, omdat hij onvoldoende Roemeens kende. De grotere kinderen moesten uitzien naar een baan uitzien om de financiële zorgen van het grote gezin te verlichten. Erzsébet was ambtenaar bij het belastingbureau. Ze was niet getrouwd. De bekering vormde een belangrijke ommekeer in haar leven. Dat gebeurde door de prediking van ds. Visky Ferenc. Haar levenswandel veranderde grondig en zichtbaar. Zij stelde haar leven na haar bekering in de dienst van de Heere. En ze beschouwde alles dat tot nu to haar wereldse leven had gevuld als schade en drek.

De jonge vrouw werd in augustus 1958 gevangen genomen na huiszoeking. Ze werd vanuit haar kantoor naar huis gebracht en gedroeg zich als iemand die wist, dat dit alles gebeuren moest. Ze was rustig en nam glimlachend van haar moeder afscheid. Zoals iemand wiens hart met blijdschap vervuld was wegens het voorrecht dat God haar toekende. "Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden" (Filippenzen 1:29). Bij haar gevangenneming werden al haar bezittingen geïnventariseerd. Later hebben ze het verkocht.

Het verhoor vond plaats in Oradea bij de Securitate. Ze sprak nooit over de tijd van het voorarrest. Ook van de gevangenisjaren heeft ze niets verteld. Ze heeft toch één keer niet meer gezegd dan dat de haar verhorende officier haar typeerde als "de schaamte van de Provincie Oradea." Maar zij heeft Jezus overal en onder alle omstandigheden beleden.

Dat ze tijdens het verhoor mishandeling onderging, vernamen wij na haar bevrijding. Een collega met wie ze toen samen op een kantoor werkte vertelde het. Het was werktijd. Erzsébet was bezig met typen. Toen ging de deur open. Er kwam een man binnen met een grof gelaat. Hij stelde zich voor als controleur. Tijdens het gesprek leunde hij tegen de tafel waarop de schrijfmachine stond. Erzsébet keek naar zijn hand, werd spierwit en verliet duizelig het vertrek. Haar collega ging haar achterna. Erzsébet zei alleen: "In de tijd van mijn voorarrest heb ik vaak deze brutale hand ontmoet. Ik herken die hand uit duizend." Deze gebeurtenis vernamen wij pas na haar overlijden.

De beschuldiging luidde: opstand tegen de sociale orde, religieuze activiteiten en het voorbereiden net zo'n revolutie in Roemenië als er in 1956 plaats had in Hongarije. Ik herinner mij nog levendig een vraag van de rechter. "Had u de gewoonte om de armen en behoeftigen te helpen?" zei hij. Erzsébet antwoordde zacht: "Ja, dat had ik." "Hoeveel geld gaf u bij zo'n gelegenheid?" "Vijf of tien of vijftien lei", was haar antwoord. De procureur wendde zich tot de notulist en zei: "Schrijf op! 30 lei per maand contributie. Zij werd veroordeeld tot achttien jaar gevangenis. Met deze straf wilden ze anderen bang maken.

We wilden erg graag nog een keer met haar praten. Wij kregen de toezegging dat dit mocht, maar we hebben tevergeefs gewacht voor de gevangenis gewacht.

De deur ging achter haar op slot. Tot de bevrijding zagen we haar nooit meer.

Ze vertelde over haar verblijf in de gevangenis heel weinig. In elk geval dit, dat zij eerst in Oradea verbleef en daarna in een vrouwengevangenis werd gebracht waar ze gedurende diverse jaren onder moeilijke omstandigheden in de wasserij werkte. Daar werd zij ziek. Ze kreeg een tumor in haar nek. Oppervlakkig onderzoek wees uit dat het om een TBC-achtige aandoening ging. Maar dat was niet het geval. Het ging om kanker aan haar klieren. Na haar vrijlating verschenen er op verschillende plaatsen van haar lichaam nog meer. Ze was zich bewust van de ongeneeslijke ziekte. En ze wees bestraling af. Dit was in haar hart: "Maar één ding doe ik, vergetende hetgeen dat achter is, en strekkende mij tot hetgeen dat voor is, jaag ik naar het wit tot de prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus" (Filippenzen 3:14).

De mensen die haar op haar ziekbed bezochten, gingen gesterkt heen. Ze was vervuld met warme liefde jegens de Heere. Met groot geduld droeg zij zonder klagen haar ernstige en pijnlijke kwaal. Ze was al erg zwak, toen ze zei: "Als ik wist dat in de vrouwengevangenis mijn getuigenis nog nodig was, zou ik bereid zijn er terug te keren. Twee en een half jaar na haar invrijheidstelling beval zij haar geest in de handen van haar Schepper.

Ook ds. Visky Ferenc senior herinnert zich Erzsébet zeer wel. "Haar leven sprak", zegt hij, "ook als zij zweeg." Ze luisterde naar het Woord en het Woord heeft haar gevonden. Als staatsambtenaar moest ze uit partijlid worden. Maar ook tijdens vergaderingen van de partij legde zij getuigenis af van de wederbarende kracht van Christus, zich niet schamend over Zijn Naam voor de mensen. Zij handelde eerlijk als partijlid, toen ze Jezus leerde kennen. In een brief heeft ze open en eerlijk haar uittreden toegelicht. Ze wilde niet met een verdeeld hart leven en haar omgeving misleiden. Deze eerlijkheid mocht haar echter niet worden vergeven.

Voor haar dood hebben we een brief van haar gekregen. "Er is niet veel voor mij overgebleven en ik ga daar naar toe waarheen ik niets kan meenemen. Alleen dat wat ik voor Hem en met Hem deed." Deze zin bleef tot op de huidige dag in ons hart. Het is niet genoeg iets voor Hem te doen. Wij moeten dit met Hem, met Zijn Geest doen.

Ze heeft na zes jaar gevangenis haar heilige geschenk, kanker, woordeloos gedragen. Haar bezoekers hebben haar voeten omarmd: "Erzsébet, ga niet weg, wat moeten wij zonder jou?" En zij antwoordde: "Jezus blijft met jullie en Hij alleen is ook genoeg." "De leraars nu zullen blinken als de glans des uitspansels, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos en eeuwiglijk" (Daniel 12:3).

15. Porcsalmi József

Geboren: 16 mei 1923; geboorteplaats: Zalau; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; twee kinderen; beroep: horlogemaker; veroordeeld tot zes jaar; overleden 5 augustus 1984.

"De beschuldiging was dezelfde als die aan het adres van andere gelovige, gereformeerde broeders die samen met hem gevangengenomen waren."

Toen hij nog jong was, zo herinnert zich zijn weduwe, heeft de Heere zich door het getuigenis van een dierbaar predikant, Lőrincz János, over mijn man ontfermd. Hij had lange tijd gezocht en gedwaald voor hij de zondenverdelgende kracht van de Heere Jezus heeft ervaren. De Goede Herder heeft hem gegrepen, hem op Zijn armen genomen en gaf hem een gezegend, getuigend leven.

Gedurende vier jaren getuigde hij tijdig en ontijdig voor jong en oud, klein en groot van Gods dierbaar Woord. Hij bracht veel zielen tot de Heere. Misschien benijdde de duivel hem. In elk geval maakte hij hem voor verdere dienst ongeschikt door zijn zenuwgestel op ernstige wijze aan te tasten.

Toen hij in juli 1958 gevangen werd genomen, was hij al ernstig ziek. De beschuldiging was dezelfde als die aan het adres van anderen gelovige, gereformeerde broeders die samen met hem waren gevangen genomen. Tegen de staat gerichte activiteiten, misleiding van mensen, zijn relatie met de bethanisten, contacten met Hongarije enzovoorts.

Omdat zijn situatie in de zesjarige gevangenschap verergerde, weten wij niet precies op welke manier hij deze jaren heeft doorgebracht. We weten alleen dat hij een poosje samen gevangen zat met Püsök Miklós senior en junior in Gherla. Die werden al gauw weer verder gebracht. Een bewaker vertelde dat József wegens zijn 'praatjes' vaak werd afgeranseld. Een jonge student die voor een andersoortig vergrijp zijn straf uitzat vertelde dat hij de cel met hem het bed met hem had gedeeld. Toen hij zag dat gevangenen geen zakdoek hadden, verscheurde hij zijn laken en verdeelde het onder hen. Ook zijn warme kleren gaf hij aan anderen. Zelfs in zijn ellendige toestand verslaptte hij niet in het verrichten van goede werken. Dobai István, ooit student in Zalau, vertelde dat ze samen werden verhoord. Dobai was om politieke redenen veroordeeld. Het zachte, ootmoedige gedrag van József gaf hem rust en daarna droeg ook hij zijn lot gelaten.

Voor zijn ziekte toonde József grote liefde en zorg jegens zijn vrouw en twee kinderen. Hij verkeerde in een goede financiële situatie en kon zich permitteren om behoeftigen te helpen. Hij ondersteunde weduwen. Op een keer gaf hij vijftientig kinderen een nieuw pak. In het bijzonder hielp hij zijn broeders en zusters in het geloof. Hij was ook altijd bereid met geestelijke adviezen te helpen.

József wees oud en jong altijd graag de weg. Na zijn thuiskomst woonde hij bij zijn zus in een aparte kamer. Zijn zoon en zijn vrouw die ook daarheen verhuisden verzorgden hem gedurende zes jaar. Helaas nam hij maar heel zelden voedsel van anderen aan. Hij wilde alleen het door hemzelf gekookte opeten. Het was niet eenvoudig om hem te verzorgen, omdat hij geen hulp aannam van een ander terzake van schoon ondergoed en dergelijke.

Het goede in zijn verdere leven was dat hij ieder dag zijn dochter bezocht. Ze luisterden met geduld naar hem en gaven hem in alles toe. Dit gaf hem rust en zo konden wij hem ook ontmoeten. Zijn zoon hielp hem een keer om een medische behandeling te verkrijgen. Daarna ging zijn leven weer zijn gewone gang. Soms bracht József bloemen en vruchten voor de kleinkinderen.

Toen hij 61 was, begonnen zijn krachten af te nemen. De dokter stelde vast dat hij kanker had. Hij kreeg ook nog longontsteking. Op 5 augustus 1984 is hij overleden. In de laatste week bad hij, samen met Püsök Miklós, bij zijn volle verstand ook voor zij gezin.

De predikant zei heel treffend tijdens de begrafenis: "De strik is gebroken, en wij zijn ontkomen" (Psalm 124:7). Nu kan helemaal niets hem meer beletten altijd bij de Heere te zijn.

16. Püsök Miklós senior

Geboren :11 februari 1906; geboorteplaats: Diósad (bij Zalau); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; twee kinderen; beroep: metselaar; veroordeeld tot vijf jaar; overleden 1 februari 1980.

"Hij heeft de vonnis voor de Heere Jezus met overgave, met rust aangenomen. Na de uitspraak van de vonnis kon hij van zijn gezin geen afscheid nemen."

Miklós junior herinnert zich dat hij en zijn vader op 18 juni 1958 in Zalau werden gearresteerd. Senior was metselaar. De autoriteiten namen zijn koe, het halve huis en de andere bezittingen in beslag. De huiszoeking duurde van middernacht tot 's morgen vroeg.

Het verhoor had plaats in Cluj. De vragen richtten zich op een bekentenis over zijn lidmaatschap van de Bethanie-beweging. Maar hij was helemaal geen lid. De behandeling was erg streng. In Cluj was hij behalve met zijn zoon Miklós, samen met Porcsalmi József, Balogh Béla, Oda Samu, Balázs Magda en Holosuk Ida.

Voor zijn arrestatie probeerde de Securitate al om Miklós als verklikker te winnen. Maar hij was daartoe niet bereid. Hij ging liever de gevangenis in.

Tijdens de zitting waarin de uitspraak plaatshad, werd hij beschuldigd van het lidmaatschap van een organisatie die de sociale orde omver wilde halen. Hij zou deel uitgemaakt hebben van een complot. Hij werd veroordeeld tot vijf jaar plus drie jaar ontzegging van de uitoefening van burgerlijke rechten, alsmede het verlies van zijn bezittingen. Hij heeft de beschuldiging niet als waar aanvaard. De werkelijke oorzaak van zijn arrestatie was dat hij andere door zijn getuigenis angst aanjoeg. Zij vreesden zijn geloofsleven. Miklós aanvaardde het vonnis voor de Heere Jezus met overgave en rust. Na de uitspraak kon hij geen afscheid meer nemen van zijn gezin.

Hij zat één jaar in Gherla, anderhalf jaar in Stoenesti en vervolgens in Strimba en Luciu Ghergheni. De omstandigheden waren ruw, de cellen koud. Of er was sprake van rieten barakken. Zo leed hij veel honger en kou, want hij werd streng behandeld. Maar het samen zijn met broeders in het geloof betekende een grote zegen voor hem. Uit het Woord had hij in het bijzonder steun aan de psalmen 51 en 130.

De grijsheid is een sierlijke kroon, zegt het Spreukenboek. Zij wordt op de weg van de gerechtigheid gevonden. Zijn kroon was nog sierlijker dan gewoonlijk. Alleen ds. Fekete János telde twee jaar meer van Miklós senior. Die kroon is rijker geworden. Want hij droeg het lijden en de doornenkroon van Christus. De aanwezigheid in de gevangenis van de twee ouderen gaf getuigenis van de continuïteit van het gereformeerd geloof, maar ook van de voortgang van het lijden voor Christus. Zij binden als de schalmen van een ketting de oude en de jonge generatie samen.

Püsök Miklós senior was de enige van de twintig die het voorrecht en de last ontving om samen met zijn zoon te lijden voor Christus. In hem leed niet alleen de man, maar ook de vader. Daarom is zijn kroon ook zo sierlijk.

Na de invrijheidstelling mocht hij nog zestien jaar met zijn gezin samen leven. En hij betreurde nooit de jaren van de beproeving in de gevangenis. Door zijn geliefde psalm spreekt hij ook na zijn dood tot de volgende generaties. "Loof de HEERE, mijn ziel, en al wat binnen in mij is, Zijn heilige Naam."

17. Püsök Miklós junior

Geboren: 18 maart 1933; geboorteplaats: Diósad (bij Zalau);
staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd;
gehuwd; geen kinderen; beroep: organist (vervroegd met pensioen);
veroordeeld tot zeven jaar.

"We werden allebei op 18 juni gevangen genomen. Er waren zeven mensen van de Securitate aanwezig. Ze hebben ons huis geheel verwoest en ook de boeken met het Evangelie meegenomen. En de Bijbel."

In 1974 ging ik vervroegd met pensioen. De gevangenis heeft mijn gezondheid grotendeels afgebroken. Ik heb een oog en zenuwzwakte. Op dit moment wonen we in Zalau.

In januari 1953 nam ik de Heere Jezus als persoonlijke Zaligmaker aan. Ik werd bekeerd binnen de Hongaarse Gereformeerde Kerk. Ik telde twintig jaren. Een dierbare broeder hield mij de navolgende tekst voor: "En Jezus zeide tot hem: Niemand die zijn hand aan de ploeg slaat en ziet naar hetgeen achter is, is bekwaam tot het koninkrijk Gods" (Lukas 9:62).

Toen kwam de tijd van de militaire dienst. Ik moest in oktober 1953 aantreden. Hier overleed ik bijna aan een door de grote koude veroorzaakte longontsteking. Maar de Heere troostte mij met Zijn Woord uit Johannes 14:1: "Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, geloof ook in Mij." Na zeven maanden werd ik afgekeurd als ongeschikt voor de militaire dienst. In de daarop volgende drie jaar bereidde de Heere mij voor op een grotere school. Die verscheen in 1958.

Op 18 maart, mijn verjaardag, vierden wij onze bruiloft. De trouwtekst was Mattheüs 9:15: "En Jezus zeide tot hen: Kunnen ook de bruiloftskinderen treuren, zolang de Bruidegom bij hen is? Maar de dagen zullen komen, wanneer de Bruidegom van hen zal weggenomen zijn, en dan zullen zij vasten." Ik leefde nog slechts drie maanden samen als man met mijn dierbare vrouw, toen ik zij mij op 18 juni gevangen namen. Enkele dagen daarvoor preekte ik nog over 1 Petrus 4:12: "Geliefden, houdt u niet vreemd over de hitte der verdrukking onder u, die u geschiedt tot verzoeking, alsof u iets vreemds overkwame." Ik rondde de organistencursus af, maar tentamen kon ik niet meer doen.

Ik hield mij, net als vader, bezig met metselwerk. Op 18 juni werden we allebei gearresteerd. 's Nachts. Er waren zeven mensen van de Securitate bij aanwezig. Ze hebben heel ons huis verwoest en namen de evangelieboeken mee. En ook de Bijbel. Later pikten zij ook mijn kalf en twee kostuums in.

Ik werd direct naar Cluj gebracht. Hier werd een dossier met onze persoonlijke gegevens samengesteld en het begon het verhoor. De vragen richtten zich alle daarop, of ik lid was van de Bethanie-beweging. Want deze keerde zich -volgen hun mening- tegen de politieke en culturele activiteiten van de partij. In mijn antwoord legde ik uit dat ik niets wist van een Bethanie-organisatie. Maar ik beleed Jezus aangenomen te hebben, zoals Maria en Martha dat in Bethanie deden. Ik probeer Hem ook te dienen zoals zij.

Gedurende drie en een halve maand probeerden ze mijn politieke visie te weten te komen. Met ruwe woorden en met de gesel. Maar ik zei ronduit: Ik wil van niets anders weten, dan van Christus en Die gekruisigd. In het laatste en moeilijkste verhoor probeerden ze me ervan te overtuigen dat ik thuis wel mocht bidden en naar dat ik naar de kerk mocht gaan. Maar tegen anderen moest ik niet over het geloof spreken. In mijn antwoord verwees ik naar de dienstknecht die één talent had gekregen en dat begroef. Zo'n wil ik niet zijn, zei ik. Ik ging met grote blijdschap terug naar de cel, waar ik

alleen was. Hier begon ik een lied te zingen met als titel: Vanuit Getshemané naar Golgota. Dit diende tot versterking van mijn vader die in de naburige cel zat.

Op de morgen van het vonnis kreeg ik de woorden uit Mattheüs 26:39 in mijn hart: "Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van Mij voorbijgaan; doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt." Bij de gerechtelijke uitspraak luidde de voornaamste beschuldiging dat wij met z'n allen tegen de regerende partij waren. De rechter verklaarde mij schuldig en veroordeelde mij tot zeven jaar gevangenis, het verlies van de rechten om het burgerschap uit te oefenen en van alle bezittingen. De argumenten achter het vonnis aanvaardde ik niet, maar de straf heb ik met blijdschap voor Christus aangenomen. "Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden" (Filippenzen 1:29). Hoewel mijn familieleden aanwezig waren, mochten we toch geen afscheid nemen.

Ik moest naar de cel in Gherla. Hier zaten er al diversen gevangen. Ik ontmoette mijn broeders Balogh Béla, Porcsalmi József en andere tot dan toe onbekende broeders. Het was druk. We beschikten met z'n tweeën of drieën over één bed. Het voedsel was slechts. Honderd gram brood per dag en een beetje soep, waarin iets kool- of boonachtigs zwom. Als middageten diende in plaats van brood een stuk palukas. Het regime was streng. Overdag mocht iemand alleen op een bank zitten. Wie op het bed zat, of het raam uit durfde kijken, werd naar buiten gebracht om een stevige afranseling te ontvangen.

Als we het Woord van God -door de Heilige Geest ons te binnen gebracht- aan elkaar probeerden door te geven, kostte ons dat ook een pak ransel. Ze zeiden dat de cel geen kerk was. Maar door de aanwezigheid van Jezus bleek ook de gevangenis voor ons een kerk. Hier heb ik acht maanden doorgebracht.

In mei 1959 zetten zij mij op transport naar de Donau Delta. Daar moest ik aan het werk. Ik verkeerde in diverse kampen en ontmoette in 1961 daar mijn vader. En ik was er ook samen met Szőke László, Nagy Jenő, Kiss Sándor en Balogh Béla. Het was een grote vreugde weer met elkaar te zijn, ondanks de strenge discipline en het feit dat wij met 200 tot 300 mensen in één rietbarak zaten. Wij moesten soms een hoge prijs betalen, omdat we het aandurfdan met elkaar een meditatie te houden. We hadden geen Bijbels. Maar wij raakten gesticht door elkaars geloof. De teksten en de liederen die ik in de tijd van mijn ziekte uit hoofd had geleerd, dienden mij nu tot grote steun. Maar ook anderen. Sommige schreven op een klein stuk papier teksten op en verstopten deze in hun strozak.

Onze trouwtekst, Mattheüs 9:15, vormde een dierbare troost tegen verbittering. Want de Bruidegom was ook hier met mij. Diverse keren raakte dodelijk verzwak. Ik werd van de ene naar de andere plaats gebracht, maar overall was het moeilijk. Toch droeg dat 'verhuizen' ook een zegen in zich. Ik kon andere broeders ontmoeten. Wij konden samen met hen bidden en zelfs avondmaal vieren.

We leerden ook talen van elkaar. Ik leerde Roemeens. Wij schreven met een stokje de woorden in zeep. Anderen maakten zich het Duits eigen.

Veel van onze lotgenoten waren veroordeeld wegens activiteiten tegen de staat. Onder hen ontstond een opstand. Vooral wegens het slechts voedsel. Ze duwden elkaar opzij, als er wat meer was, of ze wilden aardappelen schillen om een vers hapje aardappel te kunnen nuttigen. Maar er waren ook verklikkers onder hen. Zij kwamen tot hun 'werk' om wat meer voedsel te krijgen.

Velen van onze lotgenoten in de ellende toonden zich ontvankelijk voor

Evangelie. Het was voor mij de grootste vreugde hen getuigenis te geven van de goede boodschap.

Het gedrag van de bewakers was overal onbarmhartig. Door mijn zwakheid had ik daar heel wat ondervinding van. Ik werd bijvoorbeeld 's nachts wakker gemaakt, naar buiten gebracht, uitgekleeft en gefouilleerd op het bezit van ongeoorloofde dingen.

In 1963 kregen we geelzucht van het slechte water. Samen met mijn vader werd ik apart gezet. Hij mocht naar huis, maar ik werd gedurende anderhalf jaar van ene plaats naar de andere gesleept: Galati, Jilava, en Gherla. In het bijzonder Jilava was moeilijk. Gherla was de laatste station. Daar kwam ik op 22 juni 1964 vrij. Op grond van regeringsbevel nummer 3368/1964. Dit stond op mijn 'bevrijdingsbrief.'

Ik ontving onuitsprekelijke zegeningen door het zich verdiepend geloof in Christus. Onder alle omstandigheden, ontving ik van Hem kracht. Er waren tijden dat ik mijn hoofd niet kon neerleggen. Maar dan schoten mij de woorden te binnen van Lukas 9:58: "De vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten; maar de Zoon des mensen heeft niet waar Hij het hoofd nederlegge." EN dan zei ik: "O Heere, ik dank U dat ik in Uw lot mag delen."

Ik leed verlies. Mijn gezondheid werd steeds slechter. Maar in mij leeft het Woord van de Heere Jezus: "Er is niemand die verlaten heeft huis of broeders, of zusters of vader of moeder of vrouw of kinderen of akkers om Mijnentwil en des Evangelies wil, of hij ontvangt honderdvoud, nu in deze tijd huizen en broeders en zusters en moeders en kinderen en akkers, met de vervolgingen, en in de toekomstige eeuw het eeuwige leven" (Markus 10:29-30).

18. Szilágyi Sándor

Geboren: 2 april 1912; geboorteplaats: Diosig (bij Oradea); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; twee kinderen; gereformeerd predikant; veroordeeld tot twintig jaar; overleden: juni 1997.

Toen stond ik stil en uit Ezechiël 34:16 las ik hem voor: "het verlorene zal Ik zoeken." "Ik ben benieuwd hoe uw God hier het verlorene zal zoeken", vroeg hij spottend.

Ik ben afkomstig uit een gezin van ambachtslieden. Ik heb twee zonen. Imre is predikant en Aladár is journalist. Gezien mijn leeftijd valt mijn toestand mee. Ik kan nog dienen waar daartoe behoefte bestaat, zo schreef Sándor in 1992.

Hij werd op 27 mei 1958 gevangengenomen in Pankota, bij Arad. Ik diende daar, schreef hij, twee en twintig jaar als predikant. Aan de arrestatie ging een vier uur durende huiszoeking vooraf. De mensen van de Securitate inventariseerden mijn eigendommen. Ik was geen eigenaar van een huis. De in beslag genomen zaken werden later verkocht.

Mijn verhoor had plaats in het kantoor van Securitate te Oradea. Zij toonden zich geïnteresseerd in de tijd, de plaats en het verloop van onze bijeenkomsten, alsmede wie daar aanwezig waren. Wat ik wist, heb ik verteld. Toen ze mij ondervroegen over onze zoon Imre antwoordde ik: "Hij houdt net zo van zijn Zaligmaker, als zijn vader." Het is in orde, zeiden zij, dan zullen we hem ook arresteren. Ik had de strijd in mijn binnenste al gestreden. Toen ik er aan dacht wat mij te wachten stond, bad ik: "Heere Jezus, als U voor mij stierf, ben ik ook bereid voor U te sterven." En toen ik aan mijn zoon dacht, zei ik tot de Heere: "Indien U Uw eniggeboren Zoon voor ons gaf, ben ik ook bereid mijn zoon aan U te geven." "Spreek niet zo", schreeuwde de officier die het verhoor leidde. "Ik heb alleen maar op uw woorden gereageerd", antwoordde ik.

Tijdens alle verhoren heb ik geprobeerd over Jezus te praten. In het bijzonder toen de officier van de Securitate een keer de spot stak met de Bijbel. Ik protesteerde en zei: "Op alle woorden van de Bijbel staat het stempel van de Heilige Geest." "Nou", zei hij: "Laat maar mij zo'n stempel maar eens zien." En hij gaf mij een Bijbel. Ik wilde Ezechiël 36 opzoeken, maar hij schreeuwde: "Zoek niet, lees maar." Toen stopte ik met zoeken las uit Ezechiël 34:16 aan hem voor: "Het verlorene zal Ik zoeken." "Ik ben benieuwd hoe uw God hier het verlorene zal zoeken", vroeg hij spottend. "Maar meneer, mij heeft Hij al gevonden." "Wie is dan de verlorene, die Hij zoekt?" Toen wees ik op hem: "U zoekt God, door mij..." Zonder iets te zeggen, stuurde hij me terug naar de cel. Ik werd bijzonder blij, want ik begreep, dat ik hiertoe in de gevangenis terecht was gekomen: in degenen die mij gevangen hielden, zocht God de verloren zielen. Deze wetenschap verlichte mijn gevangenschap en maakte mij blij.

Gedurende de zes weken van mijn verhoor leed ik honger. Zij bedreigden mij menigmaal wegens mijn getuigenissen. Op een keer werd ik onder een koude douche geplaatst. Dat gebeurde ook al tijdens het voorarrest. Op deze plaats was ik samen met Oprea Miu, een zekere Lupu, een politicus, met Számadó Ernő, een schrijver was, met een Roemeense postbode en met Roemeense en Hongaarse arbeiders en boeren. En de autoriteiten probeerden mij zover te krijgen dat ik verklikker wilde worden.

De beschuldiging luidde dat ik deel had aan een religieus complot tegen de socialistische orde, een samenzwering tegen het socialistisch systeem.

Tijdens de rechtszitting zei de procureur dat wij in Roemenië net zoiets wilden veroorzaken als de revolutie in Hongarije van 1956. Maar dat konden ze met geen enkele getuige bewijzen. Er waren geen aanklagers.

Ds. Visky Ferenc beschouwden zij als het hoofd van ons genootschap. Hij kreeg dan ook de zwaarste straf: twee en twintig jaar dwangarbeid, tien jaar verlies van zijn rechten als Roemeens burger en verbeurdverklaring van al zijn bezit. Dézsi Zoltan, Karczagi Sándor, Papp Antal moesten twintig jaar zitten, Kiss Sándor en Patócs Erzsébet achttien jaar. De ware oorzaak was de vrees van de mensen voor geloof en gezond kerkelijk leven. Dat had ogenschijnlijk succes. Voor een korte tijd schrikte dit oordeel ons af. Bovendien stonden zij een ontmoeting met onze geliefden niet toe. We konden niet eens beschikken over het voedsel en de kleren die zij ons brachten. We konden niet eens afscheid van elkaar nemen. Maar het was een grote geschenk van God dat wij in één cel werden opgesloten. De mogelijkheid om onze 'opwekkingsconferenties' voort te zetten, bleef daardoor in stand.

We begonnen elke dag met meditatie en we konden net zo veel met Gods Woord bezig zijn, als wij begeerden. We mochten elkaar wederzijds versterken, stichten en opbouwen. Maar na een paar maanden werden wij van elkaar gescheiden. Karczagi Sándor, Kiss Sándor en Jakab Sándor werden met mij in een andere cel gebracht. Daar kwamen vier nieuwe lotgenoten van Valea lui Mihai bij.

Ik heb twee jaar in de gevangenis van Oradea gezeten, twee en een half jaar in die van Gherla, ik was gedurende twee jaar betrokken bij het bouwen van een stuwdam in Braila en moest ook meedoen aan het landbouwwerk.

In Oradea was sprake van kleine cellen, waar slechts plaats was voor twee bedden die in een L-vorm stonden opgesteld en dan met drie 'verdiepingen.' Ieder bed was bestemd voor twee gevangenen. 's Morgens mochten wij de cel uit om naar de WC te gaan. Tijdens de rest van de dag moesten we onze behoeften in een emmer doen. Pas 's morgens konden we die leegmaken. We leden steeds meer onder kou en honger. De cellen werden verwaarloosd.

Bij de Securitate bestond slechts één keer per week gelegenheid om te wandelen. Gedurende een half uur. In een kleine kamer. In het algemeen was er sprake van een grove behandeling. Ze zeiden ons ronduit dat wij geen mensen waren, maar criminelen.

In Gherla was de behandeling nog slechter. Vaak moesten wij in de winterse kou uren lang op de ijzige betonvloer liggen. Daar kreeg ik de eerste klap. Toen we vandaar naar een andere plaats werden gebracht, bleef ik achter om een oude gevangene te helpen, terwijl ik al in de rij moest staan.

Toen we in het verschrikkelijke gebouw binnengebracht waren, zei ik: "Wat is dit een vreselijke plaats." Maar de Geest van God zei in mij: "Hoe vreselijk is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels" (Genesis 28:17). Hoezo? Gods huis? God is mijn Vader. Dan ben ik thuisgekomen. Hoe kan een kind in het huis van zijn vader bang zijn? En verder, als dit huis een poort van de hemel is en als hier voor ons de hemel zich opent, dan moet dit een wonderlijke plaats zijn. God zij dank is dat de waarheid gebleken.

Ik ken vele, dierbare belevenissen. In 1976 schreef ik een boek over "Mijn blijde gevangenis." Ik hoorde dat mij herinneringen zijn in diverse landen en talen verschenen. Want ik krijg brieven uit verschillende landen. Die vertellen dat mensen van ons lijden lazen, voor ons bidden en van ons houden. Voor zover dat mogelijk was, heb hen van antwoord voorzien. Maar ik ben niet in staat zo heel veel brieven te schrijven, zeker niet in allerlei vreemde talen.

Maar in mijn dagelijkse gebeden gedenk ik hen op de navolgende manier: "Ik dank U, Heere, voor de zegeningen van mijn jaren in de gevangenis. Ik dank U voor de blijdschap dat ik deze tijd van gevangenschap voor U en met U mocht doorbrengen en dat ik ze met mijn lotgenoten kon delen. Nadat ik vrijkwam, kon ik alles neerschrijven en in de hele wereld verspreiden. Zegen o Heere iedereen die daarvan hoort, gebruik mijn herinneringen zo veel U wilt, tot Uw eer en tot versterking van de mensen."

Alleen God weet hoe vaak ik God heb gedankt bij het passeren van het kantoor van de Securitate en gevangenisgebouwen voor alle zegeningen die ik daar ontving. Ik waardeer deze herinneringen en zegeningen zo dat ik ze voor alle schatten van Amerikaanse miljonnairs niet zou willen inwisselen.

De apostel zegt: "Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden" (Filippenzen 1:29). Ik wil de Heere Jezus ook daarvoor dank zeggen, dat Hij bemiddelt in alle lijden voor de Zijnen. Als een genadegave. Er zijn er die zo'n manier van spreken voor overdrijven houden. Een collega zei een keer: "Omi Sándor, u hebt ons zo vaak van de zegeningen van je gevangenschap verteld. Maar u wilt daar toch niet weer terugkomen?" "Je heb gelijk", antwoordde ik, "maar het is ook waar dat ik een paar weken geleden bad: Heere, als Uw boodschap door mij tot een gevangene zou kunnen komen, breng mij dan maar daar terug. En een andere keer zei ik tot Hem: Heere, mijn hart is zo gevuld met U, ik zou nu mensen van de Securitate begeren te ontmoeten. Breng hen tot mij." "Zoiets kunt u alleen maar vragen", zei deze collega.

Ik was verbaasd te lezen dat ik de socialistische orde wilde omstoten en een samenzweerder zou zijn. Dat bracht strijd. "Heere, op grond van deze beschuldiging kan ik een ernstige straf krijgen. Maar wat gebeurt er dan met mijn zieke vrouw en met de nog niet voltooide opvoeding van mijn kinderen? En met mij, als ik voor één of twee jaar opgesloten ben? Ik zal van het lijden gek worden." Maar toen vroeg de Heere: "Wat doe je nu? Hoe heb ik je van thuis laten vertrekken? Ik heb beloofd dat ik zal jullie een ander Trooster zou sturen. Luister jij naar mij? Of luister je naar de satan, die je wil ombrengen?" Toen zei ik: "U hebt gelijk, o Heere, vergeef mij. Ik wil alleen naar U luisteren."

Ik heb vanaf dat ogenblik daarnaar gehandeld. Het deed er voor mij niet toe wat de aardse overheid zei. Ik luisterde alleen naar Gods Woord. Dit is tot het eind toe mijn krachtbron geweest.

Toen ik dacht niet meer verhoord te zullen worden, kwamen ze, onverwachts, net op een zondag, en namen zij mij mee. Maar het bleef bij een wandeling. Toen ik dat doorkreeg zei ik: "Wat dom dat ik bang werd, want ik leef in het licht van de Zon." Maar de Heere zei: "En als je nu wel verhoord zou zijn, zou er dan nog sprake zijn geweest van zonneshijn?" "O ja, Heere, met U ben ik altijd in zonneshijn, in de eenzaamheid van de cel, maar ook tijdens het verhoor."

Ik loof de Heere dat ik dit de volgende dag allemaal mocht vertellen tegen de officier die de verhoren afneemt. Hij vroeg mij hoe ik de afgelopen dag had doorgebracht. En hij vertelde mij dat hij een tocht door het bos gemaakt had en zich vermaakte met mooie vrouwen. Zo wilde hij mij, de gevangene, verbitteren. Maar ik heb hem verteld dat de Heere leven en dood voor mij heerlijk maakt, vol luister. Ik mag beide verblijd verwachten. "Maar u zult schrikken als op het eind van uw leven alles terugkomt." Hij zweeg en stuurde me terug naar de cel.

De voedselsituatie hield voor mij ook een verzoeking in. Ik dacht op een ogenblik voedsel genoeg te hebben. De naast mij zittende Számadó Ernő was

verbitterd, omdat hij honger moest lijden. Daarom zei ik tegen hem: Ik wil u niet kwetsen, maar voor mij is dit voedsel te veel. Hij toonde zich erg dankbaar. Maar het berouwde mij al spoedig. Want een paar dagen later werden we naar de gevangenis gebracht waar wij veel honger moesten lijden.

Na de uitspraak toen we weer bij elkaar zaten, voerde ik het gevecht tegen de honger aldus. Ik liet mijn broodrantsoen gedurende een paar dagen liggen om vervolgens alles in een keer op te eten en mij verzadigd te voelen. Maar toen ik het brood bij elkaar zocht, werd mijn aandacht gevestigd op mijn eerder stevige, maar nu vermagerde celgenoten. Gods Geest veroordeelde mij, omdat ik zo egoïstisch was. Ik heb het bewaarde brood onder hen verdeeld. Maar ze aanvaardden het pas toen ik mij beriep op het Woord.

In Gherla kregen wij brood voor de hele groep. Iedereen moest hetzelfde rantsoen krijgen. Een gevangene verdeelde het. De anderen namen eerst. Hij was altijd de laatste. Ik was afgunstig, toen ik naar het rantsoen van de anderen keek. Om dit te overwinnen, bood ik aan voortdurend als broodverdelers te fungeren. Dat heb ik gedaan tot het einde. Ik probeerde alles billijk te verdelen. Maar mijn afgunstige ogen bekeken het altijd zo dat het brood van de anderen altijd meer was dan het mijne.

Ook het roken bracht mij in verleiding. Sigaretten fungeerden in de gevangenis als middel om iets gedaan te krijgen. Handelswaar. IN Als wij in het werkkamp onze verplichte prestatie verricht hadden, hadden wij er recht op een voedselpakket van thuis te ontvangen met een gewicht van vijf kilo. Daarin mochten zich ook 400 sigaretten bevinden. Wie niet rookte, verkocht dat voor voedsel en voor andere 'dienstverlening.' Zo had iemand een beter leven, maar ten koste van anderen die voor sigaretten alles verkochten. Gods Geest veroordeelde mij hierin. Ik hield op met het uitbuiten van anderen. Ik vroeg geen sigaretten meer en als ik ze toch kreeg, gaf ik ze gratis weg.

De honger dwong sommigen tot stelen. Dat werd ook voor mij op een nacht tot een verzoeking. Toen ik naar de WC moest, zag ik dat er uit de broekzak van een lotgenoot een uit het magazijn gestolen erwten waren gevallen. Ik at met haast alles op. Ik gaf het niet terug als gevonden. Hij had mij er een handvol van gegeven, toen hij uit het magazijn kwam. Zo kon de duivel zich verblijden. En ik deed de Heere verdriet. Maar ik kreeg berouw en ook de engelen des Heeren verblijdden zich daarover.

Op een keer viel ik in een andere verzoeking. Ik was in gedachten bezig met de gevangenis van Johannes de Doper. Hij stuurde twee van zijn discipelen naar Jezus toe met een vraag en ze ontvingen antwoord. "Zie je", zei de duivel in mij "hoe goed Johannes het had? Want hij mocht bezocht worden. Hij kon met de buitenwereld in contact blijven. Maar jij bent van alles verstoken." Maar de Heere heeft mij deze verzoeking doen doorstaan met de woorden: "Jij hebt het veel beter dan Johannes, want Ik ben voortdurend met je en je kunt alles met Mij persoonlijk bespreken." "U hebt gelijk, Heere, dank U wel."

Ook in de dagen voor mijn invrijheidstelling verkeerde ik in grote verleiding. Ik was bang voor het laatste verhoor. Dat kwam door een opmerking van Papp Antal. Tegen hem was gezegd dat hij zijn persoonsbewijs samen met zijn vrouw bij de Securitate moest ophalen. O, dacht ik, ze willen onze vrouwen ook bang maken voor een mogelijk lijden samen met ons. Toen ik 's morgens erg vroeg wakker werd, zei ik: "Heere, ik ben verschrikkelijk bang voor het verhoor dat vanavond zal plaatshebben. Bereid mij er toch op voor, opdat ik U niet net als Petrus zou verloochenen. Zeg iets tot mijn versterking. Wat zegt U vandaag tot mij, op 29 juli, op de dag van Martha?" Het houden van zulke naamdagen valt sommige Nederlanders. Zij zeggen dat het rooms is. Maar het hoort nu eenmaal bij onze cultuur. De Heere zei hetzelfde tot mij als tegen Martha. "Eén ding is nodig; doch Maria heeft het goede

deel uitgekozen, hetwelk van haar niet zal weggenomen worden." "Dank U, Heere, ik weet dat U het deel was dat van mij niet zou weggenomen worden. En ik moet mij aan U vastklemmen. Dank U, ik heb rust."

Na het wakker worden ging ik snel naar de binnenplaats om iemand te vertellen hoe de Heere Zich aan mij had geopenbaard. Ik ontmoette een universitair hoogleraar. "Ben je op verhoor geweest", vroeg ik? "Ja, ik was er gisteravond. En wanneer gaat u", vroeg hij. "Vanavond", antwoordde ik. Toen zei hij ernstig tegen mij: "Omi Sándor, ik ken u; u kunt niet zwijgen. Maar één ding staat vast: als u daar weer niet zwijgt en over Jezus praat, zult u niet worden vrijgelaten. Ze zullen u hier houden." "Weet je, wat de Heere vanmorgen zei?" vroeg ik. "Eén ding is nodig. Dat kan niet van de mens worden weggenomen worden. En dat is Hij, Jezus. Als ik niet vrij kom, betekent dit dat het voor mij niet nodig is. Ik wil niet in vrijheid komen zonder Hem, maar alleen met Hem." Hij waarschuwde mij zo niet te praten en ging weg.

Zo probeerde satan mij in tot verloochening van de Heere Jezus te brengen. Toen het verhoor naderde, begon mijn hart sneller te kloppen. Maar ik bad en verkreeg rust. "Heere, laat mij zo binnengaan dat U de enige Nodige voor mij bent. Dit gaf kalmte.

Het verhoor begon: Hoe heet u? Szilágyi Sándor. Voor hoeveel jaren werd u veroordeeld? Voor twintig. Waarom? In verband met religieuze activiteiten. Geloof u nog? Natuurlijk. Nou, nou, u moet opletten; we laten u vrij, maar we kunnen u ook vasthouden. U hebt gelijk, maar weet u wat de Heere Jezus zei? vroeg ik. Eén ding is nodig. Dat kan niet van de mens worden weggenomen. En dat is Hij, Jezus. U zegt tegen mij dat u mij vrijlaat, maar mij ook kunt vasthouden. Meer dan zes jaren geleden nam u mij gevangen. U ontnam mij de vrijheid, mijn baan, mijn gezin en mijn eigendom. Maar u kon mijn Zaligmaker, Jezus, niet wegnemen. Hij vervulde mij alle dagen van mijn gevangenschap met wonderlijke blijdschap en vrede. Die gaf Hij mij, want ik geloofde in Hem. Hij schenkt het iedere gelovige. Maar ik beweer hier voor u dat u tussen de ongelovigen niemand zult vinden die zeggen kan dat zijn laatste zes jaren vol met blijdschap en vrede waren. Daarom ik kan deze Christus niet verlaten.

Maar, zei de officier die het verhoor leidde: Wat zegt de Bijbel? Geeft de keizer wat des keizers is. Dat is waar, antwoordde ik. Maar de Bijbel voegt er aan toe: Geef God wat van Hem is. Ik geef de keizer wat van hem is, maar als hij Gods deel vraagt, weiger ik. Gaat u gang, zei hij tenslotte. Daarop stond ik op, maar ik bleef op mijn plaats om mijn verdere opdracht te vernemen. "Wat staat u daar", vroeg de officier. "Moet ik niets meer doen?" "Nee, u kunt weggaan."

Ik ging weg met een hart vol met vreugde. Ik vroeg niet of ik een collaboratieverklaring moest onderschrijven. Dat is gelukkig ook niet gebeurd. Overigens moest iedere gevangene zo'n verklaring onderschrijven. Hij mocht niemand doorvertellen wat hij in de gevangenis had gezien en gehoord. Hij zou van de staat geen vergoeding eisen. En hij zou de wetten van de staat in ere houden. Omdat ik deze verklaring niet had onderschreven, heb ik rustig overal over mijn belevenissen verteld.

Ik prees eerst God dat ik dit alles tegen de officier had mogen zeggen. Ik bad of Hij het gezegde zo in zijn hart wilde graveren, dat het daar een spoor zou achterlaten.

De informatie van de monnik die na mij binnenging, vormde een bewijs van wat er gebeurde. De monnik vroeg mij bij zijn terugkomst direct: "Wat hebt u tegen de officier gezegd?" Ik antwoordde: "Waarom vraag je dit?" "Omdat de eerste vraag van de officier was, toen ik binnenging: Kent u de man die net

naar buiten ging?" De monnik zei: "Ik ken hem." "Nu, wat is uw mening over hem?" "Ik ken hem niet zo nauw, nog maar een paar dagen. Maar ook de andere rooms-katholieke priesters zeggen dat hij een heel godsdienstige man is." "Dat is waar", zei hij ontroerd. God zij dank. De monnik bracht reeds het antwoord op mijn gebed.

Samen met Papp Antal verkeerden wij in de verzoeking om, toen we zagen dat de straf van de Jehova's Getuigen was gehalveerd, ook een verzoek van dien aard in te dienen. Maar ik zei tegen Papp Antal: Ik ben niet bereid iets te vragen van degenen die ons zo lelijk veroordeeld hebben. Ik vraag alles alleen maar aan God. Maar dan zullen we nooit vrijkomen, zei Antal. Want er bestaat geen amnestie die vrijheid belooft aan mensen die tot twintig jaar werden veroordeeld. Hooguit aan hen die een vonnis van vijftien jaar kregen. Maar, zei ik: Met de woorden van Jonathan getuig ik dat het voor de Heere niet moeilijk is om door veel of weinig verlossing te geven (1 Samuel 14:6). De Heere kan ons bevrijden, als Hij het wil. Ik verwacht het van Hem en zal geen verzoek indienen. Als jij het wilt, doe je het maar. Uiteindelijk deed hij het ook niet.

Toen in de lente van 1964 de algemene amnestie werd afgekondigd die iedere politieke gevangene, onafhankelijk van de lengte van de straf, voor 23 augustus vrijheid beloofde, zei Antal: "Sándor, God heeft jouw geloof bevestigd.

De binnen de gevangenismuren ervaren gemeenschap bood ons troost, bemoediging en hoop. We konden deze saamhorigheid dagelijks ervaren, omdat we samen waren opgesloten. We hielden gemeenschappelijke meditatie. In de werkkampen moesten wij heel vroeg opstaan en zwaar werk verrichten. We wisselden 's morgens slechts een paar gedachten uit. Maar op zondag hielden we gemeenschappelijke erediensten. Ik sprak er iedere dag over met wie ik kon, als de Heere Zich aan mij had geopenbaard. Ik werd daarvoor wel bestraft. Maar daaruit kwam ook veel zegen voort. Ik noem een voorbeeld.

Van 3 tot 8 januari 1964 plaatsten zij mij in isolatiecel, de strafkamer. Dat kwam, omdat ik het Woord tot anderen had gebracht. De tekst van Handelingen 20:22-24 greep mij zo aan dat ik het Woord bracht tot Karczagi Sándor. Ik werd betrapt en ging voor zes dagen de isolatiecel in. Daar onderwees de Heere mij op 5 januari aangaande de tekst over de bruiloft in Kana dat dit aardse leven nog alleen een bruiloft is met de hemelse Bruidegom bij het huis van de bruid. Daarna komt Hij om ons mee te nemen naar Zijn vaderlijk huis. Daar zal de bruiloft in eeuwigheid worden voortgezet (Johannes 14:1-3). Toen ik zo'n gezicht op de betekenis van leven en dood kreeg, huilde ik van blijdschap.

Toen mijn straf afliep, omringden mijn lotgenoten mij na die zes dagen met groot medelijden. Ik zei tegen hen: "Jullie vloeken, als je er maar voor één of twee dagen terecht komt. Maar ik prijs Hem, want Hij heeft mij onderwijs gegeven gedurende deze dagen. Neemt daar Hem aan, want Hij kan van het leven en de dood iets schoons maken.

Of politieke gevangenen, hetzij eenvoudig of meer beschaafd, sterk waren, dan wel struikelden, was, naar mijn ervaring, afhankelijk van het feit of zij gelovig waren of niet. Sommige droegen hun last, anderen bezweken eronder. Velen werden ziek, of lieten zich gebruiken als verklikkers. Etnische verschillen speelden onder de werkelijk gelovigen geen rol. Zij leefden in de sfeer van de liefde en de lofzang. Er was nooit sprake van onderlinge strijd of ruzie.

Bij het licht van Gods Woord beschouw ik die hele gevangenschap als een mogelijkheid tot dienst, tot het getuigen geven van het Evangelie. Wat ik ontving uit het Woord probeerde ik mijn lotgenoten door te geven. Ik hielp

hen ook bij hun werk. En ik probeerde tevens tegenover de bewakers van de Heere Jezus Christus te getuigen. Maar ik kan niet zeggen dat ik alle gelegenheden heb waargenomen.

Er waren enkele humane bewakers, maar de meesten waren onbarmhartig. Dat werd immers van hen verwacht. Ze zouden zelf straf ontvangen, indien ze zich anders zouden gedragen. Toen wij eens samen op één kamer verkeerde, iemand van de Securitate en ik, zei ik eens tegen hem: U behandelt ons het meest humaan. Hij antwoordde dat ik dat tegen niemand moest doorvertellen. "Zeg liever dat ik erg slecht ben. Dat komt overeen met het ons van hogerhand gegeven advies."

Ik kwam vrij op 2 augustus 1964 op grond van decreet nummer D.L. 411/1964. Ziende op Romeinen 8:32 beschouw ik alles als een zegen. De gevangenschap was voor mij een gezegende opvoedingsschool van God. Ik dank Hem er dagelijks voor. Groot materiële verlies leed ik niet, want de waarde van de in beslag genomen eigendommen was gering.

19. Szpke László

Geboren: 23 november 1924; geboorteplaats: Marosvásárhely, een wijk van Tirgu Mures; staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit: Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; vijf kinderen (na de periode van gevangenschap zijn er nog twee geboren); gereformeerde predikant; veroordeeld tot vijftien jaar; overleden in december 1998.

"Daarna dacht ik aldus: Als mijn wedergeboorte betekent dat ik bethanist ben, dan neem ik aan dat ik ben bethanist ben."

Ik zag als achtste kind het levenslicht in een gezin in Marosvásárhely. Drie daarvan nam onze Schepper al weer weg voor mij geboorte. Mijn ouders waren arbeiders. Mijn vader was bouwvakker, mijn moeder naaister. Twee van mijn oudere broers fungeerden als actieve leden van de communistische partij. Twee van mijn zusters leerden een vak. Na het afronden van de basisschool was ik de enige van de vijf kinderen die verder studeerde. Mijn ouders, broers en zusters zijn al overleden. Behalve mijn jongste zus.

Toen ik werd geboren bleek dat er sprake was van een stuitligging. De bevalling ging de krachten van mijn moeder te boven. Er ontstond een crisis. Moeder en ik verkeerden aan de rand van de dood. Maar de reddende ontferming van onze God heeft ingegrepen. De pijn bracht moeder tot een schreeuw, een gebed uit het hart. Dit was een smeken om kracht. Maar toen ze zag dat ik een jongen was, heeft zij mij tegelijk aan de Heere gegeven en bestemd voor predikant. De almachtige God heeft verhoord en vervuld. Op een wonderlijke manier gaf Hij voldoende kracht. Wij bleven beiden in leven.

Mijn vader hield veel van mij, maar hij kwam te overlijden toen ik zeven jaar oud was. De zorgen van ons bestaan rustten vanaf toen op de schouders van mijn moeder gevallen. We werden arm. Het verder studeren na de basisschool bleek onmogelijk, wegens de hoge studiekosten. Maar de Heere vervulde Zijn plannen en Hij stond mij opnieuw bij. Ik bleek gezegend met een scherp verstand en vlijtigheid. Ik voltooide de basisschool met de hoogste cijfers. Onze ontfermende Heere hielp mij via één van zijn dienaren, ds. Bőjthe Kálmán. Op zijn aanbeveling werd ik zonder de verplichting om studiekosten te betalen als leerling aanvaard van de gereformeerde middelbare school. Hij legde in zijn aanbevelingsbrief voor het bestuur uit dat het de wens van mijn hart was om predikant te worden.

In mijn puberteit kwam ik in aanraking met negatieve krachten. Het resultaat was dat ik in het vierde jaar zakte wegens tekort aan kennis van het Roemeens. Het leek erop dat ik mijn studie niet kon voortzetten. Daarom ging ik naar een winkel om als loopjongen te werken. Maar mijn barmhartige Heere stond mij weer bij. Om zijn plannen in mijn leven door te voeren, liet hij Zevenburgen weer enige tijd bij Hongarije behoren. Toen kon ik mijn studies zonder enige moeite voortzetten. Want toen was de dominante rol voor het Roemeens verleden tijd. Tegelijk bevrijdde de Heere Jezus mij uit het krachtenveld van de negatieve invloed. Zo kon ik weer al mijn aandacht geven aan de studie. De door God bewerkte verlossing gaf mij kracht om diverse werkzaamheden aan te pakken. Zo gaf ik regelmatig godsdienstles aan leerlingen in lagere groepen. Op die manier kon ik mijn uitgaven dekken. En als "delegaats" mocht ik ook het Woord van God reeds preken. Ik rondde de middelbare school met goed gevolg af en liet mij inschrijven bij de Theologisch Hogeschool in Kolozsvár (Cluj).

In de oorlog wilden de autoriteiten mij tot drie keer toe inzetten als soldaat. Maar mijn barmhartige Heere stond mij weer bij. Het feit dat ik stond ingeschreven bij de Hogeschool leidde tot ontheffing van de verplichting tot militaire dienst.

Dit was niet anders dan een ingrijpen van mijn almachtige God. Velen van mijn jaargenoten sneuvelden op het bloedige slagveld. Mij werden deze verschrikkingen onthouden. Ik mocht aan de voeten van Jezus een opleiding ontvangen om op het 'geestelijk slagveld' te strijden. Die vorming duurt tot op de huidige dag. Mijn ongehoorzaamheid vormt voor die opleiding een beletsel.

De gruwelen van de oorlog bleken vooral vanaf de herfst 1944 tot en met maart 1945 zeer voelbaar. De angst, armoede en honger waren erg groot. Bedrijven, bruggen en spoorlijnen werden kapot gebombardeerd. Verkeer tussen de steden bleek bijna onmogelijk. Toch kon ik in januari 1945 Cluj bereiken om mijn theologische studie te beginnen. Voor mijn vertrek naar Cluj beloofden vrienden van mijn broers mij een schitterende carrière als ik toetrad tot de communistische partij. Ze smeekten mij geen theologie te gaan studeren.

Maar -en dat betekende opnieuw bijstand van mijn Heere- ik antwoordde: Totdat het communisme een medicijn uitvindt tegen egoïsme zal het de microbe van verval in zich dragen. Jezus vond zo'n medicijn tegen egoïsme uit. Daarom koos ik voor Hem. Ondanks het feit dat de wind van het communisme al sterk waaide. Maar er was voor mij geen terugweg! Zij hielden mij voor gek.

Ik rondde de theologische studie af met uitstekende resultaten. Tegen het eind van het vierde jaar kwam ik er door zelfonderzoek achter niet te geloven in de wederopstanding van het lichaam. En omdat ik met Pasen niet meer wilde liegen voor God, nam ik de beslissing mij na het afronden van de theologische studie te laten inschrijven voor wiskundeleraar. Deze beslissing legde ik neer voor God. Maar Hij gaf Mij naar Zijn besluit juist op het Paasfeest van 1948 grote genade. Hij gebruikte daarvoor broeder ds. Visky Ferenc. Deze mag terugzien op een gezegend leven.

De almachtige God verschaftte mij na de bitterheid van de boete een grote vreugde. Hij maakte mij er voor het eerst in mijn leven mee bekend dat Hij om het offer van Jezus Christus, het Lam Gods, al mijn zonden had vergeven. De opgestane Jezus Christus kreeg gestalte in mijn hart door Geest en Woord. Ik ervoer in mijn hart de waarheid van de eerste vraag en antwoord uit de Heidelbergse Catechismus. De eeuwige liefde van de gekruisigde en opgestane Jezus en de zondenverdelgende kracht van Zijn bloed verenigden mij met Hem. Het woord metanoia betekent: de verandering van het verstand. Ik wist daarom dat het voor Hem Die voor zo een grote zondaar als ik vergeving schonk niet moeilijk is de doden uit hun lijkstapels te roepen en ze een geestelijke lichaam te geven. Want Hij is de Almachtige.

Op het ogenblik van mijn bekering, toen mijn hart werd gereinigd door het bloed van Jezus Christus, stroomde de Heilige Geest binnen. Deze gaf volle zekerheid voor wat betreft de opstanding der doden en het eeuwige leven. Bevrijd van de geest van twijfel en leugen hoefde ik mijn dienstwerk als predikant niet prijs te geven. Wel gaf ik de gedachte op om leraar te worden. Als praktisch doel stelde ik mij om door de kracht van het Evangelie gemeenteleden de vreugde te verkondigen zoals Psalm 32:1-2 daarvan spreekt, maar hen ook te leiden op de weg van de levensheiliging.

Door deze ommekeer ontstond er een conflict met de kerkelijke en burgerlijke overheden. Zoals dat ook het geval was bij degenen die dezelfde genade deelachtig waren. Mijn leven was geïntegreerd in de zendingsgemeenschap van de gereformeerden die in Marosvásárhely en de omliggende dorpen het kruiswoord bracht. Als een kracht van God die in staat is om de mensen vanuit alle macht des duivels en der zonde te bevrijden.

Intussen worstelde ik met de vraag met wie ik zou trouwen. Wie zou mijn vrouw worden? Mijn trouwe Heere stond mij ook daarin bij. Hij toonde mij

binnen de C.E. Bond welk meisje Hij voor mij had bestemd.

Ons huwelijksleven was door de van de Heilige Geest geschonken boete, vergeving en verootmoediging een wandelen in het licht. Wij waren in geestelijke zaken zeer gemeenzaam. Het geloof en de trouwe, dienende liefde van mijn vrouw, geeft mij tot op de huidige dag kracht om het dienstwerk van het Evangelie te verrichten. Wij kregen tien kinderen van God. Daarvan zijn er nog slechts zes in leven.

Binnen ons dienstwerk lag de nadruk op de noodzaak van bekering en wedergeboorte. Daarom beschouwden sommigen van de kerkelijke leiders en collega's ons als sektariërs. In een persoonlijk gesprek gaf ik ook aan de overheidsinspecteur voor godsdienstzaken het tot bekering aansporende en bemoedigende Woord van onze Heere door. Hij citeerde daarop een gedicht van Petöfi waarin stond: Ik zal je bijten, schreeuw niet, ook als het pijn zal doen.

De inspecteur voorzegde daarmee al zijn bedoeling om mij in de gevangenis te brengen. Ik werd zowel van kerkelijke zijde aangevallen als van de kant van de wereld. Waarom kwamen we bijeen in elkaars huizen om samen in een kring te bidden? Waarom waren wij niet tevreden met het deelnemen aan de kerkdiensten en het beluisteren van de preek? Waarom gaven wij tien procent van onze inkomsten voor evangelisatiewerk, wat zich onttrok aan de kerkelijke tabellen? Hoe konden wij blij zijn zonder alcohol op een doopfeest of bruiloft? Waarom besteedden we onze vrije tijd om zieken en eenzame mensen te bezoeken? Waarom gingen we niet liever naar de bioscoop of culturele programma's? Waarom aanvaardden wij niet het dogma van het materialisme? Waarom moedigden wij onze kinderen aan om naar zondagsschool te gaan en belijdenis te doen? Waarom stuurden we hen niet liever naar sportactiviteiten of andere vermaaksmogelijkheden? Hoe konden leken preken als ze geen theologische opleiding hadden?

Tussen 1948 en 1958 maakten diverse predikanten in de buurt van Marosvásárhely gebruik van onze diensten. Wij kregen dan meestal een aanbevelingsbrief van de voorzitter van de classis. Zo was er sprake van legaal bezig zijn. We probeerden eerlijk op te treden jegens de kerkelijke leiders en met hen samen te werken. Maar toen wij werden aangespoord om een eind te maken aan de bijeenkomsten in particuliere huizen waren wij Gode meer gehoorzaam dan de mensen. Wij gingen door met de gebedskringsen. Helaas werden ook sommigen leden van onze gemeenschap bang gemaakt door de Securitate. Zonder dat wij daarvan wisten, vertelden ze alles door aan de officieren. Zo bleek de Securitate in staat om beschuldigingen en vals getuigenis te verzamelen ten aanzien van degenen die ze van plan waren gevangen te nemen.

Sommigen die met de Securitate samenwerkten, hebben dit eerlijk en boetvaardig voor de gemeente beleden. Wij hebben hen van harte vergeven. Deze mensen werden voor een lange tijd vrij en kregen kracht om "neen" te zeggen tegen de Securitate. Maar geruime tijd later staken toch de vrees en angst de kop weer op. Dan gingen ze zo tewerk dat zij de bijeenkomsten niet langer bezochten. Op die manier konden ze eerlijk zeggen dat ze niets te melden hadden.

Onze activiteiten werden in de lente van 1958 beëindigd. Het was niet de bedoeling om als sekte te opereren, maar juist om leden van de kerk daarvoor te behoeden. De oorzaak van het stoppen was dat sommigen werden gevangen genomen, terwijl anderen zeer bevreesd werden. In augustus 1953 werd ik wegens een geringe overspannenheid door de dokter afgekeurd om geestelijk werk te verrichten. Ik trad toen aan als arbeider in een bedrijf en als zodanig nam ik actief deel aan de bovenbeschreven evangelisatorische activiteiten.

Op 10 april 1958 hoorden we in de nacht hevig op de deur bonzen. Drie mensen van de Securitate maakten ons wakker. Bij hun binnenkomst in huis verboden ze ons te praten en ons te bewegen. Daarna begonnen ze met een grondige huiszoeking. Ze verwoestten alles. Om drie uur in de middag waren ze klaar. Ze namen alle boeken, notities, Bijbels en gezangbundels mee. Met een speciale auto brachten zij mij naar de gevangenis.

Op 29 mei 1958 verschenen er twee mensen van de Securitate met een arrestatiebevel. Toen moest ik naar de Securitate. Ondertussen moest ik mijn lieve vrouw met vier kleine kinderen in Gods hoede achterlaten: László, Pál, András en Márta. Op het ogenblik van mijn arrestatie vormde mijn grootste zorg wat er met mij zou gebeuren als ik verder moest zonder Bijbel. Maar de Heere stond mij bij. Ik kreeg van iemand een Bijbel en las daarin: "De Geest is het, Die levend maakt; het vlees is niet nut. De woorden, die Ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven" (Johannes 6:63).

Ik begreep dat God ook zonder de Bijbel tot mij zou spreken. Zijn Woord zou Geest en leven voor mij zijn. Met deze belofte deed de Heere mij in de gevangenis gaan. Mijn benauwdheid was meteen over. Met de hoop op Zijn belofte sloeg ik deze nog onbekende weg in. Deze hoop beschaamde niet. Hij vervulde Zijn belofte getrouw. Zijn Woord gaf leven aan mijn ziel. Een leven, sterk genoeg om beproeving, leed en honger te kunnen verdragen.

De eerste vragen in het verhoor cirkelden allemaal rond het feit wanneer ik bethanist was geworden. Ik protesteerde beslist. Ik was nooit bethanist. Ik ben gereformeerd. Ik zei: "Ze mogen alles doen, maar ik zal nooit leugens onderschrijven." Deze strijd duurde diverse dagen. Ook de officier vroeg mij ernaar die verantwoordelijk was voor het verhoor en ook mijn arrestatiebevel ondertekende, kolonel Bartos Károly. Maar ik antwoordde opnieuw: "Ik ben geen bethanist, ik ben geen lid van C.E., maar ik ben gereformeerd."

"Wanneer bent u wedergeboren?" vroeg de kolonel verder. "Met Pasen 1948", zo getuigde ik verder. "En wie heeft God als middel tot uw wedergeboorte gebruikt?" vroeg hij weer? "Visky Ferenc", antwoordde ik. "Nu, ziet dan! Toen bent u bethanist geworden. Toen u wedergeboren bent en door Visky Ferenc bij zijn werk bent betrokken."

Ik dacht op dat ogenblik: Als mij wedergeboorte tegelijk betekent dat ik bethanist ben, dan aanvaard ik dat ik bethanist ben. Zo onderschreef ik het eerste punt van mijn beschuldiging. Temeer, omdat zij mij een soortgelijke verklaring lieten lezen van Nagy Jenő. Daarna bespraken ze met mij de details van onze bijbelkringen, gebedskringen en bijeenkomsten ter gelegenheid van doopfeesten en bruiloften. Alle waren klandestien en werden illegaal verklaard.

Wat waarheid was, heb ik met een goed geweten bekend. Er leefde niets in mijn hart dat zich tegen de staat keerde. Op een gegeven moment vroeg ik: "Waarom zeggen jullie dat ik deelneem aan activiteiten tegen de staat? Want ik bespeur bij mijzelf zulke gevoelens niet." Daarop antwoordde de man die mij verhoorde: "Op grond van uw preken die mensen tot het geloof brengen. Het is niet erg als de mensen naar de kerk gaan. Maar het is erg als ze ook gaan geloven. Die in God gelooft, aanvaardt onze ideologie niet. Onze staat is gebouwd op de marxistische ideologie. U hebt de mensen afgetrokken van het geloof in de ideologie. En u brengt ze tot bekering. Om in God te geloven. Zo tast u het systeem van onze staat fundamenteel aan. Daarom bent u voor ons vijand nummer 1." Ik begreep uit dat alles dat hij niet handelde naar zijn hart, maar uit plicht, uit bevel.

"Hij geeft het Zijn beminden als in den slaap" (Psalm 127:2). In de laatste nacht die ik doorbracht bij de Securitate liet mij de Heere alle stations

zien waar ik van nu af terecht zou komen. Ik zag de cellen van de gevangenis van Marosvásárhely, de typische gang, het 's morgens en 's avonds in rij staan van de gevangenen om geteld te worden. Vervolgens sloeg ik een blik in de gevangenis van Gherla. Ik keek naar de diverse verdiepingen en hoorde dat kinderen mij uit de verte toezongen: "Wees niet bezorgd, want God leeft en houdt van je; stort je hart uit voor Hem met dankzegging", een van de Hongaarse geestelijke liederen. En tenslotte zag ik een eiland, door water omringd, waar ik gymnastiek uitvoerde. Dit was de Donau Delta. Zonder uitleg wist ik dat ik naar deze plaatsen toe moest. Dus ik wist ook dat mij bij de uitspraak niets zou worden kwijtgescholden.

Op 5 augustus 1958 had de eerste uitspraak plaats. In Marosvásárhely. Tot die tijd had ik vanaf 29 mei in voorarrest gezeten. Ik was de hele tijd alleen in een betonnen cel. Eerst at ik niets, maar later nam ik voedsel aan. De andere Bewoner van mijn cel was de Onzienlijke, maar werkelijk aanwezige, opgestane Heere Jezus, die beloofd had alle dagen bij mij te zijn. Ik bad veel tot Hem. De gemeenschap met Hem maakte het gemartel van deze dagen verdraaglijk. Zijn Woord is in mijn ziel door Zijn Geest levend gemaakt. Het heeft mij rust en vrede gegeven. Ik zong zelfs lofliederen: "Zijn nabijheid is mij zo goed." Ik kon getuigen: "Ik ben wel ellendig en nooddruftig, maar de Heere denkt aan mij; Gij zijt mijn Hulp en mijn Bevrijder; o mijn God, vertoef niet" (Psalm 40: 18).

Op 5 augustus begonnen de gevangenisjaren. Eerst werd ik tot tien jaar veroordeeld. Maar in Boekarest werd dat tijdens een nieuw proces verhoogd tot vijftien jaar. Op 4 februari 1959. Dat proces heeft plaatsgehad zonder dat wij erbij waren. Wij kregen de uitslag later op schrift. Wij brachten slechts drie maanden door in de gevangenis van Marosvásárhely. Eind oktober brachten ze ons naar Gherla. Na twee jaar moesten wij met honderden lotgenoten van Gherla per trein en schip naar de Donau Delta: Stoenesti, Luciu-Gheorgheni en Salcea. Dat waren de eilandjes waar wij bezig waren met de landbouw en het aanleggen van een stuwdam. Een paar maanden voor de bevrijding brachten ze ons terug naar Gherla. Daar ondergingen wij een politieke heropvoeding. Toen moest ik werken in de timmermanswerkplaats van de gevangenis. Op grond van de landelijke amnestie kwam ik op 29 juli 1964 vrij.

Gedurende de jaren in de gevangenis vormde het woord uit Mattheüs 4:4 -"de mens zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door de mond Gods uitgaat"- een voortdurende bron van sterkte voor mij. Ik was in staat de voortdurende honger te overwinnen met de kracht van het Woord overwinnen. Zo kon ik gedurende één maand mijn broodrantsoen aan een zieke theologiestudent geven. Hij mocht een beetje opknappen.

Ik bracht daarbij de woorden uit Mattheüs 6:3 in praktijk. "Als gij aalmoes doet, zo laat uw linkerhand niet weten wat uw rechter doet." Hij heeft nooit geweten dat ik de 'rechterhand' was waardoor hij gezond kon worden. Zoiets kon ik van mijzelf niet volbrengen. Maar de Heere Jezus Die mij waardig keurde in mij te wonen, maakte mij bereid om op deze wijze liefde te beoefenen.

Een andere keer bekende mij een vriend uit de kring der bethanisten onder tranen en met oprechte boetvaardigheid dat hij een stuk brood van een andere had gestolen. Honger bewoog hem tot deze daad. Nadat hij als het ware bij Christus' kruis zijn zonde had bekend, gaf ik hem mijn broodrantsoen zodat hij zijn schuld weer kon vereffenen. Dit was opnieuw het werk van de Heere Jezus. Hij gaf Geest en leven in mij en ook voor anderen. Overeenkomstig Zijn belofte in Johannes 10:10: "Ik ben gekomen, opdat zij het leven hebben en overvloed hebben." Ook in grote, grote kan Hij een rijk, bloeiend leven geven. "Ik zal in de woestijn wateren geven, en rivieren in de wildernis" (Jesaja 43:20).

Tijdens een appel op een dag in januari in de Donau Delta, toen de koude wind doordrong tot op het bot gedurende twee uren konden onze dunne kleren geen bescherming geven. Ik zuchtte tot de Heere en hij zei dat de Schrift vervuld zou worden: "Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij niet te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest en gij hebt Mij niet te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling en gij hebt Mij niet geherbergd; naakt en gij hebt Mij niet gekleed; krank en in de gevangenis en gij hebt Mij niet bezocht" (Mattheüs 25:42-43). Ik begreep dat er niet bijzonders gebeurde. Het Woord ging in vervulling, God kan de verdoemden niet onrechtvaardig veroordelen. En wij moesten daarin de aanleiding vormen. Hij heeft mij daartoe uit genade verwaardigd. Deze tekst gaf mij Geest en leven, kracht om dit soort situaties te kunnen verdragen zonder murmureren. "En gij zult de waarheid verstaan; en de waarheid zal u vrijmaken" (Johannes 8:32). Met deze waarheid was ik al vrij zodat ik niet hoefde huilen en murmureren. Ik was vrij om het ongemak van de kou met biddende hart te verdragen. Ik mocht zelfs mijn lotgenoten troosten.

Op een andere keer waren we met onze kruiwagens bezig met de bouw van de stuwdam. Toen sprak Hij tot mij het woord uit Kolossenzen 3:1-2: "Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. Bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn." Ik verstond de bemoediging uit dit woord en begreep voorbede te moeten doen voor mijn geloofsgenoten in het vrije leven.

In de geest bezocht ik alle gebieden waar ik had geprekeerd en huisbezoek deed. Voor sommige personen bracht ik geruime tijd door in gebed. Waarom moest ik voor deze en gene dit en dat bidden? Ik begreep: omdat hij op dat ogenblik met bepaalde problemen worstelde. Op deze manier ontving ik zonder brieven en post door de Heilige Geest bericht over mijn broeders en zusters in het vrije leven. Romeinen 8:26 zegt: "Desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp; want wij weten niet wat wij bidden zullen gelijk het behoort, maar de Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen." Door zich in te laten schakelen in de stroom van de smekingen van de Geest komt iemand tot nieuwe geloofservaringen.

Na de dooi in de lente moesten wij ons bezig houden met het zuiveren van stuwwater. De grote hoeveelheid modder -op onze schoenen zat regelmatig één tot twee kilo van dat goedje- noodzaakte ons het schoeisel steeds weer schoon te maken. Om zo gemakkelijker te kunnen lopen. Onder zulke omstandigheden was iedereen na een paar kilometer doodmoe. 's Middags kwamen

we aan bij een kleine haven. Daar kregen we het bevel dat ieder een stuk hout op zijn schouders moest nemen en zo nog acht kilometer verder lopen. Ik kon mijzelf bijna niet meer vooruit krijgen. De eerste gedachte was om ontheffing te vragen aan de bewaker. Maar de Heere berispte mij: "Heb je niet een Heere van Wie je zoiets kunt vragen? Moet je ontferming vragen aan een bewaker met sadistische neigingen?" Ik was beschaamd en bad om vergeving. God zei: "Het Lam Dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eer, en heerlijkheid" (Openbaring 5:12).

Ik had Gods zegen en Zijn kracht erg nodig op dat moment. Daarom vroeg ik Hem erom in mijn gebed. Toen wij op de plaats kwamen waar de stukken hout werden verdeeld, voelde ik bij het op mijn schouder nemen ervan hetzelfde alsof de kracht van een spuit vol vitaminen mijn hele lichaam doorstroomde. Plotseling kreeg ik fysieke sterkte. En mijn hart, ziel en mond werd vervuld met lofverheffing voor God. Een oude gevangene die zijn last bijna niet meer dragen kon, liep voor mij uit. In mijn blijdschap zei ik tegen hem: "Geef mijn jouw hout, broeder." En ik ging verder met twee stukken hout en een

blij hart. Intussen getuigde ik tegenover deze oude lotgenoot van de liefde en macht van onze Heere. Ik heb die acht kilometer zonder moeite afgelegd. Geloofd zij onze Heere aan Wie alle macht is gegeven in de hemel en op de aarde. Zijn woord is Geest en leven!

Ik moet nog iets vertellen over mijn belevenissen in de isolatiecel. Ik kreeg daar twee liederen waarvan de tekst door Csiha Kálmán was geschreven. Ter herinnering aan de wonderlijke ontmoetingen met broeders, over de aanvechtingen in de tijd van de heropvoeding en hoe in dit alles Gods woord tot Geest en leven werd. Later kwamen de meeste terecht in het vergeetboek Maar over eentje wil ik iets vertellen.

Het gebeurde in Gherla gebeurd. Al diverse dagen was ik ernstig ziek. Er was geen dokter, er stonden geen medicijnen ter beschikking. In het diepst van mijn hart vroeg ik de Heere: "Zal deze ziekte mij brengen in het huis dat U mij hebt bereid in het huis van onze Vader? Als antwoord ging Exodus 15:26 leven: "Ik ben de Heere, Uw Heelmeester." Toen durfde ik mijn begeerte ook zo naar voren te brengen: "Als U mijn Heelmeester ben, maak mij dan ook gezond. Ik wil zo graag nog op deze aarde mijn vrouw en mijn vier kinderen weerzien."

Toen klonk in de diepte van mijn ziel het antwoord van de Geest Gods: "Mijn schapen horen Mijn stem, en Ik ken dezelve, en zij volgen Mij" (Johannes 10:27). Ik begon na te denken. Alle verschijnselen van de ziekte waren nog zichtbaar. Wat is nu waar? Wat ik waarneem met mijn vijf zintuigen? Of wat God zei? In mijn ziel was een grote strijd. De strijd liep zo af dat ik alles wat met de vijf zintuigen waarneembaar was als schijn naast mij neerlegde. Wat God zegt, is waar. Dus begon ik mij zo te gedragen alsof ik gezond was. Ik verzamelde al mijn krachten en stapte het bed uit. Deze geloofsworsteling in mijn ziel had plaats in de morgenuren. Een uur of twee, drie na mijn opstaan, werd het middageten gebracht. Ik at het op met smaak en toen bleek dat alle verschijnselen van de ziekte waren verdwenen. Geprezen zij tot in de eeuwigheid onze almachtige God!

Met dit opgeschreven getuigenis wil ik de lezers laten zien, hoe getrouw de Heere Zijn eigen woord volvoert. Bij mijn gevangenneming zei Hij: "De woorden, die Ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven." Mijn ervaringen bewijzen dat Hij Zijn eigen woord getrouw bewaart. Hij kan Zichzelf niet verloochenen. Hij leidt zijn blinde kinderen in een weg die ze niet kennen. Hij laat ze op paden wandelen die ze voorheen niet kenden. Hij maakt de duisternis voor hen tot een licht en "het kromme tot recht" (Jesaja 42:16). Hij verlaat de Zijnen nooit.

Na de bevrijding werd ik eerst arbeider in een fabriek. Ik leerde twee beroepen: dat van draaier en stoffeerder. Na 1970 werd ik weer predikant. Ik werkte ook onder zigeuners. Intussen bracht mijn lieve vrouw, als een geschenk van God, nog twee dierbare kinderen ter wereld: een zoon en een dochter. Mijn almachtige Heere gaf veel vrucht op mijn pastorale werk. Er werden mensen wedergeboren. Zij zijn mijn geestelijke kinderen. Zij vormen een geschenk, uitsluitend door genade en het werk van de Heilige Geest. Daarom zij Hem alleen de eer!

Ik wil concluderend besluiten met de woorden van Psalm 145:19: "Hij doet het welbehagen dergenen, die Hem vrezen, en Hij hoort hun geroep en verlost hen." Gods Geest verwekt in ons de verlangens die leiden tot Gods heerlijkheid. Daarom vervult Hij ze ook. Zijn inwoning brengt ons er toe tot God te roepen. Daarom verhoort Hij ook onze gebeden. Degenen die de Heere vrezen, worden door de Heilige Geest geleid en daarom is het hun hoogste wens zich in Hem te mogen verblijden en Hem te mogen loven en prijzen. De Heere verwerkelijkt Zijn verlangens in degenen die Zijn Woord geloven. Deze heilige verlangens en wensen zijn door de Heilige Geest in ons gezaaid bij

het lezen en horen van Gods Woord. Hij verzorgt ze en doet ze groeien totdat er tarwe in de aar zichtbaar wordt.

Gods kinderen verlangen ernaar heilig, dienstbaar, bruikbaar en gezegend te mogen leven voor hun naasten. Om door die dienen de heerlijkheid van hun Heere te mogen aanprijzen. Ze vragen hetgeen nodig is om ervan te kunnen leven, ze hebben in nood hulp nodig, bij het dragen van lasten hebben ze kracht nodig, in moeilijke situaties verlangen ze leiding en in tegenspoed hebben ze bevrijding nodig. Soms zijn deze verlangens zo sterk en is de zaak zo dringend dat ze smeken als een kind dat pijn lijdt. Dan buigt de Heere Zich genadig neer over hen en Hij geeft ze overeenkomstig Zijn belofte wat ze nodig hebben. Hij geeft ze hulp en uitkomst.

Ik heb in mijn leven tot heden vaak ervaren dat de Heere mij bijstond. Hij hielp mij overeind als ik viel. Hij vergaf mijn zonden en schonk verzoeken door genade de overwinning. In mijn zwakheid was Hij mijn sterkte, in mijn dwaasheid mijn wijsheid. Door zijn macht leidde Hij mij door vele beproevingen heen en door Zijn liefde werd ik bevrijd uit de "muil van de leeuw." Voor wat betreft de toekomst geloof ik dat het waar is: "En de Heere zal mij verlossen van alle boos werk, en bewaren tot Zijn hemels Koninkrijk. Dewelke zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid" (2 Timotheüs 4:18). "Want het Woord des kruises is wel degenen, die verloren gaan, dwaasheid; maar ons, die behouden worden, is het een kracht Gods" (1 Korinthe 1:18). Amen.

20. Visky Ferenc senior

Geboren: 1 juli 1918; geboorteplaats: Egri (bij Satu Mare); staatsburgerschap: Roemeens; nationaliteit : Hongaars; geloof: gereformeerd; gehuwd; zeven kinderen; gereformeerd predikant; veroordeeld tot twee en twintig jaar.

"Het bericht bevestigd in ons, wat wij toch al wisten: binnenkort zijn wij aan de beurt."

Mijn vader was gereformeerd predikant. Mijn opleiding aan de middelbare school ontving ik aan het Kölcsey Ferenc gymnasium te Satu Mare. Mijn theologische opleiding rondde ik af aan de Tisza István Universiteit te Debrecen. Ik diende eerst in Salonta, daarna te Nyüved en Kéc.

Op het pinksterfeest van 1958 ontvingen wij een grote zegen. In Magyarkéc, een klein dorpje in Roemenië, werden de tekenen van vernieuwing van het gemeentelven zichtbaar. Onder de grote 'vissen' van het dorp, dus onder de alcoholisten waren er enkelen die in Jezus hun Verlosser ontdekten. Maar op een dag kregen wij via de post een brief. De vrouw van een collega schreef: "In deze nacht werd mijn ernstig zieke man, een TBC-patiënt door de Securitate weggesleept. Als ik niet zou geloven in Hem, Die Lazarus, die al vier dagen in het graf lag, had levend gemaakt, zou ik niet meer kunnen hopen mijn man op deze aarde nog ooit terug te zien. Maar ik geloof..."

Dit bericht bevestigde in ons wat wij toch al wisten: binnenkort zijn wij aan de beurt. De massale arrestaties waren begonnen. De bevolking van het dorp wilde de collectieve ellende, het stichten van de kolchozen dus, niet aanvaarden. De ideologische strijd was in volle gang. Het communistische regime zocht de christelijke gemeenschappen van wedergeboren gelovigen te vernietigen. Want deze beschouwden zij als hun ergste vijanden beschouwd.

Het was bijna een maand later. Een paar leden van de vernieuwingsbeweging in de Gereformeerde Kerk zaten al achter de tralies. We waren iedere dag bezorgd dat het onze beurt zou zijn. We vreesden zelfs geen kracht te zullen hebben om het 'vrije leven' in geloof vol te houden.

De wortels van dit soort arrestaties liggen in een ver verleden. De gevangenneming van gereformeerden in Roemenië die de naam bethanisten ontvingen vond haar achtergrond in de kerkelijke situatie en in de opvattingen van de burgerlijke overheid. Al vanaf het begin van de twintigste eeuw kondigde zich tegenover de liberale, versteende, droge, alleen op lege tradities gebaseerde richting in het kerkelijke leven een rechtzinnige, belijdende richting aan met de eis van een voortgaande reformatie. Dit vernieuwende werk dat in het Evangelie was gefundeerd, ontdekte dat reformatie van hoofd en hart een voortdurende, normale en niet bijzondere zaak moest zijn in de kerk ontdekt.

Aan deze opwekking is de naam verbonden van twee theologische hoogleraren: dr. Szabó Aladár en dr. Kecskeméthy István. Zij stichtten de eerste C.E. Betania Bond. Met de bedoeling dat het Evangelie door de prediking in de kerk weer een echte plaats zou krijgen. En dat er sprake zou zijn van saamhorigheid in de liefdedienst des Heeren. Het als een mosterdzaad begonnen werk bleek in de jaren veertig tot een boom geworden. Steeds meer mensen ontdekten in hun persoonlijke en sociale leven dat alleen de smalle weg van het Evangelie het behoud vormt van de kerk, maar ook van het Hongaarse volk. De historie heeft bewezen dat het waar is.

De totalitaire macht van de Sowjet-dictatuur zette een radicaal zuiveringsproces in gang in alle bezette landen. Vanaf 1949 werden onze bijbelkringen, het opwekkingswerk en de C.E. Betania Bond tot opheffing

gedwongen. Het communisme en de maatschappij met haar klassenstrijd kon zich alleen geduldig opstellen tegenover een kerk met formele en levenloze gebruiken.

Onze kerk bleek niet opgewassen tegen dit 'oosterse gevaar'. Zij probeerde zich te verzoenen met de nieuwe, atheïstisch-marxistische ideologie en ondernam pogingen tot harmonisatie. De kerk probeerde een theologische grond te vinden voor de meerwaarde van een maatschappij waarin de klassenstrijd de toon aangeeft. Zo ontstond het model van de zogeheten 'dienende kerk en theologie.' De kerk beschouwde het als een voorrecht met tranen van boetvaardigheid de koets van de staat te mogen duwen. De nieuwe, op het Sowjet-principe gebaseerde maatschappij liet dat 'genadig' toe.

De leiders van de kerk vroegen openlijk vergeving voor hun vroeger tegen het 'oosterse gevaar.' Ze probeerden een artikel uit het lutherse gedachtegoed te verwerklijken. Dat "de vrijheid van een christenmens hierin bestaat dat hij ieders dienaar is." Maar ze vergaten het tweede deel van deze gedachte dat "een christenmens ook heer is boven alles, omdat hij deel heeft aan het koningschap van Christus, dat zich over alles uitstrekt. Zo verwerd deze idee tot servilisme. Het waarschuwend, protesterend, profetisch gedrag dat aan de gedachte van het koningschap van Christus is verbonden, verdween bijna geheel. En degenen die hun stem durfden te verheffen en protesteerden werden met macht en administratieve middelen tot zwijgen gebracht. Sommigen kwamen in de gevangenis, anderen in concentratiekampen. Er waren er ook die gewoon verdwenen zonder spoor achter te laten. Van wie tot op de huidige dag onbekend is wat met hen gebeurde. Zo bijvoorbeeld ds. Papp Béla, predikant te Karcag (Hongarije). En ds. Gulyás Lajos werd vanwege zijn activiteit in de revolutie van 1956 terechtgesteld.

De leiders van de kerk brandmerkten de spontane volksofstand van 1956 nu niet alleen meer staatsgevaarlijk, maar ook tegen het Woord en tegen de Heilige Geest. Na het smoren van de revolutie werd de campagne tegen degenen die de vernieuwing van de kerk begeerden nog sterker. De door de staat gecontroleerde en de kerkelijke pers hitsten onder veelzeggende koppen iedereen op tegen het werk van de C.E. Bond dat officieel al verboden, maar in de gedachten nog springlevend was. Iemand uit de leidinggevende figuren in de classis, Fekete Sándor, publiceerde een serie artikelen met koppen als: De Bethanie Beweging is antikerkelijk, bethanisten zijn staatsgevaarlijk, keren zich tegen de vrede, de cultuur en het volk. De leden van die beweging zijn reactionair en verraden de heilige zaak van het communisme. Ze openbaren zich als contra-revolutionair.

Het geluid tegen vernieuwing en opwekking, levendmaking van dode zielen, domineerde in de Hongaarse Gereformeerde Kerk in Roemenië. Degenen die de Bijbel en de belijdenisgeschriften trouw bleven, kwamen door hun minderheidspositie in een nog moeilijker situatie. Ze werden beschouwd als dubbele vijanden. Enerzijds, omdat ze als gelovigen rechtzinnig waren, anderzijds, omdat ze als Hongaarse minderheid in Roemenië moesten leven. Tijdens de verhoren kwam dat nationalisme altijd te voorschijn bij ambtenaren die zichzelf -ondanks hun uniform van de Securitate- overigens als internationalist beschouwden. En de rechtbank beweerde dat er sprake was van volmaakte godsdienstvrijheid, velde geen oordeel op basis van geloofsproblemen, maar op basis van het feit dat de arrestanten een gevaar voor de staat vormden.

In de Hongaarse Gereformeerde Kerk van Roemenië begon de vrucht op het werk van dr. Kecskeméthy István en zijn visie vanuit het Evangelie op kerk, volk en cultuur onder veel strijd te rijpen. Vanaf de jaren veertig lieten steeds meer predikanten zich inschakelen. Uitstekende theologen zoals ds. Szabó Sándor van Avasújváros en Gönczy Sándor van Baia Mare gingen zich vanuit het door hen ontvangen nieuwe leven bezig houden met de zaak van het Evangelie.

Ook onder de hoogleraren van de Theologische Hogeschool in Cluj waren er die sympathiseerden met de opwekkingsbeweging. Onder hen waren dr. Nagy Géza

en dr. Horváth Jenő. Natuurlijk volgde de staat, die de lof en prijs uitsluitend voor zichzelf opeiste, met argusogen de activiteiten en het werk van degenen die in overeenstemming met Calvijn de wereld beschouwden als "theatrum gloriae Dei." Degenen die in hechtenis werden genomen beleden dat er noch in de kerk, noch in de maatschappij ook maar een enkel gebied zich kon onttrekken aan de soevereine heerschappij van de Koning der Koningen.

Onze kerkelijke leiders beschouwden de zich steeds sterker manifesteerden opwekking als begrafenisondernemer van de vaderlandse kerk. En ze gaven wenend de voorkeur aan een met de staat verbonden volkskerk. Het is droevig dat mensen tot op de huidige dag zo'n opwekking erger vinden dan de toenemende secularisatie. In 1946 herdacht onze kerk het 300-jarig jubileum van de Synode van Satu Mare. Die vergadering veroordeelde scherp de puriteinen. En degenen die bij deze viering de graven van de voorvaderen versierden, herhaalden de veroordelende maatregelen van deze synode. Hoewel ze nog geen strafmaatregelen vroegen in de zin van arrestatie of schorsing.

Ondanks het feit dat de dreiging groter werd, kwamen de rechtzinnige predikanten elke maand bijeen om het Woord te bestuderen en te bidden. Ze verdiepten zich ook in de Heidelbergse Catechismus en leerden een bepaald aantal vragen uit hoofd om ze dan ook in elkaars nabijheid op te zeggen. Ze droegen in gebed het werk van de kerk, het volk en de staat op aan God. Met de vraag of het alles mocht gebeuren overeenkomstig de wil van God. Zulke bijeenkomsten werden altijd afgesloten met evangelisatie in de gemeente. Bisschop Arday Aladár keek er niet altijd naar met vijandige ogen. Op zijn manier probeerde hij ook te helpen. Maar uiteindelijk aanvaardde hij de consequenties niet. Ook Argay György, een lutherse leider uit zijn classis, nam deel aan sommige bijeenkomsten. Hij probeerde de met de opwekkingsbeweging sympathiserende predikanten in bescherming te nemen tegen de macht van de staat. De aan dergelijke bijeenkomsten deelnemende lutherse predikanten werden niet gevangen genomen.

Het regime zette ook heropvoedingscursussen in gang. Deelname was verplicht. In het begin van de jaren vijftig kwamen in Oradea alle theologische hoogleraren, de 'vredelievende' leiders van de classes andere vooraanstaande persoonlijkheden bijeen. Ook de mensen van de staat waren aanwezig: de minister voor godsdienstzaken, de minister voor de nationale minderheden, leden van het parlement, inspecteurs en natuurlijk de mensen van de Securitate. Zij probeerden de uit 300 tot 400 mensen bestaande groep te overtuigen van de superioriteit van het communisme en de voordelen van de kolchozen. Verder van het grote gevaar van de staatsgevaarlijke activiteiten van bethanistische, door de kapitalisten van financiële middelen voorziene predikanten. In deze campagne werden mensen ingeschakeld van wie wij wisten dat ze tegen hun eigen overtuiging spraken. En tijdens deze vergadering werd openlijk gezegd dat predikanten die zich niet wilden laten 'verbeteren' gevangen genomen zouden worden.

Tot onze grote verbazing werden wij in 1952 nog niet gearresteerd. Dat gebeurden wel met degenen die zich anticommunistisch hadden geuit. Zelfs werden er gevangen genomen die tijdens de heropvoedingsconferenties tegen de bethanisten werden ingezet.

De Hongaarse revolutie van 1956 versnelde de gebeurtenissen. De staat vreesde dat zulke dingen ook in Roemenië zouden gaan gebeuren. Het stichten van kolchozen liep al op een eind. Met de vernietiging van de politieke vijand waren zij bijna gereed. De leiders hadden de dood moeten ondergaan of zaten in de gevangenis. Nu ging het er nog om de ideologische vijanden te

vernietigen. Tot deze categorie behoorden actieve organisaties van de protestantse en evangelische kerken, zoals baptisten, adventisten en pinkstergemeenten.

Velen moesten op het kerkelijke bureau komen. De leiding van de kerk werd onder druk gezet -soms was dat niet nodig- om lijsten op te stellen van onbetrouwbare predikanten. In de lente van 1957 riep het bisdom van Oradea nog een keer alle predikanten samen die te boek stonden als vijanden van de staat en van de kerk. Toen werd duidelijk dat er geen weg terug meer bestond. De predikanten beriepen zich op passages uit de door de staat goedgekeurde kerkorde die de predikanten niet slechts toeliet, maar verplichtte huisbezoek te doen, bijbelkringen en catechisatie te organiseren en pastoraal werk te verrichten. Maar de kerkelijke leiders beweerden dat we het allemaal moesten opgeven om het communisme te helpen. Zo niet, dan zou de toorn van het regime ons treffen en zouden we geen salaris meer krijgen van de staat krijgen. Zo zou zelfs het bestaan van de kerk in gevaar komen. De waarschuwing van Kajafas werd net als zo vaak in de geschiedenis herhaald: "Indien wij Hem alzo laten geworden, zij zullen allen in Hem geloven, en de Romeinen zullen komen en wegnemen beide onze plaats en volk" (Johannes 11:48).

Ze zeiden dat het in het belang van onze gezinnen en van onze kinderen zou zijn uit de gevangenis te blijven. We konden immers veel meer betekenen voor de kerk als we vrij zouden blijven, dan wanneer wij opgesloten werden. Bisschop Arday Aladár omarmde ons allemaal en nam op ontroerende wijze afscheid van ons. Dit was onze laatste ontmoeting. Hij wist beter dan wij dat onze gevangenneming nog een kwestie van een paar dagen zou zijn.

Ik was nog in de gelegenheid om met Buthi Sándor te spreken. Hij werd kort daarop bisschop. Op dat ogenblik was hij nog personeelsadviseur van de bisschop was. In de gang van de vergaderplaats -misschien stond daar geen af luisterapparatuur opgesteld- erkende hij dat ons spreken zo'n indruk bij hem achterliet dat hij ook bereid zou zijn om voor de zaak van Christus te sterven. Ik vroeg hem onze bijeenkomsten te bezoeken en daar voor te gaan. Maar hij zei: "Kijk, ik voel het zo, ik heb nog niet genoeg kracht om deze weg te bewandelen." "Ik ben ook geen held", antwoordde ik, "maar we zullen iedere dag de nodige genade krijgen. Dit was onze laatste ontmoeting voor de arrestatie.

Op de tweede pinksterdag hadden wij een hartvervullende dienst in de totaal volle kerk. We waren vol van het middeleeuws gezang:

*Geef ons volle blijdschap,
zaligheid brengende genade.
Breek onder ons alle haat af
en geef ons eenheid.*

Wij namen afscheid van de gemeente. Maar wie had kunnen denken dat dit de laatste ontmoeting was? In ons huis duurde de blijdschap van het Pinksterfeest voort. De kinderen speelden vrolijk in de tuin. De twee kleinsten, András en Péter -ze telden één en twee jaar- zaten op schoot en kletsten gezellig.

De krachten van de hel waren afgunstig op onze vreugde. Het werd avond. Wij stonden in de deur van de pastorie die uitkwam op de tuin uitliep. Plotseling kwamen duistere, donkere schaduwen op ons af. Ze zochten mij. Ze hadden het huiszoekingsbevel in de hand. Ik mocht het huis niet meer verlaten. Slechts de kinderen mochten naar bed. Ze kropen allen in hun warme nestje. De mannen onderzochten alles. Ze interesseerden zich het meest voor mijn boeken en correspondentie. Ik was bevreesd dat ze zoals vaak gebeurde zoiets als een pistool of een tegen de staat gericht geschrift zouden verstoppen. Om dat dan binnen een paar minuten te vinden.'

's Nachts om twee uur lagen de 'zondetekenen' op tafel. In hun verslag schreven ze alles op: elk boek, elk brief. Ik moest er voor tekenen dat zij dit en dat hadden gevonden. Ik zat naast mijn vrouw op een bankje. We mochten ons niet bewegen. Stiekem bracht ik mijn handen naar achteren. Ik deed mijn trouwring af en schoof die zonder dat iemand het merkte aan een vinger van mijn vrouw. Dat kon nog net. Want ik moest met hen mee. Snel kleepte ik mij om. Ik boog mij over de kinderen, die al in diepe slaap waren verzonken. Ik kuste hen voor het laatst, elk van hen. De grootste was amper tien jaar. Samen met mijn vrouw bad ik in stilte. Als wij elkaar hier op aarde niet meer zouden kunnen ontmoeten, zouden we toch in het hemelse huis waar geen duisternis meer heerst weer bij elkaar zijn.

Een kleine auto stond voor onze poort. Ik moest erin, strak tussen twee mensen van de Securitate. Ik gaf mij over. Niet aan hun. Maar aan Hem Die de Vorst is van alle aardse koningen. De doodsauto vervoerde ons over de slechte landwegen. Waar brachten ze mij naar toe? Het was al bijna morgen. De auto reed binnen in het gebouw van de provinciale Securitate. Op de trappen wachtten met revolvers gewapende duistere figuren op het nieuwe offer. Aan het eind van de gang stond met grote, rode letters op de muur: *vigilenta*, het Roemeense woord voor waakzaamheid of voorzichtigheid. Maar dit voor henzelf bedoelde woord vormde nu ook voor mij een boodschap. Ik hoorde ook in hun schrijven het woorden van Jezus: "Waakt en bidt" (Mattheüs 26:41). Dit was het eerste teken in dit huis van verschrikking dat mijn Verlosser me niet alleen liet. Hij is zo machtig dat zijn Woord ook doorklinkt in de woorden van onze vijanden. Waakzaamheid, voorzichtigheid!

Ik moest tegen de muur zitten. Een dikke bewaker, bewapend met een pistool, lette op al mijn bewegingen. Ik had niet geslapen, dus ik was doodmoe. Ik herhaalde in gedachten de profetie van Jesaja 53:4: "Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten, die heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was."

Toen volgde een zenuwachtig heen en weer rennen. Ik werd weer in de auto geduwd. Waar naar toe? De buitenwereld mocht ik niet zien vanuit het voertuig. Maar ik nam aan dat ik naar de centrale 'slachtbank' van Oradea zou worden gebracht. De een uur durende reis scheen een eeuwigheid te duren. Weer kwam ik een binnenplaats op. Ik zag een ijzeren poort, beton, prikkeldraad. Overal heerste dodelijke stilte. Ik zag alleen de hemel. De bewakers praten ook niet. Ze maakten elkaar de dingen duidelijk met hun bewegingen. De deur ging open en mijn uitgemergeld wezen kwam in handen van een stevige man met uniform. Op geoefende wijze fouilleerde hij mij. Hij nam van alles weg: mijn schoenveters, de broekriem, alles wat gevaarlijk zou kunnen zijn. Niemand mag immers vanaf deze plaats vluchten door zich van het leven te beroven. Onze kwellers hadden er idee van dat juist de dood van Jezus onze toevlucht was geworden. In Zijn dood en opstanding mogen wij schuilen (Romeinen 6:3-6).

Ik kreeg een donkere bril op mijn hoofd. Ik kon niets zien en mocht mij niet bewegen. Iemand pakte mijn hand en via trappen bracht hij mij naar beneden. Via mijn hand liet hij weten of we links, rechts, naar beneden of naar boven moesten. Hij bracht mij naar de kelder. De plaats van veel tragedies. Maar ik was toch niet alleen. Ik voelde de voetstappen van Hem, Die mij voorging. De stilte was demonisch, onverdraaglijk. De schoenen van de bewakers waren voorzien van zachte zolen. Ze konden onhoorbaar heen en weer lopen. Weer kwam er een deur. De bewaker nam de donkere bril van mijn hoofd. Ik zag een smalle cel van beton met een klein raam en ijzeren tralies, twee 'bedden' van beton met een strozak en een deken. Er was ook een jonge man. Hij zat eveneens gevangen. Hij was student. Later kwam uit dat hij verklikker was. Een dubbele gevangene dus.

Ik keek grondiger rond in mijn kamer. Al vanuit de deur zag ik iets dat mij deed glimlachen. Het was de vreugde van de verrassing: Wat voor een Herder heb ik! Hij weidt mij ook in de betonnen cel. Mijn lotgenote vroeg verrast: "Wie bent u? Hier pleegt men te huilen en niet te lachen." Ik nam plaats op mijn bed en ik legde hem uit dat ik voor de arrestatie grote problemen had met mijn urinewegen. Ik moest vaak plassen. Het is vreselijk voor zulke gevangenen als ze dan maar één keer op een dag naar de WC mogen. Maar toen ik de cel binnenkwam, 'zwaaide' de nachtpot mij al tegemoet. Hij vertelde dat die nieuwe regeling dat er in iedere kamer zoiets moest zijn pas die dag was ingesteld. "Ziet u", zei ik, "nu ervaar ik hoe teer mij mijn God liefheeft." Zoveel liefde kon ik slechts huilend en glimlachend van dankbaarheid verdragen.

Het verhoor duurde drie maanden. Telkens weer zetten zij mij de blind makende bril op tot ik in de verhoorcel kwam. Dat bood mij de troost van het blindelings Jezus volgen. Dit is mijn Gabbata, mijn pretorium, de plaats waar Jezus voor Pilatus stond. Maar zijn belofte luidt dat "de duisternis voor U niet verduistert; maar de nacht licht als de dag, de duisternis is als het licht" (Psalm 139:12).

De beschuldigingen zijn verschrikkelijk. Het gaat om het omverwerpen van de staatsorde, een complot. De hoogste straf is terechtstelling, neergeschoten worden. De onbeschaafde officier die mij verhoort, herhaalt wat hem werd meegegeven. Ik zou mij via het Evangelie bezig houden met kapitalistische politiek. Uiteindelijk verklaarden zij dat onder de 'doodsparraaf' viel. De minste straf duurt dan vijftien jaar en de hoogste is: de dood. Het lukte hen niet om mij de strengste straf op te leggen. Ik bleef er iets onder. Mijn zaak kwam tot een afsluiting. En de onbarmhartige officier die mij verhoorde zei: U zult uw gezin nooit weer zien, want u zult hier doodgaan als een beest.

Er kwam echter een nieuw verhoor. Een hoofdofficier dreigde mij te zullen onthoofden. Ik kreeg de kracht om te antwoorden dat het bloed van christelijke martelaren is als het zaad: na hun dood zal de oogst des te rijker worden. Hij luisterde verbaasd. Omdat hij duidelijk een Jood was, zei ik: "Mozes overwon en niet de farao." Hij glimlachte. "Maar het is niet genoeg om tot het volk van Mozes te behoren, zelfs voor een officier van de Securitate", antwoordde ik. Zo namen wij als mensen die elkaar begrepen afscheid.

Opnieuw reed de auto om gevangenen te transporteren. Voor het eerst na onze arrestatie waren we nu samen. Maar we mochten niet met elkaar praten. Zelfs het werpen van een blik naar elkaar deed nieuwe kracht door ons stromen. We waren met zijn achten: vijf predikanten en drie ouderlingen, in het dagelijks leven boeren. Bewapende bewakers begeleidden ons tot de rechtszaal. Die was helemaal vol. Ook onze geliefden waren aanwezig. We keken hen aan. Het ging om een militaire rechtbank. Alle rechters hadden een hoge rang. De beschuldiging luidde: Ze zijn staatsgevaarlijk en tegen de culturele revolutie. We hadden de heilige idealen van het communisme met voeten getreden. Een enkele advocaat probeerde zachtjes iets te zeggen. Maar niemand luisterde. Het was theater, circus. De rechtbank beoordeelt niet echt, maar fungeert alleen als het middel om te zeggen wat al lang vast staat. De laatste vraag van de rechter was: "Kun je het christelijk geloof en het communisme met elkaar in overeenstemming brengen?" "Op geen manier", zei Hij in mij, Die ons alle waarheid leidt. We kregen straffen die uiteenliepen van achttien tot en met twee en twintig jaar met volledige verbeurdverklaring van ons eigendom en dwangarbeid. We konden de omvang van dat vonnis op dat ogenblik niet bevatten. In de zaal klonken diepe zuchten en een zachte wenen. Moeders, vrouwen, broers en zussen....

We mochten geen afscheid nemen van onze geliefden en hun kleine pakketten

niet overnemen. Wij werden vooruitgeduwd om maar snel de zaal te verlaten. Toen moesten we naar de gevangenis om de straf uit te zitten. Ons haar werd afgeknipt en we dienden de grijze gevangenskleren met streepjes te dragen en de verschrikkelijke schoenen waardoor niets in ons uiterlijk meer herinnerde aan het verleden. Wij fluisterden elkaar zacht toe: "Jakob hield zoveel van Rachel dat de veertien jaren hem slechts veertien dagen schenen. We moeten van Jezus houden. Dan worden jaren tot dagen.

Over de tralies heen probeerde ik -in de geest- ons huis te zien. De dierbare gezichten trokken aan mijn oog voorbij: mijn vrouw, András, Péter, Hugi, Lidia, István, Ferenc, Pál. Ik kon dit niet verdragen. Je moet ze nu begraven, zei de boer Papp Antal die twintig jaar kreeg. Dat zei hij tegen een predikant. Voor Gods aangezicht begroef ik ze toen. Dat wil zeggen: ik gaf mijn hele gezin in Gods handen. Ik kreeg iets opgeruimd over mij. Inplaats van mijn oude gemeente kreeg ik nu een nieuwe: die van de door het gevangenisleven gekwelde mensen. Jongens met een paar jaar schoolervaring, universitaire hoogleraren, dichters, schrijvers, artiesten, gewone moordenaars, predikanten en generaals. Inplaats van mijn 'begraven' gezin moest ik dezen nu tot mijn familie rekenen. Daarbij schoot al mijn theologisch wetenschap te kort. Hier moesten geduld, ootmoed en liefde praten en preken. Om geduld te beoefenen, hadden we hier voldoende gelegenheid. Hier was geen sprake van rangen en standen. Iedereen was alleen maar een mens. De baron vertelde over zijn hoererij uit het verleden, de generaal beefde voor een bewaker.

We leden vreselijke honger. De aardappelen werden in de schil gekookt. Iedere dag kregen we koolsoep, maar te weinig. Je moest je kleine rantsoen delen met grote mensen die nog meer te lijden hadden door de honger lijden. Maar ik zei ook nu met een lege maag: Geprezen zij God! Die klaagde en in opstand kwam kon het niet lang volhouden. Hij stortte in en werd depressief, stierf. Dan ga je in een enveloppe naar huis, zeiden onze bewakers spottend.

Ik denk met grote dankbaarheid terug aan degenen terug die op grond van dezelfde beschuldigingen werden veroordeeld. Dat waren er acht uit de provincie Oradea. Patócs Erzsébet, een vrouwelijke ambtenaar van Salonta. Zij was bijzonder betrouwbaar en deed als ambtenaar meer dan wat van haar viel te eisen. Maar terzake van het geloof was ze niet aan het wankelen te brengen. Ze stond vast in het geloof. In de meest roerige, stalinistische tijd, schreef ze dat er alleen sprake kan zijn van vrede door verzoening en door liefde. Ze verrichtte onvergetelijke ziekenbezoeken en gaf op die manier het Evangelie door. Dat draagt nog tot op de huidige dag vruchten. Tijdens het rechtsproces probeerde ze niet zich te verdedigen. Ze werd veroordeeld tot achttien jaar dwangarbeid. Ik heb uit haar voorbeeld vaak kracht geput. Ze hield vurig van haar Verlosser. En gelijk Hij, werd ook zij een lam ter slachting geleid, zonder dat zij haar mond opende.

Jakab Sándor en Kiss Sándor fungeerden in onze kerk als ouderling. De enige zonde was dat ze deden wat ze geloofden. Ook hun bereidheid tot hulp, hun kennis van de Schrift gaf mij kracht. In de werkkampen van Roemenië hielpen ze hun broeders die niet gewend waren aan zware lichamelijke arbeid.

De groep uit Oradea telde vier predikanten: Szilágyi Sándor, Dézsi Zoltán, Karczagi Sándor en ik. Iedereen diende met zijn eigen genadegaven. Naar aardse maatstaf zou ik zonder hun hulp de gevangenisjaren niet hebben kunnen overleven. Ik was vaak in doodsgevaar: ik had ernstige bloedarmoede, leed aan duizelingen en viel flauw. Ze hebben tegen de dood gevochten en mij teruggebeden naar het leven. Ze smokkelden wat uit hun bord in het mijne, een stukje spek, aardappel, kool, hoewel ze veel meer honger leden dan ik.

In Oradea zaten we met z'n achten of tienden in een vierpersoonscel. De gemeenschappelijke meditatie zonder Bijbel deed de lamp van ons leven toch

branden. Een christen kan de christelijke gemeenschap niet missen. "Zie, hoe goed en hoe lieflijk is het, dat broeders ook samenwonen" (Psalm 133:1). Maar de dictatuur wilde zelfs dit kapot maken. In de gevangenis heb je de broeder in veelvoudige mate nodig en je moet jezelf verloochenen. Maar zo stopte Gods genade ook de gevangenis vol met geschenken. "Het gevangenisleven helpt de mens de dingen in hun realiteit zou zien" (Oscar Wilde). Honger, afranseling, de isolatiecel, kou en hitte kunnen helpen bij het ontdekken van de echte waarden.

Vanuit de gevangenis van Oradea werden mijn broeders in het geloof naar de Donau Delta gebracht. Ik werd, zwaar geboeid, op transport gezet naar de quarantaine-afdeling in de gevangenis van Gherla. Ik bleef alleen. Het was moeilijk afscheid nemen. Maar uit het Woord ontving ik bemoediging: "Ik ben niet alleen, want de Vader is met mij" (Johannes 16:32).

In de grote cel liepen jonge gevangenen gewoonlijk rond de tafel. Ze herhaalden in hun moedertaal, het Roemeens, de Naam van Jezus. Ze behoorden tot de orthodoxe kerk, bij het Leger van God. Er was een oude en een jonge predikant onder ons. De initiator van deze gezegende opwekkingsbeweging was Tudor Popescu. Noch de kerk, noch de staat wilde hem dulden. Alle leiders van deze beweging werden gevangengenomen. In plaats van de broeders in het geloof die waren afgevoerd, kreeg ik nu vijf en twintig Roemeense, gelovige broeders: Nicolae Moldoveanu, Traian Dorz, Irnica Valer en anderen hielpen mij te volharden in het geloof. Toen er ook van het Leger van God mensen werden weggevoerd, troostte Teodor Nicolae mij met een citaat van Spurgeon: "Een kind van God mag nooit bang zijn om van plaats te veranderen, want alle tot nu toe onbekende plaatsen brengen nieuwe zegeningen met zich mee."

Een paar jaren voor onze bevrijding zagen alle predikanten en monniken zich bijeen in één ruimte. De achtergrond daarvan was, dat de autoriteiten een christelijke 'epidemie' wilden voorkomen. Ze wilden de andere gevangenen tegen ons beschermen. In deze werd ook Richard Wurmbbrand gegooid, de lange christelijke Jood. Zijn eerste woorden tegen de beangstigde gevangenen waren: "De Heere vergaderd weer zijn volk. Is deze profetie in vervulling gegaan? Dan hebben wij nu gelegenheid voor de ware en heilige gevangenis-oecumene. Nooit zal er een betere gelegenheid komen. Wan alle lijdende predikanten zijn nu hier aanwezig: Hongaren, Roemenen, Zwaben en Joden.

De Theologische Hogeschool van Cluj was toen vertegenwoordigd door Soós Ferenc die ter dood veroordeeld was, Péter Miklós, Csatlós Csaba en Márton Attila. En de gereformeerde predikanten waren: Nagy Péter, Fülöp Dénes, Antal Sándor en Dani Péter. Met hen leefde ik langere of kortere tijd samen. Degenen die veroordeeld waren als bethanist waren: Fekete János, Szőke László, Lőrincz János senior, Dézsi Zoltán en Karczagi Sándor. De Joodse christelijke kerk was door de lutherse Richard Wurmbbrand vertegenwoordigd. We hadden harde debatten met de theologen en predikanten die op politieke gronden waren veroordeeld. Maar ondanks spanningen leerden wij elkaar en onszelf beter kennen.

Onder de unitariërs waren dr. Simén Dániel, een theologische hoogleraar, de milde en grote wetenschap bezittende Gellérd Imre en Szabó Dezső. Als mens stonden wij dichtbij hen, maar als gelovigen stonden wij erg ver van elkaar.

Vanuit de Rooms-Katholieke Kerk zaten ook vele pastores en monniken gevangen. In het bijzonder franciscaners en jezuïeten. Over dogmatische vragen maakten wij geen ruzie. Ze namen niet deel aan onze meditaties, maar sommigen luisterden naar het Evangelie. Door Szős Izidor, een franciscaner uit Turda die leek op Franciscus van Assisi, gaf de Heere ons goede moed en veel blijdschap. Ik houd goede herinnering over Fuchs Gábor die in het geheim tot priester was gewijd, aan Csutak László en aan Dukát József. Ze

verhuisden naar de gevangenis, omdat ze niet bereid waren trouw te beloven aan het regime en te gehoorzamen aan de communistische leiding. Dukát József bleef ook in dankbare gedachten bij mijn gezin, want na zijn bevrijding zocht hij het werkkamp te Latesti op, waarheen mijn gezin verbannen was. Van hem hoorden de mijnen dat ik leefde en in Gherla was. Ten aanzien van zijn leven geldt het woord uit Psalm 41:2: "Welgelukzalig is hij, die zich verstandiglijk gedraagt jegens een ellendige."

De bijbelse oecumene werd ook in de ellende tussen de gevangensmuren niet echt werkelijkheid. De predikanten van verschillende kerken trokken zich terug in kleine, nationale getto's. Wij konden niet eens het Onze Vader samen bidden. In de predikantencel zorgde niet zo zeer de dogmatiek, maar veel meer de nationale kwestie voor spanning.

Er waren er onder ons die niet in hokje passen. Zo iemand was Richard Wurmbrand. Hij schaamde zich niet voor Zijn Joodse afkomst, maar ook niet voor zijn Joodse Verlosser. Hij zat gedurende veertien jaar in de gevangenis. Gedurende diverse jaren in een éénpersoonscel. Dat is iets verschrikkelijks. Hij kende alle grotere gevangenissen van Roemenië van binnen. Niet iedereen spreekt over hem met respect en begrip. Maar wie werpt de eerste steen op hem als het gaat over nationaliteit en dogmatiek?

Zijn lijden was nog zwaarder wegens zijn Joodse afkomst. Hij maakte de eerste grote marteling na Stalin mee, kwam als een communistische atheïst tot bekering en heeft de Verlosser erkend als Messias. Behalve door zijn taalkennis en beschaving maakte hij op mij ook grote indruk door de sterkte van zijn geloof en zijn vindingrijkheid. Hij wilde iedereen alles worden om iedereen voor Christus te winnen. In dat verband zei hij zelfs, niet zonder humor: Ik ben bereid tegen de duivel samen met de duivel. Zelfs als hij naar de dokter moest, sprak hij over Jezus.

Hij vond met ongelooflijke sluwheid ook de weg naar de mensen van de ijzeren garde, degenen die hem als antisemieten bijna dagelijks hadden afgeranseld. Zelfs voor de grootste vijand was hij bereid zijn laatste medicijnen af te staan. Hij was een harde criticus tegen het rooms-katholicisme, maar op de avond van het Kerstfeest zong hij met hen het Ave Maria in het Hebreeuws. Hij gaf een schreeuwende, de predikanten als hoereerders en als egoïsten en materialisten beschouwende bewaker gelijk. "Maar", zei hij, "ik ken een predikant meneer, die van proletariërs houdt. Hij nam nergens geld voor aan, kwam Zelf uit een bescheiden gezin en offerde zijn leven ook voor communisten op aan het kruis. Ik bid u, vervloekt u ons gerust, maar Hem niet. Want Hij is ook voor u gestorven en opgestaan. Ik was getuige van deze gebeurtenis en zag dat de bewaker kalm werd en niets meer op dit gedurfd getuigenis kon antwoorden.

Wurmbrand was ook een mens, net als wij. Hij had zijn zwakheden, maar de genade wil zelfs daarvan gebruik maken. Velen hielden van hem en toonden groot respect jegens hem. Ik behoor ook tot hen. Hij Die is, Die was en Die komen zal, spreekt het laatste woord na degenen die Wurmbrand in begrijpende liefde aanvaardden en zij die hem als ongeremde, stinkende Jood aanspraken. Alle vlees moet voor Hem zwijgen (Zacharia 2:13).

Ook degenen die -behorend tot historische kerken: rooms-katholiek, orthodox, gereformeerd- evangelischen en dergelijken eenvoudig als sectariërs betitelden, maakten deel uit van het totaalbeeld van de gevangenis. Maar bij de beoordeling van een mens of groep vormt niet altijd de rechte leer de juiste maatstaf.

Er leven hier bijvoorbeeld jonge Jehova's Getuigen met wie je niet moet debatteren. Het is ook niet nodig. Ze hangen een onmogelijke leer aan. Maar er valt er niet één onder te vinden die zij geloof zou verloochenen. We

weten dat er zelfs in de gevangenis mensen toetraden tot de Jehova's Getuigen. De gedachte houdt mij bezig hoe deze jonge mannen als gereformeerden of rooms-katholieken daartoe kwamen. Waarom hopen zij op de overwinning van Armageddon, op een precies vastgestelde datum verwacht, en niet op Hem Die al overwonnen heeft? Zijn wij predikanten en de kerk er schuldig aan en verantwoordelijk voor dat deze jonge mensen de oplossing voor hun leven in een zo troebele leer zoeken? Dat zij daar een definitief antwoord op hun hopeloosheid en armoede proberen te vinden? Ik moet mijn 'bedgenoot' die al voor de derde keer gevangen zat en zijn leed zonder murmureren verdraagt eer betonen.

Ik kan ook de adventisten niet verachten die niet bereid zijn om op zaterdag te werken en die zelfs door afranseling en uithongering niet van hun geloof af te brengen zijn. Ik hoorde dat in een van de concentratiekampen in de Sowjet-Unie een adventist naakt in de doornstruiken werd geworpen, omdat hij niet bereid was op zaterdag zijn kruiwagen te duwen.

Er waren stellig ook enige fanatieke sectariërs die er niet toe bereid waren een enkel officieel papier te ondertekenen. Ze vonden dat ze ook geen geboorte en huwelijksakte of een personenbewijs nodig hadden. Ze ondertekenden het verslag van hun verhoor niet, omdat ze zich niet wilden vermengen met de werken van de satan. Ze wilden niet eens het besluit van hun bevrijding ondertekenen. Ze bleven liever in de gevangenis of ze lieten zich neerschieten. Dat waren degenen die met geweld werden binnengebracht en er ook met geweld uitgezet werden.

Volgens ons waren deze mensen en hun vele kinderen dwaas en dom. Maar hoeveel verassingen zullen ons in de hemel wachten? "Weet u", zei zo iemand tegen mij, "niemand heeft zich om ons bekommerd. Ik hoorde altijd, welk regime er ook was, bij de verliezers." Mij schiet een zin van de confessie van Debrecen-Egervölgy te binnen: "Niet iedere uitverkorene van God, verkeert in de zichtbare kerk."

Niemand moet dit opvatten als een pleidooi voor sekten. Maar hun lot doet mij pijn en alles wat wij jegens hun hebben verwaarloosd. De oorzaak van het ontstaan van sekten ligt in bij ons eigen sektarisme. Het bestond hierin dat we Jezus niet gevolgd en geacht hebben.

Tot de Roemeense baptistengemeenten behoorden zulken die protesteerden tegen het collaborerend gedrag van hun leiders. Zo kwamen ze in de gevangenis. Ik zat samen in de cel met professor Moisescu van Arad, Mihai Iovin, Aron Maldin en anderen. Ze waren geen sectariërs. Ze verlangden eenvoudig naar meer dan de rigoureuze enghartigheid van de gevestigde kerken. Naar de levende Christus boven de droge leer. In de gevangenis werkten wij vaak samen. En toen Iovin door de keuken ging, 'stal' hij wortels en tomaten -ze waren goud waard- en ik moest ze opeten. Want ik was uitgemergeld door het versjouten van grote stenen. Als we vanuit het veld terugkeerden, werd iedere gevangene gefouilleerd, maar Iovin had altijd geluk. Dit is ook een wonder van de gevangenis. De beschaafde, ootmoedige en zachte Moisescu leeft voort in mijn herinnering.

De Roemeense intellectuelen behoorden tot de organisatie met de naam van "Brandende brandstapel." Ik zat samen met een arts die in Parijs had gestudeerd. Ook hij was lid van deze groepering. Toen hij een de hele nacht door van pijn steunende gevangene niet hielp, maakten wij hem verwijten. Hij antwoordde: "Veel mensen weren niet wat de ware manier van helpen inhoudt. Ik heb de hele nacht voor hem gebeden." Er waren ook zenuwzieken, fantasten, luchtfietsers. In de grauwe verschrikkingen van de gevangenis probeert ieder ergens heen te vluchten. Maar dat biedt slechts de illusie van bescherming. Het is grote genade om het ware behoud te vinden: "Bij U schuil ik" (Psalm 143:9).

Een voormalige Roemeense officier die al tien jaar gevangenisbrood at, vertelde mij, toen hij mij vond, urenlang over zijn absurde visioenen. Hij wilde Roemenië en de hele wereld verlossen. Gedetailleerd werkte hij een nieuw politiek en economisch systeem uit. Hij zei in de gevangenis te moeten komen om een uitweg te ontdekken. Anders zou de wereld verloren gaan. En hij herhaalde dat steeds weer. De celgenoten luisterden niet meer naar hem. Maar ik was een nieuweling, een nieuwe klant voor hem. Dat was luisteren zonder eind. Maar voor hem betekende mijn luisteren overleving. Hij vluchtte in het absurde. Overigens toonde hij zich een vreedzame, rustige lotgenoot, die mij niet afwees, toen ik hem over Christus als de ware Toevlucht vertelde. Maar ik kon slechts moeilijk aan het woord komen.

Tóth János, amper twintig jaar oud, stond de hele dag zonder zich te bewegen. Hij zei niets meer tot iemand en antwoordde niet als wij hem iets vroegen. Hij wees alle hulp af en at nog amper iets. Die eentonigheid verdiepte het lijden. Hij was jong uitgebrand. Voor hem betekende het leven niet meer dan de hele dag in de houding staan. Dat was een soort verzet. Hij vluchtte voor het lijden door te lijden. Hij keek steeds strak voor zich uit. Onbewust protesteerde hij tegen zijn leven dat kapot was, een puinhoop.

Ik werkte in de meubelfabriek van de gevangenis samen met de zoon van de voormalige ambassadeur van Frankrijk. Met behulp van methylalcohol maakten wij de meubels mooi. Intussen vertelde hij zijn tragedie. Hij kwam al jong, in Boekarest, terecht in de wereld van de drugs. Afkomstig uit een bekende, aanzienlijke familie moest hij, ondanks zijn beschaving, zijn verlangen naar geluk met een steeds grotere dosis opium bevredigen. Die drugs kwamen binnen via de haven van Constanza in. Het lichaam eist een steeds groter rantsoen. Hij verkocht stiekem allerlei dingen uit het ouderlijk huis. Toen ondertussen zijn vader overleed, was hij voor de weduwe het enige van waarde dat overbleef. Ze deed alles om haar zoon te redden, maar tevergeefs. Door droefheid stortte ze in elkaar. Op haar sterfbed liet ze haar zoon een eed afleggen, dat hij nooit meer drugs zou gebruiken. Hij beloofde het. Maar kort na moeders dood begon hij opnieuw.

Om politieke redenen kreeg hij een zware straf. Als de waakzaamheid van de bewaker even verslaptte, probeerde hij zijn dorst naar opium te stillen met methylalcohol te verzachten. Hij ontving een afranseling en ze stopten hem in de isoleercel. Maar niets hielp. Als hij opnieuw kans ziet, begint hij weer. Niet alleen hij. Veel gevangenen drinken het van de ene naar de andere ruimte gesmokkelde dodelijk goedje. Ook dat is een vlucht. Uit een uitzichtloos leven naar een nog meer uitzichtloze situatie.

"Gij zijn mij een toevlucht geweest" (Psalm 61:4). Hij is de Enige. En als Hij ontbreekt, schijnen er veel andere vluchtmogelijkheden. Maar het zijn alle doodlopende wegen.

de derde verdieping was een grote ruimte. De oude gevangenen wisten dat hier de waanzinnige en gevaarlijke gevangenen opgesloten zaten. Degenen die de lasten niet verder konden verdragen. Misschien hadden ze niet "Iemand" Die hun lasten dragen kon. Het verschrikkelijke in deze cel was, dat hun kwelling op deze manier nog groter werd door het wederzijds gedrag. Zoiets is een vlucht: vanuit waanzin tot waanzin. Misschien heeft Chesterton gelijk: "De waanzin is de hoogste trap van de logica." Ook dat lijdt schipbreuk.

Het surrogaat dat de plaats van de vrijheid moest vervullen, was in overvloed aanwezig. Er zaten jongens die gedurende jaren geen seksuele bevrediging kenden. Op veel plaatsen was sprake van homoseksualiteit. Mannen met een vrouwelijk aandoend voorkomen of lichaam, waren erg gezocht. Er was ook sprake van jaloezie: ruzies en schandalen. De sfeer die op die manier ontstond, vormde een besmetting voor alles. Sommige oude gevangenen

beweerden dat het voedsel werd voorzien van broom of andere seksuele verlangens stimulerende middelen.

Sommigen leefden alleen uit wraak leven: "Als de Amerikanen komen, zullen we ze." Ik werkte samen met een beschaafde, zachtvaardige student uit Boekarest met een fijn besnaarde ziel. Hij wist zich veroordeeld tot vijf en twintig jaar. Toen hij gearresteerd werd, was hij nog verloofd. Zo verloor hij zijn bruid. Een lotgenoot die later gevangen genomen werd, bracht het bericht dat hij het meisje gezien had. Vergrijsd en met glazige ogen liep zij als twintigjarige door de straten van Boekarest. Als een waanzinnige zocht zij haar verloofde, aan iedereen vragend: "Heb je Adriaan niet gezien?" Zij werd geestesziek en kon de vijf en twintig jaar niet verdragen.

Adriaan was echt een fijne kerel. Hij luisterde ook graag naar Gods Woord. Soms echter liet hij twee vingers zien. Zijn celgenoten wisten wat hij daarmee bedoelde: als de Amerikanen komen, worden de communisten opgehangen.

Haat en wraak vormen echter geen oplossing. Zij verteren op lange termijn de krachten. Ik legde hem uit dat er een nog radicaler manier van terechtstelling bestaat. Hij keek mij geïnteresseerd aan. Saulus blies dreiging en moord door de haat. Maar de levende Christus stelde hem door Zijn liefde terecht. Het is niet genoeg de vijand te vernietigen. De ware overwinning is hen -als het lukt- tot vrienden te maken. Deze weg schijnt onbegaanbaar. Het is de weg van Christus. Dat schijnt naïef. En toch bestaat er geen andere weg. De geschiedenis bewijst dat het de enige begaanbare weg is.

De longpatiënt Lőrincz János kon puur menselijk geredeneerd zeggen tegen onze broeder schoenmaker, Jenő, zeggen: De mensen van de Securitate eten ons hier op. Maar Jenő antwoordde: "Denk je, János, dat het hun werk is dat wij hier terecht kwamen? Nee, God heeft ons hierheen gezonden." En de dodelijk ziek Lőrincz János overleefde de gevangenis en het communisme. Sint Klara zei, dat Jezus niet door de spijkers op het kruis werd gehouden, maar door Zijn liefde jegens ons. Zo mocht ook ons de liefde jegens Hem het kruis van de gevangenis doen dragen. Bernard van Clairvaux zei ook tot ons tussen de grijze muren: "Een trouw strijder voelt zijn eigen wonden niet, indien hij maar op de wonden ziet, die Zijn Heere droeg."

Temidden van de verschrikkingen van de gevangenis mochten wij de voorgestelde hoop vasthouden. Als een sterke vertroosting (Hebreë 6:18). Met Paulus mochten wij zeggen: Ik ben een gezant in een keten (Efeze 6:20). Als zware lasten mij drukten en ik tranen van vreugde vertoonde, vroeg een jonge bewaker mij: "Waarom kunt u zich verblijden?" Toen schoot mij te binnen dat ik, hoewel onwaardig, een gezant was van Christus in een keten, geboeid. Ik gevoelde dat hij mij respectvol en meelevend terugbracht naar de cel. De dwaasheid van de wereld en van het Sowjet-regime valt alleen met Gods wijsheid te weren en bestrijden. "Want het dwaze Gods is wijzer dan de mensen, en het zwakke Gods is sterker dan de mensen" (1 Korinthe 1:25).

Sommigen probeerden hun belevenissen van het uitgedroogd moeras van een luisterrijk verleden op te poetsen als middel om te overleven: groot vermaak en galante avonturen. Dat deden in het bijzonder de intellectuelen: juristen, apothekers, aristocraten en zelfs mensen die de titel van baron droegen.

De naam is niet belangrijk, het gaat om het interessante verschijnsel. Een vertegenwoordiger van de Hongaarse adel van het hof van Frans Jozef I probeerde met pikante en galante avonturen onze uitgedroogde fantasie te voeden. Hij bleek goed geïnformeerd over intriges waarbij seks en politiek

met elkaar verstrengeld waren. Hij wist met wie de koning een liefdesverhouding had. Hij wist met wie, wanneer en hoe. Hij kon wekenlang vertellen over de bonte wereld van het koninklijk hof en over de geheimen achter de coulissen. Het viel hem nauwelijks kwalijk te nemen, als hij niet ook steeds zijn eigen avonturen er doorheen had geweven. Hij genoot van vieze verhalen. Hoe de dorpsmeisjes zwanger raakten door het vermaak van de hoge heren. We kregen inzicht in de wereld van de verarmde adel. Welk vermaak bood het dat zo iemand in beschonken toestand de varkens en koeien op straat neerschoot? En dat ze de schade daarna elegant betaalden? De boer moest zijn mond houden en kreeg niet slechts vergoeding, maar mocht ook het doodgeschoten varken opeten. Goede markt? Valt de vernederde waardigheid van een mens met geld of een gebaar terug te betalen?

Onze voorname celgenoot was er trots op dat hij en zijn voorvaderen gereformeerd waren. Hij ging niet naar de kerk, maar bekleedde een hoog ambt in het bisdom. Zulke mensen luisterden niet graag naar de zachtjes, zittend op onze bedden gehouden preken.

Een apotheker koesterde diepe verachting voor Gods Woord. De Bijbel was voor hem ouderwets. Hij probeerde ons temidden van de ellende van het gevangenisleven te vermaken met de avonturen van zijn vroegere, vrije leven. Ik was teleurgesteld, toen hij mij bij zijn sterfbed liet roepen om zijn laatste wens kenbaar te maken. Ik dacht: hier komt een goede gelegenheid. Een lotgenoot zal mij zijn zonden bekennen en mag, met God verzoend, neerzinken in het later onvindbare graf der gevangenen. Ik bemoedigde hem: "God is genadig jegens een boeteling." Maar hij zei zachtjes: "Mijn laatste wens is dat ik nog voordat ik sterf eens lekkere goulash van kalfsvlees mag eten." Ik versteende bijkans. Hoe kunnen goulash en de dood elkaar verdragen? Ik vroeg lijdzaam: "Hebt u geen andere wens?" "Ik heb er nog een", zuchtte hij zachtjes: "Een groot glas bier met schuim."

Ik wil mij verre houden van generaliseren. Er waren ook eerlijke, in het geloof volhardende, Gods Woord graag beluisterende aristocraten en intellectuelen. Tot dezen behoorde baron Bánffy Istvan en Kún József, de hoogleraar literatuur. Omtrent hen koester ik mooie herinneringen.

Ook onze bewakers en de verklikkers vormden mee het beeld van het gevangenisleven. Het is een bonte wereld. Er waren onder hen sadistische moordenaars die mensen gruwelijk afranselden en zich verblijdden in de pijn en het leed van anderen. Die waren grotendeels afkomstig uit alcoholistenmilieus. Maar er waren ook zachtaardige mensen die met dit werk hun dagelijks brood verdienden. Wij ontmoetten er ook die ons gevangenisleven eigenlijk wilden verlichten en verzachten. Maar sommigen deden hun best om ons erger te kwellen dan hun plicht voorschreef. Dezen haalden af en toe iemand van ons op en dan hoorden we de slagen en de weeklacht van de afgeranselden. Zacht! Want op de gang moet stilte zijn...

Er waren anderen. Een bewaker met de naam Pop opende soms de deur en kletste vreedzaam met ons. Hij vroeg wie we waren, of we vrouw en kinderen hadden en waarom ze ons hadden veroordeeld. Dit humane geluid vormde een verkwikking voor ons. Toen begrepen wij waarom Paulus schreef dat de bewaker op een menselijke manier met hem omging (Handelingen 27:3).

Er was een bewaker die altijd bij ons het beeld van een terechtstelling opriep. De vroegere leraar Istrate gaf als bewaker zonder enige reden een geweldige klap in het gezicht van Nicolae Moldoveanu. En van de gebroeders Somlea waren alle gevangenen bang.

In hun latere leven ging het oordeel reeds in vervulling. De meesten werden alcoholist. Anderen pleegden zelfmoord. In het werkkamp kwam zelfs een

bewaker tot geloof. Hij werd door een predikant in het geheim gedoopt. Gods Woord is ook in de gevangenis niet gebonden (2 Timotheüs 2:9).

De verklikkers vormden als informanten de grootste kracht van het regime. De Roemeense geheime politie wilde van iedereen alles weten en formeerde daarom een geweldige informatienet. Hun mensen waren als infiltranten overal aanwezig en moesten over precies hun berichten verschaffen. Er was geen vergadering, geen sportief evenement, ontmoeting rond kunst of literatuur, waaraan ze niet deelnamen. Maar dat was niet genoeg. Met de modernste af luisterapparatuur hield het regime alles onder controle. Waar nodig 'verrijkten' zij ook particuliere huizen met zulke techniek. Daarom zei de officier trots en hoogmoedig tijdens het verhoor: "U moet alles bekennen, want we weten alles. En ze wisten inderdaad heel veel. Ook over intieme gebeurtenissen binnen de familie. Maar toch niet alles.

Hun informatie over ons samenwerkingsverband bleek erg incompleet. Tegen onze bisschop zei een van de mensen van de Securitate: "Wij moeten ze arresteren, omdat we niet ieder persoonlijk door iemand van ons kunnen laten schaduwen." Dat was niet nodig. Sommige predikanten fungeerden als verklikkers. Maar wij hadden ook niets te verbergen. We hebben ons voor Christus en het Evangelie niet geschaamd. Dat zouden wij kunnen? Want het is de kracht Gods tot de zaligheid. Wij waren voor iedereen een open boek. Iedereen mocht alles lezen. Mijn verhoorder, Stanculescu, beschuldigde mij ervan dat er soms 80 tot 100 mensen deelnamen aan onze bijbelkringen. "Uw informatie is niet correct", zei ik. Daarop werd hij boos. Maar ik moest zeggen dat er tijdens onze bijbelkringen wel 500 of 600 mensen bijeen kwamen.

De verklikkers kregen loon. Buiten de gevangenis hun maandelijks Judasgeld, een goede baan, een betere gemeente enzovoorts. Binnen de gevangenis kreeg de verklikker beter voedsel, warmere dekens en kleren. De anderen verachtten hen diep. Van tijd tot tijd uitte dat zich in daden. Ze werden door hun celgenoten bloedig afgeranseld. Maar de tragedie van de verklikkers was dat ook de bewakers hen diep verachtten. Ze hielden van deze spionnen, maar verachtten ze ook heel diep. Ze deelden het lot van Doëg de Edomiet die David verried. "Gij hebt het kwade liever dan het goede; de leugen, dan gerechtigheid te spreken. Sela. Gij hebt lief alle woorden van verslinding, en een tong des bedrogs. God zal u ook afbreken in eeuwigheid; Hij zal u wegrapen en u uit de tent uitrukken; ja, Hij zal u uitwortelen uit het land der levenden. Sela" (Psalm 52:5-7). Deze profetie ging in hun leven in vervulling. Het is vreselijk te vallen in de handen van de levende God (Hebreëen 10:31).

Ook hersenspoeling was tijdens de dictatuur mode. En de zogeheten heropvoeding. De eerste fase valt te dateren in het begin van de stalinistische tijd. Dat eiste ontzettend veel offers. Het satanische was dat er -meestal jonge- gevangenen voor werden gebruikt. In 1948 werden er ongeveer 1000 studenten gearresteerd. Via verhongering, andere systematische kwellingen en psychische beïnvloeding verloren ze totaal hun vroegere besef van waarden en normen. Ze moesten alles leren verachten wat tot dan toe heilig was. En deze ellendigen fungeerden dan op hun beurt als sadistische heropvoeders. Pitesti en Gherla waren centra voor heropvoeding was Pitesti en Gherla. Het was de bedoeling om bij de gevangenen schuldgevoel en zelfverachting op te roepen en een totale destructie van hun persoonlijkheid te veroorzaken. Dan konden anderen hen manipuleren.

Deze hersenspoeling richtte zich in het bijzonder op het geloof in God. Alles wat tot op dat ogenblik heilig was moest met voeten getreden worden. Gebeden en lofzangen van de kerk werden ten gehore gebracht met obscene teksten. De gevangenen werden gedwongen tot alle vormen van verootmoediging. Ze moesten de vloer schoonmaken met voden die ze tussen hun tanden moesten

houden. Als er geen God is, dan is alles geoorloofd, zei Dostojewski met Karamazov.

Met menselijke krachten viel dit demonische gebeuren niet te weerstaan. Het enig geneesmiddel tegen hersenspoeling was het geloof dat zich bereid toonde trouw te blijven tot in de dood.

De tweede fase van de heropvoeding viel veel later. In de herfst van 1959 werden wij van Oradea naar Gherla gebracht. Een paar weken vroeger hadden de gevangenen daar veel moeilijkheden doorstaan. Op één van de verdiepingen kwamen de gevangenen in opstand wegens de onverdraaglijke omstandigheden. Ze haalden de houten planken van de ramen en braken deuren kapot. De opstand werd met geweld neergeslagen. Het definitieve resultaat: veertien doden en enkele honderden gewonden. Na deze opstand kwam de vergelding hard aan. Dat beïnvloedde het lot van de later gekomen gevangenen. We leden veel honger. Ik bracht de eerste winter in dunne kleren door in een onverwarmde cel met kapot vensterglas. En wij moesten dagelijks horen: "Jullie zijn bandieten, de vijanden van het regime. Jullie zullen hier sterven."

Op een ochtend bleken alle gangen van de gevangenis met bloemen versierd. Het ruwe gedrag van onze bewakers matigde zich. Het voedsel werd beter. Van tijd tot tijd bezochten ons politieke officieren met witte paperassen. Ze spoorden de gevangenen aan een verzoek te schrijven om hun zaak weer aan de orde te stellen en verzachting van de straf of zelfs gratie te vragen. In dat smeekschrift moest dan staan dat wij berouw hadden over de zonde tegen het regime. Sommigen namen hun kans waar. En we vernamen er daarvan naar huis mochten. Of dat hun straf naar het minimum was teruggebracht.

Zo'n worsteling was erg moeilijk. Je hoeft maar een paar regels te schrijven en er rees hoop dat je naar huis mocht. We willen niemand voor dit 'berouw' veroordelen. Maar ik weet dat niemand uit onze groep gebruik maakte van deze mogelijkheid. Wij voelden dat we waakzaam moesten tegen met bloemen versierde verlokkingen.

We zaten ver van elkaar. De meesten uit de groep waartoe ik behoorde werkte in de Donau Delta. Maar allen dachten wij: "Jegens God koesteren wij berouwen, maar niet tegenover het regime. Integendeel! De trouw aan het Evangelie mag ons niet berouwen. Het enige waarover wij berouwen zouden moeten hebben, was dat we onze dienst nog getrouwer en toegewijder zouden moesten verrichten. Maar de kringgebeden en de broederlijke gemeenschap berouwden ons niet. Toch bereikte deze heropvoeding-met-de-geur-van-bloemen bij velen haar doel.

Wij konden in de tijd ook boeken krijgen uit de gevangenisbibliotheek. Het ging daarbij in het bijzonder om de 'klassieken' van de atheïstische literatuur lezen. We hadden honger naar letters. En zelfs in dit soort boeken bleken citaten uit de Bijbel te vinden. Juist in dit opzicht waren we uitgehongerd. Maar toen ze er achter kwamen waarom wij deze boeken zo graag lazen, kregen wij ze niet meer. We mochten zelfs naar films kijken. In de aula van de gevangenis konden we ons verlustigen in de prachtige overwinning van het communisme. Hruscirov Gagarin verklaarde ons in zulke films dat hij in het heelal God niet was tegengekomen. Later stierf hij in door dodelijke ongeval. Toen heeft hij God zeker ontmoet...

We mochten ook kranten lezen. Zelfs organiseerden ze een orkest met deelname door gevangenen. Er was een toneel, een microfoon en een programma. Maar wat staan het schavot en het toneel dicht bij elkaar. We hadden ook een 'circus.' Je stond alleen voor de microfoon en voor de directeur, bewakers, officieren en gevangenen. En gehoorzaam aan onze afgezwakte zenuwen, mochten wij de grootste vergissing van ons leven betreuren: Ik heb gezondigd tegen de partij en tegen onze regering en ik ben niet meer waard... Er waren zulke

verloren zonen die berouw toonden over hun verleden en hun gevangenskleren mochten verwisselen voor hun burgerkleding van voorheen.

We hadden al vergeving van boven ontvangen. Moesten we nu ook voor deze vergeving om vergeving bidden? Op het martelaarsgraf van de hugenoot De Coligny in Parijs staat geschreven: "Hij bleef onwankelbaar, want hij heeft de Onzienlijke gezien. En deze tekst zou ook geschreven kunnen worden op de grafstenen van de gevangenen die tot het eind standvastig bleven in het geloof.

Vanuit de centrale gevangenis van Gherla werden de gevangenen vervoerd naar het gebied van de dwangarbeid in de Donau Delta. De verzwakten werden echter teruggebracht. Op een dag fluisterde zo'n teruggekeerde gevangene mij toe: "Wees niet bang. Maar jouw gezin werd gedeporteerd naar de Donau Delta. Ik schrok, maar hoorde het Woord uit 1 Petrus 5:9: "Dewelke wederstaat, vast zijnde in het geloof, wetende dat hetzelfde lijden aan uw broederschap, die in de wereld is, volbracht wordt." Ik dankte God. Mijn hele gezin mocht de wonden van Jezus dragen.

We werden iedere dag omringd door hemelse tekenen. Iemand zei: De duisternis van de hele wereld vermag het licht van één enkele kaars niet uit te blussen. Planken 'versierden' de getraliede ramen van de gevangenis aan de buitenkant. Daarmee werd de gevangenis niet veiliger. Alleen maar donkerder. De zon mocht voor ons zelfs niet schijnen. Brandende gloeilampen dienden ter vervanging. Dag en nacht. De planken stonden ons alleen toe naar boven te kijken. Naar de bomen, niet naar de mensen. En iemand ontdekte op deze manier dat de planken ons wilden leren onze ogen op te heffen naar de bergen vanwaar onze hulp zou komen (Psalm 121).

Ook de begraafplaats vormde een teken van de hemel voor ons. De gevangenis lag namelijk in de buurt van het stadskerkhof. De Joden noemen een kerkhof: Het huis der levenden. Af en toe werden hier mensen begraven. De preken konden we niet verstaan. Maar wij hoorden wel het gezang. In onze binnenste zongen wij dan, samen met de gemeente:

*Ik weet dat mijn Heiland leeft.
Zijn huis staat reeds voor mij klaar.
Hij wenkt mij al en belooft een
kroon na de aardse strijd.*

*Ik weet dat mijn Meester al dichtbij is.
De uren snellen voorbij, de dag nadert.
Ik sta al gauw voor Hem.
O, Heere Jezus, kom o kom!*

Op de avond van de doden -dat is in op 1 november- steken vooral de rooms-katholieken kaarsen aan. Het overvloedig kaarslicht zei ons wat op een toren van Zürich staat: "De dood is zeker, het uur is onzeker, we sterven niet helemaal." Zo bemoedigden ons de kaarsen.

De in Gherla gebrachte gevangenen moesten zich eigenlijk de Hel van Dante herinneren. Mens die deze plaats betreedt: Geef alle hoop op! Maar toen we binnentraden konden wij het prachtige opschrift lezen dat Matinuzzi Georgius liet aanbrengen op het gebouw dat in zijn tijd een kasteel was. "Dominus adiutor et protector meus, timebo quem?" Dit betekent: De Heere is mijn licht en mijn heil; voor wie zou ik vrezen? Zo bemoedigt ons de 3000 jaar oude psalm van David. Hemelse tekenen...

Ons lijden was overvloedig, maar datzelfde gold onze vertroosting. Het was geen toeval dat ik -toen wij naar buiten en de cel uit gebracht waren om de muur van de gevangenis te repareren- tijdens het werk een lotgenoot ontmoette in wie ik mijn broeder Szöke László herkende. We timmerden samen

en legden de stenen op elkaar, zachtjes en zonder woorden. Alleen de hemel hoorde. We baden de hele tijd van het werk door. Misschien hebben zo ook Nehemia en zijn mensen de muren van Jeruzalem gebouwd.

In het raam van mijn cel bemoedigde mij een kleine mier. Ik deelde mijn brood met hem en hij sleepte voor zijn 'broeders' het stukje brood weg, dat veel zwaarder was dan hij zelf. Hij gaf de strijd niet op totdat hij in een kleine gaatje verdween. Maar dit was niet genoeg voor mijn vrije 'vriend'. Hij lokte ook anderen naar mijn kamer. En zo was ik niet werkeloos. "En de Heere zeide: Wie is dan de getrouwe en voorzichtige huisbezorger, die de heer over zijn dienstboden zal zetten om hun ter rechter tijd het hun bescheiden deel spijs te geven?" (Lukas 12:42). De mieren werden mijn huisgenoten. Ik was er dankbaar voor. Een mier als middel tegen vertwijfeling en wanhoop. "Want al deze dingen zijn om uwentwil." Ook de kleine wereld van de mieren vormde voor mij een aanwijzing uit de hemel.

Bemoediging bereikte ons niet alleen in onze moedertaal, maar ook in de taal van de meerderheid. Roemeens dus. In de gevangenis vond ik Roemeense broeders met wie wij samen mochten geloven en hopen tegen alle hopeloosheid in (Romeinen 4:18). Gedurende maanden sliep ik in één bed met Daraban, een Grieks-katholiek priester. Als ik ontwaakte, voelde ik vaak dat hij probeerde mijn voeten te bedekken. Tegen de kou. Dat deed een Roemeense Grieks-katholieke priester voor een Hongaarse, gereformeerde predikant. Het was Hongaars-Roemeense vriendschap op een gevangenisbed.

Soms trokken voorbeelden uit de kerkgeschiedenis mij uit het moeras van de neerslachtigheid. Lijden is alleen moeilijk voor zover het zinloos is. Karl Barth hielp ons door vast te stellen dat wij onze lasten zinvol kunnen dragen: "Het lijden maakt duidelijk dat God niet met ons speelt en dat Hij niet slechts onze verlossing, maar ook onze heiliging ernstig neemt. De rechtvaardiging is ons leven, de heiliging is onze dood."

1 Korinthe 7:29-31 is de waarheid. "Maar dit zeg ik, broeders, dat de tijd voorts kort is; opdat ook die vrouwen hebben, zouden zijn als niet hebbende; en die wenen, als niet wenende; en die blijde zijn, als niet blijde zijnde; en die kopen, als niet bezittende; en die deze wereld gebruiken, als niet misbruikende; want de gedaante dezer wereld gaat voorbij." Wij kunnen toevoegen: "En die in gevangenis zijn, als zouden ze daar niet; want de traliedaante van deze wereld vergaat."

Dit "als zou niet"-bestaan viel niet door menselijke kracht of zelfsuggestie te verwerklijken. Het is een geschenk van God. En dat gaf grote blijdschap. Jezus zei tegen zijn discipelen: "Niemand zal uw blijdschap wegnemen" (Johannes 16:22). Hij zei niet: "Niemand wil het wegnemen." Nee! Integendeel. Hij, de satan, doet zijn best om haar weg te nemen, maar het zal hem niet gelukken. De oude Haydn werd gevraagd waarom zijn melodieën zo vrolijk waren. Hij antwoordde: Zo vaak ik aan Hem denk, vervult mij de blijdschap.

Een van de leuzen der Franse revolutie luidde als volgt: "Je moet realistisch zijn, je moet het ongelooflijke geloven." En Ben Goerion heeft dat aldus verwoord: "De mens die niet in wonderen gelooft, is geen realistisch."

In de gevangenis waren ook situaties waarin wij Gods doen niet begrepen. Hoe valt Hij te begrijpen, Die onbegrijpelijk is? Maar waar wij Hem niet konden begrijpen, hadden we toch nog een andere mogelijkheid: dat we Hem aanbaden (Augustinus).

Wij mogen ook de volgende mogelijkheid niet voorbij laten gaan. Gods Woord verlost van remmingen, krampen en angst. Tegenover angst staat liefde. Het gaat erom ook vijanden lief te hebben. Van degenen van wie wij houden, mogen

wij niet bang zijn. De angst is de vloek van de mens, schreef Dostojewski, die dat ook zelf heeft meegemaakt.

God is Heere. Ook over de tijd. Op 4 augustus 1964 opende zich voor mij in de laatste groep vrijgelatenen de weg naar huis. Ik vond mijn gezin in een kleine gemeente, in een klein met stro bedekt huisje. Erg vermagerd, maar met gezang begroette ik het na zes en een half jaar. Met de woorden van Psalm 126:1-3: "Een lied Hammaäloth. Als de HEERE de gevangenen Sions wederbracht, waren wij gelijk degenen, die dromen. Toen werd onze mond vervuld met lachen, en onze tong met gejuich; toen zeide men onder de heidenen: De HEERE heeft grote dingen aan dezen gedaan. De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd." Amen.

21. Nawoord

Na het lezen van deze bundel documenten stelt iemand zich vanzelf de vraag: Wat gebeurde er na zes en een half jaar gevangenis? Op welke manier vonden degenen die vrij kwamen weer een plaats in het kerkelijk leven?

Wij kunnen de periode vanaf 1964 verdelen in twee etappes. De ene duurde van 1964, het jaar van de bevrijding, tot december 1989. Deze vijf en twintig jaren vormden in feite een voortzetting van de vroegere verdrukking onder het regime. Een Grieks-katholieke priester met een innig geloof die al sedert 1948 gevangen zat, waarschuwde ons een paar weken voor de bevrijding als volgt: "Nu komen we vanuit deze nauwe, smalle cel in een ruimere. Maar vergeet niet: Het is toch een cel."

De voormalige gevangen predikanten konden via vanuit het buitenland uitgeoefende pressie hun ambt weer aanvaarden in een gemeente. Maar ze mochten niet terugkeren in de gemeenten vanwaar zij weggebracht waren. Ze ontvingen een functie als plaatsvervangend predikant. Dat wil zeggen dat ze niet door een gemeente werden beroepen, maar door de bisschop benoemd in een kleine gemeente.

De bisschoppen stelden in overleg met de leiders van de overheid een nieuwe arrestatie in het vooruitzicht als zo'n predikant zich niet onvoorwaardelijk loyaal en gehoorzaam zou opstellen ten opzichte van de staat. De wereldlijke en de kerkelijke overheden functioneerden niet los van elkaar, gescheiden, maar de kerkelijke overheid voerde eenvoudig de bevelen van de wereldlijke overheid uit. De bedreiging met nieuwe gevangenschap ontving een extra accent door het feit dat we niet door een amnestie vrij kwamen, maar via gratieverlening. Zo vormde de vrijlating eerder een onderbreking van de straf dan nietigverklaring van het vonnis. Wij konden ieder moment weer worden teruggebracht.

In feite kwam er geen verandering in de mentaliteit van de kerkelijke en wereldlijke overheid. Maar ook in het denken van de vrijgelatenen kwam geen verandering. Verhoor en bedreiging bleven aan de orde van de dag. Er was nog steeds sprake van huiszoeking en ze namen nog altijd boeken en brieven in beslag. Onze contacten werden streng gecontroleerd en ze vielen ons vaak lastig. Dit was ons erfdeel, ook in het 'vrije' leven. Een der predikanten werd bedreigd met een nieuw proces, omdat hij zich tegen deze pressie verzette.

Na de tragische dood van bisschop Buthi Sándor zette bisschop Papp László in het bisdom Oradea alles in 'goede orde' op poten. Er was geen vergadering met predikanten waarop de zaak van de bethanisten niet op de agenda stond. Er was af en toe sprake van bespotting van de 'vrome' dominees. Veel predikanten vermaakten zich als de bisschop hen een aanwijzing gaf om met die spotternij te beginnen. Maar ondanks allerlei afzetting en overplaatsing en drastische maatregelen, bleek het vuur van de opwekking niet uitgestorven.

Degenen die er in onderlinge gemeenschap naar verlangden om uit de Babylonische gevangenschap van de kerk bevrijd te worden, beleefden in hun 'dubbele illegaliteit' het wonder dat de meesten die naar het Evangelie hongerden behoorden tot de jongeren. Onder hen waren heel wat theologiestudenten. Deze generatie was die van de spelonk van Adullam. Zoals David met veel verdrukten in de tijd van Saul de zijn toevlucht nam tot die grot zochten ook deze jonge mensen, niet langer bereid om voor alles te applaudiseren ondergronds naar het Evangelie dat bovengronds niet meer viel te vinden.

De kinderen van voormalige gevangenen mochten hun universitaire opleiding

niet afronden wegens het verleden van hun vader. Ze kregen niet eens een aanbevelingsbrief van de bisschop om ingeschreven te worden voor het toelatingstentamen van de Theologische Hogeschool. De overheid verhoorde de theologen die hun geloof ernstig namen en stelde hen bevrijding uit het instituut in het vooruitzicht, indien ze zich niet 'beter' gedroegen. Dit gebeurde ondanks het feit dat deze theologen qua gedrag en wetenschappelijk niveau de besten waren.

Het kleine begin bewees zich taaier te zijn dan de verdrukking. Hoewel de ook door de staat erkende kerkorde de wettigheid van de eisen van predikant en kerkenraad garandeerde om catechisatie te houden, huisbezoek te doen en bijbelkringen te organiseren, bekeek de overheid deze activiteiten in toenemende mate met argusogen. In het bisdom Oradea was sprake van oecumenische gebedsweken, onder goedkeuring van de bisschop. Dat ging gepaard met evangelisatiewerk. Maar binnen de bijbelkring mocht alleen nog het liturgische deel gestalte krijgen. Zonder bespreking en zonder kringgebed. Op veel plaatsen bleef dat zelfs nu, in 1995, nog op diezelfde manier in stand. Wegens deze beperkingen moesten de echte bijbelkringen in particuliere huizen bijeenkomen. En voorheen organiseerden wij zulke ontmoetingen bij voorkeur als er sprake was van kerkelijke of wereldlijke feestdagen. Van hen dus die zich niet bezighielden met evangelisatie. Jonge predikanten organiseerden ondergrondse theologische seminariums voor hen die daarnaar uitzagen.

In deze situatie van isolement had de hoge waterstand van 1970 een schokkend effect. De streng gesloten grens ging ineens open voor buitenlandse hulptransporten. En in deze periode mochten de westerse hulporganisaties niet meer als bedreigd worden beschouwd. Ze waren trouwens niet in staat om de gelovige oppositie die actief deelnam in het beheer en uitdelen van de hulpgoederen te bedreigen. Met het voedsel kwamen ook 10.000 Bijbels en heel veel christelijke, stichtelijk literatuur mee. Op de dozen met Bijbels stond "vitamine B" geschreven. Zie hoe vindingrijk de liefde is.

Van de voormalige gevangenen overleden er al spoedig een paar wegens hun verwoeste gezondheid: ds. Fekete János, emeritus predikant van Karácsonyfalva, Nagy Jenő, ouderling te Tirgu Mures en Patocs Erzsébet, onze zuster in het geloof uit Salonta. Alle drie waren rijk gezegend in hun dienst en ze bleven zonder compromissen het Evangelie trouw. Ook overleed nog Porcsalmi József, een horlogemaker uit Zalau, Bakó Pál, de kleermaker van Tirgu Mures en Püsök Miklós senior, een stukadoor uit Zalau.

In het bovengeschetste situatie brak het ogenblik aan van de Wende. In december 1989. Wij moeten er ook op letten dat geen van de predikanten die wegens hun geloof in de genade van het lijden deelden -ondanks heel gunstige aanbiddingen, ook in materieel opzicht en van de evangelische, neo-protestanten- zijn kerk verliet. Hoewel ze in hun eigen kerk vernederd waren. Want ze wisten: "Zo zijn zij wel vijanden aangaande het Evangelie, om uwentwil, maar aangaande de verkiezing zijn zij beminden, om der vaderen wil" (Romeinen 11:28).

De tweede etappe na de gevangenschap, vanaf december 1989 tot vandaag, telt nog niet zoveel jaren. De C.E. Bond maakte een nieuw statuut. Het was helemaal niet de bedoeling de kerkelijke leiding te passeren. De Bond vormde nu legaal een onderdeel van de kerk op grond van het oude statuut. Dat had de kerk voor de tijd van het communisme geaccepteerd. Het nieuwe statuut baseert gaat uit van de rechtspersoonlijkheid van de Bond en wil, trouw aan de eigen tradities, organisatorische onafhankelijkheid bewaren. Maar deze trouw aan de eigen tradities betekent geen onafhankelijkheid van Schrift en belijdenis. De Bond wil vanuit evangelisch perspectief strijden tegen de secularisatie die onze kerk binnenstroomde. In de geschiedenis van de kerk en van de C.E. Bond van voorheen was nimmer sprake van de beschuldiging dat

zij de eenheid zou verstoren, afscheiding en sectevorming in de hand zou werken, of zich zou keren tegen de cultuur en het volk. Maar moeten wij de oorspronkelijk door de communistische dictatuur uitgevonden beschuldiging meer geslepen en in versterkte mate aanhoren. Dat is alleen onbegrijpelijk voor wie het historisch perspectief niet kent. Maar deze dingen bieden een getrouw beeld van de situatie en de geestelijke toestand in onze kerk. De politieke veranderingen veroorzaakten geen wijziging in de kerkelijke kijk op de zaken.

Het werk van de C.E. Bond wilde zichzelf overbodig maken. Maar dat kan niet in een tijd waarin de oude visie ook in de kerkelijke vergaderingen en de kerkelijke media voortleeft. Dat vormt nu het gevaar voor de predikanten en leden die onze kerk trouw bleven met de prijs van hun bloed.

Hoe zou de C.E. overbodig kunnen worden, zolang in de kerk de kleine strijd om prestige voortduurt en kerkelijke organisaties functioneren als middel om te manipuleren? Is de opwekking en vernieuwing overbodig als de leiding van de kerk alleen met de massa rekening houdt? Kan onze gemeenschap zwijgen, indien in de meest aanzienlijke fora naïeve en alle grond missende beschuldigingen worden geuit?

Onze kerkelijke leiders beschouwen ons werk niet als reformatorisch. Maar wij gronden ons op de overtuiging van de reformatoren en willen hun leer in praktijk brengen. Luther zegt, dat degenen, die naar een diepere geestelijke leven verlangen zich daarmee moeten kunnen bezighouden. "Per mutuum collegium en consolatio fratrum" (Schmalkaldische Artikelen III.4). Calvijn zegt dezelfde over degenen die naar meer verlangen.

Zolang deze visie geen plaats verkrijgt in het denken van onze leiders is het werk van onze Bond niet overbodig. Zij waakt. In de verkondiging, in gemeenteopbouw, in levensheiliging, in het theologische denken en in het tot gelding brengen van de bijbelse visie op allerlei zaken. Maar we moeten ook vaststellen dat het de spanningen niet zou oplossen, indien onze Bond haar rechtspersoonlijkheid verloor. Want ook voordat deze tot gelding kwam, waren wij niet zonder bespotting als wij naar onze overtuiging handelden.

We ontmoeten vaak de uitspraak: "Wij willen hetzelfde als de C.E.. Maar behalve dat dit in de praktijk niet blijkt, valt het niet voor te stellen dat dezelfde doelen via zo uiteenlopende visies bereikbaar zouden zijn.

En nog iets: De officiële visie van de kerk sluit C.E. uit. Terwijl C.E. juist niet zonder de kerk wil werken. De naam C.E. is tot op de huidige dag gebrandmerkt. Wat veranderde er dan in vergelijking met het verleden? Er was niet eens vijftien jaar voor nodig om te leren inzien dat de puriteinen gelijk hadden en dat kerkelijke opwekking niet vervangbaar is door centralisering van de macht. En zonder opwekking blijft het schip van de kerk zonder water, waarschuwde theologische hoogleraar Török István in 1972. Maar na 320 jaar botsten dezelfde overtuigingen waarover Jakob Spener al schreef in Pia Desideria.

De remedie tegen de leegloop en nieuwe clericalisering van de kerk zijn ook vandaag de volgende: Wij moeten de Schrift grondiger, dieper leren kennen. Wij moeten het algemeen priesterschap van de gelovigen verwerklijken. Deze christelijke leer moet in het dagelijkse leven daadwerkelijk gestalte krijgen. Wij moeten debatten over het geloof vermijden. Wij moeten onze opleiding voor predikanten reformeren. De verkondiging moet stichtend en opwekkend zijn. De kerkelijke tucht moet in praktijk gebracht worden.

Niet alleen bethanistenpredikanten zijn bezig met de vernieuwing van de kerk. C.E. claimt geen exclusiviteit. De situatie van de kerk is in geestelijk opzicht te zeer verdonkerd dan dat het zou lonen om te debatteren

over een monopoliepositie. Maar waarom zou niet op diverse punten, via organisaties en verenigingen, met een goed geweten kunnen worden gewerkt aan de vernieuwing van de kerk?

Wij hebben nu het open boek met enkele levensgeschiedenissen in handen. De door hen ervaren bitterheid droeg ook zegen in zich. Zij waren trouwe getuigen die hun kerk beschouwen als de kerk van Christus. Want niet zij kozen voor zich kerk, maar vanuit de raad en wil van God, riep en verkoos de Heere hen om in deze kerk te arbeiden. Daarom voelen zij zich er in thuis. Want het Woord van Hem Die eerder heeft uitverkoren, zal eeuwig bestaan.

Ds. Visky Ferenc senior

Toevoeging Directie Stichting Gihonbron

Bijeenkomst in Backamaderas Zondagmiddag, 3 juli 2016.

Behalve de eigenaar waren er 6 mannen, twee vrouwen en een kind van ca. 10 jaar aanwezig.

Nadat allen gezeten waren begon een van de mannen tot ons te spreken. Hij heette de Hollandse mensen welkom in hun midden. Daarna ging hij voor in het gebed. Een eenvoudig gebed waaruit volgens mijn gewaarwording de kinderlijke vrees van God in te bemerken was. Na het gebed sprak hij mij aan om als eerste het woord te voeren. Rene vertaalde elke zin.

God heeft tot het oude volk Israël gesproken door de profeten. Daarna heeft Hij gesproken door Zijn eigen Zoon. En tot ons spreekt Hij door allebei. Door de profeten in Gods Woord; en door Zijn Zoon in het Evangelie. Dat is een groot voorrecht; maar het is niet genoeg. God heeft Zijn Heilige Geest uitgestort in Israël. En die Geest hebben wij ook hard nodig. Dat is een levendmakende Geest. God heeft tot onze vaders gesproken en hij spreekt nog. Maar wij hebben Zijn Geest zo nodig. Wij in Holland. En u in de Hongaarse gebieden. Daarover wil ik iets zeggen vanmiddag.

Ik wil een tekst voorlezen uit Ezechiël 37 vers 3.

En Hij zei tot mij: mensenkind, zullen deze beenderen levend worden? En ik zei: Heere, Heere, Gij weet het!

1. In deze woorden toont de Heere aan Ezechiël, **dat Israël in Babel als het ware in de dood verkeerde**. De Heere belooft dat die verstrooide Joden weer bij elkaar komen in hun eigen land. En dat Hij Zijn Heilige Geest zal uitstorten over het volk. Die beloften zijn gedeeltelijk vervuld. Het volk van Juda is teruggekeerd, maar de stammen van Israël toen nog niet. Toen Juda weer in hun land woonde, heeft de Heere eeuwen later, Zijn Geest over hen uitgestort, op de Pinksterdag.

2. Maar deze tekst kan ook op een geestelijke manier uitgelegd worden voor het persoonlijk leven.

De Heilige Geest begint te werken in een zondaar tot overtuiging van zonde, gerechtigheid en oordeel. Dan worden onze zonden beweend. Dan voelen we de scheiding tussen de Heere en onze ziel. Paulus zegt, *de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid*. Dan ervaren we, dat we die breuk en scheiding tussen de Heere en onze ziel nooit meer goed kunnen maken. Op de Pinksterdag riepen de mensen uit: *wat moeten we doen om zalig te worden?* Dan komen we in een verlegen toestand. En voor hen komt het Evangelie, zoals Petrus zei: *geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden*. De Geest van God werkt dat geloof in ons hart.

En wat gebeurt er daarna? Dan moeten wij leren om Jezus te gaan volgen. En dat is soms een heel zware en moeilijke weg. Dat is een weg door verdrukking, door beproevingen, door verzoeking; en door spot en verachting, door eer en oneer; en door goed gerucht en kwaad gerucht. Door bezaaide en onbezaaide landen. Door kruis en verdriet. En dat is een zware weg waarin we niet in eigen kracht staande kunnen blijven. Maar de Heere wil kracht naar kruis geven.

3. Wij hebben in alle kerken een geestelijke opwekking nodig.

De Heilige Geest is ook zo hard nodig in de kerken van Hongarije. De Reformatie is door Luther begonnen in 1517. Korte tijd daarna drong de nieuwe leer in het Hongaarse Rijk binnen. Vooral in Trans-Silvanië, Zevenbergen, Hongarije, Bohemen en Moldavië. De inwoners wierpen het Roomse juk af. 10 jaar later ontwikkelde er een verdeling in het Hongaarse Rijk. Een gedeelte bleef Rooms-Katholiek; een deel bleef onder invloed van het mohammedanisme. En een ander deel nam de leer van de Reformatie aan.

Luther legde zich het meeste toe op de Leer van de Rechtvaardigmaking. Daarna kwam de invloed van Calvijn in deze streken Calvijn legde zich vooral toe op een kerkordelijke kerkregering en orde in de leerstellingen. Zijn invloed en die van

Bullinger en Bucer kwam ook hier in de omgeving. Dat blijkt daaruit, dat ze de Psalmen en de Catechismus vanuit Zwitserland hier overnamen in de kerken.

De Heere heeft veel gewerkt in deze landen. Maar er kwam ook veel vervolging en tegenstand tegen de leer van Christus en vrije genade.

De kerk leed enkele eeuwen onder een algemeen verval. Maar er vonden ook geestelijke opwekking. Bijvoorbeeld aan het einde van de 19e eeuw. Dat kunnen we lezen in de boeken van Kohlbrugge, die invloed uitoefende in Bohemen en omgeving.

En als we nu kijken naar de kerk van Hongarije dan moeten we wel erkennen dat alles in diep verval en afval is terechtgekomen. De kerken zijn een vallei vol dorre doodsbeenderen geworden. Dat is in Holland zo en dat is ook hier in deze dorpen en steden. Deze plaatsen liggen in een grote vallei. Wat hebben wij de Geest van levendmaking en opwekking nodig.

4. Is er hoop voor nieuw leven in de kerken?

Het visioen wat Ezechiël kreeg in hoofdstuk 37 heeft wel een beginnende vervulling. Maar de volkomen vervulling moet nog komen. Dat kunnen we lezen in Romeinen 11 vers 12-15. *Indien hun val de rijkdom is der wereld en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid. - Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?* Paulus schrijft dat de Joden het evangelie hebben verworpen. Daarom ging hij onder de heidenen preken. Dus de reden dat de heidenen het evangelie hoorden lag in het feit dat de joden het verwierpen. Die verwerping bracht nieuw leven in de volken van de wereld. Hoeveel te meer zal de wederaanneming en de verzoening van de Joden, nieuwe leven geven? Zowel leven bij de joden maar juist ook ook in de wereld. Dat is het argument van Paulus. Het betekent, dat de Christelijke kerk in de wereld - die nu zo dood en zo vervallen is - dat de Kerk nieuw leven zal ontvangen met de bekering van Israël. Wij moeten daar naar verlangen en uitzien.

Toen de broeders van Jozef in Egypte kwamen, heeft Jozef zich vreemd tegenover hen aangesteld. De Heere Jezus komt terug naar Zijn eigen broeders, maar houdt zich nu nog vreemd tegenover hen. Maar straks kan Zijn liefdehart Zich niet langer meer inhouden. En dan openbaart Hij zichzelf.

Maar is er nu ook hoop voor nieuwe geestelijk leven in de Hongaarse kerk?

Toen Jozef gestorven was moest zijn beenderen in een kist gelegd worden. Ze moesten die kist meenemen naar Kanaän. Deze kist vol doodsbeenderen was een profetisch onderpand dat de belofte aan Israël vervuld zal worden.

Hier in deze omgeving heeft de Heere zoveel gewerkt. Er liggen zoveel kinderen en knechten van God in het graf. Maar hun woord en prediking leeft nog. En de gebeden die zij gedaan hebben voor hun nageslacht en de Kerk in Hongarije, klinken nog na in de oren des Heeren. De Heere verhoort dat op Zijn tijd. En zoals deze doodsbeenderen van Jozef een onderpand waren van de vervulling, zo hebben wij hier in dit land ook nog onderpanden, dat Hij terugkomt tot Zijn kerk. Dat doet God uit kracht van het onveranderlijk Genadeverbond. God is trouw. Ik ben met u, al de dagen, tot de voleinding der wereld.

Ik wil besluiten met de wapenspreuk van het Hongaarse vaandel. **Zo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn?**

Ik bemerkte heel goed de overname bij de broeders en de innerlijke vereniging in deze zaak.

Er was een man die een speldje op zijn stropdas had. Het was het Hongaarse wapen. Hij deed het af en gaf het aan mij om op mijn stropdas te spellen. Hij zei: we zijn Hongaren en we leven in Roemenië.

Daarna sprak een man over Romeinen 6 de eerste 14 verzen. Ik kon het niet verstaan wat de klank betreft, maar ik verstond het inwendig. Dan is het net alsof de Geest inwendig ook licht geeft in dezelfde zaken. Hij sprak over het sterven met

Christus, door de doop afgebeeld. En het opstaan met Hem in een nieuw geestelijk leven. Dat is gebrekkig van onze kant, maar volmaakt in Hem.

Ik had graag een korte aanvulling willen geven als bewijs van instemming. Maar er was geen tijd voor. Want enkele weken geleden heb ik over dit hoofdstuk gemediteerd. In dit hoofdstuk wordt gesproken van de oude mens in twee opzichten. In de eerste plaats is *de oude mens der zonde* de zondige levenswandel waarin wij geleefd hebben, voordat God ons stil zette; en ons er uit trok. Dat zondige oude leven is voorgoed voorbij.

Maar de 2e betekenis van de oude mens is, *de oude natuur die inwendig blijft leven*. Deze kan zo sterk worden dat hij kan uitbreken, zelfs in het openbaar. En daarom is de Geest zo nodig om daarvoor bewaard te worden. Want de nieuwe mens wil naar de Geest leven en de overgebleven oude natuur wil zich ook uitleven. Maar de Heere bewaart Zijn volk daarvoor. En dat is een grote genade.

Gedenkteken

Wij kwamen dinsdag 5 juli bij onze kinderen en kleinkinderen in Backamaderas.

Het was voor allen heel aangenaam om elkaar weer te mogen ontmoeten in gezondheid. We hebben ons vermaakt met fietstochtjes, gezellig samenzijn en hulpverlening in het werk wat te doen is bij René en Arie.

Donderdag 's middags gingen Wilbert, mijn (klein)zoon en ik, naar een naburig dorp. Daar is een zwembad. Door de hitte had Wilbert daar natuurlijk veel zin in. Zelf ging ik wandelen en kwam bij een kerkgebouw. Het zag er slecht onderhouden uit.

In de schaduw kreeg ik een aangename meditatie over die woorden: *God heeft gesproken in Zijn heiligdom; dies zal ik van vreugde opspringen*. Ik overdacht dat God sprak in de dagen van de Reformatie en daarna. En dat Hij kerkelijk gezien nu veelal zwijgt. Gelukkig zijn er uitzonderingen.

Daarop overdacht ik de onveranderlijkheid van het Genadeverbond en dat de Heere weer opnieuw zou spreken in Zijn heiligdom in de wereld, met de bekering van Israël. Dus ook in Hongarije / Roemenië.

Ik zag enkele stenen liggen en stapelde die op elkaar. De bovenste steen was een driehoek. Een driehoek is een symbool van de Drie-enige Verbondsgod. Ik nam een oranje steen en verfde op de muur: Y. N. Dat betekent in het Hebreeuws Yehovah nissi. In het Nederlands is het: *De HEERE is mijn Banier*. Exodus 17: 15. Voor mij persoonlijk was het een gedenkteken.

DE Heere openbaarde Zich ook aan Jakob in Bethel. Daarna zette Jakob de steen, waarop hij gelegen had, overeind.

Vervolgens ging ik terug naar het zwembad om Wilbert. Daarna gingen we samen naar die kerk en vertelde ik mijn ervaring.

Vervolgens gingen we de heuvel op om tussen de bossen te spelen.

Willem Westerbeke

